

חברת „כרמל“ ווארשא

מונופולין למכרי יין וקאניאק טבעיים
מכרמי מושבות ישראל בארץ ישראל.

יין וקאניאק „כרמל“ כבר מגו להם שם טוב בטעמם
ריחם הטוב וחריפותם. הפרופיסורים המהוללים פושע בפריז
ווערינא באדעססא וסוד הרופאים *Врачебная управа*
בווארשא מעידים כלם על טוב היין והקניאק וטרתם
מכל שמין תערובות ומעמידין אותה בשורה אחת עם יינות נגב
צרפת וספרד.

יינות „כרמל“ טובים מאין כמוהם לחולים לחזק גופם

הקאנטאר הראשי בווארשא : רחוב נאלעווקי נומ' 21
מעלפאן נומ' 1433

אדרעססא :

Товарищество „Кармелъ“ Odessa

מחלקה לערי הנגב באדעססא.

רחוב רישעליעווסקאיא, בבית הנ' ברכש

אדרעססא :

Товарищество „Кармелъ“ Варшава

למען הזהר מן הזיוף הנגזר מכירים את היין והקניאק שלנו רק
בבקבוקים החתומים בחותם וקשורים בפלאמבע של „כרמל“
להשיג בכל בתי מסחר יין הגדולים אשר בארץ רוסיא

רשימת ספרי הרה"ח מר אברהם משה לונץ ותוצאותיו:

(א) ירושלים. מאסף ספרותי בחקירת ארז'ק, מצבה, קורותיה וכל הנוגע לה בעבר ובהווה. יוצא לאור בעזרת חכמים וסופרים מצויינים בארץ והוצה לה. מהמאסף הזה יצא לאור עד היום חמשה כרכים. בארבעה הראשונים יש גם חלק אשכנזי שמכיל מאמרים מיוחדים (ומשני הכרכים הראשונים יצאה לאור גם תוצאה עברית-אנגלית), ומכרך החמשי והלאה יוצא לאור בעברית לבד ובארבע חוברות. — מחיר כל כרך מהד' הראשונים עם חלקי הלועזי 6 פראנק, והעברי או הלועזי לבד 8 פראנק. ומחיר הכרך החמשי 6 פראנק, וחוברת אחת 1.50 פראנק.

(ב) מורה דרך בארץ ישראל וסוריא. לתועלת פל הבמדים לדעת ידיעה ברורה ונאמנה מתכונת וקורות ארץ אבותינו ויושביה, מצבה ומצב מושבות שנוסדו בה. — מחירו 3 פראנק. —
הספר הזה נודע כבר בשם "בעדיוקער העבריי", וכל הנוסעים שהשתמשו בו שבעו רצון ממנו על צד היותר טוב, וגם אלה שאין בדעתם לעלות לארז'ק ירנו רצון ממנו כי ישינו ע"י ידו מושג נכון וציוור נאמן מארץ אבותינו ומצבה.

(ג) לוח ארץ ישראל. שנה א—ז' תרנז—תרס"ב. מחיר כל שנה 1.25 פראנק.

(ד) דורך פאלעסטינא. איינע אויספיהרליכע געאגראפישע אונד היסטארישע בעשרייבונג, אללע ארטשאפטען פאלעסטינא'ס. אללעס נאך דיא נייעסטע נאכפארשונגען, געבסט מעהרערע אבבילדונגען אין האליג-שניט. פרייז 1.50 פראנק.

אוצר ספרות ארץ ישראל

ספר א. כפתור ופרח ב"ח להרב הגאון אישתורי הפרחי ז"ל תלמיד רבינו הרא"ש וראשון בחוקרי ארז'ק (ח"א פ"ב).

תוצאה חדשה בתקוני הטעויות ובלוית הערות והגהות מגאונים וחכמי הזמן העבר וההווה, מפתחות מפורטות ותולדות המחבר, ובלוית צורת הבית השני ולוח תמונת המטבעות העתיקות פתוחי עין. מחיר כל חלק 6 פראנק.
הספר הזה הגהו אוצר בלום בספרות הרבנות והמחקר יחד, ובמאמרי חז"ל מהתלמודים והמדרשים, ודברי המכרים המובאים בה ישנם שניים רבי בנוסחאות וגרסאות.

ספר ב' תכונות הארץ להרה"ג החוקר ר' יהוסף שווארץ.
 תוצאה חדשה בתקוני כל המעיות וכליות כל ההוספות
 והשמשות שהוסיף המחבר בעצמו ביתר ספריו. וכליות כל התגליות
 החדשות של החקירות והחפירות היותר אחרונות וקורות ארה"ק
 מימי המחבר עד ימינו. מפתחות מפורטים עפ"י סדר א"ב, תולדות
 המחבר ותמינתו ותמונות אחדות מאה"ק ושני לוחות מפורטים
 ממזג האויר בירושלם וטבריא. 579 עמודים. מחירו 5 פראנק—2 ר"ב.
 הספר הזה עשה לו מיד כצאתו לאור בפעם הראשונה
 בשנת תר"ה רושם גדול בעולם הספרות. ובזמן קטן אח"כ תורגם
 לשפת אנגלית ואשכנזית, ומחברו זכה בעדו לאותות של זהב
 מקיסר אוסטריא והערצאג ווירטמברג. וע"י התיקונים וההוספות
 הרבות שבתוצאתו הנכחת הנהו כעת ס' גיאוגראפי מפורט
 מארץאבותינו וספר מחקרי לארצות הקדם הנזכרות בכה"ק ובדרו"ל.
 ספר ג' מאמרים נפרדים.

יכיל בקרבו כל המאמרים שיש להם ערך מדעי שנדפסו
 בכל מקצעות מדע ארה"ק ומחקריה בכל המאספים והעתונים
 שיצאו לאור במשך ששים שנה האחרונות (תקפ"ב—תרמ"ב).
 וגם כל מאמרי הגאון שי"ר ז"ל הנוגעים למדע ארה"ק שנכספו
 ערך מילין ובמכתבו שבראש ספר קורא הדורות לר"ש הכהן ועוד.
 כל המאמרים האלו יצאו עפ"י סדר קבוע עם הערות והארות
 ומפתחות ועוד.

 ספרי "האוצר" נדפסים רק לפי מספר מנוייהם, ולא
 נשאר בידנו רק עקומפללרים מעטים וכל הקודם זכה.
 להשיגם בהקדם משלח המחיר ע"י פאסט אנווייזונג עפ"י אדרסא.
A. M. Luncz, Jerusalem, Palestine

החילונו להדפיס את הספר הנפלא ויקר המציאות

פאת השלחן.

להנאון ר' ישראל משקלאוו (תלמיד הגר"א)
יצוק"ל מוסד הישוב האחרון של עדת האשכנזים באה"ק.

למען דעת את מהות הספר וערכו די להעתיק את נוסח ישער הספה:
פאת השלחן. והוא סוף וסיום לארבע שלחן ערוך אשר
נחסר בסדר השלחנות אלו הלכות מהלכות א"י והם הלכות פאה
והלכות לקט הלכות שכחה והלכות ט"ע והלכות דמאי והלכות
שביעית, ועוד כמה דיני א"י הנוהגים. ומכאור פנימה לשון
רכינו הרמב"ם ז"ל, ונתוכף הרבה הגהות ודינים מרכותינו
הצרפתים הר"ש הזקן ורש"י ותוספות כה"ג ורמב"ן וראב"ד ור"ש
זכמה הלכות מחוספתא וירושלמי אשר נשמטו וגם שיטות
עמוקות וגירסאות נפלאות בסדר זרעים וירושלמי ממין
הנאון האמיתי רשכבה"ג אור עולם רכינו אליהו החסיד ג"ע
טווילנא. וסדרתי בקצרה בלשון שלחן ערוך, ומצידו ביאור
ארוך על כל ההלכות והסעיפים ולשונות הרמב"ם ז"ל וישובים
לקושיו גאונים, ונקרא בשם "בית ישראל" וכו'. צפת תקצ"ז פאליא.
הרבנים וכל חובבי תורה יבוקשו בזה להודיע
לנו את חתימתם על הספר הזה (שיכיל עם הוספותיו
ומפתחותיו כשבעים באגין) בהקדם האפשרי, כי רק
במספר קטן מאד הננו מדפיסים אותו. את
מחירו סך 6 פראנק או 2 ר"כ (להמשלמים במוקדם)
יוכלו לשלח אם ישר לידנו (בשטרי המדינה
או ע"י פאסט-אנוויזונג) או לידי אחד ממידעיהם
ומכירהם פעה"ק שיומסר לידנו אחר גמר הדפסתו.

האדרעסא להמ"ל

A. M. LUNCZ, Jerusalem, Palästina

Muster

לוח ארץ ישראל

שמושי וספרותי

לשנת התרס"ב

בלוית תמונות וציורים

נערך ע"י

אברהם משה לונץ

עורך ה"ירושלים" ו"אוצר ספרות ארץ ישראל"

שנה שביעית

פעה"ק ירושלם תוכב"א

תרס"א

כדפוס העורך והוצאתו

HM 24: Af 582

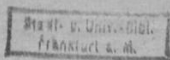
(Z 4800)

Bd 7

קביעות השנה הזאת היא זח"ג ומעוברת. ימיה
שפ"ג ושבתותיה נ"ה

שנת י"ט למחזור קטן של רצ"ח ללכנה ושנה ו' למחזור
גדול של ר"ג לחמה. והיא שנה ו' לשמיטה לדעת
הגאונים ז"ל ולמנהג אנשי ארץ ישראל יצ"ו.
שנת אלף ותתל"ג לחרבן בית מקדשנו :

358/2480

תוכן הענינים

חלק השמושי

- לוח לבני שלשת הדתות. בלוי' מנהג' אחינו
בארה"ק ומקרי הימים של כל חרש
לוח קורות ארה"ק. מכניסת הארץ עד ימינו אלה
ימי השוק בארץ ישראל
סדרי הפאסט והמלגראף
המדה והמשקל
ערכי המטבעות
ערי הארץ ומספר יושביהן
העתונים היהודים בארץ הקדם
הפחה וצירי הממשלות
לא-לב

חלק הספרות

- רכושנו בארץ אבותינו. כולל תכונת כל המושבות
והאחוזות שנוסדו בכל חלקי ארה"ק במשך עשרים שנה
האחרונות. מספר יושביהן מצבן ועוד. ונלוה לו
תוצאה כללית
חקי מס הכרמא בתוגרמא. תורגם משורקית לעברית
מאת יצחק יחזקאל יהודא
מחיי הפלחים: הפלח וביתו, כלי הבית, סדר האכילה
והנהגת הבית, הלידה, התחתנות ושידוכים, החתונה,
החיים היומיים, החינוך, המחלות, המיתה והקבורה,
אמונות ודעות. תורגם מאנגלית לעברית
מאת שמואל ראפאלוביץ
זמרת הארץ: 1) הספרים שנדפסו במשך השנה
2) ספרים שנדפסו מכבר
48-3
48-44
84-49
94-85

- הגדות ומסורות נשכחות. מאוספים מפי ספרים וסופרים
 מהזמן היותר קדום (ד"א תת"ק) עד העת הנכחית.
 108-95 ומסודר עפ"י סדר הזמנים עם הערות מאת העורך
 בתי החסד בירושלם. א) בית מושב זקנים-החדש,
 קורותיו תכונתו ומצבו, בצירוף תמונת הבית החדש
 ותמונת הזקנים. מאת זלמן בן מנחם 121-109
 בת הפועל. ציור. מאת מירה עברי באחת המושבות 133-122
 החפצים שיצאו ונכנסו בחוף יפו בשנות תרנ"ט,
 תר"ס. עפ"י הודעת קונסול כריטי בירושלם 137-134
 ההקדשות והעזובנות שנקדשו לטובת ארה"ק
 ומסדיה עם מכוא והערות מאת העורך 156-138
 השלח או הגיחון מאת העורך 162-157
 שמות הרבנים הראשים (חכם באשי) בתוגרמא 163
 תגליות חדשות מאת העורך 165-164
 חדשות וזכרונות: ירושלם חברון פתח תקוה יריחו 167-166
 מכסת החלוקה בירושלם ואופני חלוקתה עם הערות
 מאת העורך 171-168
 בית עתיקות הכללי בירושלם 172-171
 השנה: המצב בכלל. מצב הבריאות (עפ"י הודעת
 ד"ר קרישעווסקי). פעילות הממשלה ובית מועצות
 העיר. החנוך. גידול בתי החסד. המסחר והחרשת.
 יפו. צפת. טבריא. המושבות: ראשון לציון. ראש פנה.
 מחנים. מתולה. יסוד המעלה. רחבות. גדרה. מוצא.
 הודעת בתי החנוך, החסד, החרשת ועוד
 184-173 ג-לב

תשרי תשנ"א 1319, September 1901. תרס"ב

מואלד יום ו' י"ט שעות מ"ט דקים

לערב	א	ב	ג	ד	ה	ו	ז	ח	ט	י	יא	יב	יג	יד	טו	טז	יז	יח	יט	כ	כא	כב	כג	כד	כה	כו	כז	כח	כט	ל
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31
א' דר"ה	ב' דראש השנה	ג' ליום גדליהו	ד'	ה'	ו'	ז'	ח' האזינו שנת שופה	ט' ערב יום כפור	י' יום כפור	יא'	יב'	יג'	יד'	טו'	טז'	יז'	יח'	יט'	כ'	כא'	כב'	כג'	כד'	כה'	כו'	כז'	כח'	כט'	ל'	

מנהגים

בליל א' דר"ה מדקדקים לראש כל המינים הנזכרים בחלומד (כריתות דף ו' ע"א) אשר שנותיהם ירמזו ברכה והללחה, בזהב"כ לעד הספרדים חוקעין לי קולות קודם התפילה מפני העוצרות והמניקות שלא ילעזרו לזכות באכילה עד אשר קרא"ה והוא מנהג קדום. **ביום א' דר"ה** יחלקו אלל בזהב"כ של הספרדים זימים כבוסים או עוזזרים לזכרת שהחיו בליל זה. בערי ארצ"ק אשר אין בזה ימים ובהרות, אומרים השליך אלל הצורות אשר לא חוו מזה המים ובזמנה נהגים הספרדים ואנשי אעשה לעלות על גבוה בתיהם או על ראש המגדל העתיק אשר בקלה העיר אשר אומנו רואים את ים כנרת. **צו"ג**, הספרדים אין מפעירין דר שו בזה, **עיו"ב** (וכן בע"פ) הספרדים אומרים וזמור להודיה. **בכל ימי חג הסוכות** קוראים בתורה רק קדר מוסקסיוס הזה וכן בתפלה מוסקס יאמרו רק קדר היום (יען שיקרא דיומא אינו נהג פה) ואת הקדר הזה בעלמו קוראים לכל א' מה' קרואים. — **בשבת חור"מ** (או ביום הראשון אם של בשבת) קוראים בנתי כנסיות אשכנזים-פרושים אשר ההלל, ומגלה קהלם בעעמים ובניגון ובמגלה כחוצה על קלף בזהב על וקרא ונגלה ושהחיו ואחרים קדים שלם. **בחוה"מ** (וכן בזהב"מ) לא יניחו חפצין. **בליל חו"ר** נהגים הספרדים לחקש צופר בגמר אמירה כל ספר מהחפלים. **ש"ת** הספרדים נהגים לעשות קדר היקפות גם במנהג ובמולשם. — עד סוף חרש תשרי אין אומרים חסונ.

זכרונות כי בו הדינת גדליהו בן אחיקם ושביתת ישוב היהודים ממצפה.

ה' בו מתו כ' איש מישראל ונחבש ר' עקיבא.

כ"ח בו פמירת שמעון הצדיק. והולכים להשתתח על רברו.

ת"רס"ב

November 1901.

1319 שַׁעֲבָאן

בסלו

מולדו יום ב' כ"א שעות י"ז דקים

ל' עברי'	ל' ספ'	ל' גרמ'	ל' עברי'	ל' ספ'	ל' גרמ'	ל' עברי'				
27	14	14	16	ד	12	30	29	כ"ט	1	ל' עברי'
28	15	15	17	ה	13	31	30		2	ד'
29	16	16	18	ו	14	1	1	Ноябрь	3	ה'
30	17	17	19	ז	15	2	2		4	ו'
1	18	18	20	א	16	3	3	תולדות	5	ז'
2	19	19	21	ב	17	4	4		6	א'
3	20	20	22	ג	18	5	5		7	ב'
4	21	21	23	ד	19	6	6		8	ג'
5	22	22	24	ה	20	7	7		9	ד'
6	23	23	25	ו	21	8	8		10	ה'
7	24	24	26	ז	22	9	9		11	ו'
8	25	25	27	א	23	10	10		12	ז'
9	26	26	28	ב	24	11	11	ויצא	13	א'
10	27	27	29	ג	25	12	12		14	ב'
					26	13	13		15	ג'

מִנְהַג'ים

וּלְיָקִין בֶּן חֲנוּכָּה בְּשֵׁם זֶה וְהוֹדִירָן וּלְיָקִין בְּנֵי הַקְּדוּשָׁה
עַל פֶּתַח הַבַּיִת מִצָּחוֹן לְמִקְדָּוֵי יִשְׂרָאֵל.
חֲלֵמִידֵי חַיִּית הַקְּדוּשָׁה וּלְמִדָּה בְּרָשָׁם יִסְבּוּ עַל פֶּתַח הַבַּיִת
וְהָמָּה יִתְּנוּ לָהֶם מִכֶּל וּמִכֶּל אֲשֶׁר יֵאָכֵל אִם מִחֶבֶץ כֶּסֶף וּמִהַנְקֶצֶץ יִכְרוּ כֶּהָ
בַּיִת הַלְּחֹרֶן שֶׁל חֲנוּכָּה בְּחֹדֶר הַחַיִּית הַלְּחֹנִידִים וּלְמִדָּה וְהָיָה חֲקֹל
בְּשֵׁם ״חֲנוּכָּה הַמִּזְבֵּחַ״. וְקוֹדֶם הַקְּדוּשָׁה יֵאָמְרוּ כֹל הַנְּעִירִים בְּצִבְחֵי ״ש״ח פְּעֻמִּים
כְּמִין ״שָׁב״ אֵת הַסִּקּוֹק ״שָׁב״ שֶׁבָּרוּ לָנוּ מִנְּעֵם אֲכִלִּי וְאֲחִי״ יֵאָמְרוּ שִׁיר הַשִּׁירִים
בְּיָבוֹן (עַם הַמִּזְבֵּחַ הוּא עַ״פ הַסִּדּוּר).

זכרונות נ' בו הוסיפו המסילים אשר העמידו הסורים בחצר העזרה.

ו' בו מת המלך הורדוס אלכסנדר ינאי:

כ"א בו נצחון היהודים על השמרונים והריסת בית מקדשם אשר בהר גרזים.

כ"ה בו טהרו בני חשמונאי את דהיכל והנכו את המקדש.

כ"ח (ז') בו שרף יהויקים את המגילה שכתב בחייו מפני ירמיהו.

מוולדו ליל די יי שעות דק אי

[illegible]

צ"ד זו מדליקין בבתי הכנסיות אשר בארה"ק וכוונות של שמן
 ית רצות ומזכירין את נשמות המתים אשר מהו בהרעש אשר היה בו ביום
 צמח התקל"ז צה"ק לשם ח"ו.

ה' בו נכתבה התורה יונית בימי תלמי המלך .
מ' (י) בו מת עזרא הסופר ונחמ' בן חבלאי .

"בו סמך סלך בכל על ירושלים.

כִּידּוּ [תִּקְצוּ] רַעַשׁ גָּדוֹל הַחֲרִיב כְּמַעַס אֶת הָעוֹר צִמָּת כֻּלָּה
וְאֲנָשִׁים לְמֵאוֹת נִהְרְגוּ.

כ"ו בו [ה"א כ"ח] פטירת הרמב"ם.

כִּיט כו [תרנ"ח] פטירת הרב הנאמן ר' יהושע יהודא ליב דיסקין זצ"ל.

מולדו יום ה' כ"צ שעות ו"ה דקים

לעברי	שנה	יום	לעברי	שנה	יום	לעברי	שנה	יום
1	ה	כחש חדש	16	ו	9	27	28	
2	ז		17	ז	10	28	29	בשלח
3	ח	וארא	18	א	11	29	30	
4	ט		19	ב	12	30	1	
5	י		20	ג	13	31	2	
6	יא	Январь 1902	21	ד	14	1	3	
7	יב		22	ה	15	2	4	
8	יג		23	ו	16	3	5	
9	יד		24	ז	17	4	6	יתרו וצנה"ח Feb.
10	טו	בא	25	א	18	5	7	
11	טז		26	ב	19	6	8	
12	יז		27	ג	20	7	9	
13	יח		28	ד	21	8	10	
14	יט		29	ה	22	9	11	ער"ח יוכ"ק
15	כ	ר"ה לחילנות	30	ו	23	10	12	א' דראש חדש

מנהגים

בחמשה עשר בו ילמדו הספרדים ציציתיהם כמעט כל הלילה. ויהדורו לאכל מכל מיני פירות הנמלאים צעיר, ולפני אכילת כל פרי ולחמיה ילמדו למודים מיוחדים ולוקטים מה"ך משנה וזוהר וגם יתפללו ויסוררו חמלות ומזמורים מיוחדים (הלמודים והחמלות נקבלים בקובץ אחד בשם "פרי עץ הדב"). בצהכ"ב אשכנזים-פרושים לומדים פיוט שחרית של ארבע פרשיות אחר חזרת הש"ץ ושל מוסף חזן לומדים כלל.

זכרונות

ב' בו מת אלכסנדר ינאי המלך הורדוס.
ה' (ח') בו מתו הוקנים שהיו בימי יהושע.
י' בו (תקס"ב) פטירת הרב המקובל כמוה"ר שלום שרעבי ראש חכמי הקבלה בירושלים.
כ"א בו (תמ"ט) פטירת הרב מהר"ם גלאנטי ז"ל.
כ"ב בו בושלה נורת קאיוס (קאלינולוס) להעמיד פסל תמונתו בבית המקדש (ע"י מיתרו).
כ"ג בו נתקבצו כל ישראל ללחום עם שבט בנימין על דבר פלגש בגבעה.
כ"ח בו בושלה ממשלת אנטיוכוס.

מואלדו ליל ז' י"א שעות כ"ט דקים

לעבריי			א			ב			ג			ד			ה			ו			ז			ח			ט			י			יא			יב			יג			יד			טו			טז			יז			יח			יט			כ			כא			כב			כג			כד			כה			כו			כז			כח			כט			ל																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																					
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																		
משפטים ב' דר"ח																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																															

ספרי העורך

ירושלים. מאסף ספרותי בחקירת אה"ק וכו' וכל הנגוע לה. י"ל בעזרת חכמים ומוסרים מצוינים בא"י וח"ל. י"ל כבר ה' כרכים. מחיר כל כרך 6 פראנק.

מורה דרך בא"י. כולל תכונת אה"ק ודברי ימיה בפרטיות. מחירו 3 פראנק.

דורך פאלעסטינא. איינע אויסגעהרליכע געאגראפישע אונד היסטארישע בעשרייבונג. פרייז 1.50 פראנק.

אוצר ספרות ארץ ישראל. ספר א' כפתור ופרח ב' כרכים להרב אשתורי הפרחי. תוצאה חדשה טונה ומתוקנת בליות מפתחות מסודרים ותמינת בית המקדש השני ותמונת המטבעות העתיקות. מחיר כל כרך 5 פראנק.

ספר ב' תבואות הארץ להרב החכם החוקר המצוין ר' יהוסף שווארץ. תוצאה חדשה בתיקוני כל המעיות ובליות כל ההוספות והשטמית שהוסיף המחבר בעצמו ביתר ספריו ובליות כל התנלוות החדשות של החקירות והתקנות היותר אחרונות וקורות אה"ק מימי המחבר ועוד. מחירו 5 פראנק. להשיגו פתקם משלח המחיר בשטרי המדינה או ע"י פאסט אנווייזונג.

מוכלדו ליל ה' שעה ח' ו' צ דקיס

ש"ס	ה'	ז'	לעברית	ש"ס	ה'	ז'	לעברית
23	10	14	16 ו	8	25	29	ב' זרחש חזש
24	11	15	17 ז	9	26	30	2
25	12	16	18 א	10	27	1	3 קדוש"י ומזרכ"ב"ב
26	13	17	19 ב	11	28	2	4 א
27	14	18	20 ג	12	29	3	5 ב חגניות שני קנח
28	15	19	21 ד	13	30	4	6 ב
29	16	20	22 ה	14	1	5	7 ד Mañ
30	17	21	23 ו	15	2	6	8 ה חגניות חמישי
31	18	22	24 ז	16	3	7	9 ו
1	19	23	25 א	17	4	8	10 ז אסור
2	20	24	26 ב	18	5	9	11 א
3	21	25	27 ג	19	6	10	12 ב חגניות שני זרחל
4	22	26	28 ד	20	7	11	13 ב
5	23	27	29 ה	21	8	12	14 ד פסח שני
				22	9	13	15

מנהגים

צעברא נהגים לקפור ספירת העומר אחרי עזר שעהרביע מהלילה.
גם הספרדים הוקדישים להתחלל ערב שבת עם שקיעת החמה.
ציווי הספירה לא יתחללו עד לאח הכוכבים, לוען יוכלו מיד אחרי ש"ע לקפור
ספירת העומר, וכן קבלת שבת לערבית יאמרו פזמונים שונים וציחוד
השזון הנודע "צר יחארה".

צביל י"ד (פסח שני) חששה חלוקה והולולא בעצריא על קבר ר'נחמיה
ובו ביום איא חתנון (ולא קליחותה של חש"צ ואין מהענין) בכל ערי ארצה"ק
ביום ל"ג בעומר יחובו יושבי לשם את חג הכולל דרש"י על קברו
אשר בכפר מירון, ואששים לחלפים וקולות אחיא ואפריקא יעלו להחג הזה.
יושבי ירושלים ילבו צו ביום להשתטח ולהחשכל על קבר שוועון
הגדיק ויהא יחרועו ויתעלקו וחת העלים העומדים בהחלקה הזאת.
כ"ח צו ילכו הרבה ייושבי ירושלים להשתטח על קבר שמואל הנביא
אשר בהכפר גרי שמואל וילינו שם הלילה, ולנחרתו יתחללו שניה.

אשר זהבמר נבי סמואל

זכרונות א' בו פטירת הר"י בן רב ראובן בע"ק צפת.
ו' בו חנוכה חומת ירושלים ע"י נחמיה.

"ב בו מת עלי הבחן ושני בניו ונשבה ארון ד'.

כִּי בּוֹ נִרְשׁוּ הַחַשְׁמַנָּאִים (שְׁמַעוֹן) אֶת הַסִּדְרִים מִמַּעֲוֹרֹת אֶקְרָא וּלְבָדֹדָה.

מלך בו הוסר מס הכתר אשר שם המלך דומיטריוס השני על איך יהודה

(בימי שמעון הדקדמאי).

ב"ח (ג"ט) בו פטירה שמיאל הנביא ע"ה.

סיון

רביע אל 1920

Juni 1902

תרס"ב

וולדו יום ד' י"ד שעות כ"ו דקים

ל' עברי	ל' רומא	ל' גרמניה	ל' פולין	ל' רוסיה	ל' ארצות-הברית
1	1	1	1	1	1
2	2	2	2	2	2
3	3	3	3	3	3
4	4	4	4	4	4
5	5	5	5	5	5
6	6	6	6	6	6
7	7	7	7	7	7
8	8	8	8	8	8
9	9	9	9	9	9
10	10	10	10	10	10
11	11	11	11	11	11
12	12	12	12	12	12
13	13	13	13	13	13
14	14	14	14	14	14
15	15	15	15	15	15
16	16	16	16	16	16
17	17	17	17	17	17
18	18	18	18	18	18
19	19	19	19	19	19
20	20	20	20	20	20
21	21	21	21	21	21
22	22	22	22	22	22
23	23	23	23	23	23
24	24	24	24	24	24
25	25	25	25	25	25
26	26	26	26	26	26
27	27	27	27	27	27
28	28	28	28	28	28
29	29	29	29	29	29
30	30	30	30	30	30

מנהגים

בשעות קורין צמחי כנסיות אשכנזים-פרושים וגלגל רוח צברת על מקרא מגלה ושהחיו כנז.
 בלשח קורין צנהכ"כ האר"י אשר לעזח הקצרים צספר חורה המיוחסת להר"י אגורס (ואשר רק שלש פעמים צסנה יקראו צה), וכל הנמלצים צצהכ"כ יעלו לחורה.
 הקספרים יושבי ירושלים ילכו להשכלל על קברי מלכי ציה דוד צליון. ולמחרתו (יום ז' סיון) ילכו להשתטח על קבר שמעון הלדיק ועל שאר קברי הלדיקים אשר בצציבותין, ואחיו האשכנזים ילכו ביום הזה להשתטח על קברי מלכי ציה דוד.
 כל שצעה ימי השכלומים שאחר החג אין לוונרים החמון ווידוים.

זכרונות

ט"ו [ט"ז] בו נרש יונחן הורקנוס את יושבי בית שאן ועמק יזרעאל ויספחן לארץ יהודה.
 י"ז בו לבד שמעון ההשמינאי את צבצר בית צור וינרש את היונים ממני כנז בו בטלו הביבורים מלהלות לירושלים בימי ירבעם בן נבט.
 כ"ה בו נהרגו רשב"י ור' ישמעאל ור' חנינה סגן הדינים.
 כ"ז בו נשרף ר' חנינה וספר תורה עמו.

תרס"ב

Juli 1902.

רביע תאני 1320

תמוז

מולדו ליל ח' ב' שעות י' דקים

לעב"י	א	ב	ג	ד	ה	ו	ז	ח	ט	י	יא	יב	יג	יד	טו	טז	יז	יח	יט	כ	כא	כב	כג	כד	כה	כו	כז	כח	כט	ל
א	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
ב	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31
ג	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32
ד	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33
ה	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34
ו	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35
ז	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36
ח	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37
ט	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38
י	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39
יא	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40
יב	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41
יג	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42
יד	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43
טו	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44
טז	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45
יז	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46
יח	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47
יט	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48
כ	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49
כא	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50
כב	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51
כג	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52
כד	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53
כה	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54
כו	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55
כז	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56
כח	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57
כט	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58
ל	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59

מנהגים

משנענה עשר בהמוז עד השעה באז יאמרו בכל בתי כנסיות ובתי
 מדרשות אשר באה"ק סדר תיקון חלום בלבוש והרבה מאחזיזו יושבי ירושלים
 ילכו לומר החפלות והקניות האלה לפני כותל המערבי.

זכרונות ט"ז בו (תקנ) מטירת הריו חיים ו' עשר (בעל איר החיים).
 י"ז בו הובקעה העיר בשניה.

מוולדו יום צי ט"ו שעות כ"ד דקים

לעב"י	א	ב	ג	ד	ה	ו	ז	ח	ט	י	יא	יב	יג	יד	טו	טז	יז	יח	יט	כ	כא	כב	כג	כד	כה	כו	כז	כח	כט	ל
1	ב	א	כ	כט	יח	יז	טז	טו	יד	יג	יב	יא	י	ז	ה	ד	ג	ב	א	כ	כט	יח	יז	טז	טו	יד	יג	יב	יא	י
2	ג	ב	א	כ	כט	יח	יז	טז	טו	יד	יג	יב	יא	י	ז	ה	ד	ג	ב	א	כ	כט	יח	יז	טז	טו	יד	יג	יב	יא
3	ד	ג	ב	א	כ	כט	יח	יז	טז	טו	יד	יג	יב	יא	י	ז	ה	ד	ג	ב	א	כ	כט	יח	יז	טז	טו	יד	יג	יב
4	ה	ד	ג	ב	א	כ	כט	יח	יז	טז	טו	יד	יג	יב	יא	י	ז	ה	ד	ג	ב	א	כ	כט	יח	יז	טז	טו	יד	יג
5	ו	ה	ד	ג	ב	א	כ	כט	יח	יז	טז	טו	יד	יג	יב	יא	י	ז	ה	ד	ג	ב	א	כ	כט	יח	יז	טז	טו	יד
6	ז	ו	ה	ד	ג	ב	א	כ	כט	יח	יז	טז	טו	יד	יג	יב	יא	י	ז	ה	ד	ג	ב	א	כ	כט	יח	יז	טז	טו
7	ח	ז	ו	ה	ד	ג	ב	א	כ	כט	יח	יז	טז	טו	יד	יג	יב	יא	י	ז	ה	ד	ג	ב	א	כ	כט	יח	יז	טז
8	ט	ח	ז	ו	ה	ד	ג	ב	א	כ	כט	יח	יז	טז	טו	יד	יג	יב	יא	י	ז	ה	ד	ג	ב	א	כ	כט	יח	יז
9	י	ט	ח	ז	ו	ה	ד	ג	ב	א	כ	כט	יח	יז	טז	טו	יד	יג	יב	יא	י	ז	ה	ד	ג	ב	א	כ	כט	יח
10	יא	י	ט	ח	ז	ו	ה	ד	ג	ב	א	כ	כט	יח	יז	טז	טו	יד	יג	יב	יא	י	ז	ה	ד	ג	ב	א	כ	כט
11	יב	יא	י	ט	ח	ז	ו	ה	ד	ג	ב	א	כ	כט	יח	יז	טז	טו	יד	יג	יב	יא	י	ז	ה	ד	ג	ב	א	כ
12	יג	יב	יא	י	ט	ח	ז	ו	ה	ד	ג	ב	א	כ	כט	יח	יז	טז	טו	יד	יג	יב	יא	י	ז	ה	ד	ג	ב	א
13	יד	יג	יב	יא	י	ט	ח	ז	ו	ה	ד	ג	ב	א	כ	כט	יח	יז	טז	טו	יד	יג	יב	יא	י	ז	ה	ד	ג	ב
14	טו	יד	יג	יב	יא	י	ט	ח	ז	ו	ה	ד	ג	ב	א	כ	כט	יח	יז	טז	טו	יד	יג	יב	יא	י	ז	ה	ד	ג
15	טז	טו	יד	יג	יב	יא	י	ט	ח	ז	ו	ה	ד	ג	ב	א	כ	כט	יח	יז	טז	טו	יד	יג	יב	יא	י	ז	ה	ד

מנהגים

צילל השעה צאז קוראים צבתי כנסיות אשכנזים פרושים אנגליה
 איכה צמגלה ווצרכים על וקרא אנגליה.
 צצהכ"י הספרדים אחרי קריאת מגלת איכה יצאו כל הנרות והחזן
 יעבור את העם למקד צהזכירו את ערך מאורע היום וננין השנה לחורבן
 הבית ומלצ אחינו בשנה הזאת.
 צחלות הלילה ילכו הרבה מאחינו האשכנזים לפני כותל המערבי ושם
 יאמרו "חקון חלות" וחקון שלש משמרות.
 ציום השעה צאז צבקר יפרשו צצהכ"י הספרדים פרוכה שחורה על
 הציונה וגם הק"ת אשר צו יקראו היום עטוף צמגיל שחור וצאמלע צצהכ"י
 חממוד קערס חללה אשר וכל אחד ונכבדי וחכמי העדה יקח וטע
 אשר וישים על מלחו.
 הצערה "אסף אקיס" מחורגות צשפה איקפניול צחוקס ספוריס ורעיונות
 מעוררי צבי אמרל וודרש וחזן והקהל יאמרו חותם צניגון פסקו צפסקו.
 מולא שצח נחמו יחוגו יושבי חספה שומה והלולא צהצית אשר מעל
 המערה (צרחס הר כרמל) אשר לפי המסורה נעמן צה אליהו צצרחו מפני אחר.
 כי צו יעשו צכל צצהכ"י הספרדים החסם נדרים קללות וקצלות מציפה.

זכרונות

א' בו מת אהרן הכהן.
 ט' בו נחרב בהמ"ק בראשונה ובשניה ונלכדה ביתר.
 ט"ו בו יוש לאומי קרבן עצים ומחילות בימי הבית. ובו נתנו הרומי
 ביתר לקבורה.
 ט"ו בו פטירת השר משה מינסיפורד וכל בהמ"י אשר באה"ק יבורו נשמתו.
 י"ח בו כבה נר מערכי בימי אהו.

לוח קורות ארה"ק.

ד
מ
ו
ב
כ
ו
ו
ו

3805	מגזר הודרים אחי אנשים לנשיא ביהודה
3827	לכבוד ארץ הנליל ע"י אשכנזים
3830	חורבן הבית השני ע"י מיטוס
3858	סדאנים לחץ את ישראל עד כי מרדו בו
3882	מלחמת בר כוכבא את הרומאים
3890	לכבוד ירושלם ע"י בר כוכבא
3895	חורבן ביתר
3895	קץ ממשלת בר כוכבא והשבתת שם ירושלם ע"י הצורר אדריאן
3898	נתינת חקים טובים לישראל מאת המלך אנטינוס פיוס
3920	העתקת הנשיאות מאושא לסבריא
3979	סדור המשנה ע"י ר' יהודה הנשיא
4000	מות ר' יהודה הנשיא והתמנות ר' נמליאל בנו
4070	סביעות סדר עביר השנים
4189	קץ הנשיאות במקורת המלך מהאדאזיים
4376	לכבוד ארה"ק וסיריא על ידי כוזרוס השני מלך סס
4396	לכבוד ירושלם דמשק ואנטיכיא מאת הערביים
4859	לכבוד ירושלם על ידי נוסעו הצלב הראשונים
4947	נצחון סלה-אדירין (ואצל חטון) וכבישת ארה"ק
4971	עלית 300 מרבני צרפת וברטיגא להאחו באה"ק ולהגדיל ישובה
5020	לכבוד סוריא וארץ ישראל ע"י המונגולים אשר על ידם נשבת הישוב מירושלם
5027	התיסדות ישוב ירושלם מחדש ע"י הרמב"ן
5250	התיסדות ישוב צפת מחדש
5252	חזוק ישוב עיה"ק ירושלם ע"י מנורשי ספרד
5266	בנין חומת ירושלם הנוכחית ע"י השולטאן סאלים
5300	שולטאן סלימאן בנה חומת עיה"ק טבריא
5320	התישבות היהודים מחדש בטבריא ויסוד ישיבה ללמיד תורה
5346	הביה"ב האחד אשר בירושלם נסגר ע"י ראש כנסת המושלמים
5388	רדיפת נדראה ליהודי ירושלם ע"י איבן פרוך מושל העיר
5420	הדיסות טבריא
5450	חזוק ישוב האשכנזים בירושלם ע"י עלית ריי החסיד
5481	שרפת ביה"ב האשכנזים ופליטת בני העדה הזאת מהעיר
5502	בנין טבריא מחדש והתחדשות ישוב היהודים בהשתדלות הרי"ה אבואלעפ"א
5518	דעש גדול החריב עיה"ק צפת כולה
5572	סנפה גדולה בכל ארץ הנליל
5572	התחדשות ישוב האשכנזים האחרון בירושלם ע"י תלמידי הנ"א
5592	לכבוד סוריא וארץ ישראל ע"י מחמד עלי ופחת מצרים
5594	הדרונים והפלחים מרדו בממשלה וירדפו וישללו את היהודים וישיבי צפתו טבריא וחברון
5596	ביה"ב וחצר האשכנזים אשר בירושלם הושב לירם במקדמת סחת מצרים
5597	דעש גדול החריב כמעט את עיר צפת כולה (כ"ד טבת)
5599	התישבות הקינוול הראשון לממשלת בריטאניא בעה"ק ירושלם

- 5600 ארץ ישראל וסוריא שבו תחת ממשלת השולטאן יר"ה
 5601 הקמת הדפוס הראשון בירושלם ע"י ר"י בק
 5614 בנין בית ההולים של שרי בית ראטהשילד
 5615 התיסדות בית הספר הראשון לנערים "עליוע הערץ סאן לעמעל"
 5616 ירית אבן היסוד לבתי "משכנות שאננים" [הבתים הראשונים אשר נבנו מחוץ
 5624 לעיר ע"י השר מונטיפיורי מעובן יהודא טודא]
 5624 בנין בית הכנסת הגדול של האשכנזים "בית יעקב" בחורבת ריה"ה
 5624 התיסדות בית הספר לבנות "עוועלין די ראטהשילד"
 5630 התיסדות בית הספר לעבודת האדמה באחוות "מקה ישראל" אשר לחברת
 5632 כ"ה אצל יפו
 5635 בנין בית הכנסת "תפארת ישראל" לעדת החסידים
 5639 הבתים הראשונים שנבנו מחוץ לעיר מאת יושבי ירושלם בעצמם כתשלומים
 5639 לספרים [היא חברת "מאה שערים"]
 5642 קבית אדמת "ספת תקוה" לראשונה ע"י בני ירושלם
 5642 התיסדות בית הנתיבים לנדיבי אשכנז בירושלם
 5642 התיסדות ביה"ס "התירה והמלאכה" לחברת ב"ה בירושלם
 5642 התיסדות המושבה "ראשון לציון"
 5642 התיסדות המושבה "זכרון יעקב" (מלפנים סמרין)
 5642 התיסדות המושבה "ראש פנה"
 5643 התיסדות המושבות "יסוד המעלה" ו"מוכרת בתיא" (היא עקרין)
 5643 ביאת המושבות תחת הסות הנדיב
 5649 התיסדות המושבה "נדרה" ע"י החלוצים בני ביל"ו
 5644 ישוב היהודים מחדש בעזה
 5648 התיסדות המושבה "משמר הירדן"
 5649 ישוב היהודים מחדש ברמלה
 5649 התיסדות בה"ס בצפת ע"י הנדיב [כעת תחת חברת כ"ה]
 5650 קיום חברת "חובבי ציון ברוסיא" מאת הממשלה יר"ה (ה' אדר)
 5650 יסוד ועד הפועל "להכרת ח"צ שברוסיא" ביפו
 5651 צלית השירה הראשונה מבני רו"ס לארה"ק
 5652 התיסדות המושבה "רחובות"
 5652 התיסדות המושבה "חדרה"
 5655 מסילת הברזל מיפו לירושלם
 5655 ראשית יסוד המושבות בנוסף
 5655 חברת "יסוד מושבות ליהודים" (יק"א) של הבארן משה די הירש ז"ל
 5656 התיסדות המושבה "באר טוביה" (קסטיניא) מאת חברת ח"צ שברוסיא
 5656 התיסדות המושבה מתולה
 5657 יסוד חברת "ברמל" (מונופול למכר יין המושבות) ברוסיא
 5659 הכנסיה הראשונה בבאזיליא
 5659 התיסדות המושבה ארתוף מאחינו כבולגאריא
 5659 התיסדות המושבה מחנים לח' אהבת ציון" בנאליציא
 5659 יסוד הבאנק הלאומי העברי בלאנדאן
 5660 ביאת מושבות הנדיב תחת הסות חברת "יסוד מושבות ליהודים" [מסד הבארן הירש]

ימי השוק בארץ ישראל.

גזה (עזה) בכל יום הששי.

ג'נין (עין גנים) בין שכם ומבריא. בכל יום השלישי.

חברון בכל יום הששי.

חיפה בכל יום הששי.

ירושלם בכל יום הששי. שוק לבהמות (במקום ברכת-ישולמן).

יפו בכל יום הששי.

לוד בכל יום השני. שוק לבהמות אשר בו יובאו מלבד פרים ופרות כבשים ועזים, גם גמלים וחמורים, סוסים ופרדים רבים מאד (ובהם גם מבארות).

מג'דל (מגדל) בכל יום הששי. בו יובאו מלבד בהמות גסות ודקות, גם כגדים וכלים. והוא אחד מהשוקים הגדולים בארץ.

עכו בכל יום הששי.

שוק נאבאטי (בין ג'דידה ובין צידון) בכל יום רביעי

שוק לבהמות, תבואות וכל מיני מאכל וסחורות.

בנתושבעל (בין צפת וצור) שוק ביום חמישי

מבהמות, עופות, תבואות וכל מיני מאכל ונפרט פירות.

צפת בכל יום הששי. שוק לתבואות. (יום השוק הזה

נזכר עוד במכתב הנוסע האלמוני משנת רפ"ב הנדפס בסוף ספר שבחי ירושלם).

רמלה בכל יום הרביעי רק לבהמות.

שכם (נבלום) בכל יום הששי.

שוק אלחאן ⁽¹⁾ סמוך לבאניאס בכל יום השני גם השוק

⁽¹⁾ שוק אלחאן שהי' אצל מבריא נתכמל

הזה הוא אחד מהשוקים הגדולים אשר בארץ. ומלבד כל מיני בהמות יובאו בו גם כגדים ושאר הפצים.

סדרי הפוסט והתלגרף.

ארבעה פקידות פאסט בעירנו: המורקית, האוסטרית, הגרמנית והצרפתית. ובכלם נוהג כל חוקי הפאסט הבללי וסדריו. מחיר כל מכתב במשקל 15 גרם 1 גרוש סאה, וכעד הכתבתו (ריקומאנדאטיון) ג"כ 1 גרוש ומחיר הכרטיס 20 פרוטות. בעד דברים נדפסים ודוגמאות, כל 50 גרם 10 פרוטות סאה, ומחיר מכתב מערי החוף לערי החוף אשר בפנים הארץ 20 פרוטות (רק ע"י הפוסט הטורקי).

מכל ארצות אירופא (מלבד רוסיא) : אמריקא ומצרים וערי החוף בתוגרמה יכולים לשלח ע"י הפוסטים האירופיים שמרי המחאה עד סך 1000 פראנק והוא ישולם בבתי פקידות הפוסט הנזכרים. וכן יקבלו הפוסטים האלו כסף עד הסך הנז' להגיעו להמקומות הנזכרים. ובפנים הארץ יכולים לשלח שמרי המחאה ע"י הפאסט הטורקי. ואולם מכתב-כסף (ר"ל הכא ע"י פוסט רוסי ליפו בטוח על הסך המוגד בו) לא ישולח לידי בעליו, רק ישאר בבית סוכנות האניות ביפו ואך אחרי אשר ישלח בעל המכתב בחזרה את ההודעה, חתומה כהתימת ידו כי קבל את המכתב, אז יגיע המכתב לידי אם ע"י הפאסט או ע"י בא כחו ביפו, ועי"ז יעלה על מכתבים באלו הוצאה מעטה. וכל הפוסטים מלבד הטורקי מביאים ושולחים פוסט פאקטים:

הפוסט ילך מפה בימים קבועים בשבוע, לאמר, יום אחד קודם צאת האניה מיפו.

מירושלם ליפו, ומיפו לירושלם ילכו הפוסטים הטורקי והגרמני בכל יום, והראשון גם לכל הערים והכפרים אשר על תחנות

מסלת הברזל. לעזה ילך דרך יפו. וליתר ערי ארה"ק אך מעם אחת בשבוע.
כל פקידות הפוסט פתוחים בכל יום לקבל מכתבים ולמסור המכתבים שכאו לבעליהם.

ה ת ל ב ר ף .

תלגרמים יקובלו כל היום ושתי שעות מהלילה. מחיר דתלגרמים הוא בערך זה: ככל ערי ארץ תוגרמה 1 גרוש המלה ובהוספת שכר חמש מלים. מחוץ למדינה יפרד המחיר לפי סדר הארצות בערך זה, מבלי כל הוספה על מספר המלים.
מחיר הדפשוין לכל ארצות התכל:

ש א ר ח ל ק י ה ת ב ל

כעד כל מלה בעלת 10 אותיות או 3 מספרים	פראנק
אוסטראליא	5, 69
אמעריקא הבריטית	2, 35
בושהיר	1, 20
ברזיליא	8, 32 $\frac{1}{2}$
הודו הבריטית	3, 23
זעלאנד החדשה	5, 69
חינא הונקונג שאנגהאי	5, 64
יווא	4, 92
יפן	8, 20
מלאקא	4, 24
מינעסוטא (ארצות הברית)	3, 10
מאניטובא	3, 10
מיסיסי	2, 75
מקא (הודו הפורטוגז)	9, 39
מצרים מערכה א'	1,

מדינות אירופא

כעד כל תיבה בעלת 15 אותיות או 5 מספרים	פראנק
אוסטריא ואונגריא	0, 46
איטאליא	0, 48
אלג'יריא	0, 67
אשכנז	0, 55
בולגאריא	0, 38
בלגיא	0, 60
בוסניא והרצגווינא	0, 46
בריטאניא	0, 71
גיבראלטאר	0, 69
דנמארק	0, 60
הולאנד	0, 60
טריפולי המערבית	0, 96
יון	0, 38
איי ארץ יון	0, 62
לוקסימבורג	0, 60

0, 25	מצרים מערכה ב'	0, 69	מלטא
1, 50	מצרים מערכה ג'	0, 83	מארוקא
6, 89	סומאטרא	0, 38	מונטוניגרא
4, 24	סינגאפור	0, 72	נורוויגיא
4, 92	פענאנג (אי')	0, 38	סרביא
1, 20	פרס	0, 69	פורטוגאל
3, 35	ציילאן	0, 56	צרפת
8, 30	קולומביא הכריטית	0, 43	רומאניא
2, 65	קולומביא (נוף)	0, 72	רוסיא
	קורעה (חצי אי בין הים	0, 69	שוויידיא
5, 86	הצהוב וים חינא)	0, 51	שווייץ
5, 07	קושנשין	0, 65	שפאניא
13, 50	תימן (חג'אז)	0, 67	תונים

המדה והמשקל (ללח וליבש).

קמחה (חטה) — 50 מילגראם.
 קיראט — 4 קמחה — 200 "
 דרהם (דראכמה) — 3 גראם
 מתקאל — דרהם וחצי — 4,5 גראם.
 אוקיה (אונסא) — 75 דרהם — $\frac{1}{2}$ פונט — 242 גראם.
 רוטל — 12 אוקיה — 6 פונט — 904, 2 קלוגראם.
 קנטר — 100 רוטל — 15 פוד — 290, 400 קלוגרם.

שעורה — 271 מילימעטר.
 אצבע — 2,82 סנטימעטר.
 קבציה (טפח בן ארבעה אצבעות) — 11, 28 סנטימעטר.
 דרע (זרוע) אמה כת שישה טפחים — 68 "

(ובמדת הבנין והקרקע יחשבו את האמה 75 סנטימטר).
 באע — ארבע אמות — 2, 72 מטר.
 מיל — אלף באע — 2, 72 קילומ.
 פרסח (פרסה) — שלשה מיל — 8, 16 קילומ.
 כריד — ארבע פרסח — 32, 64 קילומ.
 דונם — 1600 אמות מרובעות.
 פראן (חרישת צמד בקר ביום) — 734 מטר מרובעות.

תמניה¹ שמינית 2, 25 ליטר
 רבעיה (רביעית) — שתי שמיניות — 4, 50 "
 מד² (מדה) — ארבע רביעיות 18 "
 כילה³ (כלי) — שתי מדות 36 "
 שאנכול — 3 כילה 108 "
 עירארא — 12 כילה 432 "
 למדת שמן הזית — 81 אוקיה — 19, 46 ליטר.
 למדת שמן שומשמן — 65 אוקיה — 15, 62 ליטר. } ג' ארה

ערכי המטבעות

בארץ ישראל — וכן בכל ארץ תוגרמה תעבורנה מכבר
 מטבעות המדינה, גם מטבעות זהב וכסף של שאר הארצות
 וביחוד מטבעות צרפת, אנגליא ורוסיא.

[1] בהמדה הזאת ימדו על הרוב בני הכפרים את תבואותיהם במכרם מכמות
 מעטה והיא תקרא גם בשם "סאה".
 [2] המדה הזאת נהוגה בשוק התבואה אשר בהערים, ובירושלים העלה בית מועצות
 העיר לפני שנות מספר את מדתה לארבעה ועשרים ליטר [8 רוסל] וכן מדתה עד היום הזה
 [3] בהמדה הזאת ימדו על הרוב בני הכפרים אשר בסביבות עירני את תבואותיהם
 במכרם אותם להסחרים.

מטבעות המדינה הם

פרהג (פרוטה) — $\frac{1}{2}$ קופ' — $\frac{1}{4}$ סנמים.
מטליק.

20 פרה כסף.

גרוש (פיאסטר) כסף — 40 פרה.

2 גרוש כסף⁽²⁾.

בשליק (כסף סגים), וממנו נמצא גם חצאים.

מגירי (5) וממנו נמצא גם חצאים ורביעים

לירא זהב, וגם ממנו נמצא חצאים ורביעים.

2 לירא } שלשה אלה יקרי המציאות בשוק. ורק אצל
2 $\frac{1}{2}$ לירא } השולחנים ימצאו. והמבקש אותם יאלץ להעלות
5 לירא } מעט על מחירם.

והנה מפאת סבות שונות עלה בשוק הססחר ערך המטבעות
האלה על הערך הטבוע עליהם, וגם הערך הזה איננו שווה בכל
ערי הארץ, ושלשה ערכים ראשיים להמטבעות בארצנו:
(א) הערך הטבוע מאת הממשלה (ובערך הזה יוכלו בבית
סקירת הממשלה⁽⁴⁾ והפוסט והמלגרה ומסילת הברזל) והוא נקרא
"סאח" לאמר "שלם".

(ב) ערך הנהוג בבארות, ירושלם וערי הגליל.

(ג) ערך הנהוג ביפו וסביבותיה, ושני ערכים האלה
נקראים "שורק" לאמר לא-שלם. לכן הננו נותנים פה

[1] כעת חדל להיות לה מהלכים והיא יקרת המציאות.

[2] שלשה המטבעות האחרונות יקרי המציאות הם ולכן עלה מחירם מעט.

[3] על שם השולטאן "עבד אלמניד".

[4] הערך הזה איננו קבוע, ויש בתי סקירת מכס ומס (בכללם גם בית

סקירת הפוסט המורקית וחבירת הטאבאק דניא) אשר יקבלו את המגירי דק בסך

19 גרוש (1 גרוש סחאט מהטבוע עליו) וכן יש בתי סקירה אשר יקבלו את הלירא

בסך 105 גרוש (5 גרוש יותר מהטבוע עליו) הכל לפי ערך עליה וירידת הזהב.

לוח מיוחד לשלש הערכים הראשים של מטבעות מד נתנו
ומטבעות ושטרות של שאר הארצות. את הערך הראשון סמנו
באות א ואת השני באות ב ואת השלישי באות ג.

א	ב	ג	
10	12	14	ממליק
2 20	3	3 20	כשליק
20	23	26	מג'די
100	124	141	לירא טורקית
	5 10	6	פראנק צרפתי ¹
	5	5 3)	" יון ושוייץ
	4	4 25	" בולגאריא ורומאניא
90	109	124	נפוליון זהב (20 פראנק)
	2 25	3	20 קופ' כסף
	13 25	16 20	רובל כסף
90	109	124	7.50 רובל זהב ($1\frac{1}{2}$ אמפריאל)
	130	147	20 מארק זהב
	6 20	7 20	שיללינג כסף
	6 20	7 20	רופיא (הודו הבריטית)
115	136 20	156	לירא שטרלינג
109	136 10	155 20	5 דולר זהב (אמריקא)
	26	29 20	1 דולאר כסף
	14 15	17	ג'יר רובל
	33	37	" 5 מארק
	27 20	30 20	" דולר (אמריקא)

[1] המחליפאז כסף בערי החוף לא יקח דק פראנקים צרפתיים ודרישים טוקא.

ערי הארץ ומספר יושביהן ⁽¹⁾

ארץ ישראל אשר בעבר הירדן מערבה נחלקת במצבה המדיני לשלשת ערי הפלך (פאשאליק), והן: ירושלים, עכו ושכם. שתי האחרונות עומדות תחת פקודת עיר החבל (וואליאט) דמשק. אולם ירושלים עומדת תחת פקודת הממשלה הראשית אשר בעיר הבירה. ובעבר הירדן מזרחה ישנן שתי ערי פלך והן קיראק (קיר מואב) ושיך סעד.

ערי המחוז ⁽²⁾ (קאימקאמליק) ושאר הערים בפלך ירושלים.

ירושלים (אל-קודש). מספר יושביה 45526. בו: יהודים 28218 (מהם אשכנזים 15180, ספרדים 7900, מערבים 2420, נוצרים 670, בוכארים 530, תמנים 1288, פרסים 230³). מושלימים 8560, נוצרים 8748 (מהם ארמנים 695, יונים 4625, כושים 105, סורים 23, פרוטסטנטים 645, קתולים 2530, קופטים 125).

חברון (אלחליל ⁴) עיר-מחוז. מספר יושביה 13966. בו: יהודים 1100 (ספרדים 690, אשכנזים 410), מושלימים 12840, נוצרים 26, יפו עיר-מחוז. מספר יושביה 17713. בו: יהודים 2970 (מהם: ספרדים 1210, אשכנזים 1760), מושלימים 11630, נוצרים 3113 (מהם: ארמנים 159, אשכנזים בני ההיכל 490, יונים 1560, לטינים 639, מורוניים 210, קופטים 55).

[1] בראשית השנה הבאה תהי' בפקודת הממשלה הראשית, בכל ערי ארץ תוגרמה ספירה חדשה ממספר התושבים, ולכן הנחנו בשנה הזאת את הספירות של השנה החולפת שלא נשתנו הרבה כמובן, ובשנה הבאה איה אחרי הספירה נשתדל להשיג ספירה חדשה ומדויקת מכל ערי ארזה"ק.

[2] בערי המחוז יושב מלא מקום סחה (קאימקאס) ובערים הקטנות מנהיג (מודיר).

[3] כל הקהלות הקטנות האלו לעדת הספרדים יתייחסו.

[4] "האהוב" על שם אברהם אבינו הקבור בה, אשר המחמדים יתארוהו בשם "הליל אללא" (אהוב ד').

עזה (אלגאזא) עיר-מחז. מספר יושביה 17675. כו
 75 גפשות מאחינו 'אשר נתאחזו בה מחדש זה כשש עשרה
 שנה). 400 גוצרים והנותרים כלם מושלימים.
 בית לחם מושב מנהל (מודיר). מספר יושביה 6647.
 בו: נוצרים 6627 (מהם: קטולים 3880, יונים 1910, ארמנים 810,
 פרומסמנתיים 27). מושלימים 20. שלשה יהודים, — אחד רופא ושני
 אומנים (יושבים בימי החול כגפם וכשבתות וי"ט ישובו ירושלמה).
 בית ג'אלה (גלה) מושב מנהל. מספר יושביה 3060, וכולם
 נוצרים בני אמונות שונות.
 רמלה מושב מנהל. מספר יושביה 9544. בו יהודים 99,
 מושלימים 8350. נוצרים 1095 (מהם יונים 880, קטולים 150,
 ארמנים 20, פרומסמנתיים 45).
 לוד מושב מנהל. מספר יושביה 7675. בו: מושלימים
 5450, נוצרים 2225 (מהם: יונים 2180, פרומסמנתיים 45).
 יריחו מושב פקיד צבא (אנא). בה יושבים כשמונים
 משפחות מושלימים, משפחות אחדות נוצרים, משפחות אחדות
 יהודים (אחת טהן עובדת בחכירה את אדמת השולטן יר"ה,
 והנשארות עובדות בשכר אצל אחד שלקח בחכירות אדמת השולטן
 יר"ה) ושני חנונים יהודים יושבים בלי בני ביתם.
 ערי המחוז ושאר הערים בפלך עכו.
 עכו (עיר מכצר). מספר יושביה 11130. בו: יהודים
 130 (כלם ספרדים). מושלימים 8000, נוצרים 3000.
 מינאת אפו ג'אבור. עיר החוף בין קסריאח ויפו וכחצ,
 שעה מחודירא. מושב מנהל ופקיד מכס. בימי הקיץ יבאו אליה
 אניות תרן רבות להוציא את האבטיחים, השומשמן והתורמוס
 הגדלים למכיר בסביבותיה.
 קסריאח. מושב מנהל (תחת הקאימקאם שבחיפה). בה יושבים
 הבוסנים שעזבו את ארצם אחרי בואה תחת גמשלת הנוצרים.

ה'יפה עיר-מחוז. מספר יושביה 8365, בו: יהודים 1375
 'מהם ספרדים 1250. אשכנזים 125. מושלימים 3250. נוצרים 3740
 צידון (צאירה) עיר-מחוז. מספר יושביה 12240. בו:
 יהודים 780. מושלימים 8300. נוצרים 'בני אמונות שונות) 3160
 נאכאמיא בין צדיה וצידון. מושב מנהל. יושביה
 מוטואללים (מחמדים-פרסים).

טבריא עיר-מחוז. מספר יושביה 5050, בו: יהודים 3200
 'מהם: ספרדים 1620. אשכנזים 1580. מושלימים 1500. נוצרים 350.
 צפת עיר-מחוז. מספר יושביה 12676, בו: יהודים 7140
 'מהם: אשכנזים 4950. ספרדים 2190) מושלימים 5009. נוצרים 527.
 תרשחה (רחוקה כישש שעות מצפת). מושב מנהל תחת
 הקאימקאם שבצפת. מספר יושביה 2581: מושלימים 1709, ונוצרי 872.
 צדרה (צ'דיה) מושב קאימקאם.

בניאס. מקום מוצא הירדן. מושב מנהל.
 מגידל שמש בצלע הר הרמון. מושב מנהל.
 נצרה עיר-מחוז. מספר יושביה 9500. בו: מושלימים
 8000, נוצרים (בני כתות ישונות) 6500.

ג'ינ'ן (עין גנים) עיר-מחוז. מספר יושביה 3220 כולם מושלימים.
 באישאן (בית שאן) מושב מנהל וגם פקיד ראשי של
 גנסי השולטן יר"ה (ג'יפמליק), כפר קטן, ובה יושבים בשלש
 עשרה יהודים מיושבי טבריא וצפת.

מנמור (ראר) בה משפחות אחדות מושלימים. ושתי
 משפחות מאחינו יושבות באחוזת הנדיב.

שיף-עמר (היא שפרעם מושב סנהדרין). ובה כשבע
 משפחות מאחינו היושבים בה מזמי קדום מאד). וכולם עוסקים

[1] את קורות הישיב של העיר הזאת והכפר פקיעין הנו אהריה ראה בלוח ארץ
 ישראל לשנת תר"ס עמוד

באמנות ומסחר. מספר יושביה 1345. כו : מושלמים 700.
נוצרים 300. דרוזים 300. יהודים 45.
פקיעין. כפר קטן. ובו יושבים 11 משפחות אכרים יהודים
עוד מזמן קדום. מספר יושביה 702. כו: 96 יהודים. 226 נוצי. 380 דרוזי
ערי המחוז אשר בפלך שכם.
שכם (נאבלוס) מספר יושביה 21110. כו : יהודים 31.
נוצרים 670. שומרונים 110. והנותרים כלם מושלמים.
תל כרם עיר-מחוז.

בעבר הירדן מזרחה .

עיר הפלך קיראק (קיר מואב). מספר יושביה 4150. החלק
הרביעי מהם נוצרים. וכ'ת יושבים בה 12 יהודים אומנים בגפס.
שיך סעד. מושב פחה. ושלושה חדשים. בשנה בעת
הליכת החוגנים למפו יעתיק את מושבו למג'ריב.
סאלט (רמת-גלעד). עיר-מחוז. מספר יושביה 2700.
החלק החמישי מהם נוצרים.
אי־פיד. מושב מנהל. קנאטרא עיר-מחוז.
מידבא. מושב מנהל. כה יושבים כמאתים משפחות נוצרים
(יונים ורומים). ולכל אחת מהם כנסיה ובית ספר.
ג'י'ש (גולן). מושב מנהל. ובסביבותיה מושבות
המשערקעסים שנאחזו פה אחרי מלחמת תוגרמא ורוסיא.

העתונים היהודים בארץ הקדש

י ר ו ש ל ם

החבצלת מכתב עתי יצא לאור בכל שבוע. יבשר וישמע כל דבר
הדרוש לחפץ לבב איש יהודי. מאת ישראל דוב פרומקין. שנה ל"א.
השקפה: עתון לחדשות, לספרות ומדע. להלשון ועניני המדינות.
יול פעם בשבוע מאת א. בן יהודה. שנת שש עשרה.
ירושלים. מאסף ספרותי לחקירת ארדיק. גלילותיה. קורותיה

קדמוניותה, תולדות גדולי וכל הנוגע לה בעבר ובהווה. כרך ששי
מאת אברהם משה לוניץ.

המאסף. ירחון. מקדש לתורה ולתעודה. מאת־בן ציון קואינקא
שנה ששית.

תורה מציון. קובץ הדושי תורה במקרא ובמשנה בהלכות ואגדות
וישיות אשר יחודשו תמיד במשך הזמן ממרנן ירבנן גאונים וחכמי הדור היו
בארץ ובחול. יוצא לאור בכל שלשה חדשים ע"י ש. צוקערמאן. שנה ה'.

אלכסנדריא

אלפאראח (הפרח) בשפת ערבית. שבועי. מאת פאראג' מזרחי.

איסטאבול

איל טיימפז (הזמן). באיספאנוול פעמי' בשבועי. שני' 29 מאת ד. פ'ריסקו.
איל טיליגראפיו. באיספאנוול. בכל יום, שנה 24 מאת ס. גבאי.
איזמיר. לה בואינה איספיראנמה (תקוה טובה) באיספאנוול.
שבועי מאת אהרן דוד יוסף חזן.

איל נוביליסטה (מודיע הדעות) שבועי באיספאנוול וטורקית
שנה ה'. מאת א. ג' גיאת.

סאלוניקי

לה איפוקה (התקופה) באיספאנו' שבועי. שני' 26 מאת ס. הלוי ובניו.
Journal de Salonique בצרפתית. פעמים בשבועי. מאת דני.

איל אביניר (העתיד) באיספאנוול. שנה ד' מאת א. נחמה מלאך.

סופ'יה

לה ב'ירדאד (האמת) שבועי. שנה ג'. מאת אברהם טאג'יר.

פ'יליפופול. איל דיאה יהיום) שנה ג'.

קלקוטה

מגיד משרים (ערבית באותיות עבריות) שבועי. מאת תוואינה.
רוסטשוק. איל אמינו דיל פואבילה (אוהב העם) שבועי. שנה
13 מאת שמואל ב' אליה.

יום הולדת הדר מלכנו הרחמן
השולטאן האדיר והמנצה (אלגאזי)

עבד אלחמיד כאן

הוא יום הששה עשר לירח שעבן של
שנת תר"ב (1842). ויחל בשנתנו זאת

ביום שמנה עשר בכסלו

יום עלותו על כסא מלכותו הוא יום התשעה
עשר לירח אויבוסט (לחשבון הישן) שנת תרל"ו
'1876) ויחל בשנתנו זאת ביום תשעה ועשרים באב

הפחה וצירי הממשלות בירושלם. וסנני הצירים
ביפו, חיפה וצפת

Son excellence ACHMED GUWAD Pacha	:	פחה עירנו
L. POGAZAR	:	אוסטריא
CARLETTI cons.	:	איטאליא
SELAH MERRIL LL. Dr. cons.	:	אמריקא
Dr. SCHMIDT cons.	:	אשכנז
I. DIKSON cons.	:	בריטאניא
E. SCHOEMANN v. c.	:	הולאנדא
FAUNDOULIS cons.	:	יוון
JUAN VASQUEZ Y AMOR cons.	:	ספרד
SITON v. c.	:	פרס
	(אחינו)	

AUZEPPY con. gen.	:	צרפת
A. JAKOBLEW cons. gen.	:	רוסיה

י פ ו

J. PASCAL cons.	:	אוסטריא
ALONZO ag. cons.	:	איטאליא
E. HARDEG ag. cons.	:	אמריקא
Dr. BÜGE	:	אשכנז
H. AMZALAG ag. cons. (אחינו)	:	בריטאניא
VACANT	:	יון
HASSAN cons.	:	פרט
FORMER v. cons.	:	צרפת
N. STREBULAIEW v. cons.	:	רוסיה

ח י פ ה

G. SKOCPINOWITSCH v. cons.	:	אוסטריא
F. BERTRAND v. cons.	:	איטאליא
G. SCHUHMACHER v. cons.	:	אמריקא
KELLER v. cons.	:	אשכנז
H. SCHMIDT cons.	:	בריטאניא
GERMAN v. cons.	:	הולאנד
VACANT	:	יון
G. SKOPINOWITSCH cons. (הנז')	:	ספרד
F. BERTRAND cons. (הנז')	:	צרפת
S. KHOURI ag. cons.	:	רוסיה

צ פ ת

MIKLOSEWITZ ag. cons.	:	אוסטריא
I. M. Gleshtein Representative (אחינו)	:	אמריקא
A. COHEN ag. cons. (אחינו)	:	פרס
I. M. ABU ag. cons. (אחינו)	:	צרפת

חלק הספרות

רכושנו בארץ אבותינו

כולל תכונת כל המושבות והאחויות שנוסדו
בכל חלקי ארצה"ק במשך עשרים שנה האחרונות,
מספר יושביהן⁽¹⁾ מצבן ועוד.

ביהודה⁽²⁾.

(1) ראשון לציון ובערבית עיונא או עיון-קארא⁽³⁾.

רחוקה כשעה וחצי לדרום יפו, נוסדה בשנת תרמ"ב (מ"ו
אב), ובשנה שאחריה באה תחת חסות הנדיב הנודע, שטח
אדמתה 6828 דונם⁽⁴⁾. בה יש בית ספר לילדים וילדות שמספר
תלמידיהם 74, גן ילדים (בו יחונכו ילדים וילדות מבני 4 עד 6
שנה ופכולן שפת עברית היא שפת הלמוד), בית חולים (בו
שמונה חדרים הכנויים מעץ בעד החולים של כל מושבות
יהודא וכעת נסגרו), בית-עם (בו בית הספרים ויציע
להתזמרת), שני בתים גדולים למעון הפועלים, יקב גדול
וכית מלאכה, ושתי בארות (בעומק 47 מטר) אשר מימיהם
יעלו בכח הקיטור.

[1] הספירה המפורטה של המושבות נערכה מחדש ע"י האנדרונים ה' מ.
מאיראווין ברא"צ בסקירת ועד חברת התמיכה שבאדעסא, ועל סיה ערכנו את
מאמרנו זה בתוספות ותיקונים והשנויים שנעשו מעת עריכתה עד היום.

[2] כל המושבות שביהודא עומדות תחת פקודת פהת ירושלם ותחת ואליות בארות.

[3] קרובה מאוד ההשערה לאחד את השם הערבי של המושבה הזאת עם השם
העברי "עין הקורא" הנז' בשיפטים (מ"ו י"ט), דבר אשר כל החוקרים לא באו עליו עד
יסוד המושבה.

[4] כל דונם הוא 1600 אמות או 900 מטר ☐ מרובעות.

המושבה הזאת נטועה כמעט כלה כרמים ממכרי גפני
צרפת, ומעט עצי שקדים, זתים, תותים (לגדול תולעת המשי)
ואתרוגים. ואת האחרון החלו כעת לגדל ביחוד. וזאת חלוקתה
לפי ערך עבודתה: 5522 דונם כרמים, 165—שקדים, 37—זתים,
180—תותים, 90—ביארה¹, 111—אדמת הצבור והדרכים, 723—
בנינים וגנות הירק שאצלם. ס"ה 6828 דונאם.

בה יושבים 154 משפחות² שמספר נפשותיהן 605 נפש, והן
תחולקנה בערך זה: 70 משפחות אכרים (בהם 90 עובדים),
6—אומנים וסוחרים, 22—פקידים ומשרתי העדה, 56 פועלים
כהיקב ואומנים. — ולהן: 89 בתים (ביחד עם בתי הצבור),
54 רפתים, 81 עגלות, 117 פרות, 74 סוסים, 31 חמורים.

מהכרמים הנז' יצאו משנות ערלה 4423 דונאם, והם
הביאו 1,437,489 קילו ענבים (העולה 325 קילו על כל דונאם).
ומחירים קבלו 181,965 פרנק (41 פרנק לכל דונאם).

ראשון לציון היא המושבה המרכזית לכל המושבות
שביהודא, כי בה בנו היקב הגדול (בעל שלש מכפלות) אשר
בו יוכלו כל ענבי המושבות שביהודא. בו נמצאות המכונות
אשר בהיקבים הגדולים שכאירוסה, כמכונת קרח ועוד, ואלי
נלוו חרשת ברזל ובית מעשה חביות, וכל המכונות עובדות בכח
הקמור, ובשלשה וארבעים פועלים תמידים יעבדו בו, ובעת
הבציר יתוספו עליהם עוד שלשים. — היא יצאה ראשנה מכל
המושבות לרשות עצמה, וכל עניני הצבור נחתכים על פי ועדים
נבחרים, ויושביה כעצמם נושאים כמעט את כל ההוצאה הצבורית
שעלתה בשנת תרנ"ט לסך 15000 פרנק.

[1] בן נקרא בערבית בן הנטוע עצי הפוחי זהב ולמנים וכדומה שמוכרמים
להשקות המיר מהבאר שבהן.

[2] מלבדן יוש ביהושבה 9 חלקים להשע משפחות היושבות מהוצה לה.

יין ראשון לציון השיג אות כבוד של זהב כתעודת פריו של שנת 1900.

את מראה המושבה הזאת ותכונתה לפרמיה ימצא הקורא בלוח ארץ ישראל שנה ד' צד 117 - 128 ושנה ה' צד 97 - 125.

(2) ואדי חנין⁽¹⁾.

עומדת על הדרך ההולכת מיפו לעזה ובאמצע הדרך שבין ראשון לציון לרחובות. נוסדה בשנת תרמ"ג ונתמכה מאת חברת יק"א. שטח אדמתה 1418 דונאם, ומסוגלת גם לביארות, כי מים נמצא בה בעומק של 10 - 12 מטר, והיא נחלקת בערך זה: 974 דונאם כרמים, 163 - ביארות, 194 - אדמה לא עבודה. 20 - אדמת הצבור והדרכים, 17 - בנינים וגני ירק, 50 דונאם מוקצה לבתים. - ענביהם יקובלו בהיקב שכראשון לציון.

בה יושבים 29 משפחות⁽²⁾. מהם 20 אכרים, והנשארים פועלים העובדים בה יובצרכי הצבור ובהמושבות הסמוכות. מספר נפשותיהן 119 (57 זכרים, 62 נקבות). - ולהן: 19 בתים, 5 רפתים, 24 פרות, 29 חמורים. - בה בית הכנסת ובית ספר קטן לילדים וילדות שמספר תלמידיו 40.

מן 975 דונאם הנטועים כרמים יצאו משנות ערלה 782 דונאם, והם הביאו 149,000 קילו ענבים (העולה 202 קילו על כל דונאם). ומחרים קבלו 17,600 פראנק (24,20 פראנק לכל דונאם), המושבה הזאת היא הקטנה במושבות יהודה בשטח אדמתה.

[1] המושבה לא זכתה עד היום לשם עברי, והשם ינחלת ראובן שקרא לה קונה הנחלה, איננו מקובל בפי כל. לעומת זה יש בה חלק אחד שנקנה לביארה מחברה קטנה שנוסדה ביפו הנקרא עד היום בשם ינס ציונה שקראו לו מיסדיו, אע"פ שהחברה לא האריכה ימים.

[2] מלבדן יש בה 4 חלקים למשפחות והברות הנושבות מחוץ למושבה.

ומספר יושביה גדול יתר מכפי שטח אדמתה; ולהרבה מיושביה יש רק שטח קטן של אדמה וגם בתי מעון קטנים. כי בה נתאחזו הרבה מהפועלים הראשונים. אחר ממיסדיה עוסק בגדול דבורים במדה מרובה, ולו כמאתים כורות ארופיות, והוא מוציא מהם שנה שנה דבש הרבה הנודע בשם "דבש תפוחי הזהב".

(3) רחובות ובערבית "דוראן"⁽¹⁾.

עומדת על הדרך שבין ראשון לציון לעקרון. רחוקה שעה וחצי מהראשונה ושעה אחת מתחנת רמלה שבמסלת הברזל יפו-ירושלם, ועומדת תחת "הנהגת" (מודיריא) רמלה. נוסדה "כשנת תר"נ מאת אכרי ואדי חנין וראשון לציון, ובאה אח"כ לחברת "מנוחה ונחלה" כווארשא שמספר חבריה היו חמישים, וחמשה וארבעים מהם יושבים כבר על אדמתם.

שטח אדמתה 10,652 דונאס. עומק בארותיה 20 מטרי וכמעט כלה נטועה כרמים, שענביהם יקובלו בהיקב שבראשון לציון, אך גם שקדים וזיתים רבים יגדלו בה. וזאת חלוקתה לפי ערך עבודתה: 4405 דונאס כרמים, 574 — שקדים, 221 זיתים, 4526 — אדמה לא עבודה, 726 — אדמת הצבור והדרכים, 200 — בנינים וגנות ירק.

בה יושבים 58 משפחות שמספר נפשותיהן 222 (123 זכרים, 99 נקבות). מהן 45 משפחות כורמים (בהן 47 עובדים), 5 — פועלים וחצאי אכרים (מחברת "עזרא"), 8 — אומנים ועוסקים

(1) בספר "תביאית הארץ" להר"י שווארץ (שהוצאנו לאור בתור הספר השני של "איצר ספרות ארץ ישראל") עמוד קכ"ב העירונו על ההשערה כי השם הערבי "דוראן" נשתבש מהשם הארמי תרע"ן הנזכר בו בפסא דאחלות, ותרעין הוא התיגים מהשם העברי ש ע ר י ס ד נ ו כ ר בעמ"ל א' י"ז ג"ב שהיו במחוז עקרון וכמו שהוא סמכה לה עד היום יע"ש.

בְּצִרְכֵי צְבוּר. — וְלֹהֶן: 33 בְּתִים, 34 רְפִתִים, 123 פְּרוֹת, 31 עֲגָלוֹת, 33 סוּסִים, 27 חֲמוּרִים.

בְּהַ יֵּשׁ בֵּית הַכִּנְסָת, בֵּית סֶפֶר גָּדוֹל וּפֶה לִילָדִים וּלְלוֹת (מִסְפֵּר תַלְמִידָיו 42) הִנְבְּנָה מֵאֵת אֶחָד מִמִּסְדֵּיהַּ הַגָּכִיר מֶר יַעֲקֹב בְּרֹאדִי בּוּוֹאֲרֶשָׁא, וּבּוֹ גַם "חֶרֶר" שֶׁבּוֹ יִלְמְדוּ. 19 תַלְמִידִים, וּבֵית סֶפֶרִים, וְכָל עֲנִינֵי הַמוֹשָׁבָה וּמִסְדֵּיהַּ יִסּוּדְרוּ עִפִּי וְעַד־נִבְחָר. הַצָּאוֹת הַצְּבוּר יַעֲלֶה לִסֵּךְ 17000. פְּרֹאֲנֶק, וְעִז־תִּקְבֵּל מֵאֵת חֲבֵרַת "כְּרִמֶּל" בּוּוֹאֲרֶשָׁא 2000 פְּרֹאֲנֶק, וְהַנֶּשֶׂאֶר תִּשְׁלֵם הַמוֹשָׁבָה עֲצֻמָּה.

מִהַכְרָמִים־הַנִּמְנוּעִים עַל שְׂמֵחַ שֶׁל 4405 דּוֹנָאִם יֵצְאוּ מִשְׁנוֹת עֲרֵלָה 3000 דּוֹנָאִם, וְהֵם הִבְיָאוּ 1,400,533 קִילוֹ עֲנָבִים (הָעוֹלָה 466 קִילוֹ עַל כָּל דּוֹנָאִם) וּמִחִירָם קִבְּלוּ 139,184 פְּרֹאֲנֶק (46 פְּרֹאֲנֶק לְכָל דּוֹנָאִם).

(4) מִזְכָּרַת בְּתִיא הִיא עֶקְרוֹן וּבְעֶרְבִית עֶקֶר.

רְחוּקָה 1 שְׁעָה מִרְחֻבּוֹת, 3 שְׁעוֹת מִרֹּאשׁוֹן לְצִיּוֹן, 4 שְׁעוֹת מִיִּפוֹ וְשְׁעָה אַחַת מִתַּחֲנַת רִמְלָה שֶׁכְּמִסְלַת הַכְּרוּזֵל יְפוֹ־יְרוּשָׁלַם וְעוֹמֶדֶת תַּהַת "הַהֲנַהֲגָה" (מוֹדִירִיא) שֶׁבְּרִמְלָה.

שְׂמֵחַ אֲדַמְתָּה הוּא 4260 דּוֹנָאִם, וּבִיחֵם עֲבוּדָתָה נִחְלָקֶת כְּעֶרֶךְ זֶה: 761 דּוֹנָאִם עֲצֵי שְׁקָדִים, 611 — עֲצֵי זֵיתִים, 611 — עֲצֵי תוֹתִים, 25 — בִּיאָרָה, 2077 — תְּבוּאוֹת, 143 — אֲדַמְתֵּי הַצְּבוּר וְהַדְּרָכִים: 32 — בְּנִינִים וּגְנוֹת הִירֶק שֶׁאֲצֻלִּם.

מִסְפֵּר מִשְׁפָּחוֹתֶיהָ 47 וּבֶהֱן 231 נֶפֶשׁ (105 זָכָרִים, 126 נָקִיבוֹת). וְלֹהֶן: 25 בְּתִים, 15 רְפִתִים, 24 עֲגָלוֹת, 41 סוּסִים, 4 חֲמוּרִים, 72 פְּרוֹת, 27 כִּבְשִׁים וְעוֹזִים.

אֲדַמְתֵּי הַמוֹשָׁבָה הַזֹּאת טוֹכָה מְאֹד וּמוֹכֶשֶׁת רַק לְטוֹרֵעַ תְּבוּאוֹת, וְאִנְשֵׁיהָ עוֹבְדֵי אֲדָמָה מִנְעוּרֵיהֶם, וְעוֹד לִפְנֵי עֶשֶׂר שָׁנִים הִיָּתָה כְּכֹר מְשׁוֹכֵלֶלֶת, וְיוֹשְׁבֶיהָ יָכְלוּ לַחֲיוֹת עַל חֲשׁוֹן עֲצָמָם מִבְּלִי

כל תמיכה. אך התעקשיות האכזרית וקלות הדעת של הפקידות גרמו כי עד היום מכורים יושביה לקבל תמיכה כי ההנהגה חפצה להמרות את פי המכע ולהרבות ממעים באדמת עקרון המסוגלת רק למזרע תבואה. ולכן הלך גם הוא עמם בקרי¹, והפקידות מוכרחת לתת להאכזרית תמיכה חדשית למכולת ביתם, אך אין ספק כי סוף סוף יאלצו לעקר רבים מהעצים הנמועים ולשוב לזרע במקומם תבואה.

לפי הידיעות האחרונות יקנו בעדם עוד כפרת ארץ גדולה בקרבת אדמת המושבה.

(5) גדרה ובערבית "קטרא".

רחוקה $1\frac{1}{2}$ שעה מרחובות וכן מקסמינא, 5 שעה מיפו. 3 שעה מראשון לציון, והיא עומדת תחת הקאימקאטיא שבעזה. נוסדה בשנת תרמ"ד בעד החלוצים הראשונים שעלו לארזה"ק, ונתמכה מאת חברת חובבי ציון שכרוסיא. שטח אדמתה הוא 3368 דונאם. מרבית הנמועה כרמים, אך חלק גדול ממנה יזרע מיני תבואה שונים, וענכיה יקובלו בהיקב שבראשון לציון. — עומק הכאר (הנקראת באר בנימן ע"ש הנדיב) הוא 45 טמר ומימיה יעלו ע"י כח הקטור (נאזמיטור). וביחס עבודתה תחולק בערך זה: 1308 דונאם כרמים, $129\frac{1}{2}$ — שקדים, 12 — זיתים, 1585 — מיני תבואה, 217 — אדמת הצנור והדרכים, $12\frac{1}{2}$ — בנינים וגני ירק.

בה יושבים 23 משפחות שמספר נפשותיהן 110 (57 זכרים, 53 נקבות). מהם 14 משפחות אכזרים (כהן 17 עובדים) והנשארים אומנים, פועלים ועוסקים בצרכי הצנור. ולהן: 19 בתים. 19

[1] ההכנסה של שנת תרנ"ט היתה: מחטים 4000 פראנק, שיומטימן 5000, מננות השלחין 800, ומשאר עצי פרי 2000 סיה 11500 פראנק.

רפתים. 19 עגלות. 18 סוסים. 3 חמורים. 42 פרות. 68 כבשים ועוים. — מלכר האכרים היושבים בהמושבנה ישנם עוד חמשה חלקים לחמש משפחות שאחת מהן יושבת בראשון לציון והנשארות בחול, ואדמתן תעבר ע"י האכרים.

מן 1303 דונאם כרמים יצאו משנות ערלה רק 930 דונאם, והם הביאו 375,180 קילו ענבים (העולה 403 קילו על כל דונאם), ומחירם קבלו 36,300 פראנק (39 פראנק לכל דונאם). והכנסת התבואה ויתר הפירות עלה 6867 פראנק, ביחד 43167 פראנק. — הוצאות המסים המכסים וצרכי הצבור עלה 7541 פראנק. מלבד בית הכנסת ובית ספר יש בה מחנה המתנועעת בכח הקטור המעלה גם את המים.

המושבנה הזאת נוסדה בעצם וראשונה כעד בני ביל'ו שעזבו את ארץ מולדתם בשנת תרמ"ג ויעלו לארצה"ק לעבד את אדמתה, אך אחדים מהם לא יכלו לעמד בקשרי התלאות הנוראות שפגשו אותם כראשית ישובם ויעזבה, ועליהם נוספו במשך הזמן משפחות אחרות. ובהיום נמצאים בה מראשוני מתישביה שמנה משפחות. [את השתלשלות המושבה הזאת וקורותיה ימצא הקורא בלוח ארץ ישראל שנה ו' עמוד 73—126].

6) באר טוביא ובערבית קסטיניא.

רחוקה כשעה וחצי מהקודמת, 3 שעות מתחנת סג'יר שבמסלת הברזל יפו-ירושלים ושכנע שעות מופו, ועומדת תחת הקאמקאמא שבעזה. נוסדה בשנת תרנ"ו מאת חברת הוצ' שברוססיא כעד הפועלים המצוינים שעבדו זמן רב בהמושבות. שטח אדמתה 5623 דונאם והיא תזרע כלה תבואה, ואדמתה היא היותר טובה בכל אדמת המושבות. — עומק הבאר 35 מטר, ומימיה יעלו בכח הכהמה.

בה יושבים 20 משפחות אכרים שמספר נפשותיהן 114
(59 זכרים 55 נקבות) ובהן עובדים 47. ועוד 10 נפשות של משפחות
השו"ב, הרוקח והמורה, ביחד 124 נפש. — וזהם 21 בתים, 11 רפתים,
81 עגלות, 27 סוסים, 8 חמורים, 45 בקרים, 26 פרות, 149 כנשים.
הכנסת תכואת המושבה בשנת תרנ"ה היתה: חטים 6320 כלי
(כל כלי 36 קילו) במחיר 4.50 פרי הכלי. שומשמן 17450 אקע (כל
אקע 1,300 קילו) במחיר 0.45 פראנק האקע. חמי תירום 530 כלי
במחיר 3 פראנק. פולים 212 כלי במחיר 4 פראנק. דורא 65
כלי במחיר 5 פראנק.

אדמת המושבה הזאת נקנתה מאת הנדיב הנודע בשנת
תרמ"ז בעד מספר משפחות מבאסאראביא. והנה באו על אדמתן.
אך ע"י האי-רצון והסכסוכים שקמו ביניהן וכין הפקידות עזבו את
אדמתן וישבו לארצן, ותעבד אדמת קסמיניא כשמה שנים
ע"י פועלים יהודים, שגרו בבתי עץ שהוקמו למענם, ובשנת
תרנ"ה מכר הבאראן את אדמת קסמיניא לחברת חו"צ בקרן המחיר
שעלה לו.

(7) ארתוף.

באמצע דרך העגלות. ירושלם-יפו וסמוכה למלון באב-
אלואד. רחוקה 7 שעות מהראשנה ועשרים רגעים מתחנת דיר-
עכן שבמסלת הברזל ירושלם-יפו. נוסדה בשנת תרנ"ז מחברת
יעזרת אחים" בסופיא ומטר-באזארשיק (בולגאריא). — שטח
אדמתה 4850 דונאם ורק 2850 דונאם ראוי למזרע תכואה והנשאר
רק לעצי זית. — בה יש מעין מפכה שמימיו לא יחרבו לעולם
ורים להשקות שטח של 30 דונאם. בתוך המושבה יושבים רק 14
משפחות שמספר נפשותיהן 75 (36 זכרים 39 נקבות) בהן 16 עובדים,
ולחן שני בתים גדולים (שבהם יגורו יחד) ורפת גדול אחת.

וארבע עשר סרות. וחמש משפחות מהעובדות את אדמת ארתוף יושבות בירושלם ויפו.

הכנסת המושבה בשנת תרנ"ט היתה מעטה מאד. בס"ה אשפו 51 מוד (1 חטים, 19 — שעורים, 44 — חמי תירוס, ומחרים יחד עלה לסך 1190 פראנק.

המושבה הזאת נפלאה ביסודה והשתלשלותה. היא נוסדה בראשית תקופת העליה מאת חברת המיסיון הבריטית לתכלית צידת נפשות. אך אחינו הבינו את מטרתם ולא נעתרו להתנאים והתקנות שתקנו, ותאלץ החברה להושיב בה את חניכיה בתקוה כי סוף סוף תהי' רשת פרושה להיהודים העולים לארצה"ק, אך מחשבתה עלה בתהו, ובאחרונה מכרה את אדמת המושבה ואת הכתים אשר בנתה — להחברה הנז'. ומאשר כי ליהודים לא הי' אז הזכות לקנות אדמת מירי², לכן קנוה לראשנה בערכאות שכלאנדאן, ורק אחרי עבור שלש שנים סקרה הממשלה הראשית — נשען על היסוד שבולגאריא עומדת תחת החסות העליונה של השולטן יר"ה — לתת להם שמרי מקנה בערכאות פעה"ק. חברי החברה חשבו בראשנה כי מעט מעט יוכלו כל חבריהם (חמשים במספר) להתנחל על אדמתם ולא יצטרכו לעזר ותמיכה, אך תקותם לא נמלאה. מרבית החברים לא יכלו להאחז בה והמתאחזים הם במצב רע ונורא. כי מלבד שאדמתם לא תביא להם אף לחם צה, אין בה שום דבר מצרכי הצבור, לא ביהכ"נ קבוע, לא בית ספר, לא שו"ב ואף לא רפואות, והם חיים רק בלחם וזרעונים, וילדיהם משוטטים כל היום בהמושבה ואין מי שילמדם אף קרוא עברית.

[1] דמוד שבמחוז הזה מכיל 30 ראטיל, וכל ראטיל הוא 8 קילו בקירוב, ראה למעלה יהודה והמשקל בחלק השמושי.

[2] אדמה השייכות להממשלה ולבעליה יש דקויות ישיבה, וכל אדמת הכפרים שבארצה"ק הוא ממיזנה.

נקוה כי בקרוב תפרוש חברת יק"א כנפי חסדה על המושבה הזאת. ולרגלי האדמה המובה שיש לקנות בסביבותיה, טוב מימיה ואוירה וקרבתה לחחנת מסלת הברזל, תוכל להיות באמת מושבה גדולה וטובה שיושביה יזויו מעטל כפס בריוח וכבוד.

(8) פתח תקוה ובערבית "אמלבש".

דחוקה כשתי שעות לצפון יפו. נוסדה בראשנה בשנת תרל"ח מאת יושבי ירושלים. שטח אדמתה 18850 דונאם. החלק היותר גדול שבה יזרע מיני תבואה, ובחקק גדול נטועים כרמים אשר ענביהם יובאו להיקב שבראשון לציון, ובשטח הנשאר נטועים ביארות, עצי פרי, עצי עקאליפטוס ועצי תותים רבים מאד. וזאת חלוקתה לפי סדר עבודתה: 3563 דונאם כרמים, 923 — ביארות, 123 — עצי פרי שונים, 945 — עצי זית, 576 — עצי תות, 207 — עצי עקאליפטוס (לפני המושבה, והם הועילו הרבה להטיב את מצב האויר והבריאות), 7100 — מיני תבואה שונים, 410 — בנינים וגני ירק שאצלם. בהמושבה עצמה ישנן שתי בארות האחת של העדה והיא הקדומה ועומקה 52 מטר ומימיה יעלו בכח הרוח, והשניה של חברת "חובבי ציון", עומקה 18 מטר ומימיה יעלו ע"י משאבה. מלבדן יש בכל ביארה באר מיוחד להשקותה שעומקן מן 5 עד 13 מטר, ובחשבון מתמצע נוכל לחשב את עומק המים מן 8 עד 10 מטר.

בה יושבים 185 משפחות ⁽¹⁾ שמספר נפשותיהן 818 (421 זכרים, 397 נקבות), והן תחולקנה לפי עבודתן בערך זה: 76 משפחות כורמים (בהם 91 עובדים), 63 — אכרים ועוסקים בעבודות שונות (בהם 65 עובדים) — 23 — עובדים בבית הפקידות.

(1) מלבדן יש בה 20 הלקים לעשרים משפחות היושבות מחוץ להמושבה.

23- פועלים תמידים. — ולהן: 99 בתים. 99 רפתים. 76 עגלות. 95 סוסים ופרדים. 50 חמורים. 370 פרות.

מהכרמים הנמועים על שטח של 3563 דונאם הנו' יצאו משנות ערלה רק 2890 דונאם, והם הביאו 517,342 קילו ענבים¹ 'העודה בערך 180 קילו על כל דונאם². ומחרים קבלו 62,147 פראנק (22 פראנק לכל דונאם).

המושבה הזאת היא הקודמת בזמן והגדולה בשטח אדמתה (מלבד חודירא) וכמספר יושביה מכל המושבות שבארץ ישראל. וכאשר הזכרנו מוכשרת אדמתה לתבואה, לכרמים וגם לכיאות אשר מספרן גדל שנה שנה, ובה גם מספא לבהמות, כי בסביבותיה יש אחו גדול. — שמנה ועשרים משפחות מיושביה נכנסו בשנת תרמ"ט תחת חסות הנדיב (עתה נתרחבו לארבע ושלשים), ולהם נתנו כעת הכרמים וחלק מהביאות, והם עומדים כעת תחת חברת יק"א ככל יתר מושבות הנדיב. — בה יש גם אחוזה גדולה הנמועה כרמים (שענניהם יודרכו בהיקב שבהאחווה עצמה) השייכת להגביר לאכמאן בכרלין.

בהמושבה יש בית הכנסת גדול, בית ספר, בית ספרים, רופא מיוחד ובית רפואות. — בכלל דומה מצב החיים בה יותר לעיר קטנה מאשר לכפר.

[תכונת המושבה הזאת, מצבה וקורותיה בפרטיות ראה ב"לוח ארץ ישראל" שנה א' עמוד 38 — 50 ובהמאמר "הקציר והבציר" בלוח ארץ ישראל שנה ו' עמוד 3 — 38].

1) מזה הביא להיקב ברשליץ 397,342 קילו ובהיקבים דפריים שבהמושבה נדרבו 120,000 קילו ענבים.

2) מעוט כמות הענבים של כרמי המושבה הזאת הוא מאשר כי ברמיה עודם צעירים לימים.

אהוזות

(9) מקוה ישראל ובערבית "ביארת נמר"

כעשרים רגעים מיפו על דרך מסלת העגלות יפו-ירושלים. נוסדה מאת חברת "כל ישראל חברים" בפר"ז בשנת תר"ל בהשתדלות המנוח מר קרל נמר. שטח אדמתה 2600 דונאם, והאדמה מיכה ופזורה לכל מיני תבואה. עומק בארותיה 12 - 20 מטר, ונחלקת ביחס עבודתה בערך זה: 330 דונאם כרמים. 175 - ביארה. 88 - שקדים. 25 - זיתים. 100 - גני ירק ועוד. 45 - גני ירק שצריכים להשקותם. 33 - משתלה. 20 - בנינים. 1784 - מיני תבואה.

בהמכון הזה יש יקב, לאבאראמאדיום כְּמִי, מחלבה ועוד. מספר תלמידיו 204 (לומדים תחת פקודת שמנה מורים) מרביתם מארץ ישראל ויתרם משאר ערי ארץ תוגרמא וגם מארץ רוסיא ורומאניא. זמן הלימוד חמש שנים, שנתיים יעסקו רק בעבודה ושלוש שנים בלמוד ועבודה יחד. ואחרי כלות זמן הלימוד ישולחו המצוינים שבהם לאירופא להשתלם בלמודם ומהם יעשו לאכרים בהמושבות שבארץ ישראל. ארגנטינא וקפדוס.

כל עבודות האחוזה תעשנה על ידי התלמידים. ותוצאות האדמה יהי' למכלת להתלמידים והנישואים ימכר ביפו וגם ישולח לאירופא וביחוד למצרים. יין האחוזה יעלה 800 הקמיליטר לשנה.

(10) מוצא היא קולוניא¹⁾ וכן שמה בערבית.

רחוקה $\frac{1}{4}$ שעה מירושלים על דרך העגלות ירושלים-יפו

¹⁾ השם "מוצא" או "המצה" הוא שמה העברי היותר קדום ובאופן האחרון נזכרת ביהושע י"ה כ"ו. ובאופן הראשון נזכרת במשנה דסוכה פרק ד' משנה ה', והשם קולוניא נתן לה בימי הבית השני ע"ש שעשוה הפשי מפס ע"ד ערבי הנחל שלקחו ממנה לחם הספות ובשם זה נזכרת בבבלי סוכה מ"ה א' ע"ש.

וכה יש מעין טוב ואוירה ממוזג וצח, ובימי הקיץ ילכו אחדים מיושבי ירושלם לשבת בהכפר הזה, וביחוד מעת אשר נתיסד בה ישוב מאחינו.

שטח כל אדמת מוצא הוא 537 דונאס. וזאת הלוקתה לפי יהם עבודתה: 188 דונאס כרמים. 34—זיתים. 7—ביארה. 829—אדמה לא עבודה. 48—אדמת בנין והמעין שבהכפר ישקה גם את אדמת הביארה אשר להיהודים, ולכן היכלת בידם לעסק במזרע ירקות ולמכרה בירושלם הקרובה להם.

מספר המשפחות היושבות באחוזה עצמה 7, ונפשותיהן 28. ולחן 12 פרות. 14 עזים. 6 חמורים. וכלן יושבות בבתים שכורים, לכד האחת שיושבת בחלק הבית הקנוי מהלשכה כנז' להלן.

כל הכרמים נמועים גפני צרפת, וענביהם ימכרו בירושלם במחיר 45 פראנק הקאנטאר¹, ויש שיעשו בעצמם ויין ויינם טוב מאד. וגם ירקות וחלב יביאו העירה למכר.

אדמת מוצא נקנתה עוד בשנת תרט"ו מאת האדון שאול יחזקאל יהודה מכסף אביו הרב ח"ר שלמה יחזקאל יהודה ותעבד האדמה באריסות עם הפלחים יושבי הכפר. ובשנת תרכ"ד נפטר מר שאול יחזקאל, ובשנת תר"ל כאשר נמרה מסלת העגלות מירושלם ליפו ה' הרב חרש"י הראשון שכנה על הדרך בנחלתו בית גדול למלון ובית קהוה. ובשנת תרל"ב נפטר הרב חרש"י ותבא הנחלה לידי בניו מר בנימן יחזקאל ואחיו גויסם מר יהושע ילין. אח"כ קנה שם נחלאות וכן מר בנימן יחזקאל מר יהושע ילין. בשנת תרנ"א כאשר שררה בירושלם בולמוס של קניית קרקעות, יסד ה' יחזקאל חברה בשם יגבעת שאול למכירת חלק מאדמתו בשטחים קטנים לכוונן שם כעין פרור, וכל מניות החברה

(1) כל קאנטאר הוא 100 ראטיל—15 פוד—290,400 קלוגראס.

נמכרו בימים מספר, וכשנת תרנ"א קנו אחרים מאחינו שברוסיא שעלו לתור את ארצה"ק, חלקים קטנים מאדמת ה' ילין בתקותם לכוון למו פה גנות וכתי קיץ, אך משני גורת אסור הכניסה לא יצאו יאתי המחישבות לפעולות. כישנה שאחריה יסדו מיובי ירושלם חברה בשם "חבת הארץ" לקנית קרקעות ומכירתן, לא לשם תגרות כ"א לכלי יעלה מחיר הקרקעות, ואחרי זמן קצר להתיסדותה קנתה החברה מאת מר ילין בקולוניא 18^ו דונאם. אך כאשר חדלה חפץ הקניה לרגלי אסור הכניסה נישארה אדמת "חבת הארץ" לחבריה.

בשנת תרנ"ד בראות החברה כי אין בכח חבריה לעבד את אדמתם מכרה ל"לשכת ירושלם" של אנודת ב"כ פעה"ק והיא הושיכה עליה שלשה צעירים שהצטינו בעבודתם בהמושבות ותתן לכ"א 45^ו דונאם אדמה לנטוע בהם כרמים וגם תמכה אותם בתמיכה חדשית קטנה משך חמישה שנים (בעזרת "חברת ישוב אה"ק" שבקעלן ונדכות שונות) בתנאי להשיב לה מעט מעט מהישנה הישישית והלאה את מחיר הקרקע והתמיכה. ובשנת תרנ"ה קנתה הלשכה שליש מבית הקהה הנז' למעון לאחד מכורמיה, אך אחרי עביר חמש שנים נאלצה הלשכה להאריך להם את זמן התמיכה וההלואה. וחלק אחר יש עוד בידי הלשכה שלא נעבד עדיין. כישנת תר"ס קנו עוד חמש ששחות חלקי אדמה מאת ה' בנימין יחזקאל, ואחיו וארבע מהן נתישבו כבר כמוצא והחמישית יושבת בירושלם, ואדמתה תעבד ע"י אחר מהכורמים היושבים כה. —

(11) **גן מונטיפיורי** ובערבית "ביארת מונטיפיורי".

עומדת במרחק $\frac{1}{4}$ שעה מיפו סמוך למושבת הגרמנים "שרונה". שטח אדמתה 108 דונאם.

הגן הזה הנהו הראשון שנקנה בא"י מאת אחינו בחו"ל

למען הפיץ את העבודה בין יהודי ארה"ק. הוא נקנה מאת השר
מונטיפיורי ז"ל בשנת תרמ"ו בסך 300 ל"א שטרלינג, בו נמצאו
אז מלבד חלקה גדולה למזרע תבואות שדה וירק, גם 1407 עצי
פרי שונים¹⁾, ומחשבתו היתה להביא על ידו טובה כפולה:
א) כי יעסקו בעבודתו אלה מאחינו בארה"ק החפצים להוציא לחמם
מן הארץ. ב) ריזה הביארה יהי' לשוכת תהיה בירושלם. אך כנודע
לא עמדה ההצלחה לימין השר בכל מפעליו בארה"ק, והמפעל
הזה הי' כאחר מהם. כי השר מסר את הביארה — עפ"י מליצת אחד
החכמים — לאחר מיושבי יפו שלא ידע את העבודה הזאת מעולם.
וגם המקבל ידע כי הנן לא יביא לו כל פרי, מאשר כי ידיו לא
חונכו לעבודה ואיננו יודע פרק בהלכות נטיעה, אך זאת ידע כי
בהודיעו שנה שנה להשר טוב־הלבב כי הוצאות הפרנס עלתה על
הכנסתו, ימלא השר את החסר, וכן הי', כי באמת שלח לו השר
תמיכה של 1000 פראנק לשנה, והנן הלך הלך ודלדל עד כי מרבית
עציו יבשו ונגדעו, וגם הכית והבאר נחרבו. -- כבוא השר בשנת
תרל"ה בפעם השביעית לארה"ק, מצא בו רק 900 עצים, והכית
והבאר היו חרבים וצריכים תקון. ככ"ז לא החליט להוציא את
מקבלה רק להיפך, הבטיחו למלאות את כל ההצעות אשר
הציע לפניו מיד בשוכו לביתו, אך זקנותו וחולשתו מנעוהו
מלמלאות את הבטחתו. — בשנת תרמ"ג אבה אחד מיושבי יפו
בעל גנות ופרדסים לתת להשר ז"ל בעד החזקת הגן 200 פראנק
לשנה (ואם השר יאכה להקדיש את הכנסת הפרנס על הת'ת
ביפו יתן שכרו ככפלים), ואחרי כלות עשר שנים יתן להשר — אם

[1] והם: 721 עצי תפוחי זהב, 129 עצי לימונים מתוקים, 60 עצי לימונים
חמוצים, 24 עצי אתרוג, 279 רמונים, 42 תפוחים, 29 שופים, 41 שקדיה, 41
חסרים, 6 אפסיסקים, 9 תפוחים, 13 אנסיס, 2 עצי תאני עדן, (באנגלן), 22
שפים, 12 עצי סיק.

אבה להניח את הפרדס בידו סך 2000 פראנק לשנה. אך השר
במוב לכבו לא הוציא את הפרדס מידי מחזיקו ולא שעה לבקשת
האיש הנז', והפרדס נשאר אצל מחזיקו גם שנים אחדות אחרי מות
השר ז"ל. — ורק בשנת תרנ"ה מסרוהו יורשיו לירי חברת כ"ח
בפריו, ובקושי עלה בידי מנהל בית הספר מקוה ישראל להוציא
ממנו את מחזיקו — שכבר חשבהו לקנין כספו.

כעת יושב בו אחד מחניכי בית הספר (עם משפחתו)
העובד בו עם ארבעה פועלים (ביחד 6 נפשות) תחת השגחת מנהל
בית הספר מקוה ישראל, המשתדל להגדילו ולהרחיבו, וגם חבנינים
תוקנו. והישגתו של 103 דונאם מתחלק כעת ביחס עבודתו בערך
זה: 21 דונאם הכיאה הישנה (תפוחי זהב ולמונים), 18 — המטעה
החדשה, 4 — עקאליפטוס, 1 — בנינים, 59 — אדמה לא עבודה.
בהגן יש: בית, רפת, הבהמות והכלים הנחוצים, באר עמוקה 8
מטר (אשר מימיה יעלו בכח הבהמה) ובכרות.

(12) ביארת ה' פעלמאן ובערבית "ביארת מזרימש".

נוסדה בשנת תרמ"ג, ורחוקה כחצי שעה לצפון יפו ועשרה
רגעים ממושבת הגרמנים "שרונה". עומק הבאר 8 מטר. שמחה 36
דונאם והיא נמועה כלה תפוחי זהב. בה יש בית גדול, מרתף,
רפת, באר, ברכה (בגודל 110 מטר מעוקב) אשר ממנה
הולכים המים לכל שבילי הגן דרך צנורות אבנים בארך של
500 מטר. — בהגן הזה נטועים בשורות ישרות 3940 עצי תפוחי
זהב מהמינים היותר טובים, והכנסתם לשנה תעלה עד כדי 10000
פראנק. — משפחת פעלמאן היא כעת 9 נפש (4 זכרים 5 נקבות).
הגן הזה הנהד למופת על כח העבודה והסבלנות. מיסד
הגן ה' פעלמאן ממזרימש עלה לארה"ק בראשית העליה בשנת
תרמ"ג, ולא היתה לו האפשרות להתנחל באחת המושבות שנוסדו

או ובחפצו העז להתנחל בארץ קנה כבדת אדמה של⁸⁶ דונאם
 הרחוקה מאדם. אחדים ממודעיו יעצוהו כי יתחיל לעשות באדמתו
 ביארה, והוא לא ידע אז את שפת הארץ ואף לא ידיעה קלה
 כהלכות עבודת האדמה ומהוצאות הרבות הכרוכות בעקבה,
 לכן כמובן פגע בדרכו בהשנים הראשונות פגעים ומכשולים
 גוראים, וגם הכסף תם מאוצרו ולא יכל ללכת הלאה. אחרי איזה
 שנים מת אבי המשפחה, אך אשתו ובניו לא אמרו נואש לחפץ
 אביהם וישתדלו לגמר את אשר החל. ולהצלחתם בקר אז הנדיב
 הנודע את אירח"ק ויאות להלות להם סכום מסוים לשלם שנה
 שנה, ואז החלו האלמנה ובניה הצעירים לעבד בחריצות בעבודות
 הכיארה, ואחרי עבור זמן קצר ראו ברכה בעמלם, וכה השתלם
 הגן הלוך והשתלם, עד כי לפני שנים אחדות עלה בידם
 לנטע את כל שטח הגן בעצי תפוחי זהב, ולשלם את חובותיהם.
 והוא נודע כעת כיפו לאחר הגנות היותר טובים.

אחוזות לא נעבדות

(13) כפר סבא⁽¹⁾.

עומרת על הדרך ההולכת מיפו לשכם. רחוקה מיפו 4 שעה
 ומפתח תקוה $1\frac{1}{2}$ שעה. שטח אדמתה 7500 דונאם.
 היא נקנתה מאת הגביר חיים עפשטיין וחבריו בשנת תרנ"ב
 על מנת למכרה ליחידים וחכרות, וכבר נמצאה חברה שחפצה
 לקנותה ולכונן בה מושבה, אך הבקרת של ועד האגרונומים

(1) בשם "כפר סבא" נקרא הכפר הסמוך לה, והוא כפר אנשי סרס הנזכר

פעמים רבות בדרו"ל.

שנשלח מאת החברה לבקר את אדמתה הראתה לדעת כי היא איננה מוכשרת רק למטעים, ורק שטח של 200 דונאם ממנה ראוי לביאדות, ומפני זה שכה החברה ממחשבתה, ועד שנת תר"ס לא נמצאו לה גואלים. אולם בקיץ תרס"א באה היא והאחווה הנזכרת בסמוך לרשות "חברת יק"א", וכלי ספק ישתדלו ראשיה להושיב כאדמתו פועלים יהודים.

14) אחוזת עפשטיין ובערבית "ארד חיים".

נובלת בדרום עם המושבה "ראשון לציון", ונקנתה מאת הגביר חיים עפשטיין (שעלה לארצה"ק לתכלית קנית קרקעות) בשנת תרנ"ב. שטח אדמתה 1540 דונאם, ועד סוף שנת תרס"א לא נתישבה, ונזרעה תבואה באריסות.

15) יהוד 4 ובערבית "יהודיא".

רחוקה כשתי שעות מפתח תקוה, נוסדה בשנת תרמ"ג, בעוד אשר אויר פתח תקוה הי' רע ומזיק לבריאות, למקום בתי מעון למושבת פתח תקוה. שטח אדמתה 120 דונאם, וכו עשרה בתים וכאר" אך כאשר הוטב מצב הכריאות בפתח תקוה ע"י נטיעות עצי עקאליפטוס, נעזב המקום הזה מפני מרחקו מהמושבה, ועד היום הגהו עוזב.

16) רמה ובערבית "נפי סמואל".

רחוקה מירושלם כשתי שעות. — אדמת רמה קנו יושבי ירושלם בשנת תרמ"ז לכונן שם מושבה קטנה, אך מסכות שונות לא השיגו עוד שמרי מקנה באופן המועיל, ומהראוי כי אלה

[1] אין ספק כי הכפר יהודיא הוא במקום יהוד הנזכר ביהושע (י"א פ"ה) ולכן הוסיב לה שמה העתיק.

שעסקו בקניית המקום הזה ישתדלו כעת — אחרי אשר הרושות נתונה גם לאחינו לרכוש להם אדמת מירי — להוציא את שמרי המקנה בערכאות, ואח"כ תמצא בל"ס חכיה אשר תשב שם פועלים עניים.

גליל התחתון⁽¹⁾

(17) זכרון יעקב ובערבית "סמרי".

רחוקה כארבע שעות מחיפה, $1\frac{1}{2}$ שעה מקסריא, 1 שעה מטנטורא, 12 שעות מיפו, נוסדה בשנת תרמ"ב מאת עולי רומאניא, ובשנה שאחריה נכנסה כרשות הנדיב. שטח אדמתה 7194 דונאם, והיא נטועה מרביתה כרמים ומעוטה עצי פרי שונים, וכיהם עבודתה תחולק בערך זה: 5222 דונאם כרמים, 28 — שקדים, 279 — זיתים, 40 — תותים, 255 — ביארה, 173 — גני ירק, 230 — עקאליפטוס, 483 — הרי מדעה ואדמת טרשין⁽²⁾, 484 — בנינים וגני ירק שאצלם, מימיה מי באדות (ההולכים דרך ענורות לפני המושבה) בעומק 14 — 16 מטר.

מספר יושביה 893 נפש, והם יחולקו בערך זה: 68 משפחות אכרים שמספר נפשותיהן 421 (223 זכרים 198 נקבות), בהם 98 עובדים. 118 פקידים ועוסקים בצרכי צבור, 300 אומנים ופועלי חודירא (שאינם יכולים לגור שם מפני רע האויר). — ולהן 108 בתים (ביחד עם בתי הצבור), 72 רפתים, 30 עגלות, 84 סוסים, 150 עזים וכבשים, 60 חמורים. — בה יקב גדול — חצוב בסלע ההר — שבו יקובלו גם ענבי המושבות הסמוכות לה.

(1) כל המושבות שבגליל ההחתון סרות למשמעת ההנהגה (מחזיריא) שבקסריא.

הקאמקאמא שבחיפה סתת עכו, ואליות בארות.

(2) האדמה הזאת נעיד 1535 דונאם מצעים שונים שייכים לרסקידות.

בתי ספר לילדים וילדות, גן ילדים, בית ספרים, בתי מלון, בית חולים, מחנות קיטור ואוצר למטכר כל צרכי האדם. המושבה הזאת היא הגדולה והיפה שבמושבות הגליל. ובקרבתה שתי מושבות קטנות המכוארות כסמוך אישר בעניני ההנהגה הכללית תתאחדנה עם זכרון יעקב. — מצבה רעוע מאד כי יושביה לא נזחרו לטעת רק גפני אמריקא, ותולעת הגפן (פילוקסירא) כבר שמה שמות בחלק גדול מכרמיה. ההנהגה הפנימית של המושבה מסורה בידי ועד נבחר.

אדמת זכרון יעקב קטנה לעומת מספר משפחות יושביה. ולכן יעברו כחמש עשרה משפחות מהן (שכרמיה) הוכו במכת תולעת הגפן. את אדמת "אמליט" הסמוכה לה שקנינה נגמר בשנה זו כמו שנוכר להלן. וכ"כ תמכה חברת יק"א לעשר משפחות מבני האכרים שבז"י בסך 1800 פראנק לכל אחד. והם שכרו אחוזה אצל הפלחים שבכפר "אם אלעלק" שנכסיבות זכרון יעקב וזורעים תבואה ורואים ברכה בעמלם. וחמש משפחות מהפקידים הקטנים שנתפסו ממישרתם הושיבה החברה באדמת הגדיב שבהמושבה חודירא, והנה עוסקות במזרע תבואה וגרות בז"י.

(18) בת-שלמה ובערבית "אם אל-ג'מל".

רחוקה 1 שעה מזכרון יעקב. נוסדה בשנת תרמ"ט בעד המשפחות הצעירות שנגדלו בז"י. מזג אוירה כינוני בה בית ספר קטן שמספר תלמידיו 25, ביהכ"ג, שו"ב וחנותו אך רופא ורפואות תקבל מאמה ז"י המאוחדת עמה ע"י מסלה טובה וגם בעניני הפקידות היא תלויה בה.

שטח אדמתה 2534 דונאם, ומזה יש להאכרים 798 דונאם כרמים, 291—מיני תבואה. ולהפקידות שטח של 1445 דונאם

הנחלק באופן זה: 390 דונאם-כרמים, 125-נגי ירק, 40-זיתים
45- עקאלים-טום, 145-מיני תבואה, 615- אדמת מרשין,
85- בנינים.

בה יושבים 27 משפחות שמספר נפשותיהן 106 (50
זכרים 56 נקבות) ובהן 26 עובדים. ועוד 10 נפש העובדים
בהפקידות, ס"ה 116 נפש. -ולכן: 26 בתים, 25 רפתים, 100
כבשים, 25 חמורים.

(19) מאיר שווייא ובערבית "שפיה"¹.

רחוקה חצי שעה מזכרון יעקב ונוסדה כשנת תרנ"א.
אזירה טוב ומימיה מי מעינות ושובים. וביחס מזג אוירה תחשב
להיות טובה בכל הסביבה, עד כי הפקידות בנתה בה בית
מיוחד לחולים שנתרפאו וחלושי כח למען יוטב מצב בריאותם.
וכעת נתן הכית לארבע משפחות מיושביה. -היא נטועה
כלה כרמים וחלק גדול מאדמתה אדמת מרשין.

שטח אדמתה 7518 דונאם ומוה יש להאכרים 1150 דונאם
כרמים, 274-זיתים ואפרסקים. ושטח של 6094 דונאם שיך
להפקידות, והוא נחלק כערך זה: 1050 דונאם כרמים, 116-נגי
ירק, 570-זיתים, 1001-ישקדים, 420-תותים, 60-תאנים,
852 אדמת זרע, 2527-הרי מרשין, 92-בנינים.

בה יושבים 24 משפחות אכרים שמספר נפשותיהן 116
(55 זכרים 61 נקבות) ובהן 22 עובדים². -ולכן: 24 בתים, 20
רפתים, 60 כבשים, 20 חמורים. - בה יש כיהכ"נ ושו"ב.

[1] הוראת המלה הזאת בערבית כריאת ורפואה.

[2] בחרף תרנ"ט לקחו שלשה מאכריה חלק אדמת זרע בהנחה המאן "עמיש"

סוף, ויעבדוהו בארסות בהפליחים לתת להבעלים חומש בהתבואה.

ובעניני הפקידות תלויה גם היא באמה ז"י. — אחדים ייושביה עיכקים בגדול תולעת המשי.

הכנסת הכרמים של שלשת המושבות האלו משנת תרנ"ט היתה: זכרון יעקב 3350 קאנטאר¹ ענבים, "מאיר-ישיא" 899, אס-אלג'מל 880, ומחרים קבלו 175,000 פראנק. וסבת מעוט ההכנסה מעני השמה הנוראה שעשתה תולעת הגפן (פילוקסירא) כמו שהזכרנו.

(20) אדמת אמליט.

עומדת באמצע הדרך שבין חיפה לזכרון יעקב, שטח אדמתה קרוב לשכעת אלפים דונאם, והיא טובה ופוריה גם למזרע תבואה, ולע"ע יעקבו באדמתה כחמש עשרה משפחות מזכרון יעקב כמו שהזכרנו למעלה.

אדמת אמליט נקנתה מפקידי הנדיב זה שנים אחדות, אך סכסוכים רבים ישונים מנעו את יציאת שמרי המקנה, ואך בשנה הזאת נגמר הדבר.

(21) אדמת מנמור².

כחלק קטן מהאחוזה אשר לזכרון יעקב תחשב גם אחוזה בת 352 דונאם הסמוכה אל חוף הים, בעיר הקטנה מנמור למערב זכרון יעקב. אדמת מנמור טובה למזרע תבואה והיא תעבד ע"י אחד מאברי זכרון יעקב. בה ארבעה בתים ורפת אחד. ובקירוב יושיבו בה את אחד מאברי זכרון יעקב. מלבד הכתים שבאחוזה יש בעיר הזאת בית גדול בעל

[1] הקאנטאר הוא 100 ראסיל—15 פוד—4, (29 קילוגרם).

[2] מנמור היא עיר קטנה עומדת על חוף הים ומתאחדת עם העיר העתיקה

יחד הנזכרת ביהושע י"ד י"א.

שלש מכפלות שנכנה בשנת תרמ"ד לפית חרשת לבקבוקי זכוכית וכלים שונים, אז כאשר חשבו כי בקבוקי זכוכית ידרשו למשלח "ן המושבות. — בית החרשת עבר כשנתים, ובקבוקים וכלים שונים נעשו כו, אך הוצאתו היתה יתרה על השבת, ולכן נסגר על מסגר.

(22) חודירא וכן שמה בערבית.

רחוקה 2 יעה מז", 8 יעה מיפו, 6 יעה מפתח תקוה, 1 1/2 יעה מחוף "אבו-זאבור". נוסדה בשנת תרנ"א מחברות ויחידים ברוסיא. ששח אדמתה 29280 דונאם, עומק כארותיה 4—8 ועד 20 מטר. ממסדיה נמצאים בארץ 40 משפחות שמספר נפשותיהן 132 (69 זכרים, 63 נקבות) ומהם עוברים 41. — ולחן 44 בתים, 37 רפתים, 20 עגלות, 56 סוסים, 39 פרות. אך בתיה עזובים ובעליהם יגורו בזכרון יעקב ויפו מפני רע אוירה. המושבה הזאת היא הגדולה ביחס שטחה בכל המושבות, וגם אדמתה טובה ופורייה מאד, וראויה לתבואה, לכיורות, לגנים, למרעה ועוד, אך מוגה ואוירה רע מאד, כי בה ובסביבותיה ישנן שלש כצות גדולות, ולרגלן תשלם בה קדחת האגמית בתקף עז ואנשים רבים נפלו כבר חלל לרגליה. נסיונות שונים נעשו אולי יוכלו לשבת בה או בחוף הים הסמוך לה, אך הכל הי' לשוא. וזה כשנתים החלו — ע"פ הצעת המהנדס של חברת יק"א — לביש את הכצה הגדולה "רוי-ראש" המכילה כמעט 100 העקטאר ולהוליך את מימי הבצה השניה "איברקטאם" להכרכה "ברכת אטא", ואז יהיו מימי מובים גם כימי הקיץ, ובהם ישקו את השדות שבסביבותיה ועל מקום הכרכה המיובשה ובמקומות שונים בהמושבה יטעו יער גדול של עצי עקאליפטוס, והנדיב הנודע ביחד עם חברת יק"א החליטו לתת את ההוצאה

הנחוצה לזה, וכמאת אלף עצי עקאליסטוס נוטעו בה ככר. אך לע"ע לא ישב בה אדם, והרחוב היפה — שמשני עבריו עומדים בתים גדולים ונהדרים — עזוב מאין אדם, ורק אחרי אשר ישוכלל תקונה והקטב הנורא יגורש ממנה ישובו אליה.

גן שמואל. בשם זה נקרא גן מיוחד לעצי אתרוג שחברת "חובבי-ציון" כוננה בהמושבה הזאת למזכרת הרב הגאון והחובב ציון-המציון-הר"ר שמואל מאהלי-יוער ז"ל אב"ד רק"ק ביאליסטאק.

גליל העליון⁽¹⁾

(28) ראש פנה ובערבית "ג'איונה".

רחוקה כשעה מצפת. 4 שעה מטבריא. 15 שעה מעכו. נוסדה בשנת תרמ"ב (כירח אב) מאת אחינו בני מאנעשמי (רומאניא). — שטח כל אדמת המושבה 32,689 דונאם, ובה עדית (הראויה למזרע תבואה), בינונית (רק למטעים) וזבורית (הראויה רק למרעה). מזג אוירה טוב ומימיה תקבל ממעין חזק אחד שבקרבתה (הבאים להמושבה ע"י צנורות). אך רק שטח של 10,985 דונאם נתחלק בין משפחות האכרים, והנשאר שיך להפקידות. — באדמת ראש פנה נורעו ונוטעו מיני תבואה, כרמים (מגפני מאלאגא), תותים ועצי פרי שונים. וכיחס עבודתה תחולק כל אדמת ראש פנה בערך זה: 900 דונאם כרמים. 700 — שקדים. 892 — זיתים. 1341 — תותים. 60 — ביארה. 4602 — אדמת זרע. 23854 — הרי מרשין ומרעה. 340 — בנינים וגני ירק שאצלם. — בה יושבים 40 משפחות אכרים שמספר נפשותיהן 229 (114 זכרים 115 נקבות) ובהן עובדים 62, ומלכדן יש 160 נפש

⁽¹⁾ כל המושבות שבגליל העליון פרות למשמעת הקאימקאמא שכצפת, פחה עכו והואלואת בארותיו מלבד "מתילה" הסרה למשמעת הקאימקאמא שבג'דירא".

עוסקים בהפקידות, צרכי הצבור ואומנים, ועוד 100 נפש העובדים בכית ממוה מקעיות המשי. ס'ה 489 נפש. — ולחן יש: 47 בתים (כיחד עם כתי הצבור). 42 רפתים. 35 ענלות. 40 סוסים. 169 שורים. 177 פרות. 1100 כבשים. — בה יש בית הכנסת, בית מסר שמספר ילדיו 140 (68 נערים 72 נערות), בית ספרים קטן ובית הפואות, ואחד הרופאים שבצפת יבקר אותה ואת יתר המושבות שבסביבותיה. אך שאר מסדי צבור אין בה. ההנהגה הפנימית של המושבה מסורה בידי ועד נבחר.

המושבה הזאת היא הראשנה מהמושבות שנוסדו במושבות הגליל, והיא נוסדה בזמן אחד עם אחותה ראשון לציון שביהודה. כי בהעת שנתעורר רעיון ישוב הארץ בין אחינו ברוסא וחלוציהם עלו לארצה"ק ליסד מושבות, נתעורר הרעיון הזה בין אחינו ברומניא, ובה נוסד חברה מסודרת לתכלית ישוב הארץ, וציריהם עלו לארץ הגליל לתור שמה מקום ליסד בו מושבות, ותהינה זכרון יעקב וראש פנה המושבות הראשנות שנתיסדו. ומיד אחר שעלה בידי ציריהם לסנות כשלשת אלפים דונאם מאדמת הכפר "ג' איונה" באו מרומניא שלשים משפחות והנה בנו להן בקרבת הכפר הנז' בתים קטנים ויחלו לעבוד את אדמתם ויתפרנסו בהשנה הראשנה מקופת החברה שיסדו להם, ויקוו כי יגיעו למטרתם בזמן קצר וכי יוכלו להתפרנס מאדמתן. אך בנתיים קרה להם מקרה רע כי בן אחד האכרים רצח בשוגג את אחד הפלחים שכניהם ומיד נתאספו גוואלי הדם ויאמרו להרוג את נפש הרוצח ואת הוריו ועי"ז קמו מהומות וסכסוכים נוראים. הרוצח נאלץ לעקר דירתו משם, וההתפשרות בינם ובין שכניהם אכלה סכומים עצומים, והמושבה באה עי"ז במצב רע ונורא. ואחרי זמן מה נכנסה המושבה תחת חסות הנדיב הנודע, ומאז נשתנה סדר המושבה ואוספי עבודתה כליל. במקום זרע רחלו לנמוע ממעים שונים, וכנינים

גדולים ונהדרים נבנו בה וגם הוסיפו לקנות אחוזות שונות בסביבותיה, עד כי אדמתה הגיעה להמדה הנזכרת. — ובראות הפקידות כי קשה יהי' להוציא את יינה לחו"ל מפני מרחקה מערי החוף, לכן נטעו בה גפני מאלאנא למען עשות מהם צמוקים, אומנים מיוחדים הובאו מספרד ללמד עשית הצמוקים להאכרים, אך התוצאה האחרונה הראתה לדעת כי אי אפשר יהי' לצמוקי ראש פנה להתחרות בשוק המסחר את צמוקי ספרד. — קרוב לחמש עשרה שנה לקחו אכריה תמיכה חדשית מהנדיב הנודע. האכרים בקישו כמה פעמים מהפקידות כי יותן להם אדמת הזרע תמיכה הנובלת באדמתם, ואז לא יצטרכו לשום תמיכה. אך שאלתם לא באה ורק בשנה החולפת עלה בידי הפקידות להעמיד את אכריה על בסיס נכון. באופן זה: למספר משפחות נתנה אדמת זרע וגם מספר בכשים. ולאחרות נתנו כרמים או עצי תות ושמח קצן של אדמת זרע. וכעת יוכלו לחיות על תוצאות אדמתם ועדריהם, ועתה החל כל אחד לעבוד את אדמתו בחריצות למען ישכע לחם מעמל כפיו.

ומצבה היא כעת היותר טוב בכל המושבות שבא"י. וגם לחמש עשרה משפחות מבני האכרים ישננדרלו נתנו גם כן אחוזות אדמה באדמת "ביריא" ובג'בל כנען הסמוך לצפת. — בשנת תרנ"ד נכנה בה בית מויה לשקעיות המשי שיוכנו בכל המושבות, ובכנינו ה" משרה כפולה: א) לבלי יצטרכו האכרים לשלח את פקעיותיהם לחו"ל. ב) לתת עבודה לרבים מיושבי צפת המבקשים עבודה ואין. — בהכית הזה יש פעת 45 כסאות מויה בערך העובדים בכח הקטור, ובכ"ז יש בו מלאכה בעד 100 פועלים אשר מרכיתם הם מבני צפת הסמוכה לה. — ולמען יוכל בית המויה לעסק את פועליו במשך כל השנה יקנה כמות גדולה של פקעיות מהפלחים

היושבים ב"הסכיה" י"ד"ה" ועוד. (משקל כמות הפקעיות הנקנה מהערכים לבד עולה 40000 קילוגראם). המכון הזה עומד כעת על בסיס נכון, והוא יביא ריוח נקי של איזה אלפים פראנק לשנה. — ולפי הנישמע יש את לבב הפקידות לכונן שמה "מחלקה מיוחדת לאריגת המשי". מלבד עסק המשי יעסקו הרבה מיושביה — כאשר הבאנו למעלה — בגדול צאן ומחלכם יעשו כמות גדולה של המאה וגבינה הנמכר בהערים שנכסביבותיה.

(24) יסוד המעלה ובערבית "זכידא".

רחוקה 2 שעה מצפת, 1 שעה מראש סנה ומשמר הירדן. — נוסדה בשנת תרמ"ד (בחדש תשרי). — שטח אדמתה 11000 דונאם ואדמתה טובה וראויה למטעים שונים וגם לתכואה (1). אוירה איננו טוב מאד. ומימיה תקבל מ"מ"מרום" העובר על פניה, ובכ"ז יש בה בארות בעומק 4-5 מטר. וביחס עבודתה תחולק כערך זה: 9239 דונאם אדמת זרע, 293 — ביארה, 28 — כרמים, 469 — זיתים, 177 — תותים, 576 — שושנים 42 — תאנים, 276 — בתים ודרכים.

בה יושבות 82 משפחות אחרים שמספר נפשותיהן 133 (74 זכרים 59 נקבות) ובהן 40 עובדים. ומלבדן 83 נפש עוסקים בהפקידות וצרכי הצבור ופועלים תמידים, ס"ה 216 נפש. — ולהן: 33 בתים, 20 רפתים, 35 עגלות, 71 סוסים, 158 שורים, 88 פרות, 375 כבשים ועזים. — בה יש בית הכנסת, בית ספר (וגם חדר) בית רפואות, לאנאראטוריום לעשות שמן שושנים.

באמצע קיץ תרמ"ג באו שני צירים מחברת "ישוב הארץ" שנוסדה במעוררש (פולין הרוסית) לקנות שטח אדמה בעד 25 חבריהם. ואחרי זמן קצר קנו דצירים את אדמת "יסוד המעלה"

[1] זכידא של שנת ה'תר"ט רביא דמים 8-10 ושעורים 10-15 שעורים.

הגובלת במי-מרום. וכראשית השנה שאחריה באו כבר מרבית חברי החברה הם וכ"כ ויתישבו על אדמתם. אך מפני אסור בנין בתים על אדמת-מירי. לא יכלו לבנות בתים, ויאלצו לשבת בכתים הבנוים מקני גומא ואת בהמותיהם החזיקו בהחרבות של הבתים הישנים. ועיי' סבלו מחלות ופגעי הזמן משך ארבע שנים. העזרה המעטה שהשיגו בפעם בפעם מאת חברת חובבי ציון לא יכלה להמיכ את מצנם מפני המחסר העקרי של בתי מעון טובים, ורק בשנת תרמ"ח עלתה בידי חברת "חובבי ציון" שכרוסיא להשיג רשיון לבנין בתים. ובשנת תרמ"ט נאות הנדיב הגדוע לקבל גם את המושבה הזאת תחת חסותו. וחלק מאדמתה באה לידי הפקידות בחליפין על חלק מאדמת קאסמיניא. ובראות הגנן הראשי של מושבות הנדיב כי חלק מאדמתה טוב לנדול שושנים ופרחים מריחים, הציע לנמוע בה ובסביבותיה כמות רבה של שושנים ופרחים וליסד בה בית חרשת לשמנים וחמציתים מריחים. מיד נומעו בשמחים גדולים שושנים ושמה מינים שונים וגם כונן לאבאראטוריום ומפקח מיוחד. וכמוכן אכלו הנסיונות האלו סכומים עצומים. אך לבסוף נכחו כי תהיה ההוצאה יתרה על השכח ותחדל עבודת השושנים. ותאלץ הפקידות לקנות עוד שמח אדמה הגובלת בהמושבה ולחלקה למשפחות האכרים. ועתה יוכלו לחיות מיגיע כפם, אם רק תהי' להם היכולת להמיכ את אדמתם ולעסוק בנדול בהמות. — ההנהגה הפנימית שבהמושבה מסירה בידי ועד נבחר.

(25) **משמר הירדן** ובערבית "ג'ש'ר ב'נת יעקוב" (1).

רחוקה 2 שעה מראש פנה, $1\frac{1}{4}$ שעה מיסוד המעלה. 5 שעה מצפת. נוסדה בראשית שנת תרנ"א. — שמח אדמתה 4400

(1) גשר ב'נת יעקב, על שם הנשר העובר על פני הירדן בקרבת המושבה.

דונאם, והיא טובה לתבואות ולמזרעה. מזג אוירה אינו טוב מאד. הקדחת תשלט בה, אך הקדחת האנמית רק לעתים רחוקות. — מימיה יבאו מהירדן העובר בקרבתה ⁽¹⁾ והאדמה כלה תזרע תבואות שונות (מלבד הכרמים הישנים) בשטח של 110 דונאם.

בה יושבים 17 משפחות אכרים, שו"כ ורוקח שמספר נפשותיהן יחד 110 (63 זכרים 47 נקבות) ובהן 40 עובדים. — ולהן: 17 בתים. 13 רפתים. 12 עגלות. 18 סוסים. 41 פרות. 21 חמורים. 55 שורים. — 355 כבשים ועזים. בה בית הכנסת בית ספר ובית רפואות.

אדמת משמר הירדן נקנתה בעצם וראשנה מאת אחד מיושבי צפת עוד בשנת תרמ"ד. שש שנים רצופות עסק הקונה להתאחו על אדמתו אך לא עלה בידו. ובאחרונה בא לידי החלטה כי לו לברו אי אפשר יהי' להתנחל באדמתו. ולכן מסר אותה לחברה קטנה משמנה חברים שנוסדה אז בצפת לתכלית עבודת האדמה. ובראשית שנת תרנ"א יצאו שמנת החברים האלו להתאחו באדמתם ולעבדה ויקראו שמה "משמר הירדן". ויבנו למו בתי עץ קטנים אחדים וגם נטעו להם כרמים קטנים. אך אחרי עבוד זמן מה ראו כי האמצעים שבידם וגם התמיכה הקטנה שחברת "חובבי ציון" ברוסא קצבה למענה לא תוכל לעודדה, ומצב המושבה הי' רע מאד. אחדים מאכריה עזבוה לגמרי, ומהם מסרו חלקיהם לפועלים עניים או לאחדים מיושבי צפת. והמה הלכו לעבוד בתור פועלים בהמושבות הקרובות לה. במצב השפל הזה עמדה המושבה עד שנת תרנ"ח שאז החליטה חברת יק"א לקבלה תחת חסותה ולשכללה בכל הדרוש. ומאשר כי האדמה לא היתה דיה לכל האכרישחי להם

(1) המיטפה נבנה 70 מטר מפני מי הירדן.

חלק בה, לכן בחרה החברה מתוכם שנים עשרה משפחות את אלה שהיו להם כבר בנינים. ואחרי זמ קצר קנתה למענן 2000 דונאם אדמת זרע מובה מחמושבה "מחנים" שבקרבתה, ועתה היא אחת המושבות העומדות על בסיס נכון.

(26) מחנים.

עומדת כאמצע בין משמר הירדן ראש פנה ויסוד המעלה¹ ורחוקה מכל אחת 1 שעה נוסדה בשנת תרנ"ט (בחדש שבט) מחברת "אהבת ציון" בטארנאו (גאליציה).—שטח אדמתה 5857 דונאם, אשר 4000 דונאם ראויים למורע תבואה והנשאים אך למרעה.—מוג אוירה דומה לראש פנה מיטה תקבל לע"ע מהמעין "ביר אלכשב" השייך לכפר קטן שבקרבתה אך בעתיד ידרש לחפר בה באר.

בה יושבים 17 משפחות שמספר נפשותיהן 68 (37 זכרים 26 נקבות) ובהן 21 עובדים ופקיד אחד.—ולחן: 14 בתים, 5 רפתים, 5 עגלות, 5 סוסים, 24 שורים, 12 פרות, 10 חמורים, 19 כבשים ועזים.—לע"ע אין בה כל דבר מצרכי הצבור ואף כהשו"ב ורפואות ישתמשו בחסדי שכנתה "ראש-פנה".

חמושבה הזאת היא אחת המושבות הצעירות שבא"י ואכריה הם מחסדי גאליציה שמעילם לא האמינו שיהיו ראויים וחפצים את עבודת האדמה. והחסידים האלו למרו בזמן קצר עבודת האדמה הפשוטה על בוריה ועובדים את האדמה בחריצות.

אדמת מחנים נקנתה מחברת "אהבת ציון" בקיץ וגרנו" מאת הנדיב על מנת לשלם את מחירה מעט מעט, החברה

[1] ובגלל זה נקרא שמה "מחנים" ובערבית אין לה שם מיוחד.

חשבה מראש להושיב באדמתה 50 משפחות שכנא תתן להחברה
 1000 כתרים, ובעד הסכום הזה תשיג אדמה וכל הנחוץ ופרנסה
 עד הקציר. כמובן נמצאו רבים שנאותו להתנאים האלו, ובקיץ
 תרנ"ח בחרו ראשי החברה את השיירה הראשנה לשלחה מחנימה,
 ובכסלו תרנ"ט נשלחו 11 משפחות ואחרי תלאות רבות
 באו על אדמתן, אך שם לא הי' עדיין לא בתים ולא חצרות רק
 אדמה חרבה מחוס הקיץ. וישבו שלש מהן מיד לארצו והנשארות
 נתישבו באהלים שהוקמו על אדמתן, ויחיו את נפשן בתמיכה
 קטנה חרשית שהשיגו מאת פקידם. ובירח שבט הוקמה למענם
 בית עץ גדול שבה גרו כלם וגם בהמתם וכל אשר להם. אך
 בירח אלול של השנה ההיא השיגו (בהשתדלות הפקידות שכראש
 פנה) רשיון לבנות באדמת מחנים בתי אבן. וקופת החברה היתה
 ריקה, אך הפקיד לקח מאת סוחר צפת כהקפה כל צרכי הבנין
 ובמעט הכסף שנשלח מאת הועד בטארנאו החל לבנות בתים
 גדולים וטובים ואח"כ הלך הפקיד בעצמו לאירופא למען תאר
 למיסדי החברה וחוככי ציון את המצב הרע של המושבה. ובעזרתם
 נגמר בנין הבתים גם בעד תשע המשפחות שכנאו אח"כ להתישב
 במחנים (ושתיים מהן ילידי ארה"ק אחת מצפת ואחת מירושלם).
 (27) מתולה.

רחוקה 6 שעה מצפת. 8 שעה מחוף צידון. נוסדה בשנת
 תרנ"ו (בחדש תמוז). שטח אדמתה 12800 דונאם, ורק שטח של
 8600 דונאם ראוי למזרע תבואה והנשאר למרעה. מימיה מי
 מעינות ובשופי ומזנה ואוירה הוא היותר טוב בכל הארץ.
 בה יושבים 58 משפחות אכרים שמספר נפשותיהן 231
 (121 זכרים 110 נקבות) ובהן עובדים 63, ומלכרן יש 53 נפש
 העובדות בהפקידות וצרכי הצבור ואמנים. בה בית הכנסת

ובית ספר (מספר חלמיריו 60). — ולהן 8 בתיאבן, 53 בתי חמר
(של הפלחים ישמם נקתה אדמת המושבה ¹). 6 רפתים. 29
עגלות. 60 סוסים. 116 יגורים. 58 חמורים. 103 כבשים ועוזים.
המושבה הזאת מצטיינת בזה כי היא נוסדה כעצם וראשונה
בנדרת לכ של הנדיב הנודע (לא כיתר המושבות שנכנסו אח"כ
תחת חסותו) בתור-מושבת אכרים פשוטים לעבודת אדמה הפשוטה,
למען נסות היצלו אחינו לעבודת האדמה. ולכן נבחרו למענה
מכל המושבות שביהודה והגליל פועלים ובני אכרים היותר מוכשרים
והיותר הרוצים. וכל חובבי הישוב שמחו מאד לקראת יסודה ויקוו
כי בידי אכרי המושבה הזאת (שנוסדה אחרי נסיונות רבות)
יעלה באמת לחיות מהקציר הראשון והלאה על חבואת אדמתם
(ראה לוח ארץ ישראל שנה ב' עמוד 148—151). אך לדאכוננו
מוכרחים אכריה לקבל עד היום תמיכה חרשית מהנדיב והסבה
איננה באשמת האכרים כ"א באיכות האדמה, וזה הדבר: הפקידות
ב"ראש פנה" הודיעה כי ב"מתולה" נמצאים 12800 דונאם אדמת
זרע טובה וגם בתים טובים מוכנים. והשטח הזה, אם הי' באמת
כלו אדמת זרע, די הי' להאכרים. אולם בכואם על אדמתם
נוכחו כי רק שני שלישים מאדמתם ראויים למזרע תבואה והנשאר
הרי מרשין הראויים רק למרעה. ובמקום בתי אבן מצאו רק
בתי חומר קטנים של הדרוזים בעליהם הראשונים. וכמובן החלו
העולים החדשים לרנון על הדבר הזה. ולתקן את המעות החליטה
הפקידות—עפ"י הצעת מר מאיר סוחר טאבאק בלאנראן שבקר
את המושבה הזאת— לכונן בה ממעי טאבאק אשר לזה לא
דרוש שטחים גדולים כלתבואה. ולמען הוציא טאבאק טוב
גשלו שלשה צעירים מ"ראש פנה" לזמירנא להשתלם בנטיעת
הטאבאק ועבודתו. ואחרי שנה שבו ועמם גם נומע מומחה ומאז

¹ כל משפחה יושבת בחדר אחד.

התחיל כל אחד לזרע כשטח קטן מאדמתו — מאבאק, אך תוצאת עבודת המאבאק אי אפשר עוד להניד ⁽¹⁾.

מלבד מעוט אדמת חורע סובלים בני מ ת ו ל ה תלאות ורדיפות משכניהם המטוילים ⁽²⁾ הקנאים. העצה היותר טובה להעמידם על בסיס נכון היא לקנות בסביכותיה עוד שטח גדול של אדמת זרע שתהי' דיה כעד האכרים הנמצאים וגם כעד מספר משפחות שיתוספו בה למען הטיל את אימתם על שכניהם או למצער להעתיק מספר מהאכרים למקומות אחרים. אולם אם לעבודת המאבאק תהי' עתידות טובה, אזי יוכלו אכריה להתקיים גם כשטח אדמתם הקטן כאופן כי לכל משפחה ינתן 10—20 דונאם מאבאק, חלק מאדמת זרע, מספר בהמות (אשר מספא יש להם דיו), מספר הטן של עצי תות לגדול תולעת המשי (העולה יפה כהמחזו הזה) וכעשרה דונאם אדמת השלחין. כי מי המעין של האחווה יוכל להשקות עד כדי 600 דונאם אדמה.

אחוזות

(28) ביארת האמון.

רחוקה $1\frac{1}{2}$ שעה לצפון מערב מכריא על הדרך העולה מחיפה אליה ואצל הכפר ח א ט ו ן. נוסדה בשנת תרל"ח. שטח אדמתה 25 דונאם, ואת מימיה תקבל מהמעין "עין נבי שוויב" ⁽³⁾.

[1] כל המאבאק שהבמושבה ישולה לונדונה לה' מאיר הנז', והקציר של ק"ץ תר"ם הביא 6000 אקע (כל אקע 1,280 קילוגרם) מאבאק, שרובו נמכר בסך 1.20 פראנק, ומעוטו 1.70 פראנק ובחשבון מתמצע עלה 1.50 פראנק האקע.

[2] כתה דתית המסדרת את ימוריו אמינתה.

[3] בשם "נבי שוויב" יקראו המושלמים את יתרו חתן משה, ובהכפר האמון תראה המסדה את קברי יתרו.

היוצא מההר "ג'בל מונטאד" והיא נמועה כלה אתרונים ובה גם בית קמץ למושב הגנן. -- לפניו היו בה כאלפים עצי אתרוג ואתרונים היו טובים מאד ונשלחו שנה שנה לרומא. אך בשנים האחרונות יבשו מרבית עצייה ולא נשארו בה רק כמאתים עצים. הגן הזה נקנה מאת הרב הנאון המנוח כמוהר"ר ח. א. וואקס אב"ד דק"ק קאליש וצ"ל בעלותו לארה"ק בשנת תרל"ה ואותו הקדיש לכולל ווארשא בירושלם. ואתרוגי הגן הזה ככל אתרוגי הכפר האטון נודעים ביפים ובטהרתם מכל חשש הרכבה. ופרי עצי הגן הביאו הכנסה טובה להכולל. וכודאי ישתדלו ממוני הכולל למטע עצים אחרים במקום אלה שיבשו.

(29) אדמת עין זיתון.

רחוקה $1\frac{1}{2}$ שעה מצפת. I שעה מראש פנה. נוסדה בשנת ית"נ"ב (בחדש כסלו).

שטח אדמתה 5700 דונאם. והיא אדמת הרים זראויה — מלבד חלק קמץ היוצא מן הכלל — רק למטעי עצי זית. מזג אוירה טוב מאד ונודע בכל הסביבה למקום מכריא, ובה שני מעינות. וביחס עבודתה תחולק בערך זה: 900 דונאם כרמים ⁽¹⁾. 440 — זיתים ⁽²⁾. 1210 — אדמת זרע. 2060 — אדמת מרשין. בה יש ארבעה בתים ורפת אחד ומקלט אחד בעד הפועלים. ובהם יושבים חמש משפחות עובדים תמידים ועוד חמשה פועלים בנפסם ובעת העבודה יתוספו עליהם כפי הצורך מיושבי צפת. ולהן: 8 סוסים. 8 פרות. 10 חמורים. 50 כבשים ועזים.

אדמת עין זיתון היא אחת מהאחויות שפקידות ראש פנה

[1] בשטח של 900 דונאם נוסעו בין הנפנים עצי זית.

[2] בהשטח הזה נסועים עד שמת אלפים עצים. וכלם נקלטו ונדולג עולה יפה. ומלבד זה יש אצל המעין משחלה שבה איזה אלפים עצים רבים.

רכשה לה. ובשנת תרנ"א כאשר באו שלוחי חכרת יאגודת האלף—שניסדה בשנת תרנ"ב ברוסא לתכלית קנית אחוזות ופרדסים בא"י—לארץ ישראל לתור אחוזות נחלה בעד החכרה ותישב אדמת "עין זיתון" בעיניהם ויקנוה מאת הפקידות, ויחליטו לנמעה כלה כרמים (1). ובחרף שאחריה נמעו כבר בחלק ממנה 40000 זמורות, ובכל אחת מהשנתיים הכאות מאה אלף זמורות. אך עוד בהשנים הראשונות הראו לדעת כי האדמה איננה מוכשרת לגפנים, וכי כל הגפנים שנקלצו הם חלושים ומסוכלים במחלה ידוע. וגם ועד האגרונומים שבקר את הנחלה עפ"י בקשת ראש האגודה הסכים פה אחת כי אדמת "עין זיתון" איננה מסוגלת לכרמים, ואחרי משא ומתן שבה אדמת עין זיתון לפקידות הנריב עפ"י תנאים ידועים. וכעת היא אחת מהאחוזות השייכת להפקידות פראש פנה ונעבדת ע"י פועלים יהודים. ועתה חדלו לנמעה כרמים ויחלו לנמוע בה רק כרמי זית, ובהמקומות שאפשר לזרוע, יזרעו בכל שנה מיני תבואה שונים. בחלק הששי מהכרמים הישנים כבר מתו והמאתים אלף גפנים הנשארים מביאים ענבים על סך 4000 פראנק בערך, ומהם יעשו בצפת יין.

(30) אחוזת ה' בכור חאדף.

בכפר ארד-אלדלאייק לדרום טבריא.

(31) ביארת ה' דוד חאדף.

החצי שעה מצפון טבריא על דרך טבריא.

(32) ביארת ה' בכור באחכוש.

סמוך לחומת טבריא.

[1] למרות פי הטבע ששמה העתיק "עין היתים" מעיד עליה כי היא מוכשרת

להק למטע עצי זית.

אחוזות לא נעבדות

(33) שזירא.

עומדת באמצע הדרך שבין שכריא לנצרת במרחק 2 שעות מכ"א, נקנתה בסוף שנת תרנ"ט מאת חכרת יק"א. שטח אדמתה 18000 דונאם. מחציתה מוכה גם למזרע תבואה ומחציתה השניה רק למרעה ומטעי עצי זית. מזג אוירה טוב ובה מעינות אחדים. בהאחוז הגדולה הזאת תוסד בקרוב מושבה מהפועלים המסוגלים בחריצות, שקידה וסבלנות, ואשר למרות מחסר העבודה של השנה החולפת וכסף החוצאות כמדה מרובה שנתן לכל פועל העוזב את ארצה, נשארו באמנה את ארץ אבותם ועבודתם. לע"ע נבנה בה רק בית ורפת אחד בעד הפקידות, ופועלים מספר יעבדו בתקוני הדרכים וכדומה, והאדמה כלה תנתן באריסות להפליחים. ביחד יושבים בה 25 איש.

בשנת תרס"א קנתה חכרת יק"א עוד שטח גדול של אדמה בסביבות שזירא הקרוב לחמשים אלף דונאם. ועתה בלי ספק תושיב החברה בהמושבה הגדולה הזאת את האכרים שאין להם די אדמה כמושבותיהם וגם מספר פועלים.

בעבר הירדן⁽¹⁾.

(34) בני יהודא ובערבית אישגום.

עומדת בעבר המזרחי של ים כנרת. רחוקה 3 1/2 שעה מטבריא. (2) שעות על ים כנרת, 1 1/2 שעה ביבשה. נוסדה בשנת תרנ"א (בחדש אלול). אוירה טוב ומימיה מי מעינות, קלים וטובים.

[1] כל המושבות והאחוזות שבעבר הירדן פרות למשמעת הקאמקאמא שבקנאטרא סחת שוך-פגיה ואליאת דמשק. והמושבה בני יהודא עלוה לפור ראשונה להמורירא ב"פיק.

שטח אדמתה 3500 דונאם. ורק 2660 מהם ראויים למזרע תבואה. והנשאר אדמת סלע¹). הרים ומרעה. חכרי הנחלה 21. אך לע"ע יושבים על אדמת המושבה רק אחד עשר, חמשה עם בני ביתם ושהה בגפם שבני ביתם יושבים בצפת. ומספר נפשות המשפחות היושבות בהמושבה 38. ולהן בית גדול אחד שבו יושבות חמשת המשפחות (כל אחת בחדר אחד), הפת גדול אחד, 20 שורים, 6 פרות, 16 כבשים ועזים, 8 חמורים, 3 סוסים.

המושבה הזאת מצטיינת בהתיסדותה, השתלשלותה וקורותיה, כי היא נוסדה עוד בשנת תרמ"ח מאת ילדי עה"ק צפת שנתחברו יחד לחברה לקנות את אדמת הכפר "אישגום" לעבדה ולהוציא אה לחמם ממנה. המנוח סיר לארינץ אוליפונט (נוצרי מלדה) שישב אז בחיפה לקח חלק גדול בגורל האנשים האלו, ויתמך בידם בערך 1740 פראנק לתשלום המחיר של אדמת אישגום. באלול תרנ"א יצאו חמשה מהחברים על אדמתם ויבנו שמה בתים קטנים כבתי הערבים, ויחשבו להתחיל בעבודה ועד עת הקציר יתפרנסו העובדים מקופת החברה. והמטכנים לא מצאו עזרה משום איש או חברה. גם מגינס האחד סיר אוליפונט מת. נוסף לזה פרצה — מיד אחרי התאחזם באדמתם — המגפה בכל חבל חוראן וגם הם נסגרו ולא נתנום לצאת ולכוא. ואך בקושי גדול עלה בידי חבריהם להוציאם ולהכיאם צפתה. ואת בתיהם הקטנים הניחו הפקר בידי הפלחים שכניהם. ובראות בני החברה כי בעצמם אי אפשר להם להתישב באחוזתם, ואדמתם תעבר ותאכז בידי שכניהם, החליטו לשלח את אחד מחבריהם

[1] האדמה עוד לא נחלקה וכלם יעבדוה בשותפות. ועל שטח של 2100

דונאם ממנו יש להם שטח מקנה בערבאות, ועל שטח הנשאר יש להם רק שטח מכר פרטי ואת הכסף בכר שלמי.

לאירופא למצא חברה שתקבל עליה לכונן את בני יהודה על אדמתם. ואחרי ברכורים רבים עלה בידי הציר כי חברה חובבי ציון שבלאנדאן קצבה לטובת חברת בני יהודה (2000) פראנק וגם שלחה את אחד מחבריה למפקח על המושבה. ומיד בבואם לצפת בנו את הבית והרפת הגו' וגם קנו המקנה הררוש לעבודה, ועשרה מחבריהם יצאו על אדמתם באופן האמור. ועד עת הקציר נתן המפקח לכל משפחה 25-80 פראנק לחדש. בשנת תרנ"ח אכל הארכה שהשחית את כל היכול של ארץ הגליל, גם חלק גדול מזרע אדמתם. בשנת תר"ס זרעו ⁹ פדן זרע הקיץ ¹. מצב המושבה לא טוב, כי החברה הלונדונית לא תתמך בידה יותר מהסכום שקצבה. ולמלאות ההוצאות הנחוצות להעמדת המושבה נחויץ 6500 פראנק לכל משפחה, כי לראשנה דרוש לבנות בתים בעד המשפחות הנשארות. אך אנשי המושבה הם אנשים עובדים מנעוריהם והם עושים בידיהם את כל עבודת השדה. ובעמדם על עבודתם בשדה כמעט אי אפשר להכיר בחזות פניהם כי האנשים האלה הם ילידי צפת. ותקוה חזקה נטועה בלבם כי סוף סוף תמצא אחת החברות הדואגות ליישוב הארץ אשר תקבל עליה לגמור את אשר החלה החברה הלונדונית, וכל חברי "בני יהודה" יוכלו להתאחו על אדמתם שהיא המושבה הראשונה ולע"ע היחידה בעבר הירדן המזרחי.

אחוזות לא נעברות

(35) סכם (מחיז חוראן).

רחוקה 10 שעה ממשמר הירדן. נקנתה מאת פקידות הנדיב

[1] בגליל יחשבו עד היום הפלחים את מדת ארמזם ובמית העבירה בהשכון הסדן (צמד בקרא לאמר השטח שצמד בקר יוכל להרוש ולזרוע בשני חדשי עבודה [הצי חשון עד הצי טבת] ובחשבון המדה יעלה כל פדן 150 דונאם .

בשנת תרנ"ד וגם כל ארבעת האחרות שאחריה.
שטח אדמתה 30,400 דונאם ובה 27,800 דונאם אדמת
זרע, והנשאר אדמת סלע. בה נמצאים 52 בתי הפלחים ובית
אחד גדול שנבנה מחדש להפקידות.

(36) ג'ילין (מחוז חוראן).

רחוקה 1 שעה מתחנת "טאפאס" שבמסלת הברזל
חוראן-דמשק.

שטח אדמתה 12,300 דונאם. ובה 11,700 דונאם אדמת
זרע והנשאר אדמת סלע. בה 32 בתים של הפלחים, ובית גדול
בעד הפקידות ובו יגורו 7 נפשות. ובה המרכז הראשי של
פקידות עבר הירדן.

(37) נאאפא (מחוז חוראן).

רחוקה 1 שעה מתחנת טאפאס שבמסלת הברזל חוראן-דמשק.
שטח אדמתה 22,000 דונאם ובה 14,400 דונאם אדמת זרע
ושטח של 7,600 — אדמת סלע. בה נמצא מעין חוק ואצלו כוננו
משתלה גדולה בשטח של 20 העקמאר לעצי פרי שונים.
200,000 עצי תותים ועוד.

(38) בטימא (מחוז גולן).

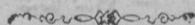
רחוקה 6 שעות מדמשק.
שטח אדמתה 6000 דונאם. ובה 5,500 דונאם אדמת זרע
והנשאר אדמת סלע. בה בית בעד הפקידות.

(39) בוסמאס (מחוז גולן).

שטח אדמתה 18,000 דונאם ובה 17,000 דונאם אדמת זרע.

והנשאר אדמת סלע. בה נמצאים 35 בתי הפלחים.

חמשת האחוות הגדולות האלה שמרת כלן עולה 88,700 דונאס נקנו מאת פקידות הנדיב שבראש פנה למען נסות את דבר עבודת אדמה הפשוטה באדמת חוראן הנודעה כמובח. ואחר זמן מה מסר הנדיב חלקים גדולים ממנה לחברות שונות ליישוב הארץ שנוסדו בשנת תר"נ—תרנ"ג ברוסיא, רומאניא ואמריקא. וחכרי חברות אחדות כבר עלו לארה"ק להתאחו באדמתם. וגם צירים מהנשארות עלו לארה"ק לעבוד את אדמתם ולנטוע בהם גנות וכרמים, אך לדאבונם נאלצו אחר זמן מה לעזוב את אדמתם ולשוב לבתיהם, מפני כי שטרי המקנה לא נעשו כחוגן, ובהם נאמר כי לקונה הנחלאות יש רק זכות הבנסותיהן (לא לעברן בעצמו). והדבר הוגש לפני בתי המשפט הגבוהים ופסק הדין עוד טרם נגמר. הנדיב החזיר כמובן לכל החברות את כספם והאחוות נשארו תחת ידו. ואדמתן תעבר ע"י הפלחים באריות תחת השגחת הגנן שבראש פנה. ומיד כאשר תצא כנוגה משפט הקניה, אז נכון הנדיב הנודע באראן עדמונד די ראטה שילד למסר את האחוות הגדולות האלו להפועלים כתנאי אם ימצאו חברות או יחידים שיתנו את הוצאות התישכון.

תוצאה כללית.

ס"ה	עבר הירדן	כליל ההחתין והעלין	יהודה	
20	1	11	8	מספר המושבות
13		5	8	" האחויות
7	5	2		" נחלאות לא מיושבות .
350444	93160	194602	62682	שטח אדמתו בדונאמים .
				ומזה :
92767	2660	69088	21019	אדמת זרע
36436	840	35593		" מרעה וטרשין
27463		11233	16230	כרמים
2091		633	1458	ביארה
3447		1729	1718	שקדים
3344		1977	1367	תותים
6349		2964	3385	זיתים
576		576		מיני שושנים
102		102		תאנים
156			156	עצי פרי
1224		1013	211	עקאליפטוס
120	120			טבאק
3218		1565	1653	גני ירק והבתים שאצלם
171803	89540	68000	14268	לא עבודה, באריסות . . .
1343		126	1217	אדמת הצנור והדרכים . .
708	11	384	313	מספר הבתים (עם בתי הצנור)
467	6	241	220	" רפתים
428		166	262	" עגלות
623	3	332	288	" סוסים
365	8	204	153	" חמורים
587	20	522	45	" שורים
1171	6	365	800	" פרות
2586	16	2312	258	" כבשים ועזים
1205	15	597	593	" המשפחות
4935	55	2341	2539	" נפשותיהן

מאמר בדבר לקיחת כסף הכרנא (בדלאת עסכריה) מהאינם מסלמים.

מתרגם מתרכית לעברית מאת

יצחק יחזקאל יהודה

פרק ראשון

1 סעיף א'. לקחת מחוסי תוגרמא האינם מסלמים, חמשת אלפים גרוש תמורת אחד אחוז למאה ושלישים וחמשה נפשות זכרים.

2 סעיף ב'. המורים והתלמידים מחוסי תוגרמא האינם מסלמים הנמצאים בבתי ספר הצבא והרפואה ללמוד וללמד עם אלה הנמצאים בעבודת הצבא בפועל, וכן אלה אשר היו בעבודת הצבא ובידם תעודת היציאה, ואלה שנכנסו בהחלט בחיל המשמר (גנדרמא) ובשירות השומרים (פוליס) אין עליהם לתת כרנא רק לפי שעה כל ימי עבודתם.

3 סעיף ג'. מחלקים את מס הכרנא על העדה, ועל כל אחד לשלם חלקו המגיע ממנו, וכאשר מחלקים אותו על הנפשות החיבים לשלם, מחלקים אותם לארבעה סוגים.

4 סעיף ד'. אלה אשר ימי חייהם פחות מחמש עשרה ויותר משבעים וחמש שנה, עם אלה אשר השיגו תואר רוחני, וכן העניים והפועלים, מניחים אותם חוץ ממגין העדה אשר מס הכרנא מתחלק עליה, והחלק המגיע מהם לשלם גובים אותו מיתר היחידים נוסף על חלקם.

פרק י' שני

אופן הקצבה והחלוקה.

5 סעיף ה'. מצד פקידי הרכוש עם פקידי מפקד הנפישות (נפוס) המקומי ופקידות רשימות מס הוירכו יכתב רשימה מקוימת ממכסת נפשות הזכרים האינם מסלמים הנמצאים בכלל בכל רחוב ובכל כפר, ולפי האמור בסעיף א' דרוש לשלם כמזמן תמורת איש צבא אחד אחוז לכל מאה ושלישים וחמשה נפש ולכתוב פתקא ערך כסף הכרנא כמה שיעלה בסך הכל ולפני כניסת השנה החדשה — לחשבון הרכוש — תנתן פתקא זו עם ספר הזכרון רשמי מצד הממשלה המקומית להראשים הרוחנים אשר על העדות האינם מסלמים אשר בכל רחוב ובכל כפר.

6 סעיף ו'. לפי ספר הזכרון הנתן מצד הממשלה הראשים הרוחנים מוציאים מפנקס העדה אשר תחת הנהגתם שמות היחידים החיבים לשלם עם ערך הסכום אשר עליהם ולרשום בפנקס אחרי אשר ירשמו אצל שמות האנשים היוצאים מכלל החלוקה את סבת הוצאתם לפי סעיף ד' ולכתוב למטה לפי החלוקה האמורה בסעיף ג' שמות האנשים עם ערך הכסף אשר הושת עליהם בחלוקת העדה לשלם ולכתוב נוסח אחד ולהדביקו בשערי בתי הכנסיות למען הודיע את יחיד העדה ונוסח א' ימסרו חתום לפקידי הממשלה.

7 סעיף ז'. המעוררים מאלה אשר דרוש להוציאם מדין החלוקה לפי האמור בסעיף ד' והכניסו אותם, וכן אלה הקובלים על ערך הסכום אשר הראש הרוחני המיל עליהם יגישו קובלנתם להממשלה בדרך רשמית משך חמשה עשר יום מיום הודעת פנקס החלוקה, והממשלה תהבונן בהם בדיוק ותסיר כל אופני הסכסוכים מסוג זה מעל הראשים הרוחנים כמשך הודש ימים מיום הקובלנא וכן

אלה אשר אינם נמצאים בעיר והוטל עליהם לשלם אבל לפי סעיף ד' יש להם הזכות לצאת מדין החלוקה או כי תמצא הממשלה לבסוף החלק אשר הוטל על אחדים יתר הוא, באיזה זמן שיהיה לפי ערך מספר השנים יתחלק על יחידה העדה המחויבים לשלם וגובים אותו בשנה הראשונה מהעדה נוסף על כסף הכרנא אשר עליהם לשלם.

8 סעיף ח'. פנקס חלוקת היחידים המקוים הנתן מאת הראש הרוחני נותנים אותו לפקיד הרכוש ומשויים אותו בדיוק לרשימות היחידים במפקד הנפשות ופקידות הוירכו ופקיד הרכוש כותבים פתקא לפי מצב הענין הנראה להם ונותנים להמועצה הראשית (האדארה) ואם ימצא איזה הפרש בין פנקס החלוקה ובין הרשימות הרשמיות תתקן אותו (האדארה) המועצה הראשית ותגיהנו ואח"כ ישומרים פנקס החלוקה הנתן מאת הראש הרוחני בכתבי הרכוש, וערך כסף הכרנא אשר יתברר על כל עדה לפי הפנקסים האלה יכתב פתקת חוב (פוצלה) בסך ההוא ונותנים להראש הרוחני וס"ה מכסף הכרנא הרישום בפתקא הזאת כותבים אותו בכתבי ההחלטות (מוכטה) למקבלי הרכוש והערך המבורר מכסף הכרנא בכל פלך (קצא) רושמים אותו ברשימות ההישרה של המנדה (וירכו אמלאך) ומס הרוח (תמתע) ונשלח למרכז המחוז (לוא).

9 סעיף ט'. רשימת ההישרה (תעדיל) הבאה מהפלכים כאמור בסעיף הקודם משויים אותם לרשימת מפקד הנפשות והמסים ואם נראה איזה הפרש מכריים אותו כהודעת הפלך ההוא ומתקנים אותו ואח"כ רושמים בפנקס המיוחד לזה את סך הכל מכסף הכרנא הכתוב ברשימת ההישרה ועל מרכז המחוז לאסף את כל רשימות הפלכים אשר תחת שלטונו ומכריים את ערך כל כסף הכרנא בכלל השייך להמחוז וכותבים אותו ברשימת קצבות ההישרה ושולחים אותה למרכז הגליל (ולאיה).

10 סעיף י'. רשימות הקצנות הבאות מהמחזות להגליל אחרי חקרן היטב בדיוק בכתי הפקידות ולפי העקרים האמורים בסעיף ט' למען ישלחו כתבי חקירות הגליל בדבר כספי הכרנא ברשימות ההישרה של הקצנות אשר תחברנה בגליל לפקידות האוצר המרומם.

11 סעיף י"א. ערך כסף הכרנא השנתי של כל רחוב וכל כפר כמה גרוש שיעלה יִשְׁלַם מראש חרש מארס עד סוף חודש כאנון אול (דיצמבר) ומועצת הנהלת המחוז (אדארה) תקצב התשלומין לארבע מניות לפי מצבו המיוחד של כל מקום, ורושמים אותו בשלי החלטות החלוקה (מזכטת אלתוזיע).

12 סעיף י"ב. אם יתברר כי יש העלמת נפש אשר חיבים עליה העונש הקצוב בסעיף כ"ה מחקי מסקר הנפשות הכללי והענישו את העובר לפי הסעיף הנזכר וכמו כן גובים מהאיש הנעלם שהוא כפלים בערך כסף הכרנא המגיע ממנו ואם ימצא כי אין יד האיש הנעלם משגת לשלם והודיעו לראשי העדה החיבים לשלם את דבר תשלום כפל הכרנא וגובים אותו מהם.

אופן הגביה.

13 סעיף י"ג. לפי פתקת חוב כסף הכרנא הנמסרת להראשים הרוחנים אשר בכל רחוב ובכל כפר מחלקים אותו לפי סעיף י"א לארבע מניות וגובים אותו מהעדה ועל הראשים הרוחנים להראותם להממשלה המקומית.

14 סעיף י"ד. אחרי אשר הראשים הרוחנים יקימו להממשלה המקומית את פנקסי החלוקה שנסדרו בידיעתם ונודעו בהודעות אין לקחת משום אחד מהעדה יותר מהערך הכתוב בהם.

15 סעיף ט"ו. כסף הכרנא ישנתחלק ונגבה מהעדה ונמסר להממשלה המקומית בשלמית מגבים את הערך שנתקבל מסתקת החוב אשר ביד הראשים הרוחנים וכל מניה אשר תגבה סכומה בשלמות ינתן להם קבלה רשמית בערך הס"ה החוא.

16 סעיף ט"ז. הממאנים לתת חלקם הרשום כפנקסי החלוקה מראים אותם להגובים מצד פקדי העדה וכפי משפט חקי גבית הרכוש יעשה להם.

17. במקומות אשר עוד לא נכתב מסקר הנפשות וברור כסף הכרנא הוא לפי העקרים הקדומים, דרוש לחלק ולגבות לפי החקים האלה.

18. המניסתריום הפנומי מצוה להוציא אל הפועל את החלטת החקים האלה.

4 שעבאן שנת 1312, 18 כאנון תאני שנת 1210

מחיי הפלחים

• על פי מאמרו (1) של הסופר Philip J. Baldensperger Esq.

מאת שמואל רפאלוביץ

א. הפלח וביתו.

הפלח — לאמר אשת הפלח⁽²⁾ — נכרת היטב בתמונת אשת החיל שבכה"ק (משלי ל"א), גם הפלח בזמן הזה, כמוה היא עקרת הבית, צופיה הליכות ביתה בכשרון ודעת, הפלח תכדל במלכושיה מהעירונית, האחרונה בצאתה החוצה תתעסק בסדין ופניה מכוסה בצעיף, לא כן הפלחה, בשבתה בכיתה גם בלכתה בדרך, מלבוש אחר לה, כתונת ארוכה כחולה תלביש ופניה נגלית לעין רואה. לפעמים תרוקם הכתונת בחושי רקמה כפי ערך מצבה של הפלחה, על פדחתה תשא חרוז של מטבעות כסף וזהב, אם מעט אם הרבה לפי מצבה, החרוז יקושר על ידי שלשלת כסף מאחורי אוניה ועד הצוואר יגיע, ועל הקישר תתלה את המטבע היותר חשובה אשר תרד ותגיע עת חזרה, החרוז הזה הוא הונה של הפלחה ועשרה, ואין לאחזה חלק בו, ראשה יכוסה במשפחת אשר כנפותיה תרדנה על שכמה, המטפחת⁽³⁾ היא של בר לכן או של משי בימי החג ומועד, ומרוקם

(1) בהמאסף לחברת הקורא אין ישראל ה"חל בלאנדאן Quarterly Statement חוברת א'—ד' לשנת 1900 וחוברת א' לשנת 1901.

(2) בשם פלח יקרא משפת ערבית "אבר עיבר" אדמה, והמלה הזאת נמצאת גם באחיזה ארמית וערבית (כמו פלח ובקע בארץ) ההלל קמ"א ד' העורך.

(3) דות ג' ע"ז.

חומי רקמה לתפארה. רגליה תמיד יחפות, ומנעלים תנעל אך במקרה יוצא מן הכלל, אבל לא בכפר מושבה. גרבים (!) לא תלבשנה הפלחות כלל.

בשעה השניה או השלישית אחרי חצות הלילה תקום הפלחה לטחון את קמחה לצורך היום, ברחים של יד, אשר ימצא בבית כל פלחה. והמחינה תעשה באופן זה: שתיים או שלש שכנות תתאספנה יחד לעשות את המלאכה בשוררן שירי אהבים עד אור הבוקר⁽²⁾. אם הקמח הוא יתר מדאי מה שצריך לצורך היום, יאסף כנאר של עור, ויתלה בפינת החדר. בעת אשר הנשים מוחנות ומזמרות זמרותיהן, יישנו בני הבית הנברים שנה חזקה, ולא יקיצו לקול הזה, אדרבה הסכן הסכינו כל כך להקול הזה, ולהפסק העבודה ירגישו הנרדמים איזה שינוי בהחדר, ולהמנוחה יקיצו משנתם: —

על פי הרוב חדר אחד לכל המשפחה, והחדר נחלק לשלש מחלקות: המחלקה הראשונה היא בית האוצר למזון, בו יאצרו את הקמח, העדש והגרש וכו', בהמחלקה השניה ימצאו למו דירה הבהמות והעופות, ובהמחלקה השלישית יגורו בני הבית, שמה יבשלו ויאכלו וגם יישנו את שנתם. דירת הפלח תזכירנו דברי רבקה (בראשית כ"ד כ"ה) "גם תבן גם מספא רב עמנו גם מקום ללון". גם תנור או כירים ימצא בהדירה הזאת על הרצפה, יסיקוהו בעצים, ולכן עשן ימלא את החדר תמיד, וספון הבית חשך משחור תארו, אורח מארצות המערב לא יתענג הרכה לשכת כלילה בחדר כזה על הרצפה, לשמוע ספורי זהגדות בני הבית, או לספר להם חדשות מחוץ לארץ.

¹ שם ערבי במשקל עברי והוראתו בתי רגלים הנארנים מחומי צמר או צמר נפן. העורך

² עיון באורנו על הכתובים קולרחים ואור נר, קחי רחיים ומהני קמה, חמחן לאחר אשתו, במאספנו השנתי ירושלים כרך ה' צד 154, 155. העורך

ב. כלי הבית.

כלי הבית הם ברים של תכן אחדים, ומרבדים אשר ינתנו על הרצפה בשכוב בני הבית על משכבם או בכוא אורח. המרבדים והכרים ישימו בכוקר במקום אחר בפנית החדר למשמרת עד הערב הכא. כל בני הבית איש ואשה, זקן נער ושף יישנו בחדר אחד, ואך כאשר הצעירים יגדלו וישאו נשים, ובנו למו הזוג החדש בית או חדר לעצמם, הכל לפי יכולתם ומצבם.

לכלי הבית הנחוצים וההכרחיים יחשבו: הרחים של יד ורגל, נפה לקמח וכלי הבישול שהם פרוור גדול וכף גדולה להוציא את האוכל מן הפרור (בבית בעלי-יכולת ימצא גם לוח עץ אשר עליו יעשו את מאפה התנור), כלי חרס אחדים יש כהחדר אשר בהם יתנו את המלח, הדבש, הצמוקים והחמאה. נוסף על הכלים האלה תחשב לענין נחוץ והכרחי הבטייז אשר בו מלישים את הכבץ.

מים תשאנה הפלחות מהבאר או מהבור בנאדות של עור או בכדים. הנאדות תשאנה על שכמן מקושרים בחבל אל פדחתו, ואת הכדים תשאנה על הראש. בפנית החדר עומד כד גדול אשר ממנו ישאבו בני הבית מים לשתיה, והשתיה היא מכד קטן אשר פיו ארוך וצר והשותה יטה את ראשו לצד שכמו ויפתח פיו למען ידלפו המים וירדו אל פיו מבלי לנגוע בשפתיו בפי הכד. כלי הקפה הם על פי הרוב קנין בעלי בתים אחדים אשר יקנו אותם כשותפות, והם מחבת אשר עליה ישימו גרעיני הקפה לקלותם על האש, ומכתש של עץ אשר בו יכתשום יפה יפה כדי שיהיה דקה מן הדקה, ובמיחם קטן ישלוחו ויתנו להשותים

(1) עיין באורנו על הכתיב לא יחבל רחום בהירושלים כרך ה' עמוד 158 העורך

העורך

(2) מלה ערבית לקערת עץ גדולה המיוחדת ללישת הכבץ.

מן המשקה הזה ככוסות קמנות אשר יחזיקו כמלא כף מאכל.
 לכל פלחה יש ארגז של עץ כגור במנעול ובו שמור
 עשרה והונה, ואת המפתח תישמור מכל משמר, כי פחדה גדול
 לבלי יגנבו ממנה וביחוד תפחד מבעלה אשר יארכ תמיד לגנוב
 את הונה ולנצלה, ולכן קשור המפתח אל צוורה ולא תפרד ממנו.
 בהארגז הזה שמור הונה אשר יכבד עליה לשאת על פרכתה, גם
 מלכושיה מלכושי מועד גם הגרושים (י) האחדים אשר תרויח לה
 לעצמה ואין לבעלה חלק בהם כמו שנוזכר להלן. ואת הונה תסתיר
 גם מבעלה לבלי ישבור את מנעול הארגז עת עזבה את החדר.
 פתנם הפלחה: "טוב יותר (להאשה) כי הכעל לא יהיה עשיר
 למען יבצר ממנו שלשה אלה: העליה למיפה, ההתערבות
 במריכות ומלחמות השכנים ולקחת עוד אשה על הראשונה".
 ג. סדר האכילה והנהגת הבית.

האכילה היא על מחצלת קנים הפרושה על הרצפה,
 ובאשר ימצא אורח זה, לא ישנו הנשים עם הגברים. המאכל
 ינתן בקערת עץ, ועל שלחן נמוך יפזרו חתיכות או פתותי לחם
 ובהם יאכלו את המאכל אם הוא דבר הנגר, אבל אם המאכל
 הוא קרוש אוכלים אותו באצבעות היד. כפות ומלגות הוא דבר
 מותר בבית הפלח. כנתי אחרים הרגילים לקבל אורחים ונוסעים
 זרים כעתים לא רחוקות, ימצאו כפות עץ אשר יתנום על
 הרצפה לא להשתמש בהן כי אם להראות להאורח כי יש
 להם גם כלים יפים כאלה.

הפלחה תמהר באור הבוקר לאפות את לחמה בימות
 חנישמים, תלוש את הכצק בערב ותשים את השאור כפנים וכאור
 הבוקר תשא את הכצק אל התנור אשר יסיקוהו בגללים, ורצפת

(1) הריש או פואסטער הוא 20 סנטימטרים בערך.

אכנים אשר על התנור יחם הרבה מהסקת הזבל ואשר לפעמים יסיקוהו כל הלילה. מהבצק תעשינה רפית (1) וישימון על האכנים. הרפות יאפו על האכנים כרבע שעה או עשרים דקים, האפיה תעשה מדי יום ביומו ולפעמים בעת הצורך פעמים ביום, הפלה יאכל לחם הרבה ובעת שבתו בלי כל עבודה ואין לו מה לעשות, יקח את הרפה ויאכלה, לא להשכיר רעבנו כי אם למען לא ישב בטל. בהרי הלכנון יאפו את הלחם על מחבת ברזל ויעשו את הככרות דקים הרבה וחיש אחרי גמר האפיה יתנום על מחצלת של קנים להתקרר. עתות האכילה על פי הרוב הן שלש פעמים ביום: בבוקר (משעה ששנה עד הצהרים) פת עם שמן, זיתים, בצים, חמאה או פרות לפי מצבו של הפלח. אחרי הצהרים אורז, גרש או עדשים מבושלים בחמאה וירקות, הכל לפי הזמן ולפי מצבו. בעת העבודה נשדה, עיקר האכילה היא בערב כשוב כל אחד מהעבודה הביתה, ובשאר ימות השנה יאכלו בערב כמו האכילה בבוקר.

בשלישים ימי הצום של חודש רמזן יתאספו בני הבית כערוב השמש וכל אחד רפתו בידו מוכן ומזומן ומיד בשמעו מפי הַאִימַס(חן) את הקריאה "אַלְלָא כַפִּיר"! יכרכו גם הם את שם אֲלֵלָא ויתנו בתאבון את האוכל לפיהם. בעת האכילה כמעט תמיד דומיה שוררת בחדר ושומרים את הכלל: "אין משיחין בסעודה", ולכן לא יתוכחו על שום דבר וכמעט אשר לא יענו דבר לאיש אשר ישאל אותם דבר בעת האוכל. מים ישתו אך בגמר הסעודה, וזה האות כי אכלו ושבעו, ולכן אם האורח שואל כאמצע הסעודה מים לשתות לא יתנו לו למען יאכל עוד. אחרי

(1) ענות-דכות שיכולות לדלל, ובערבית נקראת ריעף ובארמית דפתא (ברכות כ"ב ב'). עיין בהירושלמי כרך ה' ע"ד 156 באורנו על המאמר בדיוק דפתא. העורך.

האכילה ירחצו כולם את ידיהם "מים אחרונים" ויחוב גדול
הרחיצה הזאת. ויעשו זאת בחדר החיצון או בחוץ אם
חדר אחד להם. בחודש במדן, יאכלו גם טרם עלות השחר, אך
סעודה קלה, ולא ירכו או במאכלים כבדים למען לא יכבד עליהם
הצום. הלילות בכלל תעבורנה בהכפרים בהשקט ובמנוחה
כי עיפיים המה הפלחים מעבודתם כל היום, וגם כימי במדן
איננה התנועה חזקה כלילה כמו בעיר, אשר יחליפו את הלילה
להיום. ואין בין הלילה הזה של במדן לשאר הלילות, אלא שבכל
הלילות מנורת השמן תכבה מיד אחרי ארוחת הערב ולא ידליקוה
עד אשמורת הבוקר בקום הפלחה לעבודתה, וכלילות
במדן הנר לא יכבה כלל עד עלות השחר. על הפלחה לקנות או
להשיג את השמן להדלקה מאוצרה הפרטי, יען הפלח ימאן להוציא
מכיסו כסף על דברים בטלים כאלה. אוצרה הפרטי הוא ממכירת
בצים; וגם בשאתה משא העירה או מכפר לכפר ותקח שכרה
עבור עמלה, והישכר הזה לאוצרה הפרטי יחשב. היתרון הזה נותן
להפלחה תואר של "זרה" בבית משפחה, אמנם אם יתרון דעת
וכשרון לה, תמשול היא כפל, ובני ביתה סרים למשמעתה, אך
אין כל קשר של אהדה¹ מיחדת בינה ובין בני הבית. את הבעל
תחשוב כאדון המושל עליה בחזקה לפי שעה, ובשעה כאשר תוכל
תפרוק צולו מעל צוארה, כי נקל מאד להשיג גם סמורין מהבעל,
ובהשיגה את הגמ תקבל מהמגרש גם סכום של כסף, אבל לעולם
לא תוכל לקבל אחוזת קרקע מבעלה המגרשה, כי הפלח יחשוב
את אחוזתו לדבר קדוש, וכרברי נכות לאחאכ (מלכים א' כ"א ג')
יאמר גם הוא, — "הלילה לי מה' מתתי את נחלת אבותי לך". —
ואת האחוזות אשר הפלח מוכרח לפעמים למכור לזרים, יחשוב

¹ מלה ערבית והוראתה זימפאטיה בלעז ויש לה מקור בעברית בהשם

העורך.

גם הוא למכירה זמנית, ולא יחדל מלקות כי נאולה תהיה לארץ ושוב ישוב הוא וכניו לאחוזתם.

הפלחים הם הם אשר היו לפני שנות דור ודור, ולא נשתנו במאומה עד היום, ואף לא חילוף האמונות והכתות שינו את טבעם. הם היו כנענים כימי אברהם העברי, ואחרי כן נלחמו את בני ישראל כאשר באו לרשת את הארץ. ואחרי כן בהיותם הם בעצמם יהודים נלחמו את היוונים והרומאים, ונוצרים אשר לחמו את המושלימים ומושלימים בלחמם את הצלבנים — כי חליפות היו האמונות אשר הפלחים קבלו עליהם כמשך האלפים שנה. אין כל ספק כי בעורקי הפלח יזל עוד היום דם האמורי והכנעני, והתמונות העתיקות יעידו על הנזע הזה, אך מהמאה השתים עשרה נשארו כולם כאמונת האיילם ומושלימים הם עד היום הזה.

הפלחה אף כי עיקר מלאכתה היא מלאכת הבית וכל הסכל הזה על שכמה, בכל זאת הנה לעזר גדול לבעלה או לאחיה גם בשדה, וכאשר השם פלח הונח על עובד אדמתו, ראויה אשתו להקרא בשם פלחה כי עוזרת היא הרבה לעבודת השדה והכרם. הפלחה תביא השדה לא אך את האוכל למען הנברים, כי אם גם לפעמים, כאשר יחסרון חמורים, תשא היא על שכמה את הזרע לזריעה, ובעת הקציר תעזור להגברים בהקצירה ותוביל את השורים הביתה. האדון בלדינספרגר מכחיש באלה האומרים כי יקרה לפעמים אשר הבעל האכזר ירתום את אשתו הפלחה עם חמור להמחרשה, אך על פי שנים עדים יקום דבר, הקולינל קוגנר והר"ר משפלין יעידו כי בעיניהם ראו איך "חמור ופלחה חרשו יחדיו". אם הפלח הוא עני ואין לו שדה לקצור או אם נשארה הפלחה אלמנה או גרושה מבעלה, תלך ללקוט בשדה אחר והלקט הזה יספיק לה ולכני ביתה ג' מחסורם אשר יחסר

להם, גם יקרה לעתים קרובות אם הפלחה האלמנה או הגרושה היא צעירה ויעלת חן יפגישנה אִיזה כועז אשר ירשה לה כאשר הרשה כועז לרות ללקוט גם בין העמרים. כשרון או כמחז עזה (בשרה פלשתים לפנים) ירבו הלוקמים מאד, ולמרות האיסור מוכרחים בעלי האחוות לגרש את העניים הלוקמים המפריעים את הקוצרים ממלאכתם.

ד. הלידה.

פלחה כי תזריע וילדה בן או בת, ארבעים יום יהיה הולד תחת השגחת המילדת. אחרי הלידה יקראו את האב החדרה, ועוד טרם יכרת הישר יקרא את הילד בשם, אבל במקומות רבים יאחרו בקריאת השם ימים רבים אחרי הלידה. המילדת תכרות את הישר תפור על כשר הילד מלח הרבה תרחצהו במים ובורית, תמשחהו בשמן ותחתלהו בסמרטוטים תתול וקשור הימב¹ עד כי לא יוכל הילד לנוע את אבריו ובמצב כזה ישאר שבעת ימים. ביום השמיני תסיר המילדת את הסמרטוטים הצואים מעל כשר הילד תרחצהו למשעי ותמשחהו עוד הפעם ותחתלהו מחדש למשך שבעת ימים, ככה יעשה להילד בכל שבוע ושבוע עד מלאת לו ארבעים יום ואז תמסרהו המילדת לאמו אשר תתנהו במינוחה². בעצם יום הלידה ילכו המבשרים לכשר לקרובי האב והאם הכשורה הזאת. והקרובים יתאספו — אם הילד הוא בן זכר — עוד בעצם היום ההוא לבית ההורים, שמה יסעדו ארוחה וירימו תשירות של כסף למען הילד, ואם נקבה תלד אין חובה על

העורך.

[1] בזה נבין את דברי החזוה ביהוקאל ט"ז ד'

[2] מלה ערבית והוראתה עריסה העשויה באופן כזה: ניתנים שק או חתיכת בנד על שני הכלים המתוהים לשני כותלי החדר ובהחלק התלוי מתחת לה הכלים יתכן הילד והחבלים ישולשלו הנה והנה.

העורך.

הגברים שבהמשחה לתת מתנות, רק ישנותנים מתנת רשות, והפלחות הקרובות והשכנות תתאספה בערב ואכזקות בידהן וצורות מנדנות על ראשן, ובשוררן שירי שבחה ותהלה תספרנה יופי הילדה העתירה להיות כלה נאה וחסידה. גם תצאנה במחול. השכנים או ידידים גם מרחוק יביאו אתם שם או כביש וישחמזוהו ויאכלוהו בבית ההורים לכבוד החתן או הכלה.

המבשר אשר ירוץ השדה לבשר את האב המאושר מלידת לו בן או בת, יבשרהו כלשון כזה: "חדשות טובות!" והאב יענה: "אין שא אללא טאיב!" (כרצון האל טוב). "מה שכרי?" ישאל המבשר, והאב כפי רגשותיו יביע סכום של כסף מתנה להמבשר או איזה כלי חפץ, גם יוסף המבשר להגיד: "יבורך החתן" או "תבורך הכלה", והאב יענה: "יברכך אלה!" או "תבורך בזכרים גם אתה!". גם יקרה לפעמים כי בשמוע האב מפי המבשר מלידת לו בת, יביע לאמר: "הנה שלך אם תבחר בה". המבשר יענה לפעמים "טוב בחרתה!" או "ה' עמך אבי פלגי¹". התשובה הראשונה היא הסכמה להשירוק, ואז על המבשר לבא עוד בעצם היום הזה, לבית הורי המיועדת וישחמו שמה עז או כביש, גם קוראים מפסוקי הקיבוץ, ויכתבו ויחתמו סדרי ההתקשרות ותנאי החתן.

הכלה הצעירה תשכב בפינת החדר התולה בסמרטוטיה, והגברים ישבו על הרצפה יעלו עשן מקמרתם ויתוכחו בקול רם על תנאי החתן, והפלחות תשבנה על הרצפה גם הן לרגלי הפלחים ותקשיבנה באוזן קשבת לדברי החכמה אשר יביעו בעליהן, אחיהן וקרוביהן. הכית ימלא עשן, והקפה יוגש

¹ בארץ הקדם נוהגים לקרוא לאיש נכבד על שם בנו דבור כמו "אבירוסף"

וכדומה, ועיין באזנינו על הכתוב "מה יצאו ומה שם בנו כי תדע" בהירושלים" ביד ד"ר העורך.

להאורחים כנהוג, כל אחד יקח את כוסו ואחרי שתותו יברך את בעל הבית לאמר: "תמיד כזה!" והוא יענה לאמר: "ובשמחתכם!" ואחרי כן ישבו אל הסעודה ויאכלו את הכבש מבושל באורו, אך הפלחות אינן לוקחות חלק בהסעודה הזאת, ואך כאשר אכלו הגברים דים שבעו וחותרו, תאכלנה הן את השבבים. החתן יכול לדרוש את הכלה מהוריה תיכף אחרי מלאו את כל תנאי החיתוך, ויקרה לפעמים כי החתן יקח את הכלה מבית הוריה בהיותה אך כשש או כשבע שנים.

הפלחה גם בימי הריונה תעבור כל עבודת פרך עד רגע לידתה. וידענו פלחה אחת אשר נשאה מכפר מושבה של ירקות לבית לחם, בדרך אחוזה חבלי לידה, ותלד בן, ותחתלהו בכנף בית ירהו, ותוסיף ללכת לבית לחם, שמה מכרה הכל, ושבה לעת ערב לכפר מושבה עם בנה הנולד לה.

ה. התהתנות. ושדוכים

הפלח ככל מוסלמי לא יוכל לקחת לו לאשה אחת מן הקרובות ההן: האם, האחות, הדודה (אחות האב דוקא), בנות האב או האחות, וגם אישה אל אחותה לא יוכל לקחת, אבל אחרי מותה או כגרשו אותה מותר באחותה, גם אם זבתה לא יוכל לקחת, אבל במות האחת או כגרשו אותה מותר בשניה.

החתן יעשה כאשר כתבנו למעלה לפעמים גם ביום לידת הכלה, ובעת החתון יגמרו ביניהם, אבות החתן והכלה או החתן עם אבי הכלה, אודות המוהר והנדוניא אשר על החתן

(1) בקצה בית היר של כתנת הפלחות יוצא כנף ארוך ומחודד, ובהכנף הזה חצרו את כספה ועוד ענינים קטנים שונים, ועיין באורנו על הכתוב וצרת הכסף בדרך בה"ו ושלום" כך ה' צד 153.

לשלם. — להפלחה אם הכלה אין כל זכות להתערב בענין הזה, אך בכ"ז תשתדל תמיד להשפיע את הפצה על לב בעלה, לזכות המיועד להיות חתנה, וכמעט תמיד היא נוטה אליו ודורשת טובתו, ולכן חזון נפרץ הוא לראות את החתן מתלחש את מחותנתו. —

חתן אהבים הוא חזון בלתי נפרץ, אף כי יקרה אשר העינים השחורות של הפלחה הקטנה ילכבו את הצעיר אשר נפשה השקה בו, אבל האב הוא השליט גם על לבה ולכל אשר יחפוץ ימרו. — להנאול זכות גדול להתחתן, ועמו לא ידקדקו כל כך אודות המוהר והנדוניא. — את המוהר יחלקו בני המשפחה ביניהם ואת החלק הגדול יקבל האב, אבי המשפחה, וערכו יגיע לפעמים עד איזה אלפים גרוש וכל גרוש הוא חמשת הפראנק בערך, אך לא יצער מאלף גרוש. — בעת החתן מחויב החתן לשלם חלק מן המוהר וגם ישחוט כבש בעד המסבים, ובעת השחיטה יקראו פסוקים ידועים מהקוראן. עשר שנים או יותר תעבורנה עד אשר יסולק כל המוהר, ורק אז יש להחתן הזכות לדרוש את ארוסתו מבית אביה. — מהמוהר אשר יקבל האב מהחתן יפריש חלק בעד הכלה, אך תמיד מהרר להפריש החלק היותר קטן. גם מתנות ¹ על החתן לתת לבחירתו, והן: צמידים, אצערות ומבעות של כסף סגים ומשובצות אבנים מרובעות אדומות, שחורות או ירוקות. ומלבד המתנות האלה מחויב החתן לתת להכלה חליפות שמלות, והן: כתונת ² (ח' ז' ה') ומספחת על ראשה לפי ערכו ומצבו; לפעמים עליו לתת כזאת גם לאם בחירתו או לאחותה, וגם אחי הכלה ורבים מקרוביה ידרשו מאת החתן חליפות שמלות. ומנהג מתנת שמלות יש לו יסוד

העורך
העורך

(1) הרבו עלי מאד מהר ומתן (בראשית ל"ד י"ב).

(2) מעיל קצר המגיע עד המתיס.

בכתבי הקדש: יוסף נתן לאהיו חליפות ישמלות, שמישון הגבור
הכטיח לתת חליפות בגדים לפיתרי חדתו, וגם גחוי משרת
אלישע רץ אחרי נעמן לבקש צמד בגדים.

כשטנת ימים לפני החתונה, אשר תוחג רק כהחצי הראשון
של החדש, ישלחו הזמנות להשכנים ולהקרובים להתאסף בכל
ערב וערב בבית הורי הכלה להתעלם באהבים, לשתות קפה
ולעישן אשישות⁽¹⁾. החדר יחולק לשתי מחלקות או כתות:
האחת בראש החדר בעד הגברים והשניה בעד הנשים, ולכל
אחת מהן זמר ורקוד מיוחד; הנשים תחלנה לשורר ושיריהן הם
שירי אהבה או שירי גבורים, ואחרי שוררן חרוז אחד או שנים
תשימנה אצבען בתוך הפה, הלשון יתנועע, ומגורן תוציאנה
את השורקה "לו—לו—לו—לו" המורה התפעלות ועלזות, והשורקה
המוורה הזאת מתפשטת בין בנות הכרך כאשר בין בנות הכפר:
הגברים ירקדו יחד: חמשה או ששה פלחים יקחו איש את יד
רעהו וירקדו במעגלה מסביב וכתוך עימד פלח אחד וכידו חרב,
מאבלת, חנית או רק מטפחת, והוא ישורר חרוז משיר ידוע
ולפי תנועת החפץ שבידו ירקדו המרקדים מסביבו ויחקו את
תנועותיו, גם קול התוף ילוח לשיריהם ומנגינותם, ועליו
יתופפו שתיים שהן שלש, לאמר שתי הכחות בצדו האחד
והאחת בצדו השני, ולקולו יתלהבו הפלחים ברקוד של שמחה
הזה, אך בעיני איש אירופי הוא רק מחזה עצב ואיננו מעורר
כל רגש של שמחה, ויותר טוב ממנו הוא מחול הפלחות המעורר
למצער איזה רגש של שמחה. וזה סדר המחול: אחת או שתיים

(1) באשישה או נרנילה יעשו בני ארץ הקדם מין טאבאק פרסי הנודע בשם
טומבאק, אשר לנודל הרופתו או אפשר לעשנו כ"א אחרי אשר ירהצוה במים ואחרי
אשר יעביר העשן דרך אביב נחשז הנתון בקבוק מלא מים. והשם "אשישה" מקורו
בלשון טורקי ונחבל לשפת ערבית והוראתו בקבוק של זמיות. העורך

תצאנה מהשורה, נפיה - תשורר ובירה תאחו חרב או מאכלת
אשר תניפהו כתנועות קצובות לפי תנועת רקודה, ורעותיה
תענינה אחריה בתום כל חרוז פתגם-חזור. שיריהם הם על
פי הרוב בנוסח כזה :

א

עלמות יפות
שושנות נחמדות
מלאות טעם וחן
בוחרן ישמח בהן

ענר אין עינים גם בשחורות יריח-
אך פקח ונבון בלבנות יצליח.-

ב

מה יפו פעמיך - שלי את יפתי-
חזך לבן כשלג, יפה את רעיתי-

הסוסים רחומים
החרבות נכונות
יתעלסו באהבים
הבנים והבנות.

כעת הרקוד והשיר תקחנה להן הפלחות הצעירות את
החפץ להביע את רגשי אהבתן לבחורן רצתה נפשן בו. אבל
דבריה לא יועילו כלל כי מכור ימכרנה אביה לכל המרבה במחיגה
מחר ומתן, ואוי לה לרנערה אשר תשרך דרכיה בבית אביה.

עונה גדול מנשא וענש תענש קשה. בת פלח כי תחל לזנות,
אחת דתה לחמית, שפוט תשפט על פי אביה ואחיה
בסתר ובסוד, ולמען לא יודע הדבר להטמשלה, תוכל באישון
לילה המדכרה ושטה יהרגנה. אישת פלח שבעלה הלך לצבוא
בצבא במלחמה, זנתה, ויודע הדבר לגיסה אחי בעלה, ולא עברו
ימים רבים, והאשה נרצחה, כל בני הכפר ידעו סבה מוחה,
אך אף אחד מקרוביה לא הודיע את הדבר להטמשלה. —

החינוך אשר יחונכו לפעמים בנות הפלחים בכתי הספר
בעיר לא יביא להן שום תועלת. ידענו אחת הבנות אשר
חינכה בכית הספר להגרמנים פה, מילדותה עד היות לה שלש
עשרה שנה, ותישב אחרי כן לכפר מולדתה יודעת קרוא וכתוב
גרמנית, וגם ידעה היטב את מלאכת התפירה, אך בישבה כשנתים
ימים בין הפלחים שכחה הכל, כאלו לא בקרה מעולם בית
ספר. אחרי כן שבה עוד הפעם העירה, ויקחוה האחיות של
המנזר הצרפתי פה ותהי לקטולית ותשב עמהן כשנתים ימים,
אך בשיבה עוד הפעם לכפר מושבה נשאת לאחד מקרוביה
פלח מושלימי, ותשאר פלחה שפחה נחרפת לבעלה,
והחינוך לא אך שלא הטיב מצבה כי אם הרץ לה הרבה, יען
כי לא יכלה עוד לעבוד את העבודות הקשות כשאר אחיותיה,
ותסבול צרות רבות מתגרת יד בעלה עד אשר גרשה, ותבוא
העירה ותהי למשרתת בכית אחד האזרחים פה. —

ו. החתונה.

בהגיע יום החתונה תתאספה הפלחות השכנות והקרובות
אל בית הורי הכלה, כולן לבושות מלבושי מועד, צפרני אצבעותיהן
משוחות בצבע הפפר¹⁾ ועיניהן מכוחלות בכחול. הכלה מלובשת

¹⁾ נקרא בדוֹשִׁית Lowsonia Spinosa ובלא Cyperblume ובמדינת

אלכסנדריה ועיני אדום כהה.

בגדי תפארתה ומקושטת בכל תבשימיה. גם החרוז הגדול בעל
מטבעות שונות אשר הן הונה ועשרה, קשור אל פדחתה כנהוג.
בסדין משי אדום תתעטף ומסוה עב יכסה את פניה המשווח
בצבע או בניר מזהב. המסוה אשר על פניה הוא ממשי אדום
או לבן לפי ערך יחוס המשפחה. האדום הוא אות ליחוס
משפחת הקישי והלבן למשפחת הימיני⁽¹⁾ ועל פי המסוה יכירו את
יחוסה. — על ראשה ישימו עטרה מפוארה בנוצות יענה⁽²⁾. אחד
מקדוניה יביא את הגמל ואצל פתח החדר יבריכוהו ועליו יתנו
את הכרים והכסותות ויתר מתנות הוריה אשר יתנו לה ועליהם
תשכ הכלה וחרב שלופה בידה. את הגמל יובילו בדרך רחוקה
למען סבב הדרך ואחיהו ינהרו כל בני המשפחה הקרובים
והשכנים, וכה ילכו עד בית החתן. הנשים תשרנה שירים,
הפלחים הצעירים רוכבים על סוסים ומורים ברובים, החליל והתוף
מכה לפנייהם וכל הפלחים מכים כף. וכה תלך האורחה עד אשר
תגיע אל בית החתן. אם החתן בכפר אחר אזי יזינוו שני
הצדדים בבלי הקרב, כי בני כפר מולדת הכלה יביטו בעין
קנאה וכעס על יציאת אחת מכנותיהן למקום אחר, ולכן יקראו
על הרוב יושבי שני הכפרים לריב ומדון, ולפעמים יבואו גם
למהלומות ושפיכת דם.

בהגיע הגמל לבית החתן, יעמדו קרובי הכלה, דוריה
ואחיה ולא יתנו להכלה לרדת מן הגמל, עד אשר החתן יעניק
להם מתנת ידו בגדים וכלים או עז וכבש, ואז ידרוש גם
מוליך הגמל שחרו מגידיו או שתים לפי ערכו ולפי ערך החתן,
רק אחרי פיסו את כלם, יבריכו את הגמל יקחו את החרב מירי

[1] שתי משפחות ידועות בארץ משפחת הקישי ומשפחת הימיני העורך.

[2] קדמות המנהג הזה נזכר עוד ביהוקאל י"ב ועשרת תפארת בראשן.

העורך.

הכלה וימסירה להחתן העומד על פתח ביתה ועל ראש הכלה ישימו כד מלא מים, ועליה להכנס החדרה מבלי תת להחתן לנגוע בחרבו כהכר, ואם הדבר הזה יצליח בידה אות כי היא תהיה עקרת הבית ותמשול בכל. בצערה על מפתן החדר תהגה מיד: "בשם אללה" למען לא תהיה שליטה לחששן, ומיד יוסר המסוה ופניה המשווח בצנע או בנר מוזהב יראה לעין כל, ואז יקשרו כנפות בגדי החתן והכלה יחד, אך הכנף השני של בגד החתן פרוש על הכלה⁽¹⁾. האורחים יגשו אל הצמד וידביקו מטבע אל מצח הכלה, ובנפול המטבע אל כנפי בנדיה יאמרו: "והיתה זאת למוזכרת אהבה לנצח!". והנאספים ימהרו להרים את המטבע לבחון את שויה ולהביע תהלת הנותן. בחוץ לפני הבית ישחקו הצעירים ביריה אל המטרה ועוד מיני שחקן שונים. הטולא או האימם (חזן) עומד לפני הצמד שואל את החתן אם חפצו בבחירתו פלגית בת פלגיה, ואת הכלה אם חפצה להיות לאשה לפלגיה בן פלגיה, ובאמרם הן, יתן יד האחת ביד השני ויקרא פסוקים אחדים מהקוראן ואז יכרך את הצמד ובוה תם סדר הקדושין. — בחוץ לפני הבית שוחטים כבשים ועזים, עושים אח גדול, מכשלים וצולים, חותכים את הבשר לחתיכות ומכשלים עם אורז וכשמים, וכל מלאכת הבישול יעשה על ידי הגברים, ועל הפלחות אך להביא עצים להסקה ולאפות את הלחם. מלאכת האפיה והכשול תארוך עד שלש שעות, ואז יכרכו הגברים על הלחם כהביעם: "בשם אללה" ואוכלים את האורז והבשר מקערות עץ. לפעמים ישתדל בעל הבית לחלק את הבשר לאיש איש לפי ערכו, וחכמה וכינה

(1) המנהג הזה קדום מאד הנהגו וזכרנונו נזכר בשם מליצו לנשואין בימי שפיט השופטים הות (ג' ט"ו) ובספור בפועל וזכרהו הנביא יחזקאל (ט"ז ח') ואפרוש כנפי עליך העורך.

יתרה דרוש לחלוקה כזאת לחלק כבוד לכל אחד ואחד כפי ערכו. ולכן אם בעל הבית הוא באמת נכון וחכם יניח את האורז עם הבשר בהקערות וירשה להמסובים לקחת כל אחד חלקו כאשר יכחר, למען לא יבוא הוא לזלזול אורחים. והמסובים יחדרו להניח שירים בהקערה מפני דרך ארץ. והשירים האלה יאכלו אחרי כן הפלחות¹⁾. ובכלות כל אחד מהקרואים לאכול יביע לאמר: "חמד אל אללה" (שִׁבַּח לָאֵל) וזה האות כי אכל לשבע, ואז יגישו מים לשתות. ואחרי שתותו יאמר עוד הפעם: חמד אל אללה! והמסובים יענו "נעימן" (ינעם לך). ואף הוא יחבוןגד המכרכים ויענה ויאמר: "פתך כרך". (ירבה חילך). אחרי גמר הסעודה יגישו לכל אחד ואחד מים וסבון וירחצו מים אחרונים ואח"כ יגישו את הקפה וכל אחד ואחד מביע ברכתו לבעל השמחה וגם הוא יכרך את אורחיו ואח"כ יפטרם לכתיהם. והקרובים יתעלסו בבית הצמד החדש עוד ימים אחדים אחר החתונה—הכלה לא תחלוץ בעצמה את מנעליה ורק החתן יחליצם מעל רגליה אחרי שלמו כער הכבוד הזה מגידי או שתיים.

אלמנה כי תנשא לא ירבו לשמוח כבחתונת בתולה, ואך הקרובים יתאספו יחד ישירו שירים, ויזילו את הכלה לבית החתן, והלוקח אשה שניה על אשתו, אם הכלה היא בתולה כל המנהגים הנוהגים בהחתונה הראשונה נוהגים גם בשניה. ואת אשר הננו קוראים בבה"ק בשתי נשי אלקנה חנה ופנינה רואים אנחנו עד היום תמיד אצל הפלח בהיות לו שתי נשים האחת תצר את רעותה ותכעיסה גם כעם. גם יש משל כפי הפלחות: "כשער השמים כתוב וישום שנאה כלל וחמותה".

1) מעין המנהג הזה נזכר בדרוש: "אין משיירין פאה באלס אבל משיירין

פאה בקערה" (עירובין) נ"ג ב"ל וע"ש בתוספות ד"ה משיירין העורך

הפלחים על פי הרוב לא ישאו שתי נשים כמעשה העירוניים. פתגם הוא כפי הפלח כי גם הנביא משום שלום בית החזיק את נשיו כבתים מיוחדים, ולזה דרושה הוצאה יתירה אשר לא כל אחד יכול לעשות. — בימים הראשונים שאחרי החתונה שיחם והגיונם של בני הכפר הוא על דבר הצמד החדש, וזה לזה ממלל לשבח או לגנאי על חיי הזוג החדש.

ז. החיים היומיים.

עבודת האשה תחל — כאשר כתבנו בפרק ב' וג' — בהבאת המים מן הבאר בנאד על שכמה או בכר על ראשה, והמה יאצרו בכר גדול העומד בפנית החדר המכיל בקרבו את כל המים הדרוש לשמוש הבית, לשתייה לרחיצה לכבוס ובשול. — אם מקנה רב להפלח ועדרו גדול, אז חליבת הבהמות על הפלחה. והחליבה תעשה באופן כזה: רגל העז או הכבש תשים בין ברכיה, בידה האחת תחזיק את הכלי ובידה השניה תחליב. אם הכפר הוא סמוך לכרך תשא הפלחה כד חלב העירה למכירה. וערמטה רבה לערבב מים בהחלב, וככ"ז תשכע שכוועות חמורות כי חלכה נקי מתערובות. ועד כמה יש ממש בשכוועותיה מספר כותב המאמר "כי פעם אחת אמר להפלחה — שזה עתה נשבעה שאין כל מים בחלבה — בבקשה ממך כי תתני בהחלב לכל הפחות מים זכים ונקיים. ותמהר להשבע שנית כי מכור איוב תשאב מימיה" (1). — גם חלב חמוץ תביאנה העירה למכור ככדים קטנים. הערביים יאחזוהו מאד וילפתו בו את פתם. בהסל אשר על ראשה תתן הפלחה את כל

(1) מקום הבאר הוא בקצה הדרומי של נחל קדרון מיל קרן דרומית מזרחית הר הזיתים, והוא "עין רגל" הנזכר פעמים רבות בכת"ק ומימיה טובים ונקיים, ובכלות המים מתבזרזות בירושלם וביאי בני הכפר סילואן את מימיה לירושלם לשתייה העורך.

מישאה וגם את כרי החלב החמוץ והכותה ואך את כנה הילר תשא
 על שכמה. ברבות להפלחה חלב תעשה ממנו המאה. וזה סדר
 עשיתו: את החלב תשפך כנאד ואותו תתלה על עץ ותנענעהו
 בחזקה ובתנועה רבה עד אשר מיץ החלב יקפא ויהי לחמאה.
 את החמאה תשא העירה למכור כמו שהוא או תבשלהו ותשים
 בו מעט כרכום למען יהפך עינו לצהוב, ואז יקרא בשם שומן
 ובערבית שֶׁמֶן, והשומן יוכל עמוד ימים רבים מבלי יתקלקל
 ומחירו עולה על החמאה בין בני הכרכים שישתמשו בו לבישול
 בשר במקום חלב ושמן. הפלחות תביאנה למכירה מהשומן אך
 בכמות קטנה. ואם ירב השומן לכמות גדול, יביאוו הפלחים
 העירה ומכרוהו לסוחרים בעלי חניות. מהחלב הנשאר מהחמאה
 תעשה גבינה בתה אותו בכיסי בד קטנים תתלם נגד השמש,
 הנסיוב יול מן הכיסים והנשאר הנקפא תתן על לוחות עץ או
 אבן ויהיה לגבינה.

ימי הקיץ כי יגיעו ויחלו ימי בכורי התאנים, על הפלחה
 לשמור ולעבוד את התאנה שכשדה, ובהחנטה פניה יצאו כל
 בני הבית לגור בסוכה וישבו שמה עד כלות הארץ. הפלחות
 אוספות מדי יום ביומו את התאנים, מיכשות אותן במקום מיוחד
 אשר קרני השמש יחדרו עליהן מלמעלה ומחיצה מסכיב לבלי
 יאכלום הילדים ביום והיועלים הקטנים כלילה. תענוג גדול
 תתענגנה הפלחות בימי הקיץ, הזמן יפה מאד, העלמות והפלחות
 הצעירות תשרנה ישרי עלזים כל היום מהבוקר עד הערב, האחת
 תחל לשורר בסוכתה, ורעותה תענה לה מסוכתה גם היא וקול
 הפלחה ישמע למרחוק, ולפעמים יגיע קולה עד מעבר להעמק
 או הגבעה, והפלחה היושבת שמה תשמיע גם היא את קולה בשר.
 הדבלות או התאנים היבשים ינתנו למשמרת למזון לימי החורף,
 ואם תרכה כמות הדבלה ומכרום בכרכים, בהכפרים אשר מצפון

לירושלם כפיתון (בית אל) גייב (גבעון). רמאלה ונצרת ירבו
התאנים. — והעיר סאלט (סלכה) שנעבר הירדן מהוללת בתאניה
ובצמוקיה.

בירחי חישון וכסליו יבשלו הזיתים, ואז עבודה רכה
להפלחות, אף כי רוב העבודה הקשה הזאת תעשה על ידי
הפלחים, אך קבוצת הזיתים מוטל על הפלחות, ובאספן את
הזיתים לתתם בשקים, תשיר האחת את הפתגם: "זיתים כאתרוגים"
לאמר הזיתים יהיו כאתרוגים. ורעותיה תשינינה ותשלשנה
בלחן ידוע את הפתגם הזה עד אשר תחל פלחה אחרת לשיר
פתגם אחר קצר כזה, ובנתנם את הזיתים בהשקים, לא
תשכחנה לבטא את המלים "בשם אללה" למען לא ישלש
השמן בדבר הסמוי מן העין. הזיתים יובאו או יולכו אל בית
הכר שישנם רק בהכפרים הגדולים. השמן היותר טוב הוא
היוצא מן הזיתים הראשונים אשר הפלחות ידכום בין שני אכנים,
ישמן כזה צוה משה לקחת אל המישכן "שמן זית זך כתית" (שמות
כ"ז כ').

בזמן קבוע תלכנה הפלחות והעלמות הצעירות תיערה להביא
גזרי עצים להסקה, וההליכה היא הליכה של שמחה, וכגיל הלוך
תלכנה ומשוררות שירים שונים, לאזני הזר אשר איננו רגיל
בשירי ערב לא יונעם הקול הזה וישמע כמו קול יללה, אך כאמת
מלאים השירים האלה רוח שמחה וישון. הפלחות מרגישות את
עצמן חפשיות בהיותן לכתן ואין איש אתן, ויביעו את רוחן
חפשי. — תוכן השירים הוא: "כי נושאות העצים הן עלמות יפות
הנושאות מתנות ותשורות לאהוביהן אשר ילכו לקראתן לחבקן
בזרועותיהם". ומיה נראה כי חיי החפש אשר חיו לפני שנות
דור ודור נשאר עוד אצלם כחזיון ומליצה. בפחמים לא
ישתמשו תמיד הפלחים להסקה, ואך כאשר יעשו פחמים בהכפר

ישתמשו בו מעט ומרביתם יביאו העירה למכירה.

כשמתח ארית התאנים כן העבודה כבצירת הענבים. הפלח וכני ביתו יצאו מביתם לשבת בסוכה שבכרם מיום אשר פתח הסמדר כי מכור ימכרו הפלחים גם את הבוסה, כי יש דורשים עליו לצביעת הצמר לבישיל ולטגון כנופת. חכרון היא עיר מוקפת בכרמים והענבים היותר טובים יגדלו שמה, ואזרחיה יצאו בימי הקיץ לכרמיהם וישבו שמה עד כלות הבצירה.

את הענבים מוכרים הפלחים בכמות רבה להיהודים והנוצרים בירושלים (כי בחכרון גרים אך יהודים ומושלימים) והנותר יבשלו ביורה ויעשו מהם מין דבש. המיץ יורד מהיורה וישפך לתוך אגן של אבן, וזה יזכיר לנו את הכתוב באיוב (כ"ז) "אל ירא בפלגות נהרי נחלי דבש". הדבש הזה — אשר נקרא בפי הערבים "דִּבְש" — הוא מהדברים ההכרחיים בבית כל פלח וימטינוהו לימי החורף. הפלחה תעזור הרבה להמלאכה הזאת, בהביאה את סלי הענבים אל מקום הכשול תתנם כחיזור, גם תכין את אגנות האבן מתחת היורה, ותאסוף את הדבש הנקפא אל תוך כדים מיוחדים. ובלכתה תשא כמות קטנה מהדבש הזה למכור העירה. גם עד היום הזה תשרנה הפלחות את תהלת הזמן היפה הזה הדומה לשירת הדוד בשיר השירים: "הגפנים סמדר נתנו ריח". במקומות יעשית הדִּבְש" יחזיקו הפלחים "בָּנוֹת של דבורים" והפלחה תעזור הרבה להעבודה הזאת כהוצאת הדבש ובקבוץ הדונג, על פי הרוב בני כפר אחד יעשו הדבש גם ענור הכפרים הסמוכים, מפני שדרוש לזה מקום מיוחד, בָּנוֹת מִסָּה (המגינה מעקיצת הדבורים). נעלי יד ורגל וסכין גדול לחתיכת הדונג. הפלחות תכניסנה את חלות הדבש לחרר אופל, בידיהם תלחצנה היטב עד אשר יצא מהן הדבש ואותו יתנו בכלים מיוחדים. על פתח החרר במכוא יתנו זבל רב וידליקוהו להעלות עשן למען

גִּישׁ אֶת הַדְּבָרִים לְבַלְתִּי יִבְאוּ פְּנִימָה אֶת הַדּוֹנֵג יִרְחֹצֵי פְּעָמִים
אֲחֵרוֹת כְּמִים, וְיַעֲשׂוּהוּ לִשְׁעוֹת, וְאֵת מִי הַדּוֹנֵג הַמְּתוֹקִים יִכְשְׁלוּ
בַּפֶּאֶרֶר יַעֲרֹבוּ בָהֶם גַּם מַעַט קֶמַח וּבִגְמָר הַבְּשׂוּל יִשְׁפָּכוּהוּ עַל
לֹחֹת עֵץ, יִפְזְרוּ עָלָיו גִּרְעֵי אֶצְטְרוֹבִלִין וְיִנְיָחוּהוּ לְהַתִּיבֵשׁ כִּיּוֹם אִו
יּוֹמִים, וּבְהַתִּיבֵשׁוּ יִקְרָא כֶּשֶׁם מֶלֶכֶן, וְתֹארוּ הוּא כְּמוֹ עוֹר יִכְשֵׁ.
גַּם הַמֶּלֶכֶן הוּא מִהַדְּבָרִים הַהִכְרָחִים בְּבֵית הַפֶּלַח לְמֹאכֹל, וְאִם
הוּא בְּכֻמֹּת רַכָּה יִמְכְּרוּהוּ לְהַסוּחָדִים בַּעִיר. אֶת הַשְּׁעוֹת יִמְכְּרוּ
בְּכֻרִים וְעַל פִּי הָרֹב בִּירוּשָׁלַם לְבֵית הַתְּפִלֹּת הַשּׁוֹנִים, אֲשֶׁר
יֵשׁ יִדְלָקוּ נְרוֹת יִשְׁעוֹה. גַּם הַמוֹשְׁלִימִים יִגְדְּרוּ נִדְרִים לְהַדְלִיק
נְרוֹת שֶׁל שְׁעוֹה עַל מְקוֹמוֹת הַקְּדוּשִׁים.

נִדְרִים כְּנִדְרָה שֶׁל הֵנָּה אִם שְׂמוֹאל הַחוּזָה אֵינֶם נוֹהֲגִים
אֲצֵל הַפִּלְחִים. אֲבָל כַּעֲן זָכַר לֹזֶה יֵשׁ בֵּין הַנוֹצְרִים הָאֻזְרָחִים, אֲשֶׁר
יִקְדִּישׁוּ אֶת בְּנֵיהֶם הַיְּהוּדִים אוֹ הַחֹלִים, לְזָכַר קְדוּשׁ פִּלְגֵי לִזְמָן
קְבוֹעַ, וּכְמִשְׁךְ הַזֶּמֶן הַהוּא יִלְבִּישׁוּ אֶת הַיֶּלֶד כְּגַדֵּי כְּנָמִרִים מַעִיל אֲרוֹךְ,
מִגִּבְעַת עַל רֹאשׁוֹ, וְחָבֵל עַל חֲגוּרָתוֹ, וְגַם יִקְרָאוּהוּ כֶּשֶׁם הַקְּדוּשׁ
שֶׁלֹּזְכָרוֹ נִקְדֵּשׁ. כְּבֹא אֵיזָה צָרָה אוֹ מַחֲלָה עַל אֶחָד הַפִּלְחִים
נוֹצְרִי אוֹ מוֹשְׁלִימִי, נִדְרֵי שְׂמָן זֵית אוֹ נְרוֹת שֶׁל שְׁעוֹה לְהַדְלִיק
בְּמָקוֹם קְבוּרַת פִּלְגֵי הַקְּדוּשָׁה, וְכֵן יֹאמַר לְמַשֵּׁל: יֵאֵם זְכוּתוֹ שֶׁל
הַנְּבִיא רֵאוּבֵן ⁽²⁾ יַעֲמֹד לִי וַיִּצִּיל אֶת בְּנֵי מַמְחֻלָּתוֹ, אֲקָרִיב קֶרֶבֶן

1) Pinus Bruta ובאשכנז Pinien או Zirbelnuss

(2) הנביא ראובן איננו שם שאחז הסיפר למשל, כ"א באמת יש עד היום למערה
ישו מקום אשר ע"י המסדה המיסלמית נקבר שם ראובן בן יעקב ושם בנו מסגד גדול
ושם נהג הנקרא על שמו "נהג ראובן" ובאחרית ימי הקיץ בחדש ספטמבר ילכו המוסלמים
מכל הסביבה וגם מירושלם ושםם לחוג שם את החג שיאריך כשבעה ימים, ולרגלי החג
יש שם אז שוקים גדולים. אולם במאמצי השנתי "ירושלם" כך "א" עמוד 7, 6
הוכחנו ע"י דברי ר"ל בירושלמי, סוף פרק קמא דפסחא כי עצמות כל השבטים הובאו
לארץ ונקברו שם ובלים קברים מנחלחזי וע"י משיח ספי הישר על החירה נקבר
ראובן במסגד האם שבמסגד הידני, אך בעת לא נודע.

העורך.

על קברו ואדליק כך וכך מדות שמן זית לכבודו, ונדר כזה לא יאחר מלשלמו, ובהגיע מועד השילום יחגו את היום ההוא כיום חג ומועד יומינו אורחים רבים וילכו בסך כההלוכה נהדרה אל מקום קבר הקדוש. הגברים רוכבים על סוסים, מורים בקנה רובה, הפלחות הלוך תלכנה ומשוררות, עדי הגיעם אל מקום הקבר או אל המסגד, שם שוחטים את הקרבן משלמים את הנדרים, יאכלו ארוחה לפני הקבר או לפני בית המסגד, יגישו לפני האורחים את הקפה, ויתעלסו שמה עד הערב. הגדה אחת מספרת לאמר:

שעל אחד ביער ראה לחררתו שני כלבים רודפים אחריו, וידר השועל נדר לאמר: "אם זכות הנביא צ'לח יעמוד לי ויצילני מרודפי, אתן על קברו נר של שעה, גם מדה אחת עדישים", הכלבים חדלו מלרדוף אחריו, כראות השועל כי היתה הרוחה, ויאמר בלבו: האם פלח אנכי כי אתן שעה או עדישים, הנביא צ'לח יסלח לי עוד הדברים בלבו, והכלבים החלו לרדוף אחריו ביתר עז, ויצעק השועל ויאמר: "הושיעה צ'לח הנביא הושיעה, את אשר נדרתי, אשלם מיד", אז הרפו ממנו הכלבים וינצל.

הפלחות כחיות עם בעליהן בשדה בעת הקציר יש להם הרשות ללקט אחרי השבילים, כאשר ילקטו אחרים, הלקט הזה הוא להן, ואין לבעליהן חלק בו. בלקטם את החטים ילקטו גם את התבן אשר יעשו ממנו סלים לשמוש הבית וגם למכירה. גם מכור תמכור הפלחה את החטים אשר לקטה, אך בעת אשר יחסר קטח ככית, תלוה הפלחה מהמיה וממילא מובן כי אחרי כן כבואה לתבוע חובתה, אך כקטמות וכמריכות תקבל רק חלק מהמגיע לה. את מחיר הלקט תתן לאוצרה הפרטי ואם אוצרה ירב תקנה עזים וכבשים, אשר גם המה יחשבו לקניניה הפרטים. מריכה גדולה יתפרץ אז בינה ובין בעלה הפלחה.

אשר ידרוש ממנה שכירת הרפת אשר תחזיק ישמה את
בהמותיה. אך היא תפסוהו בתתה לו גכינה וחמאה ולפעמים
גם כבש או עז לקרבן, וכמיכן עליה לשלם להממשלה את
המכס המוטל על העזים והכבשים מביסז ומאוצרה הפרטי,
ולפעמים יקרה כי הפלח הירדע שיש לאשתו-אוצר גדול ימאן
לעשות לה בגדים מכספו. מצמרה-עזים תעשה שקים, מרגיחות¹,
מרדעות, ויתר כלי התשמישי, והפלחה בכואה העירה—
זרועה הימנית מקופל בצמר וכידה השמאלית תחזיק
את הכשוה, ותמוה בחריצות, כעת אשר על ראשה עומד
סל מלא כציס, עופות, ירקות וכו', והמרגיחה עם הילד המהודק
אל ראשה יורד על ישבמה. גם מרבדים תעשינה הפלחות
מהצמה, וכאות גם בשכרן בעשותן מרבדים בכתי אחרים
יען לא כל הפלחות תדענה את המלאכה הזאת. וזה סדר
עשייתם: את חוטי הצמר יחברו בארבע יתדות על
הרצפה לאורך ולרוחב כפי מדת המרבה, ובשני
מקלות עבים תעשינה את השתי והערב בתתן
תחת החוטים לוח ישל עץ נעצד ומחלק היטב, ובקרן
הא' אשר בידה שפיו חד הרכה תפריד בין הדנקים,
למען יהיו החוטים מחוברים איש אל אחיו על
הסדר, שכועות אחדים יעברו עד אשר תגמר המלאכה
הזאת, ולכן כאשר הפלחות תעבודנה כבית איש זה יאכלו
במשך ימי העבודה, מלחמו ומשתו, (ומאשר כי המלאכה על
פי הרוב תעשה מחוץ להבית, על הפלחים לשמור את הצמר
לכלתי יגנבו כלילה, כי אחריות הצמר על הפלחה אך ביום
ולא כלילה). וקדמות כל המנהגים האלה נראה בשוטנו עין

[1] ראה למעלה עמוד 56 הערה 2.

בהשכחים והמעלות שהלל המשורר את אשת החיל לאמר :
 ידיה שלחה בכישור וכפיה תמכה סלך . . . מרבדים עשתה
 לה וכו' (משלי ל"א). בשוב הפלחות מהעיר לכפר
 מושכן בטרם כואן לביתן תשכנה ותחשכנה את אוצרו
 הרוח שהרויחו היום, ותצורנה את הצרור, למען לא יראהו
 הבעל ולא יאזוב לגנבו. בעתות החופש תעשה הפלחה
 מלכוישים לה ולבני ביתה והמלכוישים הם פשוטים מאד :
 כתונת ארוכה ועל הכתונת קומץ (מעיל) לימי החורף
 עבור הבעל והפלחה היא תלבש אך כתונת ארוכה מכד כחול,
 וכנפות בית היד ארוכות ורחבות ומטפחת על ראשה, כמו שכתבנו
 בפרק ראשון. כיום הבגדים יעשה על יד המעין הקרוב אל הכפר
 או לסעמים לפני החדר ע"י מים חמים. בבתי פלחים אחדים
 אשר תרבות של גמלים ובהמות נסות להם, תמצא גם טחנה
 לכרשינין, ועל הפלחה למחנן ולשורן במים להכינן שמהיינה
 גבנות למען הגמלים והבהמות האחרות בכואן מהישרה.
 האשה תקרא בשמה ועל שם אביה, למשל אם שמה
 "פִּטְמָה" ושם אביה "עלי" תקרא בשם "פִּטְמָה עלי", אבל אחרי
 לדתה בן או בת תקרא על שם "אם אברהם" או
 "אם פטמה", ולפעמים גם מים הולד לה בן או בת תוכל להקרא
 בשם "אם עלי" לאמר כי אם תזכה ותלד בן הלא יקרא עלי
 שם אביה עלי, לכן תקרא למפרע בשם "אם עלי", אך לעולם
 לא תקרא על שם בעלה, כי גנאי וחרפה הוא לה.

ח. החינוך.

חינוך הילדים אצל הפלחים הוא חזון מעורר עצב נורא¹

[1] בהשנים האחרונות יסדה ממשלתנו הדוממה יריה בתי ספר בכל כפר
 וכפר, וההורים מוכרחים לשלח את ילדיהם קרוא וכתוב. וחדבר הזה יוכל להיעזב
 את מצב החינוך בעתיד.
 העורך

הכן כמעט אשר יפתח את פיו לדבר, "אביו מלמדו לקלל, לכזות ולדבר נבלה באופן מנואל מאד. אם כן יחיד הוא להוריו, הוא מושל ממשלה כלתי מגבלת כהכית, מכה את הוריו והם ממלאים את רצונו תמיד. אם בניס רבים כהכית, זכרים ונקבות והאכ לא יכול לסכול את קשיות ערפם, הוא יכה אותם באכזריות נוראה. מחינוך נעים במקל נועם אינם יודעים הפלחים מאומה. לחכם יחשב הנער אם יכול לענות עזות להאורחים הבאים בבית הוריו, ובהביעו בישפתיו דברי נבלה, ימלאו כולם שחוק פיהם והאורחים העוברים על הכפר לא יתפלאו אם נערים שובבים דצים אחריהם, קוראים אחריהם, מעפרים בעפר וסוקלים באכנים. אין כל מחשבה רעה כלב הנערים האלה, כי אם פשוט מתענוג עושים הם כדבר הזה. אולם כעין פחד יש כלב הנערים מפני האורחים הזרים מארצות המערב, ולא יגעו בהם לרעה. הילדים הנערים וגם הנערות בהיותם כבני שש כבר יצאו לרעות בצאן זכעוים, והנערות אחרי אשר הגיעו לימי בגרותם לא תצאנה עוד היסדה ותשארנה בבית עד היותן לאיש, ולכן הפלח כאשר אין לו בן זכר, ובתו כבר נתבגרה יקח לביתו בן פלח אחר, אשר יעבדהו בצאן שכע שנים, ובשכרו יתן לו את בתו לאשה, כאשר עשה לכן ליעקב. ואם זכרים רבים להפלח ישלה אחדים מהם העירה לעבוד עבודה כתור פועלים בכנינים. כבודה של בת הפלח המושלימי פנימה, ואך הפלחים הקרובים לירושלים או ליפו שולחים לפעמים את בנותיהם לשרת בכתי האורחים, אבל בני "בית לחם" ו"רמאלה" ישתדלו על פי הרוב למסור את בנותיהם לשרת בכית הזרים בני ארצות המערב למען ילמדו "גמס" ודרך ארץ עלמה פלחה נוצרית ששרתה בבית מלון צרפתי ביפו קבלה פעם מכתב מאמה אשר האדון בלדנספרגר מצא לנכון להעתיקו בלו ואנחנו נתן לקוראינו את החלק המענין שבו וזה לשונו:

מבית לחם ליפו.

להכבודה בבנות, מאד נכבדת, שרתי בנְכִירוֹת קטרינה
המהללה האל הוא חי וקים :

אחרי השאלה הראשונה לשלומך היקר לנו, ואשר זה הוא עיקר הכתיבה, ואשר לזה נתפלל מדי יום ביומו, וכי תשאלני לשהומנו, הודות לאל בריאות גופנו הוא טוב ואין אנחנו עושים דבר, כי אם שואלים לשלומך אשר הוא עיקר הכתיבה, ואשר לזה נתפלל מדי יום ביומו, ועל שתשאלני עוד מדוע אין אנחנו כותבים אליך, הן ארבעה מכתבים כתבנו אליך, שנים שלחנו אליך על ידי הפוסט, ושנים על ידי בעלי הגמלים, ולמה לא קבלת את המכתבים לא נדע, מכיחיים אנחנו אותך כי יש לנו נחת רוח ממך ומתפללים אנחנו אל הבתולה אם האהוב כי תהיי אתנו יחד במהרה ובזמן קריב ושאלתנו מעטך היא, בתנו האהובה והכבודה, לשלוח לנו שתי קערות עץ על ידי בעלי הגמלים את הצוננו הגדנו לך, ועתה בארי לנו את חפצך גם את. האל הוא חי וקים. מתפללים אנחנו עבורך בבית התפלה הקדושה והמבורכה הלבני.

המכתב יעלה ויבוא לכתובת הנכבד מאד מר בְּיָל
יחיה ויקום. ג'ירים וחליל. עטאלה בן שכנינו
דורש את שלומנו. ומבקשהו למסור המכתב להשרה
והגבירה מאוד כבודה קטרינה.

בכלל הפלחה היא אשת חיל יתר מצוינת טהאשה
העירונית, אולי הוא יען כי חפשיה היא יתר ממנה, ללכת בכפר
ופניה מגולים, ועיניה צופיות על העבודה בבית ובשדה.
בנוא אורחים אל בית הפלח לא ירבו שיחה עם האשה,
כי הפלחות תשמשנה את הגברים אך בעת האכילה, ולבר זה
תשכנה דומם ולא תקחנה חלק בשיחותיהם. נשים אורחות
אינן מצויות מלבד בימי שמחה בלידה או בנשואין, כמו
שכתבנו למעלה. הנער בהיותו כבן שתים עשרה כבר יצא

מרשות אמו ואין מראה עליו, ולפי מראות עיניו ממעשי האב כן גם הוא ישתדל למשול עליה. ואף העלמות אשר עודן תחת רשות אמן עד היותן לאיש בכל זאת אין כבוד אם עליהן כלל. הילדים בני הפלחים יודעים מאד לשמור סוד ודבר סתר, כי יגדלו יחד את הנדולים בחדר אחד ויודעים המה את כל הנעשה בתוך המשפחה פנימה. ויודעים הם כי גלוי סוד יכול להביא סכנה גוראה. נער כי יגיע לימי בגרות יצנוף צנפה על תרבושו יכובע האדום שלובשים הגברים ויקרה לפעמים כי האב יצנוף לבנו את הצנפה הזאת בהיותו עוד כבן עשר שנים לאות כי בינה יתירה להנער הזה וכשרון דעת לו. אף כי אין אהדה מיוחדת שוררת בין בני המשפחה כמו שבתכנו בפרקים הקודמים אך כבוא אסון על אחד מהם מוכן ומזומן כל אחד ואחד להקריב את נפשו עבור רעהו ואחיו וגם הפלחה תעבור כאש וכמים להציל נפש אחת מהמשפחה.

ט. המחלות, המיתה והקבורה.

בעבור מחלה על אחד הפלחים ומחלתו תודע בקרב בני הכפר ימלא הבית מבקרים, אנשים ונשים גם ילדים, כולם יתאספו לראות את מצב החולה. שאון ורעש בסנים החדר. יתוכחו על אודות המחלה וידברו בקול רם. וכימי הגשמים יסיקו אש בהכירים למען יחס להחולה, ועייז ימלאו עשן את החדר. ונוסף אליו גם העשן אשר יעלו הגברים היושבים על הרצפה משתית מאנאק ואשישותיהם¹⁾. והחולה אף כי עיף הנהו מאד ומנוחה דרושה לו לא יניחוהו להנפש ולנוח. על פי הרוכ לא ידרשו ברופאים. הקדוש הוא הנותן סגולות כדוקות ומנוסות: פתקי נֶדֶךְ כתובים דרשומים אשר על החולה לבלעם או לתתם מאחורי ראשו

1) זאת למעלה עמוד 60 בהערה

תחת הכר אך בהיות החולה מסוכן מאד. יקראו את הגלגל והוא יקצו דם או נותן סם משלשל. ובראיתו כי המחלה גברה עליו ישתמש בהאמצעי היותר בדוק ומנוסה והוא "הכויה באש" לאמר: יחממו מסמר ברזל באש עד אשר חידו נעשה אדום הרבה ובו יכוו את חזהו, ראשו, עקבות רגליו, כפי מצב המחלה. רכני הכפרים הסמוכים אל הערים הגדולות ישתמשו לפעמים ברופאים אירופים אך לא ימלאו אחר עצתו כלל. הם מאמינים כי רופא אירופי יכול לרפאות את החולה מיד בראותו אותו. ולכן כאשר אינם רואים תועלת בבקורו הראשון. יכחישו מיד בידעותיו ולא ימלאו אחרי דבריו כלל.

אמנם קשה הרבה לרופא אירופי לרפאות את הפלח אשר לא ישים לבו לתורת הכלכלה אשר יורהו. הרופא, וכשהוק' המה בעיניו כל דבריו.

הקדחת היא המחלה העוברת ביחוד בימי הקיץ בעמק השרון, יזרעאל ובערבות חירדן, וגם תרכה להפיל חללים. אך רפלחים כל כך הרגלו אל המחלה הזאת עד אשר לא ישימו לבם אליה, ובעבור עליהם המחלה הזאת ישכבו כיום או יומים ולא ידרשו ברפואות. בכלל מאריכים הפלחים ימים. אף כי יקחו נשים כאביב ימיהם בכל זאת גופם אינן. וחזון נפרץ הוא לראות פלחים ישישים חקנים שכלם אתם כצעירים לימים. וכי תשאלו את הפלח: למספר שנותיו יענה ויאמר: "אללה יודע!" — זכרונות רבים יזכרו הפלחים מדברי ימי הארץ; ומהם: מלחמת בוניפורט בשנת 1798, ההתקוממות בירושלים בשנת 1820, מלחמת היונים בשנות 30 - 1820, כבוש מצרים בשנות 40 - 1800, מלחמת קרים 58 - 1855, המריבה על הרי הלבנון 1860, ועוד מקרים כאלה גרשמים בזכרונם. הפלח הנוסס לפני יציאת נשמתו אם דעתו צלולה, יביע בשפתיו לאמר: "הריני מוסר מידעך כי האלהים הוא אחד

ואין עוד מלבדו ומחמד הוא נביאו" ומיד אחרי יציאת נשמתו
 יחפזו את פניו אל צד דרום להעזיר הקרובה מיפה. לגבר יקראו את
 המולא (חזן) החדרה, ולאשה את המילדת. את גוף המת ירחצו
 במים וסבון. והרוחצים או הרוחצות יכיעו כשפתם כעת הרחיצה
 לאמר: "אללה הוא אחד ומחמד הוא נביאו. לו התפלה והתשכחות".
 ואחרי הרחיצה יסתמו בצמר גפן את כל נקביו וילבישוהו תכריכי
 כד. אסור לאשה להכיש בפני גבר מת אחרי הרחיצה — מלבד
 אם היא מהקרובות האסורות להנשא אליו, ולכן אסורה גם אשתו
 — המותרת כעת לכל אדם — להכיש בפני בעלה המת. וכן
 אסור להבעל להכיש בפני אשתו המתה אחרי הרחיצה או
 בפני אשה אחת אשר לא מקרובותיו היא. ואחרי חרחיצה
 (שאו ראוי המת לעמוד ולהתיצב לפני כס המשפט) יניחוה
 בארון וישאוהו על ידי גברים אל המסגד. הנושאים וההולכים
 אחרי הארון ישירו את המאמר: "לא אללה אלא אללה" (אין אל
 מכלעדי האל) עדי הגיעם אל בית המסגד, שמה יניחוהו על הרצפה
 והאימאם (חזן) קורא פרקים אחדים מהקוראן המדברים בהשאת
 הנפש ושכר ועונש. ואחרי הקריאה ישאו את הארון אל בית
 הקברות. הנשים תלכנה אחרי הגברים ותשוררנה שירי אבל
 בכני ויללה. קרובותיו הולכות ובגדיהן פרוטות שערותיהן פרועות
 ועפר על ראשן, ולפעמים ישחירו את פניהן בפיח התנור. הקבר
 הוא צר וכלתי עמוק. את גוף המת יניחו בין שתי שורות אכנים
 ועליהן יכסו כאבני רצפה חלקים למען הכדל בין הגוף והעפר אשר
 ימלאו מלמעלה ¹ ויתנו רנח להגוף בתוך הקבר. מאמינים המה
 כי מיד אחרי אשר יסתים הגולל יתעורר המת בקברו ויכיש

(1) כל מנהגי הרחיצה והקבורה נהגים גם אצל אחינו היהודים בארץ (ראה
 מאמרנו "מנהגי אחינו בארץ בליה איי שנה ד' לשנת תרנ"ט עמוד 19—24)
 העורך

סביבו ויאמר: "אל אלהים! האם מת אנכי?" ואז תחזנה עיניו שני מלאכי המשחית "נקיר ונקיר" עומדים לפניו ומקלות חובלים ביריהם. ואז יגש אליו רומן (מלאך הדומה). ומיד בהביט המת על פניו יודע את גורלו. כי בקברו של צדיק יאירו פניו של רומן ובקברו של רשע ישחירו פניו. המת יתורה מיד על כל עונותיו ופשעיו מילדותו עד היום ועל כל חטא ופשע יכוהו שני המשחיתים מכות נוראות. אחרי העונש הזה תלך נשמתו מיד אל "מעין הנשמות" אשר בירושלם. אך נשמות הכופרים תלכנה אל הגיהנום. וכולם יחכו אל בוא יום המשפט הגדול והנורא כאשר יעמדו רגלי השופט כל הארץ על הר המוריה לפני המקדש. בכל זמן הקבורה ישבו הגברים דומם על הארץ. המולא או האימאם ישירו פסוקים מהקוראן אך הנשים תפרענה את הדומיה בחרימם כפעם בפעם קול יללה. והגברים יגערו בהן על הפריען את הקורא. אחרי גמד הקבורה יחבנו הגברים איש את רעהו כמבקשים סליחה על החטא שחטאו איש לאחיו. ואחד מקרובי המת יעשה סעודת הכראה ויומין קרואים רבים. הסעודה תעשה כמו כל סעודה של שמחה אך בלי מחולות ורקודים.

האמונה בהשארת הנפש גדולה היא עד מאד אצלם. ויאמינו כי כל המושלימים המאמינים התמימים ילכו להתענג בנועם זיו חיי נצח. בכל זאת יאמר פתגם הערבי "פה יום אחד בעולם הזה מאלפי ימים כקבר". הגדה אחת תספר לאמר: "אשה אחת במחלת בנה קפצה ותדור נדר לאמר: אם יקום בני ממחלתו אפרד מהעולם הזה לשבעת ימים. בנה נרפא והאשה היתה במבוכה איך למלאות נדרה, ותשאל את פי הקדושים, ויצוו עליה להקבר חי למשך שבעת ימים. וכינו למענה קבר, ויתנו בתוכו מאכל ומשתה, וגם חלונות פתחו למען יחדור האויר פנימה.

האישה נקברה, ובשובה אל הכפר אחרי עבור שבעת ימים, לא הכירוה כני הכפר כי חשך משחור תארה. ותספר האישה לאמר: בהקברי דאיתי "פתחו של גיהנום", ובהביטי פנימה ראיתי אנשים ונשים מעונים ביסורים קשים, נתלים על ידיהם, ונשים נתלות בדדיהן מעונות ביסורים נוראים וכשרן בוער באש מתלקחת. ביניהן חברתי אחת מכנות הכפר הזה והיא אשת פלג, היא בכתה לפני ותבקשני ללכת אל בעלה להניד לה כי פעם אחת גנבה ממנו כספו ותמטנם במקום פלג, ועד אשר לא ישיג בעלה את כספו ויסלח לה על עונה תעונה ביסורים קשים כאלה". בעל האישה המתה בשמעו את דבריה מהר אל המקום שבארה לו וימצא את כספו ויתפלאו הפלחים ויאמינו באללה ובנביאו.

למחרת יום הקבורה תלכנה הנשים אל בית הקברות, תרקדנה במענלה סביב הקבר, תשרנה שירי אבל, ובאמצע הרקוד תמספחנה בכפות ידיהן על פניהן, ככה תעשינה שבעה שבועות ובכל יום החמישי בשבוע תאפנה עגות שמן ויאכלון על הקבר. ביום "הזכרת הנשמות" הגדול שיחול ביום החמישי בימי הפסח של היונים; אז כנוצרים וכמושלימים יצאו אל שדה הקברות לאכול ארוחה על הקברים לעלוי נשמת המתים יבשלו גרש בדבש, יאכלוהו על הקבר גם יחלקו לעניים אשר יסובכו אז על הקברים לבקש המאכל הזה.

חדשים אחדים תתאכלנה הנשים ובגדיהן פרומות, ויש טהן אשר לא תכבסנה את בגדיהן וגם לא ירחצו את פניהן במשך חדשי האבל חרפה הוא למושלימי מאמין להראות את צערו על המת אף כי יגונו נורא הרבה.

ואך לעתים רחוקות מאד יקרה כי האסין הנורא יעכיר את האמלל על דעתו והתקצף ויביע רוחו בכסירה נוראה ואז העומדים עליו ישקטוהו ידברו על לבו להשיב רוחו ונפשו, אל האמונה הישרה.

י. אמונות ודעות.

כמראה העינים אשר יראו הפלחות את בעליהן נוהגים בעניני הדת והאמונה כן תעשינה גם הן, אך בלתי כל רגישות, וכמו בעליהן לא תראינה התפעלות יתר מדי לכל דבר שבקדושה. העיקר אצלם הצומות והמועדים. וכמצות אנשים מלומדה יעשו את כל המנהגים העיקרים כמו המפלים. שני מועדים ראשים בשנה ישמרו הפלחים את חג הרמדן יחוגו שלשה ימים רצופים, אחרי הצום אז כל אחד ואחד מן הפלחים והפלחות ילבשו בגדי מועד וכאים אל המסגר להתפלל, כל אבי בית אב שוחט כבש או עז ומכין ארוחה לכני המשפחה. ובנוסף כזה יברכו איש את רעהו "פול שנה אינתי סלים" (כל השנה תהיה שלום) ורעהו יענה "או אינתי סלים" (וגם אתה שלום). בדרוש גבר את שלום הפלחה תישוך את ראשה, ותושיט לו את ידה עמוסה בהכנה המחודר היוצא מבית יד כתנתה ותנשק את ידו. חמשה ושישים יום אחרי החג הזה יחוגו את חג הקרבן לזכר "העקדה שעקר אברהם את ישמעל בנו על הר המוריה". עיקר החגיגה תעשה כרוב עם לאלפים ולרכבות על הר הרפט במיכה העיר הקדושה להמאמינים ואשר אליה ינהרו בכל שנה ושנה מאמיני דת מחמד מכל קצות הארץ. ואלה אשר לא יעלו שמה יעשו את הקרבן הזה במקומות מושבותיהם. המו לא יקרא לפני הנאספים ספרים אחרים מהקוראן ואז כל אחד ואחד שוחט את העז או את הכבש לפני פתח ביתו בפניו פניו אל צד דרום, ובהזכירו את שם "אללה אכבר" (האל כביר), ויזה מן הדם על המשקוף והמוזוה ומחזיר "שלחו מנות לקרובים ועניים ואביונים אשר יחסר להם.

דשומים מהמנהגים האלה מוצאים אנחנו גם בבח"ק הקריאה בהקוראן הוא כמו קריאתו של עזרא כספר תורת משה הזית הדם על המשקוף והמוזוה עוד מצאנו כליל פסח הראשון

כאשר יצא ה' לנגוף את כל בכור בארץ מצרים צוה לבני ישראל לתת מן הדם על המשקוף למען לא יהיה בהם הנגף, ושילוח המנות צוה נחמיה "ושלחו מנות לאין נכון לו".—הפלה באמונתו יחיה. מאמין גדול הוא בנפלאות אשר המה חוץ לדרך הטבע, בכחות נסתרים, כשדים וברוחות. לשוא יעמלו המסיתים הנוצרים להטותו מאמונתו אל אמונת הנוצרים הפלה ישאר נאמן לדת האישלם, ועל פיה יאמין באחדות נמורה, ולכן לא יטה לבו עלל לאמונת השלוש וכדומה. כומרים אחדים בהכפרים נסו לשחד בכספם לאיזה פלחים כי יבקרו את בית תפלתם ביום הראשון לשבוע לשמוע דרשותיהם. פלח אחד קבל פעם מגידי שלמה מן הכומר ויכטיחוהו לבקר את בית התפלה בכל יום ראשון, ארבע פעמים בא אל בית התפלה ואחרי כן חדל. "ומדוע חדלת לבוא אלינו"?—שאלהו הכומר. "האם כמגידי שכרתני לעולם"? שאל הפלח— "אם חפצך כי אבוא עוד זמן מה, שלם תשלם מחדש.

בימי האכיב בכלות ימי חג הפסח ילכו הפלחים אשר מסביב ירושלים לחוג את החג על קבר משה הקבור לפי מסורתם סמוך לים המלח רחוק כשש שעות מירושלים, ובאחרית ימי הקיץ בחודש ספטמבר ילכו על קבר הנביא ראובן אשר אצל חוף יפו. בדבר קבורת משה יספרו הפלחים לאמר: כאשר קרבו ימי משה למות, ויבוא עזריאן מלאך המות לקחת את נפשו ויתחנן משה לפניו כי יתגהו לצאת מן הכית להתפלל ולהתודות, ומשה בצאתו את הכית יצא את העיר וילך ויתע במדבר כשש שנים. בשנה השביעית ראה משה והנה שני אנשים חופרים חפירה וישאלם לשלומם ויענו לו שלום. "מה אתם חופרים"? שאלם הנביא— "קבר אנו חופרים"—ענה האחד והוא עזריאן המלאך אשר

(1) ראה למעלה עמוד 79 הערה 2.

משה לא הכירו—והקבר הוא עבור איש אחד אשר נעלם מאתנו זה שש שנים, והוא כמדתך, הואיל נא הכנס פנימה וראה אם כמדתך הוא הקבר הזה". משה האיש הטוב והמטיב נכנס פנימה, אך מלאך המות לא נתנו עוד לצאת באמרו אליו "אתה האיש והקבר הוא למענך". ויחל משה את פני אלהיו לאמר: הביאני נא לירושלים עיר הקודש ואמות שמה ואל אהיה נא קבור במדבר בארץ שמם.

"גזרה הוא מלפני!"—ענהו היוצר—"כי תקבר פה למען לא יפריע קברך את העם מעלות למיכה, אך ברכות הימים אעשה את מרחק השנים לשעות". וכן נהיה הדבר, קבר איש האלקים התקרב והגהו כיום הזה רחוק אך כשש שעות מירושלים".

בכוא איש ממיכה או בשוכו מעבודת הצנא תלכנה הפלחות בנות הכפר לקראתו בתופים ובמחולות¹, ויום מועד היום הזה לבני הכפר. אין תוארים של כבוד נוהגים בין בני הכפר. את המולאה או את האימאם קוראים בשם שיך. לזקן או לזקנה אומרים דוד או דודה, לאיש כערבם יאמרו "אחי" ולאשה "אחות". לצעירים "בני" או "בתי". לעירוני או לאדם גדול ונכבד אומרים "יא סיד" (אדוני).

פלחה מכובדת ברכבה על הגמל או על החמור ולקראתה יבא איש נכבד, מן הנמוס כי תרד מהבהמה וללכת רגלי עדי עברו. והנמוס הזה יזכרנו מעשה רבקה בראותה את יצחק, ודרך אכילגיל בפגשה את דוד. בין הפלחים נמצאים עוד כושים אחדים מהעת אשר סחר עבדים ושפחות היה נוהג בארץ גם התערבו אז שפחות בין בני הארץ וילידו בנים ומהם נכיר עוד בחזות פניהם.

(2) רשומים מהמנהג הזה נמצאים הננו עוד כושן הוותר קדום במלחמת שאיל

העורך

נדוד עם הפלשתים (שמואל א' י"ח ו' י"א).

עוד הגדה אחת נביא פה אשר תראה את דעות הפלחים
על דבר ההשגחה.

פלח אחד ברצחו את רעהו הרחק מן הכפר שמע את הנרצח
לפני צאת נפשו מדבר אליו: יבא היום אשר עונך יודע, ותענש
קשה". וישחק הרוצח ויאמר "קבור אקבור פה תחת גל האבנים
ולעולם לא יודע הדבר". "החרול הזה יתגלגל ברוח ויגלה את
דבר הרצח" ענה הנרצח ונפשו יצאה. הרוצח קבר אותו תחת גל
האבנים, ויבוא לביתו, והדבר נשכח. עברו שנים אחדות, ויהי
היום וישב הפלח עם אשתו, וישקף מבעד החלון וירא והנה
חרול מתגלגל ברוח עובר על הבית, למראה החרול זכר הפלח
את דברי הנרצח ויצחק. האשה ראתה את בעלה צוחק ותחל
להציקו עד כי ספר לה בסוד גדול את מעשה הרצח. ונכוות
הנרצח, ותשחק גם הפלחה על הדבר הזה, ויהי לימים ויתקומט
הפלח עם הפלחה ויכה, ותצעק האשה בקול לאמר: "הלהרגני
אתה אומי כאשר הרגת את פלגי במקום פלגי". הדבר נשמע בין
החיים, החקירה והדרישה החלה, הפלח הוכא אל בית האסורים
וישא את עינו ולכן פתגם הפלח הוא: סורך לאשתך אל תגלה.

זמרת הארץ.

בהמאמר הזה נאספים :

- (א) הספרים שחזרו ונדפסו בארה"ק במשך השנה החולפת.
 (ב) הספרים אשר נדפסו בארה"ק מעת נוסד בה הדפוס הראשון, אשר הרבה מהם נעלמו גם מעיני הביבליאוגרפים המובהקים. וכמובן לא נוכל לתת את שמות הספרים האלה עפ"י סדר זמן הדפסתם ; כ"הם מפורזים ומפורדים, ורובם יקרי המציאות גם פה. ולכן נביא שנה שנה מספר מהם כפי סדר בואם לדינו¹.
 (ג) כתבי היד הנמצאים בארה"ק, תכנם מהותם, וזמן כתיבתם.

א.

ירושלים מאסף ספרותי לחקירת ארה"ק, גלילותיה, קורותיה, קדמוניותיה, תולדות גדוליה, וכל הנוגע לה. בעבר ובהווה יצא לאור מעתה ארבע חוברות בשנה. מאת אברהם משה לונץ בעזרת חכמים וחוקרים מצוינים בארץ וחוצה לה. כרך ששי חוברת א'. תרס"א⁸⁰. דפוס המו"ל והוצאתו.
 ספורי התורה והנביאים לתועלת תלמידי בתי הספר בא"י או בארצות חו"ל הלומדים עברית בעברית. שנה ראשונה ספורי התורה. חובר מאת מאיר מגרנוט איש ויטבסק מורה בביה"ס לבנים ביפו. תרס"א דפוס הרא"מ לונץ⁸⁰. 25 דפים.
 בת חיל או תורת א.מ. ספר מקרא לבנות ישראל חלק ראשון מאת יוסף בר"ג מיוחס מורה עברית וערבית בביה"ס

¹ בהמאמר הזה אין מקום להודעת מחיר הספרים כאשר בקשו אחרים, ולהספרים טמין השני אין כל מחיר קצוב. כי רובם כבר פסו תמו אך יען כי אין פה בית מסחר ספרים העומד בברית דמסחר עם המו"ס שבח"ל, לכן נזכרים אנתנו להמציא את הספרים הנדפסים פה לאלה אשר ישלחו לנו כסף מחוץ (בערך) בהקדם.

אוילנה די רוטשילד אשר תחת השגחת חברת "אגודת אחים" בלונדון. דפוס מערכת הצבי והשקפה תרס"א.⁸⁰ 87 עמודים.
בן יהודע. חלק שלישי. זאת המחברת ביאורים ופירושים וישובים על דברי אגדה שדברו חז"ל בתלמוד בבלי אשר חנני השי"ת ברוב רחמיו וברוב חסדיו אנכי איש קטן הצעיר יוסף חיים יצ"ו בכמהר"ר אליהו בכמהר"ר משה חיים זצ"ל. וקראתי לחבורה בשם בן יהודע. ככתוב בהקדמת הספר, וזה הוא חלק שלישי על מסכתות מגילה. תענית. חגיגה. מועד קטן. יבמות. כתובות. גיטין. תר"ס פאליא דפוס הרי"ד פרומקין. פ"ז דפים. |המחבר הנהו רב מובהק וראש ישיבה בעי"ת בנדאד יע"א|.

רב פעלים חלק ראשון זאת המחברת מקצת שאלות ותשובות וחקירות ענין הלכה אשר חנני השי"ת ברוב רחמיו וברוב חסדיו להשיב לכל שואל בדבר הלכה למעשה וקראתי לחבור זה בשם רב פעלים אנכי וכו' |המחבר הנז'| תרס"א פאליא דפוס הרי"ד פרומקין ק"ג דפים.

[בסופו מצורף קונטרס בשם סוד ישרים מהמחבר]
בן איש חיל זאת המחברת דרושים לשבת שוכה ושבת זכור ושבת הגדול ושבת כלה אשר דרשתי בעזה"ת בקיבוץ קהל רב במנהגן של ישראל בכל מקום, ממה שחנני השי"ת ברוב רחמיו וברוב חסדיו אנכי וכו' |המחבר הנז'| וקראתי לחבור זה בשם בן איש חיל ככתוב בהקדמה, וגלוי עם חבור הזה עוד חבור קטן הכמות אשר קראתיו בשם שני אליהו והוא דרושים שדרשתי בס"ד ביום יאר צייט למנוחת עמר הרב אדוני אבי זלה"ה כמפורש בהקדמה. תרס"א פאליא דפוס הרי"ד פרומקין ק"ט דפים.

חמשה חומשי תורה בסדר חדש ומועיל לקרוא הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום מקרא ותרגום סדרן כהלכתן מכלי

לחפש אנה ואנה בעינים משיטמות אחר ראשי הפסוקים ושלל
להחליפם זכ"ה גם פ"י רש"י זלה"ה והפטרות אשר נתן ה' כלל
האיש הירא ובר לבב כבוד מעלת מו' יוסף כהן יצ"ו המכונה
חסידי ה' בן מו' יצחק ברוך צופי הי"ו בן מו' מילאקנד נ"ע
איש בוכארה תושב ירושת'ו להוציא לאור את התורה הזה כדי
לזכות א"ה. ונוסף עוד דבר חדש. חדש ממש אשר עדיין לא
הי' כבר לעולמים לא בדפוס ולא בכתב, והוא תפסיר עה"ת
בלשון פארסי צח מלה במלה בשפה המדוברת בין קהל
עדת עיר בוכארא ואנפיה אשר פעל ועשה ותרגם איש יד
מליצה בניב שפתים בלשון פארסי כיד ה' הטובה עליו. ה"ה
הח' השלם בר אכהן ובר אוריאן ילדי בוכארא תושב עה"ק
ירושת'ו מהר"ר מ' שמעון חכם יצ"ו בן לאותו צהוק ה"ר
אליהו סופר בבלי תנצנ"ה. גם התרגום אונקלוס מדויק היטב
ומונה בעיון גמרין מנוקה ומנופה ב"ג נפות מכל השגיאות
וחילופי נוסחאות ע"י המתרגם הנ"ל מ' שמעון חכם
יצ"ו עפ"י ספרים ישנים ומדויקים ועפ"י ספרי דקדוקי התרגום
וס' אוהב גר. תרס"א 40 דפוס צוקרמאן [לע"ע נדפס חומש
בראשית ושמות].

פתרון חלומות ופרכוס האברים הנקרא בלשון
פארסי תעביראת והוא העתקה מס' האחלמה להר"ר נתן
עמרם זצ"ל אשר נלקט מס' פתרון חלומות המיוחס לרבינו
האי גאון זיע"א. ומס' פת"ח הנקרא מפשר חלמין להר'
שלמה אלמולי זצ"ל. אשר סדרו על ענין החלום ומהותו לפ"ד
חכמי התלמוד ושאר הספרים, ונלווה אליו דבר הלמד מענינו
ס' בינה לעתים ונקרא ס' הבלעי. וסדר הימים למחרתו
הועתק בל' פארסי המוני המדובר בערי בוכארא ואנפיה ע"י הח'
מהר"ר שמעון חכם הי"ו לעשות רצון איש הישר מו' מרדכי

י"ו בן־שמחה ששון נ"ע, תרס"א דפוס הרא"מ לוניץ ס"ד רפ"ס.
סביב הארץ בשמנים יום מאת זול ב"רן מהדורה
מיוחדת מ"הצני" תרגום העורך. דפוס א. בן יהודא תרס"א 80.
ערב ויום ספור מאת דוד יודלוביץ דפוס א. בן
יהודא תרס"א 80

רחל ספור מימי מלחמת הצרפתים מאת דוד יודלוביץ
דפוס א. בן יהודא תרס"א 80

אמרי בינה מאספים ומלקטים ומתרגמים מאת שמואל
א' טיקטין דפוס א. בן יהודא תרס"א 80

יוסף בן גוריון בשפת איספאניול תוצאה חדשה
דפוס א. בן יהודא תרס"א 40

שני מאמרים (א) על החנוך (ב) על הלשון מאת יוסף
בר"ן מיוחס מורה עברית וערבית כביה"ס אוילינה די רוטשילד
נדפס בהצני שנה חמש עשרה—שש עשרה 160, 26 עמודים

תפלה לחולה רחמים למבעי וכו' למצלא צלוי כל בי
עשרה, זו' מזמורים לחולה ולכל צרה תמניה אפי' מאותיות שם
החולה וכו' ויהי רצון ושינוי השם הנקרא מצלאין מדויק ותפלה
למעוברת, ופדיון נפש ולחש לעין הרע וסגולות למקשה לילד
ולרפואה, יצא לאור על ידי הצני" רחמים יוסף חיים ס"ט
פראג תר"ס דפוס הרי"ג לעווי 160, ס"ד דפים

שירת הרשב"א חלק ששי, נדפס בתוספת ציונים והגהות
לכמה תשובות בצירוף כמה ענינים נכונים ופלפולים נחמדים
וישירים ובשם ישיר משה קראתי אותם, מאתי זעירא
דמן חבריא מרדכי לוריא בעהמ"ח ספר "כנסת מרדכי" וידברי מרדכי"
תרס"א 80 דפוס הרי"ג לעווי.

קול בת ציון אבל אם במר תתיפת, שיר מזמור ירן רג
ושמה, ותפלה לאל חי האדיר בכח, ערוך מאת אהרן שמחה

בלומענמהאל. תרס"א¹⁶⁰, דפוס הרי"נ לעווי.
 אהבת עולם זה הספר הנותן אמרי שפר לזכרון ולאית
 אופנים שונים כנימטריאות וחשבונות רבים וכו' על סדר הפרשיות
 וכו' תר"ס⁴⁰ דפוס הרי"נ לעווי ק"ז דפים [שם המחבר לא
 נדפס אך בשולי הפתיחה חתום דוד יוסף פרחי ס"מ].
 מי מנוחות דרושים לכל הפציהם על חמשה חומשי
 תורה וכו' הבינו גם חקרן מו"ר אמוז מאור הגולה וכו' כמוהר"ר
 המלאך רפאל בירדונו ז"ל בלא"צ הגאון וכו' כמוהר"ר
 מרדכי הצדיק ז"ל. הועתק ע"י הרב המובהק רב ומו"ץ בעי"ת
 מכנאסא כמוהר"ר יעקב בירדונו בלא"צ הרב וכו' כמוהר"ר
 מרדכי ז"ל בנו של הרב המחבר בהשתדלות נדיבים כהעיר
 דאדואן. תר"ס דפוס הרי"נ לעווי⁴⁰ ק"ב דפים.
 היהודים בנירנבערג ספור מימי הבינים תרגם מגרמנית
 בידי נחמן ליכ שכלנסקי. תר"ס⁸⁰ דפוס הרי"ר פרומקין³⁷
 עמודים [הדפסה מיוחדת מהחבצלה].
 בית שלמה חלק שלישי על הלכות מערכות. אשר
 יעתי זמצאתי וסדרתי ת"ל כל הדינים היוצאים מהפלפולים
 של הט"ז והש"ך וכל האחרים אשר הובאו בספר פרמ"ג להלכה.
 וגם ליקומי שושנים הדינים היוצאים מפלפולו של הפרמ"ג.
 וערכתי אותם אחת אל אחת. ישולחן ערוך בלשון קל ופנים
 מסבירות. ומלאתי מהם הפנים. ועל צדם ערכתי מערכה מול
 מערכה כל דין ודין לידע טעמו ושורשו בפוסקים איה. וקראתי
 אותו בשם בנין הבית מאני שלמה מאיר המכונה אלטער
 ב"ר יצחק זל"ה פרידמאן. דפוס הרא"מ לוינץ תרס"א⁴⁰
 כתאב מסלי אלוקת (להעביר הזמן) מכיל הרבה
 לקומים נחמדים אשר ישבע רצון כל הקורא בו מרדכי תורה
 מעשיות, משלים, וכדחות ומוסי השל וכו' מינים ממינים

שונים, אי אפשר לו להקירא ליגע ממנו וכפרט בשלומד והולך על הסדר ימצא הרבה מאמרים פלאות חכמה אשר לקחו אזנו שטין ממנה, ואשר עדין לא שמע אפילו לשמע אוזן. מאת מנשה יחזקאל מצליח דפוס הרי"ד פרומקין 40 תרס"א.

זכרון טוב נכבדות מדובר, מוסר ויראת ה' ודרך ארץ. מעט מחזיק את המרובה, מסודר לכיו פרקים, במליצת דברי חכמים: ותוכו רצוף ספר קטן אשר בשם אורח ימים יכונה בדברי מוסר לכנים, אב ואם למען יאריכו ימים, וייתב להם בשני עולמים: דפוס הרי"ד פרומקין 80 תרס"א.

ישמח ישראל. ספר נחמד ונעים, כשירות ותשבחות רובם עם התפסיר בלשון פרסי אשר לא עלו בדפוס מעולם, שנהגו קהל עדתינו המתגוררים בערי פרס ואגפיה לשוור בימי שנתות ומועדי ה' ובליל מוצ"ש. ומהם חדשים לבקרים לזמר באשמורת הבוקר ובשמחת חתן וכלה וברית מילה, ונלוה עליהם כמה דברים יקרי הערך: א) תפלת ר' ישמעאל כ"ג. ב) תפלה מסידור של"ה זיע"א. ג) תפלה על הפרנסה. ד) לימוד על השלחן. ה) ברהמי' בקיצור. ו) ברכת קידושין ז' ברכות לנישואין. גם לרבות לוח קביעות המועדים על ג'ד שנים. כל אלה נלקטו והוכאו אל מכש הדפוס ע"י הצעיר ישראל בן המרוחם אברהם יודי נ"ע לזכרון עלותו ירושלמה, דפוס ש. צוקרמאן.

הקדיש לפני כל נדרי ספור מימי הכנים מתרגם מצרפתית מאת זלמן בן טובים. דפוס הרי"ד פרומקין 80. תרס"א
חלקת מחוקק כולל כל ציוני הקברים אשר בהר הזיתים העתק כל החרות עליהם. לפי סדר השורות. נעתק ונסדר מאתי אשר ל"ב בריסק. דפוס צוקרמאן 80 [לע"ע יצאו לאור ג' חבקות].
קונטרס פקעת שדה מאת הגאון כו' בקש"ת מוהרר חיים חזקיא מדני לפני ר"מ ואב"ד בקארסובאזאר יע"א ובעת באה"ק. תו"ס⁴⁰ נדפס 'ובהמאסף' קונטרס מיוחד מנכאי ביה"ח משגב לרך].

ב

ספר ויקרא חלק שלישי מן חמשה חומשי תורה עם פירוש רש"י ובעל הטורים ופירוש שפת יחזקאל ועם מחברת הקודש על התורה ועל הפסוקות ועל חמש מגילות מהרב הגאון איש אלפי מ"ה חיים יוסף דוד אזולאי וקרא שמו נחלק דומים על שם "נמוקים חדשים" לתורה, דפוס ר' ישראל ב"ק צפת תקצ"ג קווארטא קל"ז דפים.

ספר תהלים מסודר עפ"י ימי השבוע וימי החודש מדויק דקה מן הדקה וכו' ועפ"י ס' מנחת שי נערכה ערכה, דגש ורפי ובקוי השעמים ויתיר וחסר מכל טעיות הורס וחוסר, עם פירוש ביאור, זוהר, אשר אסף איש טהור במלאכת הקודש היי. מהיר כאשר בהקדמה הוא מבואר, והוספנו גם פי' מצודת ציון שרשי המלות המה מורים וגם סדר פדיון נפש מועתק מס' לקוטי יקרים דפוס ר' ישראל ב"ק צפת תקצ"ג ⁸⁰ קנ"ב דפים.

ספר תיקוני הזהר המזהיר ברקיע מהתנא האלקי רבי שמעון בר יוחאי ז"ע וסביב לדגל שר בית הזהר, יחנו פירושים יקרים ונחמדים נוראים כלפיד כוער הראשון הוא ראש בית אב קולע אל מרכז הנקודה, הגאון הקדוש האמתי מו"ה חיים יוסף דוד אזולאי זללה"ה ואחריו יאיר נתיב וגדול יהי כבוד האחרון תוספת מרובה מחידושי הרב הגדול גאון הגאונים משה איש האלדים המקובל כמוהר"ר משה זכות יצחק"ל כפי אשר נדפס בליווינו ועתה נתוסד פה בקודש במעלות נתוספת אשר יאמר עליו ראה זה דבר חדש וכו' ובהגהה מדויקת וכו' דפוס הר"ר ב"ק תר"ד ⁸⁰ על מכשש הדפוס משאת משה ויהודית (מונטיפיורי) ירושלים.

ספר מודעי ה' וקריאי מועד חלק ראשון מקראי קודש הלולים, כמנהג ק"ק ספרדים וכו' בסדר נאה ויאה כמר ואהלים

ותפלות הנהוגות מספר הח"י וקריאי מועד סדר ליל שביעי של פסח וסדר חג השבועות לא נחסר מכל אשר לפניו, מנהגים בקנה אחד עולים: גם כל הסדר תיקון של שלש סעודות של שבת דבר דבר על אופןו ומקומו עם סדר האדרא רבא ואדרא זוטא וכו' וכל התפלות הנמצאות במחזור שאלוניקי וליורנו ווינא. וביתר שאת ויתר עז באותיות חדשים. ובנייר יפה וכהנהגה שבעתים מזוקקת דפוס הר"י ב"ק תר"ד 40 קס"ה דפים. חבת ירושלם להשיב מלא כף נחת בלכות ישרים, משוב הארץ וירושלם ת"ו במשרים, אשר יסודתו בהררי קודש כסיפורים, ואסף איש מהור ולקט באמרים, מפי סופרים וספדים, ובשם אומרו נאמרים, ערי קדש וכפרים, ושכונת קברות יקרים וכו'. דפוס הר"י ב"ק תר"ד 40 ס"ג דפים.

עבודת הקדש פעולת צדיק לחיים הרב הגאון המפורסם חיים דוד אוולאי יע"א. דפוס הר"י ב"ק והוצאתו תר"א 80 קנ"ה דפים. [הספר הזה הנהו הראשון שנדפס בירושלם].

קדושת הארץ מלוקט מתנ"ך ומש"ס ומדרשים פסיקתא ספרי מזהר ומספרים קדושים מבעל מחבר דברי תורה, וספר רוממות נשמת ישראל, אשר קבע דירתו פה עיה"ק ירושלם תוכ"ב דפוס ר"י גשציני 120 תרנ"ה. נ"ב דפים. [התוצאה הזאת יצא לאור אחרי מות המחבר מאת מו"ל שהעלים את שמו].

סוכת שלום להרמ"ר הגאון החסיד צי"ע מוהר"ר אליהו גוטמאכער וצוק"ל עם פירוש והערות עטרת זקנים מאת חיים הירשענזאהן בהר"ב יעקב מרדכי ז"ל. דפוס הר"י הירשענזאהן תרמ"ג 80

ניב הלולים נו נקבצו ובאו על נכון כל הברכות המקריות עם כל הלכותיהן באר היטב, וסדר הודאה לר' הצריכים להודות, וסדר ברכות ותפלות הדרך עם כל הלכות הנהגת הדרך יגם אותן שלא

נמצאו אפי' בספרי עונרי אווח כגון הלכות לויח הדרך וכיוצא)
גם קצת שמירות סגוליות לדרך, ובסופו יבא סדר קידוש החמה
שיהיה אי"ה בשנת תרנ"ז הבע"ל. לקמתי וסדרתי אני הצעיר
חיים פנחס הכהן מילידי עה"ק תובב"א. בדפוס של ה"ר משה
פרץ וה"ר אג"ן יצ"ו תרמ"ד ⁸⁰.

דברי דוד אספתי באומרים הני מרגלתי הספר הנחמד
האחלמה כשמו כן הוא פתרון חלומות אשר סדרו מעולם
אנשי השם רז"ל בפ' הרואה ויוסף הצדיק ודניאל. ורבינו האי
גאון ז"ל. ובסופו דבר הלמד מענינו. ס' כינה לעתים. ונק' ס'
הבלעי וסדר הימים למהרח"ו ז"ל. ונוסף הודי למוד לד' סעודות
ש"ק מהר' בעל חסד לאברהם ז"ל, אנא זעירא מתושבי עה"ק
ירושלם ת"ז הוד מלמד חפץ ס"ט פעה"ק ירושלם תובב"א.
בדפוס אליהו ומשה חי שישון תרל"ז ¹²⁰. מ' דפים.

בגדי יצ"ע אספו וקבצו איש שכל מעשיו הי' לשם
שמים ולזה העלים שמו בחבורו ויש בו ח"י פרקים.
כולו מלא עבודת ויראת ד'. ומצדיקי זמננו ואשר הוסיף נוסף
משלו בעבודת הקדש : הוא באר שב ע לכאר בו כעת שנע
מידות שבעה דרכים בדרכי העבודה והספר הזה הי' ממון בכ"י
בקריית ארבע היא חבורן ת"ו עד כי יצא לאור בעזרת הרב
המאה"ג החסיד מ"ה אביעזר מו"ץ דק"ק משארנאכל וצ"ל ובעזה"ר
שנק חיים לנו כאמצע מעשה הספר הזה ומי יתן אשר ה' יגמר
בעד להעמידו ח"י ולברך על המוגמר אם יזמין ה' מחזיקים בעוז
וכו' תרמ"ח דפוס יצחק ב"ר צבי ז"ל גאשצינני ⁴⁰

כתר מלכות עם העתקה בלשון פארסי יצא לאור
בהוצאת החכם היקר ונכבד מו' שלמה המכונה באבא ג'אן ג"י
מע"ת סמוקנד יע"א. תרנ"ה. דפוס צוקרמאן ⁸⁰. מ"ג דפים.

שיר השירים עם העתקת התרגום בלשון פארסי, יצא לאור בהוצאת איש יקר ונכבד מו' רפאל הי"ו בן פנחס נשיא נ"ע מע"ת קוקנד יע"א. תרג"ו דפוס צוקרמאן ⁸⁰. מ"ח דפים.

לקוטי דינים חלק ראשון הנלקטים על ידי וכו', מפי ספרים וסופרים. דינים הנצרכים, משלחנם של מלכים, פוסקים אחרונים, ובראשם מרן ז"ל. אנא וכו' הצב"י אברהם אמינוף ס"ט לילך בוכארא תושב טה"ק ירושלם תובכ"א וכדי לזכות את רבת בני עמי יושבי בוכארא ואגפיה למען ילמדו ויבינו מרכיב המון העם נער וזקן איש ואשה, פשוט ובעל מלאכה, העתקתם ללשון פארסי צח באותיות מרוכעות ובנקודות, ע"י המעתיק המתרגם איש אשר עמו מליצה וניב שפתים בלשוננו לשון פארסי, כמותה"ר מו' שמעון חכם יצ"ו תר"ס דפוס צוקרמאן ⁸⁰. ע"א דפים.

איוב עם העתקה בלשון פארסי והפסרה של תשעה כאב עם התפסיר, יצא לאור בהוצאת מו' שלמה המכונה באבא ג'אן ג"י מע"ת סמרקנד יע"א תרג"ה דפוס צוקרמאן ⁸⁰. קי"ב דפים.

קרנות צדי"ק (ר"ת דויד צאלח יעקב קטן) צדיקים יבואו בו, אשר בו יאחו צדיק ונתיבו, וכו' בו כלול כל תיקוני חברית ואזהרות ישרים, יצא עת"ק מספרי הישרים, והם הרב החסיד ר"ח ז"ל ויסוד יוסף וזרע קודש, וצפורן שמיר, ושאר ספרים, וכו' פה בכל יע"א תרפ"ז נדפס על ידי רחמים חכם ראובן ח"ר מרדכי וחבירו הי"ו. ⁸⁰ צ"ח דפים.

ספר תהלה לדוד כולל פיורשים נחמדים ודרושים נשגבים בדרך רמו על מזמור תהלה לדוד וכו' מאת הרה"ג וכו' המקובל האלהי שישון מרדכי משה זלה"ה תרג"ב פה בגדאד יע"א בדפוס של"הח' שלמה בכור חוצין ⁸⁰ ק"ג דפים.

הגדות ומסורות נשכחות

מאוספים מספרי תושבי ארץ"ק, מבקריה ומכתביהם, מהזמן היותר קדום (ד"א תת"ק) עד המאה הנבחית, ונערך בסדר כרונולוגי עם הערות קצרות.

המאה האחרונה להאלף החמישי

שער הרחמים (1).

פעם אחת רצו הגוים להסיר ולפתוח השער ונתרעשה ארץ ישראל והיתה מהומה גדולה בעיר עד שחדלו ויש מסירת ביד היהודים שדרך אותו שער גלתה השכינה וכו' עתידה לשוב⁽²⁾ והוא מכון כנגד הר הזיתים, והר הזיתים נמך ממנו

[מכון ר' פתח']

מקום השכינה בהר הזיתים.

. . . ועלינו על ההר ויום שבת התפללנו בשעת המנחה שם

במקום שהיו הערלים רגילים לבנות שם ע"ז ולא נשא אותם המקום כי ה' נופל כל מה שהיו בונין בכל שעה והוא אחד מעישר מסעות שנסעה שכינה ממקומה.

[מכתב ר' שמואל בר שמשון נדפס באוצר טוב תרל"ז—תרל"ח צד 36].

[1] השער הזה הנהו בחומת המזרח של העיר ומקום המקדש, והוא הנהו סתום באכנים עד היום, ואת תמונתו, תכונתו וטעם שמו ומהותו ימצא הקורא במאסף הספרותי "ירושלים" כרך ה' צד 14—28.

[2] המסרה הקדומה הזאת נשתלשלה במעט עד ימינו וכמוכן בחוספות ושונים כאשר נביא להלן. ותמציתה נמסר גם להמיישלים עד היום. וראה בספרנו נתיבות ציון וירושלם פרק יחמיה ושעריה.

מקום שרפת הפרה (בהר הזיתים).

והלכנו משם [מלפני העזרה] להר הזיתים מקום שרפת
הפרה ושם התפללנו פעמים בעשרה ⁽¹⁾.

(הנו' שם)

אלוני ממרא.

והראה לו [לר' פתחיה] הזקן זית אחד יפה נחלק לשלשה
חלקים ואבן שיש־באמצע, וקבלה בידם שכשישבו המלאכים
עחלק העץ לשלשה חלקים, שכל אחד נשען על עץ אחד בישובם
על האבן, ופירות העץ מתוקים מאד. אצל העץ יהיה בארה של
שרה שהמים מתוקים וצלולים מאד, ואצל הבאר הזאת־אהל
של שרה, ואצל ממרא מִישר ומצדו האחר כמאה אמות מבארו
של שרה בארו של אברהם אבינו והמים יפים מאד. גם הראה
לו אבן מישונה ועשרים אמות שנימול עליו אברהם אבינו

(סביב ר' פתחיה)

ומשם [מקבר נתן הנביא] הלכנו למקום ששל אברהם עצמו
והישמעאלים מכבדים אותו המקום מאד והסלע הוא במין קבד
של שלשה טפחים . . . ומשם באנו לאלוני ממרא וראינו שם
מעון של אברהם אשר ה' שם אהלו והעץ אשר האכיל תחתיו
את המלאכים ⁽²⁾ והוא כנגדו וקרוב משם מעון של שרה אמנו והוא
קרוב לחברון (מכתב ר' שמואל בר שמשון נדפס באוצר טוב תלדוד-תרל"ח צד 86)

¹ המסורה הזאת האריכה ימים רק עד סוף המאה הראשונה לאלף הששי, והיא
נוכרת גם מהרב אישכורי הפרייז' בספרו ופרח פרק ו' (תוצאתנו עמוד ע"ו) וה
לשונו: עוד היום מקובל המקום ההוא והוא צפוני (ציל דרומי כמו שהעירנו שם)
לקבר חולדה במטחי קשת שפל ממנו מעט, ולפי הנראה נודעה המסרה הזאת בזמנו רק
ליחידי סנולה ולכן נשכחה כליל.

² העץ הזה קיים עד היום, והוא באמת עץ רענן זקן וגדול מאד, ולו
היו לפניו ה' שרינים שארבעה מהם קיימים עד היום, והחמישי נגדע לרגלי השלג הגדול
שהי' לפני ל"ו שנה בערך והוא אלון שלא יגדלו עליו פירות, ולפני שנים מספר קנו הרופים

בגין אסא.

ומישם [ממקום ששל אברהם] באנו לכנן נאה שכנה המלך
אסא והוא נאה מאד. הנ' שם

מעין נפלא ביבנה.

ביבנה יש מעין שנוכע כל שישה ימים, ובשבת אפילו
שפה אחת אין בו ⁽¹⁾. סבוב ר' פתחי

מוכח אברהם.

והלכנו לבית אל בין העי וראינו שם מקום המוכח אשר
עשה אברהם. הנ' שם

משכן שילה.

מישם [ממקום מוכח אברהם] הלכנו לשילה וראינו שם
את המקום אשר ה' ישם המישכן. הנ' שם

מוכח אליהו.

... וכראש ההר [הברמל] ניכר מקום המוכח ההרום שרפא

אח העין ואת האחתה שמסביבו ויבנו בו בית הכנסת אהיהם לסירותם ומסביב לבית העין
בנו חומת אבן להחזיקו ולסגורו ולכלי יפלו יתר שריצו. והמון קורא להעין הזה בטעית
"אשל אברהם". אך מלכר שהעין המדובר איננו אשל כי"א אלץ עיר זאת כי אברהם
אבינו נטע את האשל בכאר שבע הדחיקה מחברון בשבע שעות. — באר של שדה ישנה עד
היום ומימיה טובים. וההמין יוחזה לשבילת שדה אמנו. אולם החקרים מאחרים את שם
הבאר הזה עם יבור הסירה הנזכר בשום נבייה וגם אתל אברהם ישנו עד היום אך
המסדה ממקום מילת אברהם נשכחה כליל.

⁽¹⁾ המעין והמסדה שעליו כדומה הוא וגם לא נמצא זכרנו במקום אחר ולכן

נשכחו כליל

אליהו ז"ל בימי אחאב והוא מקום המזבח ענול כמו ארבע אמות (ו)
(ר' בנימין משודילא)

הר געש.

והר געש גבוה מאד . . . וההר עשוי מעלות שעולים בו . . . ואצל אחד מהם יר"ל מחקברים הקדמונים שישנם בהר נכרת פסיעה אחת כפסיעת אדם הפוסע בשלג, וזו היא הפסיעה שדרך הטלאך, ונתנעשה כל ארץ ישראל אחר מות יהושע, וממנו נקרא שמו הר געש .

קברי השבטים ודינה אחותם.

משם [מטבריא] הלכנו לכפר חטים ומצאנו שם קבר ובדרך רחוקה כמו ב' פרסאות קברים של שבטים וקבר דינה אחותם ביניהם ועליו אילון של הדם ואין אדם רשאי ליקח הימנו אפילו עלה אחד ואומרים כי קרוב הציון של שת וראינוהו.
(מכתב מר' שמואל בר שמישין הנדפס באוצר טיב תלמוד-תורה צד 87).

מערת הלל ושמאי.

בגליל התחתון (2) יש מערה רחבה וגבוהה בפנים, מצד אחד מערה של שמאי ותלמידיו ומצד אחר הלל ותלמידיו, ובאמצע המערה אבן חלולה כמו כוס, ונכנס בבית קיבולו כארבעים סאה ויותר, וכשבאים שם בני אדם הגונים יראו האבן

[1] המסרה הזאת נתקומה עד סוף המאה השלושית והיא נזכרת בסמני הקברים של ר' שלום ר' יהואל טפאריז שנביא להלן שה' בראשית המאה הא' להאלף הו' ודרך אנב גם אצל הרב אישתריו הפרחי (שהו' בסוף המאה ההיא) בספרו כפתור ופרח סוף ד' (חיצאתנו עמוד קכ"א) וזה לשינוי: "כמו כראותו בהר הכרמל מקום שעשה אליהו זכור לשוב המזבח". וגם ברשימת הקברים לנוסע קאנדואטי משנת רל"ג שהדפסנו בתירושו שלם כרך א' צד 222 נאמר בזה הלשון: "שם (אצל הר הכרמל) הכנסת מאליהו הנביא כשהרג נבואי הבעל". ולדעתנו מלת "כנסת" היא טעות המעתיק וצ"ל "המזבח".

[2] צ"ל העליין.

מלאה מים יפים וירחצו ידיהם ויתפללו ויבקשו מה שירצו ואין האבן הזאת חלולה מתחת, והמים אין באין מן הקרקע אלא נעשו מעצמם, אם אדם הגון בא, ואדם שאינו הגון לא יראה מים לעולם, וכשאבן מלאה אם ישאבו ממנה אלף כרי מים לא תהיי חסירה אלא מלאה כהויתה ואין המים נובעין ^{סבוב ר' סתח'.} ובכל אולם [של מערת הלל] יש ג' קברים ולמעלה מאד אחד מן הארונות קרובים לבארים האחד מלא מים, והאחד חסר מימין וציוה ראש הגולה והדליקו נר של שעה לחפש ולראות מהיכן מוצא המים לבוא אל הבארים ולא מצאנו ושפכנו מן המים הרבה ארצה ולא חסרו ולא נגרעו כלל ואותם המים מחושים מדבש ודבר מופלא הוא מאד¹.

מכתב ר"ש ב"ר שמשון הנדפס באוצר טוב תרלו—תרלח צד 87.

קבר ר' אלעזר בכפר עלמה.

ומשם הלכנו לעלמה וטרם בואנו מצאנו קברו של ר' אלעזר ועליו כ' אילנות ואין שום אדם רשאי ליטול מהם אפילו עלה והוא קבור במערה בתוך הקרקע ועליו בנוי כמין אולם ונפל ממנו אבן אחת ועלה משורש המקום ומלא את המקום ויצא ממקום אחר ענף אחר וסיבב כל הקבר שלא תוכל ליפול עוד ממנו שום אבן בעולם ומביאין הישמעאלים שם שטן להדליק ודבר גדול ומופלא הוא.

הנ"ל שם

המאה הראשונה להאלף הששי

מי השילוח.

מירושלם יורדין לנהר השילוח ומימיו יוצאין מהר הבית

¹ מערת הלל נודעת עד היום אצל הכפר מירון הרחוק כשתי שעות מצפת

והספר ה' הנזכר בסניב נתמסרה רבות בשנים ובמיון בהוספת ושינויים כאשר נראה להלן.

מתחת ההר, עד שמגיעים שם, ומשם יורדין לגנות העיר להשקותם
ושם שוכלין, אימרים כי המים מרפאין את החולה על כן
הישמעאלים רוחצין שם ⁽¹⁾
סמני הקברים לר' יעקב שלוח ר' יהואל מפריז הנדפס בספר אלה המסעות להר"א כרמולי.

מערת האריה בירושלם.

לצד האחד מירושלם מערת האריה ויש שם עצמות של
צדיקים שנהרגו על יחוד השם ע"י מלך יון ויאמר לשרפם ליום
מחר, ויהי הלילה ויבא האריה ויביאם אחד אחד מן הכריכה
התחתונה אשר היתה מלאה מהם, ויביאם באותו המצרה, ויהי
בבקר וימצא האריה על המערה עם ההרוגים. אז ידע המלך וכל
עמו כי קדושים המה ונשארו שם עצמותיהן עד היום ⁽²⁾.

הנו' שם

בית כנסת לאלהו הנביא בירושלם.

בתוך ירושלם בכנ"ס לאלהו הנביא זכור לטוב, ויש בו
חיקקה בקיר מקום לס"ת ושם בן ד' אותיות חקוק על האבן.

הנו' שם

קבר רחל אמנו.

... והקבלה כי "השבטים נתנו [על קבר רחל] עשרת האבנים
ויעקב אביהם נתן את אבן העליונה. בנימין לא נתן כי קטן
בן יומו הי'. יוסף לא נתן מפני שהי' קטן ככן שמנה שנה או מפני
שעגמה נפשו שהיתה אמו.

הנו' שם

[1] למי השילוח יש באמת טעם מלחי הבא מההמרים והאבנים אשר דרכם
עובר המעין, וזה בחשד ועשרים שנה יצא הקול כי מי השלה הם רפואה למחלות
שינות ואז היו הולכים חבורות חבורות של אנשים ונשים בבקר ובערב לרחוק במימיו
אך מפני המריבות שפרצו כפעם בפעם בין הרוחצים ובין יושבי הכפר סילוואן המשתמשים
במימיו נתבטלה הדליכה בדמיון, וע"ד תוכניתו ומקומו ראה להלן מאמר "מי השלוח".
[2] המסרה הזאת נשמרה כליל ואין איש יודע ממנה עד מה.

קברי צדיקים בבית לחם.

בבית לחם קרוב לקבורת רחל מערה לצדיקים וחסידים
 זצ"ל (1).
 הנז' שם

אלוני ממרא ואבן שנמול עליה אברהם.

וליתין הדרך יש הר אחד שם ביתו של אברהם אבינו
 שהי' פתוח לארבע רוחות העולם ושם אילון ואומרים כי הוא
 העץ אשר אכלו המלאכים תחתיו. ולמטה משם כשיפוע ההר
 מעין אחרי, אומר כי הוא מקוה שרה אמנו.
 הנז' שם

כשלש פרסה מחברון דרך ירושלם לשמאל הדרך בהר
 אלוני ממרא שם אבן אשר ישב עליה אברהם בהמולו בשר
 ערלתו ובני אדם לוקחין ממנה לתת על המילה לרפאותה (2).
 הנז' שם

קבר בנימין הצדיק.

מצפורי לרומי (3) שם מערה לבנימין הצדיק בן יעקב
 אבינו (4) בארון של אבן ונראה שהיא אבן שיש, והקבלה כי
 משם יצא משיח.
 הנז' שם

[1] המסרה הזאת נשכחה כליל ואין איש יודע מקומה איה.

[2] ראה "אלוני ממרא" בהמאה הקודמת והערותנו שם.

[3] ר"ל על הדרך ההולכת מצפורי לרומי והיא עיר בגליל.

[4] אין ספק שהמלות יעקב אבינו הנן נוספות ממעתיק אחד, וכונת המסרה העקרית היתה על בנימין הצדיק הנודע בזמן התנאים שעסי' ההשערה היתה מקום ישיבתו בערי הגליל מקום ישיבת הסנהדרין. ובנימין בן יעקב נקבר בליס ככל יתר השבטים—כפי המסרה המובאת בספר הישר על התיבה—בנחלתו. ובספר הישר מובא שעצמות בנימין קברו בניו בירושלם נכד היבסי, והמסרה הזאת מובאת גם בספר "גלילות ארץ ישראל". ובליס היתה כונתו בסביבות ירושלם, כי בירושלם לא היו רק קברי מלכי בית דוד וקבר חילדה, והמסרה הזאת יש לה למעצר איהו רעיון, כי ירושלם היתה בנחלתו אך מדוע יקברו את עצמותיו בהדרך שבין צפורי לרומי אשר היתה נחלתו ובולון או נפתלי? עיין במאמרנו "קברי ארץ הצב" בהירושלים" כרך א' צד 79.

חזרת הסנהדרין.

וקבלה היא שבמכריא עתידים לחזור תחלה ומישם לבית המקדש. [בפתור ופרח פרק ח' תוצאתנו עמיד קליט].

עלית אלישע.

ושם [בשונם] ראיתי על ראש העין ההיא בית, אין רוח שאינו מצויה שם, אמרתי הלא זה בית השונמית ושם היתה עלית אלישע הנביא ע"ה [בפתור ופרח פרק י"א בתוצאתנו עמוד רצ"ב]. — וגם בפרק ז' [עמוד קכ"א] מזכיר ג"כ את המסרה הזאת.

מזבח לאליהו הנביא.

בהר הכרמל מזבח אליהו הנביא זכור לטוב. למטה מן ההר כנגד המזבח שם נחל קישון מקום אשר שחט שם אליהו את נביאי הבעל. [סמני הקברים לר"י שליה ר' יהואל מסרין]

שער חשמוני.

ובישער עכו יש שם שער אחד בגבול א"י קורין אותו שער חשמוני. [הנז' שם]

מערות הלל ושמאי.

... וישראלים מתפללים שם [במערות הלל ושמאי] ואומרים מזמורים וכשמוצאין מים בהמערה כלם ששחים דוהו סימן שתתברך השנה והרכה פעמים שלא נמצאו שם מים ובעת תפלתם הן באים המים כחרף עין ¹.

מירון

ושם [במירון] אבן גדולה חלולה מראשה עד למטה לארץ

¹ עיין בהמסרה הזאת בדפאה וקודמת והערתנו שם.

ואומר כי שם ה' מזבח והדם ה' שותת ויורד דרך אותו מקום
הלל. הנ' שם

עיר עוג.

ו ג ד ר ⁽¹⁾ שם בנין וענין מופלא מאד, אומרים שהוא ה' עיר עוג ומשם יצא לישראל למלחמה.
'כפתור וסיה פירק י' תוצאתנו עמוד קצ"ג'

קבר יואל בן פתואל.

ומדמשק לתדמור מהלך ו' ימים לשם מגדל דור ע"ה בנינים גדולים ונפלאים עד מאד וה' בנין עמלקים ולשם קבר יואל בן פתואל ⁽²⁾.
הנ' שם

עין גילוח.

למזרח יזרעאל כיושר כמרוצת הסוס הוא היצין שחנו עליה ישראל במלחמת שאול האחרונה ויוצא מהרי הגלכוע מן הדרום קורין לו עין גילוח (כפיר פירק י"א תוצאתנו עמוד קצ"א). ולהלן עמיד רצ"ב הוא אומר "ובאמצע העיר [שונים] יוצא עין מסלע הצפונית ועליה היא שחנו פלשתים באותה מלחמה של שאול".

בתי כנסיות של אליהו הנביא במקומות שונים.

ועוד שם [כדמשק] בין הגנות בית הכנסת לאליהו הנביא ז"ל בנין מפואר מאד. [סמני הקברים]
ומבארות לגכל ז' פרסאות ושם בית הכנסת לאליהו ז"ל בנין מפואר עד מאד. [הנ' שם]

[1] עיר בעבר הירדן.

[2] במארגו יקברו ארץ הצבוי בהירושלים כרך א' עמוד 89 הבאנו בשם מסרת קברי הצדיקים שבארץ אשר בסוף ספר שער הגלגלים למהרז"ל כי קברו של יואל הוא בבקעה אחת רחוק מאתרים אמה לצפון נוש חלב +

מסיני ללודקיא⁽¹⁾ לשם שתי בתי כנסיות חשובות עד מאד
האחת לאלוהו והאחת לעזרא ע"ה.
ומשם [מחמת] לחימין מהלך יום אחד ולשם כנסת אליהו⁽²⁾
הנ"ל שם

המאה השניה להאלף הששי

עשרת השבטים⁽³⁾.

במרומה לי שקדמתי להודיעכם מה שספר לי בחור אחד
יהודי על אדות אנשי מקומו שהם אדונים לעצמם ואינם כרשות
אחרים וסכיבותיהם אומה גדולה נקראים תפיש⁽⁴⁾ ומתנצרים כשתי
וערב על פניהם ותמיד נלחמים הם בהם רק לעתים והעברים
החם להם לשון בפני עצמם לא עברי ולא ישמעאלי ויש להם
התורה ופי' עליה ע"פ ואין להם לא התלמוד ולא הפוסקים שלנו
וחקתי ממנו בכמה מצות בקצתם נוטים לדעתינו ובקצתם נוטים
לדעת הקראים ויש להם מגלת אסתר אכל לא חנוכה, ורחוקים ממנו
מהלך ר' חדשים ובארצם נהר גוזן, ויהודי מבצרה ספר לי שמקומו
קרוב לכבל החדשה מהלך שני ימים ושם קבור הושע בן נארי
וקרוב שם שושן הכירה ושם דניאל וחביריו ובבל עצמה יחזקאל
וברוך בן נריה, ככל הישנה רחוקה משם מהלך יום ושם המגדל

[1] צ"ל ומסין והיא טראבלוס אל שאם (הדמשקית) להבדילה מעיר טראבלוס
שבאפריקה, וכן קורא אותה הרב בעל בסתיר וסרח, ולודקיא היא העיר לאשאקא
ושניהם על חוף ים התיכון.

[2] אין ספק כי מהללי המסירות האלו חשבו כי הכהנים האלו ועוד רבים
כמותם המתייחסים על שם אליהו הנביא נקראו בשמו לכבודו או שאלוהו הנביא נגלה
שם בחלום לאחר מחבטי הערה.

[3] המאה הזאת עניה מאד בספרים ונוסעים, ולא יכלנו להציל וילינו המסרה הזאת.

[4] בן נקראים בשפת ערבית המושגם ובנדע ישנם עד היום בארץ כוש היהודים
הנודעים בשם סלאשתו ובפי הנראה עליהם כיום הכיתב.

אשר בנו בני האדם ואור כשדים והכבשן שהפילו בו אנבהם
אכינו זל, וסיפר לי הזקן שהי' בהורו והוא בקצה המזרח וכוש
כנגדו כמערב, וים ומדבר ביניהם, כארץ הודו מלך אדיר ליהודים
לבדם ויתר הגליל לאומות כופרים בכל הדתות ואינם הורגים
נפש חיה לאכלה ועיקר עבודתם לשמש לירח ולכוכבים, בני
משה באו קרוב לנהר שכתיון ונגדם שבט מנישה מעבר
שבתיון דן ונפתלי גר ואשר, ישכר כמדינה לבדם ודבר אין
להם עם אדם ומופלגים בתורה וסביכותם עובדי האש ולשונם
עברי וערבי ופרסי, שמעון בקצה הדרום וגם הם מולכים לעצמם,
זבולון וראובן על נהר פרת אלה משה ואלה משה ויש להם משנה
ותלמוד ולשינם עברי וערבי, אפרים דרומיים לכלל גבורים אנשי
מלחמה ומגפונים מהשלל, לשונם לשון עברי.

מכתב הרב ר' אליהו מסאראא הנדפס בספר דברי חיים *

המאה השלישית להאלף השישי

מקום המקדש.

... ובתוכה [בבית התפלה שעל מקום המקדש] מדליקין
שבעה נרות ודעו רבותי כי זה דבר שאין ספק בו כי בכל שנה
ושנה כשהיהודים הולכים לבית הכנסת ההוא כליל תשעה באב
כל הנרות שבעזרה הם נכבים מאליהם ואינם יכולים לחזור ולהדליקין
ולא יכולו, והישמעאלים יודעים מתי הוא תשעה באב שהם עושים
כמעט כיהודים בעבור זה וזה ברור ומסרם לכל בלי שום ספק.

הנוסע ר' משולם מוילנאסאא משנת רמ"א הנדפס בהירושלים" כ"א ער 202.

חקרתנו לדעת מן האותות והמופתים הנראים בהר הבית
ובקברות החסידים ומה לך אחי ואותותינו לא ראינו, והנרות הדולקות
בבית המקדש אשר שמעת דעכו כבו בכל מ' באב, גם הלום
שמעתי כזאת מפי השמועה אך אינו אצלי דבר ברור, ... והנכונים

כמוך אחי ראוי שיבחנו הדברים על אמתתם ואל ישעו בדברי־שקר.

מכתב הר"ע מברסגורא משנת רמ"ח.

ובצד דרום מחובר לו [למקום המקדש] בית־שואמרים
שהי' מדרש שלמה (1).

הנוסע האלמוני משנת רפ"ב הגדס בספר שבחי ירושלם דף י"ב ע"א

שערי רחמים.

ואותם שקורים להם שערי רחמים הם שני שערי כרזל
סגורים למזרחו של בית ואין לראין ע"ג הקרקע אלא חציים
וחציים טבוע בארץ אומרים כי כמה פעמים בקשו הישמעאלים
להוציאם משם ולא יכלו. מכתב הר"ע מברסגורא משנת רמ"ח

ושנים פתחים מהם תוצאותיו מחוץ לירושלם שערי רחמים
נעולים בכרזל לא נפתחו ניסו הערכיים לפתחם ומתו הערכיים.

מכתב ד' יצחק לטיף גדס באוצר טוב תלמיז־תלמיז צד 26.

ובכותל מזרח יש שער אחד שקוראים "שער רחמים" ואומ'
הישמעאלים הרבה פעמים בקשו לסותמו ולא עלה לידם, ובקשו
לסתמו כאבנים מכל וכל ולא עלתה לידם, ועשו למטה בארץ
בנין כדי לסתמו ולא בנו כי אם עד חציה, והוא סגור כשער של
כרזל הינו דלתות, ואין שום אדם נכנס מצד האסור, ובלאו הכי
הישמעאלים אינם מניחים להתקרב, ואומ' בזמן שהי' המלך תוגר
בכאן היו יהודים עמו ונכנסו בתוכו וכלם מתו.

מכתב ד' ישראל מירושלם הגדס בה"ירושלם ביד ג' עמוד 99.

ומאותו צד היינו כמזרח יש לבית המקדש ב' שערים
מכרזל סגורים טבועים קצתם בארץ וקורין להן שערי רחמים

(1) בדבריו אלה ביטאו על המסנר הנדול העומד דרומית מזרחית הר הבית
ואשר הישמעאלים יקראו לו "אל־אבסא" לאמר החצונו ועד היום יקרא כפי אחינו בשם
זה אך פעם ומקורו לא נדע.

ואומרים שבאחר היו נכנסים החתנים ובאחר האבלים⁽¹⁾.

הנוסע האלמוני משנת רס"ב בסוף ספר שבחי ירושלם דף י"ד ע"ב

הברכה הנושנת אצל מקום המקדש.

ובשער אחד [של מקום המקדש] בצד צפון ראיתי פוסה⁽²⁾ גדולה ועמוקה כמו בריכה קורין לה ביר אלרם יש אומרים שדם הקרבנות ה"י נשפך בה כי היא בחומת בית המקדש ויש אומרים כי נקראת כך על שנתמלאת דם ההרוגים מנכוזרארן על הרגת זכרי כנזכר בפ' הניזקין⁽³⁾.
הנ"ל שם

אותות לקירוב הגאולה.

והיום אשר סדרנו המשמרות [תפילות וצומות לקירוב הגאולה] כלילה ההוא נדדה שנת מלכו של עולם והראה לנו סימן גאולה וירעם בשמים ה' ועליון יתן קולו ויהי גשם שומף ורוח גדולה מפרק הרים ומשבר סלעים, וזה ה"י ביום י"א לעומר, אשר באותו הזמן הוא פלא להמטיר בירושלם כי אין חמים יורדים בימות הקיץ רק בימי הגשמים מסוכות עד פסח והבוקר בהיותנו בביהכ"נ כאמרנו "ובא לציון גואל", באותו הנקודה עצמה ה"י רעש גדול אשר כל יושבי הארץ נחרדו נבהלו נחפזו כי לא נשמע כמוהו מימינו. . . ואין זה אלא סימן גאולה וקבלה ביד אנשי הארץ שמעולם לא נעלה (נפלה) אש בירושלם בשום זמן מהזמנין ולכך חזקו ידים רפות.

מכתב בני הישיבה משנת רס"א נדפס בהלבנון שנת ה' צ"ד 406.

(1) עיין למעלה ערך "שער הרחמים" בהמאות הקודמות ובהערותנו שם +

(2) ביר בשפה איטלקית.

(3) שירידי הברכה הזאת נמצאים עד היום, ובעת יקראו לה ברכת איסר'איל

(ברכת ישראל), ולפי ההקידות האחרונות הברכה הזאת היא רק חלק מתעלת טבצר אלמנויא שעמד בעמין מקום המקדש, ראה "מקום מקדשנו" בהירושלים" כרך ה' עמוד 25.

פי הביא הנם .

ירושלם היא כהל' א' וכנגדה תר הויתם ועמק צר ביניהם
והוא עמק יהושפט ⁽¹⁾ ירדתי בה, ויש בראשה האחר חור גדול
ושם נראה כמין מערה אומרים ששם פי גי הנום תפתח לעתיד
לכוא ביום כוא גוג. הנוסע משנת רפ"ב בספר שבחי ירושלם דף י"א

בור בגתן .

סמוך לו [למערת זכרי'] בור קורים לו "בור בגתן" אומרים
שבתולות ישראל הפילו עצמן שם בעת החרבן ⁽²⁾.
הנז' שם

מקום עשית המטבעות .

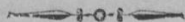
ומי השילוח הם תחת ההר בעמק יהושפט . . . ויוצאים
אל מקום קרוב לשם שיש בו בנין גדול וחרב ואומרים שהוא
מקום שכנה שלמה לעשות שם המטבע ועכשיו מעבדים בו העורות
מכתב הר"ע מברטנורא

ואומרים שבא [מעין השילוח] מכית המקדש וכראש הנראה
יש בנין ה' כפר נאה עם כפות אומרים ששם ה' עושה המטבע
שלמה המלך ע"ה הנוסע האלמנני משנת רפ"ב בספר שבחי ירושלם דף י"א ע"א

^[1] כן קראו נוסעים אחדים להעמק אי נהל קדרון המכדול בין הר המורה והר
הזיתים. והמה לקחו את השם הזה מבני העמים שקראו לו בשם הזה על כי לפי מסורתם
יהיו שם יום המשפט הגדול, אך באמת השם עמק יהושפט איננו שם פרטי לאיזה עמק
כא שם משל ומליצי להעמק אשר בו יהיו המשפט אחרי מלחמת גוג .

^[2] עד היום יש בקרבת קבר זכרי' בור והוא מלא מים ואצל הערבים אין לו שם מיוחד
(כמו שיש לבורות רבים בהסביבה). ומאחר וקני החכמים בעורני שמענו שקבלה בידו
שלמה זה יקראו הספרדים בלשון איספאניול "בור אלמוצואס" (בור הבתולות) אך טעם
השם ומקורו נעלם גם ממנו. ולפי דעתנו מלת "בגתן" היא טעות המעתיק וצ"ל "בגת"
שהוראתו בשפת ערבית בתולות .

(הסיף בכרך הבא א"ה)

בתי החסד בירושלם⁽¹⁾.

א. בית מושב זקנים החדש בירושלם

קורותיו תכונתו ומצבו

מ א ת

זלמן בן טובים

בהחלוני לדבר על קורות המסד הזה והתקדמותו מכוחים
אנו לתאר לפני הקוראים שמץ מתכונת ישוב עדת היהודים
האשכנזים בירושלם, הנפלא ויחיד במינו בזה שבמשך חמש
וישישים שנה עלה ליותר מחמשה עשר אלף נפש.

בראשית המאה הזאת החלו אחינו מכל ארצות אירופה
וביחוד מרו"ם לעלות בהמון לעיר הקדש, רכס ככלם היו אנשים
זקנים וישישים שכבר חשליכו מעליהם את סבל החיים וכל
אדיר חפצם היה לבלות את יתר שנותיהם בתורה ועבודה כהר
הקדש ירושלם. ורק בעתים האחרונות החלו לבוא מעט מעט
גם אנשים צעירים לימים אשי סבות שונות וביחוד רעיון ישוב
א"י הביאום הנה, אבל רובא דמנכר היו תמיד זקנים וזקנות
שכבר קצו בשאון החיים והמיתם. לא רב הוא בכלל מספר

(1) בהמשך הוא נתן לקוראיו שנה שנה את תכונת ותכונת בתי החסד
והמסדרים שניסדו בעיר קדשנו מראשית המאה הזאת עד ימינו אלרי מצבם קורותם
והשתלשלותם כן אלה שנוסדו בעצם וראשונה ע"י נדיבים בהר"ל וכן אלה שנוסדו ע"י
ישיגי ירושלם בעצמם, ומתאגדים מנדבת אחינו בהר"ל ונס את המסדים שכבר נתכמלו
ואחריהם תבא תכונת בתי החלמוד, הספר החברות השונות ועוד. ומזן ישיגי הקורא מושג
נאמן וציוור נכון ממצב החיים בעיר קדשנו והשתלשלות ישיבה. ומאשר כי בית
החסד הזה נעתק בשנה הזאת לבית גדול ונהדר שנבנה ביחוד למעניי לכן הבאנו אותו
ראשונה אם כי לפי סדר הזמנים ישנם הרבה קדומים ממנו.

העורך

האנשים אשר חננם ד' בעשר, ואשר יוכלו לחשך מעמלם לימי
 הזקנה. ולב הזקנים הבאים לעיר הקדש הם ביחוד עניים וקשי
 יום אשר לחצם גדול מאד. וככן לא יפלא כי שנים רבות היה
 מרגש בירושלם חסרון בית מיוחד למושב זקניה העניים, שבו
 ימצאו מרגוע לכלי יאספו בלא עתם מעני וחסד כל. שנים רבות
 חלפו ולא נמצאו אנשי מעשה ולבב שיהי להם עז ואמץ
 להתחיל ביסוד מפעל נכבד כזה הנחוץ בכל קהלה ישראלית
 וביחוד בעיר קדשנו. אבל אין לך דבר שאין לו שעה? לכל
 רעיון ומפעל גדול כבוא עתו לצאת לפעולות תמציא ההשגחה
 גם אנשים גדולים אנשי רוח ורגיש ככיר שהם יהיו נושאי
 דגל הרעיון ומוציאיו לפעולות. גם לדבר יסוד בית מחסה
 לזקנים וזקנות בעירנו המציאה ההשגחה אנשים נלככים
 ועסקנים מציגים, והם המנוח מר שמואל ברוך סאנדרס ז"ל
 מאוסתרליה והמנוח מר משה אריה ליב פרידלאנד ז"ל מס"ט
 פטרסבורג ותישימם לפטרוגים לאחיהם הזקנים העניים בהר הקדש
 ירושלם. שני אלה אשר היו רהוקים איש מרעהו במעשיהם
 והליכותיהם ואולי גם בדעותיהם והלך רוחם, כמרחק המקום
 אשר הפריד בינם, נפגשו ויתאחדו בדבר רעיון יסוד מקלמ
 לזקני עמנו בירושלם. והתאחדותם זאת היתה לברכה, והיא אשר
 הולידה את המפעל הגדול והכביר בית מושב זקנים וזקנות
 הנחשב כעת בין המסדים היותר מציגים שבו ירושלם תתפאר.
 הרש"ב סאנדרס ז"ל עלה הנה לעת זקנתו בשנת תרל"ט
 מעיר אדעלייד באוסתרליה אשר בה רכש לו עשר ושם מוב
 לבלות את יתר שנותיו בירושלים עיר משאת נפשו בתורה
 ועשית טוב וחסד, וכיד בניו מסר את רכושו למען ישלחו לו את
 פרי כספו בכל רבע שנה ד' מחיתו בכבוד ששמנו חשך סכום הגון
 לבתי החסד ועניים, ומיד בכואו הנה השתתף באונו והונו כמפעל

בית משתה תה' לעניים הנם שיסדו אחרים משובי ירושלם כשנה לפני בואו (יתרליח), שבמעט התמוטט מחסרון תומכים, וייסד פה חברה למען המפעל הזה ובעצמו הלך לקבץ מהחברים את תשלומי החדש וגם העתיק את שמרי הקבלות בהעתקות הקטגוראפיות לכלי תעלה על החברה הדלה כל הוצאה, וירחיב את חוג פעולת המפעל הזה שהיה באמת לתועלת וזכרה לעניים ומדוכאים רבים, ומעט מעט הצליח בידו בעזרת בניו וחתניו בארץ מנורו וממוני הכוללים פה להפך את בית משתה תה' למקלט קטן למספר זקנים שכראשיתו היה מצער ודל מאד, אך יגיעתו הרבה ואמון רוחו של המיסד עמדו לו לשפח ולגדל את נטע שזשועיו זה, עד כי ככל שנה ושנה התפתח והתקדם במדה גדולה שבמיצג לא פלל איש מראש, למרות המכשולים והמפריעים שעמדו על דרכו, ואחרי עכור ארבע שנים לעבודתו במקצוע זה, עלה בידו לשכר חצר רחבת ידים במקום אויר טוב וליסד בה "מושב זקנים" אמתי לאמר שבו ישיגו חוסיו מעונם, כלפלתם וכל צרכיהם, ואת אחד מחדריה יחד לבית תפלה לכל יצמרכו הזקנים לכתת הגליהם לבתי תפלה אחרים, ויטיל עליהם לחוכה לאמר בכל יום אחרי התפלה "סדר מעמדות בצבור" וללמד בכנופא משניות לעילוי נשמות חברי המפעל הנפטרים, אך את בית משתה תה' לא כמיל מר סאנדרס-ז"ל בהוכחו מהתועלת הגדולה הצפונה בו לזקנים חלשים יחידים וגם בעלי משפחה, והמפעל הזה נלוה אל "בית מושב זקנים" עד היום, ומיד אחרי זה לא אבה המיסד לנהל מעצמו את עניני ההוצאה וההכנסה של המסד ויבחר לו שנים מעסקני עיר קדשנו והם מר ישראל הורוויץ ז"ל ממונה כולל הוראדנא, ויכל"ח מר ישראל דובער פרומקין מו"ל "החבצלת", ויחד כללו ועד מפקח על צרכי המסד והנהגתו, ואז החלו גם אחינו כחז"ל לתמך את המסד הזה, אשר הנהגתו קנתה לה שם טוב ע"י

החשבונות הגלויים שפרסם מיסדו מהישנה הראשנה שלקח עליו
הנהגת בית משתה היתה על שכמו 'והוא היה הראשון בירושלם
בדבר פרסום חשבון מעשה הצדקה).

ומר סנדרס ז"ל החל לקמץ מהכנסות המסד המצמצמות
סכומים קטנים לאסף מעט מעט קרן קים לקנית בית למענו
בהוכחו לדעת כי בו תלוי כל קיומו בעתיד, וחל להפיץ קריאות
מיוחדות לנדיכי עמנו לעזרהו בדבר הזה, ובדאותו כי ההצלחה
שחקה לו להפך בית משתה היתה הדל והשפל לבית מושב
זקנים עיוך ומתקן, ובאמון רוחו ודכקיתו להמפעל הנכבד הזה,
החליט בשנת תרמ"ט לתת את הסך 1000 פראנק האצורים
בירו לערכון על הצר גדולה ורחבת ידים שמחירה עלה לסך 24000
פראנק. בתקוה כי אחינו חובכי עיר הקדש ומוסדותיה יעזרוהו
להוציא את החפץ הנכבד הזה לפעולות.

והגביר מר אריה ליב פרידלאנד ז"ל מפרסבורג מלבד
נדבותיו הגדולות והתדירות שהיה שולח למנהלי הבית, הראה
גם אהדה (Sympatie) מיוחדת להמסד הזה קיומי וקדמתו, ויהי
כאשר נודע לו מהפעולה הכבירה והנמהרה שעשה מר סנדרס
ז"ל ותמצא חן בעיניו וימהר לשלח נדבתו לקנית הבית סך 4800
פראנק, ויתן תקוה בלב המיסד כי ישתדל לשלם במשך זמן לא
כביר את מחיר הבית כלו, ואת מוצא שפתיו קים, וישלח במשך
שנה כמעט את מחיר החצר כלה, ובירח אדר תר"ן קם הבית
הגדול למקנה להנדיכ מר אריה ליב פרידלאנד ז"ל אשר הקדיש
אותו למושב זקנים בירושלם⁽¹⁾ לעילוי נשמת אשתו המנוחה

[1] פרטי החליטות והגלגולים שעברו על המסד הזה עד קנית החצר
בשנת ת"ן בחיבים בהמאמר 'בית מושב זקנים' להוספר מר אליהו האניג ב'הארץ'
להח' מר זאב יעקב שנירסס אחריו בן באחבית לבדה וגם בספר 'דעת קדושים'
שהוציא לאור ההבס מר שמואל ווינצער, ולכן הגנו הושב לשותף לשנותם במאמרו זה
המקדש ביהוד לקורות בית מושב הזקנים החדש
המותב

וזכרה. בית החומה הגדול עומד בתוך העיר פנימה לא הרחק מבית הכנסת "תפארת ישראל" אשר לעדת החסידים ונישקה על פני "מקום מקדשנו" ובו ארבעה עשר חדרים וכור מים. אז היתה הרוחה להמכון הזה. בארבעת עשר החדרים קבעו המנהלים שמנה חדרים למושב זקנים, ויתרם לבית תפלה, בית תכשיל, חדר האכל ויתר צרכי הבית ויגדילו את מספר זקניו לששה ושלשים, ויחלו להטיב את כלכלתם ומאכלם כפי שהשיגה ידם, ובשנה שאחריה הוסיפו המנהלים לפאר ולשכלל עוד את הבית ולעשות בו סדרים טובים: החלו לתת להזקנים פעמים בשבוע כשר, מנו רופא מומחה שיבקר את הבית פעם בשבוע, גם קבעו חדר מיוחד בעד החולים. הוצאות כלכלת המסד עלו בעת ההיא לסך 200 פרנק לשבוע. מאז והלאה התחיל מושב זקנים להשתכלל בהדרגה עוד יותר ויותר ובכל שנה רב מספר זקניו. ומוכן כי גם הוצאות כלכלתו הלכו והתרבו. בשביל זה נאלצו המנהלים לדאג ליסוד קופת "קרן קים" אשר מפירותיו יקחו להוצאות הבית, ולפי שעה הניחו באוצר הכנק 4000 פרנק לקרן קים המביא 6% לשנה.

אולם אין האור נבר היטב אלא מתוך החישך, וגם מנהלי בית מושב זקנים אחרי צאת המסד מאפלה לאורה מחדרים אחדים שכורים אל בית חומה גדול, רק אז ראו ונכחו לדעת כי אמנם הבית שבו מושב הזקנים עתה ככל גדלו ורכו חדריו איננו מתאים כלל לצרכי מוסד כזה ודרישותיו, כי בהיותו בית עתיק אשר בעליו בנוהו בימי קדם לרוח העת ההיא, אין כל הסדרים הנחוצים לבית מושב זקנים בעת כזאת יכולים להעשות בו, גם אוירו הלחץ אויר ירושלם הפנימית הכנויה בלי סדר ומשמר איננו מסגל כלל לכריאות הזקנים, ובכך התעורר בלב הגביר מר אריה ליב פרידלאנד ז"ל החפץ אדות בנין בית מושב

זקנים חדש לרוח אירופה שיעמד על כר נרחב מחוץ לשערי ירושלם במקום אויר צח ונקי, ושיתאים עם חקי ההגיענע ודרישותיה והרעיון הזה מלא את כל חלל לבבו, ולא נח ולא רגע עד אשר הוציא לפחות את חצי מחשבתו לפעולה. ובסוף שנת תרנ"א קנה (1) מר פרידלנד ז"ל מכספו כבדת אדמה מחוץ לעיר במסלה ההולכת מירושלם ליפו המכילה 11455 אמות מרבעות (כאורך ערך 190 אמה, וברחב ערך 60 אמה) שמחירה עלה לסך 17,997 פונק לתכלית בנין בית מושב זקנים כללי כתבנית הבתים ממין כזה באירופה. ועם לכבו היה להשתדל לבנות מכספו ובהשתתפות נדיבים אחרים ממכיריו בית גדול נהדר ומרוח ממסד עד המספחות לולא שונה מצבו לרגלי מסבות הזמן, וע"י זה עמד הכר הנרחב הנ"ל נעזב מתעודתו משך עשר שנים וכנינו נמשך מעט מעט כאשר אזכיר בהמשך המאמר.

בראשית שנת תרנ"ג כבר עלה מספר הזקנים החוסים בצל הבית לשלשה וארבעים. מצב המסד חמרי היה רופף מאד ומנהליו, נאלצו לנגע ביקן הקים של הבית למען כלכל הזקנים אבל המצב הרע. הזה לא ארך זמן רב. טיב המסד וערכו הרב נודע בין אחינו שכנולה יותר ויותר, וחוג ידידיו ותומכיו בחו"ל התגדל והתרחב ויתמכוהו בנדבות שנתיות וזמניות, עד כי בקיץ תרנ"ג הוטב מצב אוצר הבית ותהי לאל יד חמנהלים לכלכל את הזקנים במשך השנה הזאת ולשלם את הלואתם לקופת קרן הקים. בישנה ההיא נכתב הבית בערכאות ממשלתנו בתור הקדש עולמים (2)

[1] הקניה יצאה לפעולות ע"י מר יצחק אייזיק בן טובים אחד ממנהלי הבית שהיה מלוואיד מאת הנדיב הנ"ל בכל עניני בית מושב זקנים מה. הכותב

[2] בחקי תוגרמא נהנים ערין דיני הקדשות וישנם שני מיני הקדשות: הקדש כללי לאמר לבתי תפלה וחסד וכדומה, והקדש פרטי לאמר שהנכסים יסלו ליורשי המקדש, ואך להם רק זכות אכילת הסירות והנכסים לא ימכרו לא ינאלו ולא ינתנו במתנה לעולמים, ובה מועצות מיוחדים מקדשים על שמירת הפץ המקדש ותקנותיו וקיומן בשוה לעולמים. הנכסי הקדש כללי סמורים ממסים וארנוניות. הכותב

למושב זקנים, והדבר הזה חזק גם את כמחון קיום המסד לעתיד.
 בשנה ההיא נוסף עוד הקון גדול במצב המסד, והוא
 וכי מנהליו החליטו להגדיל את מספר הזקנים משלשה וארבעים
 עד אחד ושישים, וגם לכונן מחלקה מיוחדת בעד זקנות עניות
 וגלמודות שמשפרן לא מעט בעיר קדשנו. זה זמן רב התאוננו
 זקנות רבות באוני המנהלים על אשר יגרע זכותן מזכות הנכרים
 ובפיהן מענה צודקת "גברי בעו חיי ונשי לא בעו חיי?" אך
 המנהלים לא יכלו למלאות בקשתן מפני המצב המצמצם של
 הקופה, ויחזיקו בהכלל הצודק "אין דוחין נפש מפני נפש". אולם
 בשנה הזאת כאשר מצב הקיפה הוטב הרבה ונוסף לזה קרה
 מקרה כי זקנות אומללות אחדות הושלכו מדירותיהן בימים הראשנים
 לירח אב באין לאל ידן לשלם שכרן לשנה במקדם, בראש שנת
 הדירות כפי המנהג הקדום השורר פה, מהרו המנהלים להחליט
 את ההחלטה הנזכרת בדבר יסוד מחלקה לזקנות, וישכרו מיד
 שני חדרים מול בית מושב זקנים ויאספו אליהם שבע זקנות
 אומללות וארוחתן לקחו בחדר האכל אשר להזקנים, ובכן נהיה
 המסד פתאום לבית מושב זקנים וזקנות יחד!
 גם מחלקת הזקנות התפתחה בהדרגה כבית מושב זקנים העקרי.
 בשנה הראשנה להוסדה נתקבלו אך שבע זקנות, וכמשך הזמן
 הלכה גם המחלקה הזאת הלך והתגדל עד כי במשך שבע שנים
 עלה מספר הזקנות החוסות במחלקה ההיא כמספר הזקנים
 במחלקתם. בשנת תרנ"ד ישכרו המנהלים עוד חדרים אחדים
 למושב הזקנות ויקבלו אליהן עוד חמש זקנות ויהי מספרן 12
 ומספר הזקנים 61.

בשנה ההיא הונחה אבן היסוד לכנין בית מושב זקנים
 חדש על החלקה הגדולה שנקנתה מחוץ לעיר על דרך יפו. והמנהלים
 נגשו לכנין היציע התחתונה מהבית הגדול אשר תכונתו נערכה

ע"י האדורכל Baurath Dr. C. Schick, מכסף "הקרן הקים" אשר לבית השקיעו המנהלים סכום מסים בבנין הבית החדש וגם המנוח מר פרידלאנד ז"ל עזר להתחלת הבנין בסך 1400 פראנק, נדך לדאכונ לכ המנהלים עמכה הרשות המקומית את מלאכת הבנין להגלי החסרון שמצאה כרשיון הבנין (1) וישלח הרשיון שנית לעיר בירת ממשלטנו, וע"י זה נישבתה המלאכה בשנתיים ימים. בשנת תרנ"ה נוכחו המנהלים לדעת מגדל ערך המחלקה החדשה היא מחלקת הזקנות שכונו במסדם ויחליטו להגדילה ולהרחיבה בכל אשר תהי לאל ידם, ועוד בשנה ההיא נוספו 13 זקנות ויהי מספרן 25 ומספר הזקנים 65. ובבנין הבית החדש מחוץ לעיר. טרם נעשתה כל הדישה כי הרשיון לבנין טרם בא, וכאשר קצרה יד המנהלים לעסק הלאה בבנין הבית החדש, השתדלו למצער לפאר ולשכלל את הבית הישן, וכראותם כי צר בו המקום להזקנים שטספרם הולך וגדל ויבנו על חלק ממנו שלשה חדרים גדולים ויפיים וע"י זה התיפה גם מראה הבית מבפנים ומבחוץ.

אולם מצד אחר סבל המסד תלאה נוראה במות מיסדו מר שמיאל ברוך סנדרס ז"ל (בעשירי לירח חשוון תרנ"ו) (2) אבל רוחו הכביר במקצע זה ששפך שנים רבות על חבריו (יבליה) שעבדו עמו יחד בהנהגת הבית וקדמתו עודדם ועוורם לעבד בחריצות וזריזות בדרך שכבר סללו להם. ובשנה ההיא אחרי חלוף שאלות ותשובות רבות בין ממשלת המקום והממשלה

(1) כל הקרקעות החוקות מהעיר נכנסות בסוג אדמת-מירו (אדמת הממשלה) ויבנין בתים על קרקעות כאלה נצרך רשיון מיוחד מהממשלה הראשית בעיר הבירה.
(2) עד יומו האחרון לא עזב המנוח את הבית אשר היה יקר וחביב ללבו כל כשאת נפשו היתה לראות את המסד מתגדל ומהקרב יותר ויותר אל שלמותו ושכלולו תנצבה

הראשית נתן שנית הרשיון לבנין הבית וימחרו המנהלים לכלות מיר את מלאכת בנין חמשת החדרים הראשונים אשר ליציע התחתונה שעלתה בסכום ארבעת אלפים פראנק. בשנת תרנ"ז הרכו אחינו הנדיבים בחו"ל לגדב סכומים מסוימים לתכלית בנין חדרים או חקמות מטות על שמם בבית מו"ז החדש, ויוסיפו המנהלים שמה עשרה הדרים על חמשת החדרים שנבנו מכבר. ובשנה שאחריה עלתה בידם לבנות עוד ארבעה חדרים לחצב בור גדול ולטע עצי אקליפטוס סביב הבית. בעת ההיא התגדל גם מספר החוסים בצל המסד, ויהיו זקניו 62 וזקנותיו 38. אז נכתב גם הבנין החדש והקרקע אשר לו הקדש עולמים כערכאות הממשלה. ונמנה ועד כללי לפקח על צרכי הבית נוסף על הועד הקודם¹ שעל ידו התנהל המסד עד כה.

בכל זאת לא יכלו עוד המנהלים להעביר את הזקנים אל הבית החדש מחסרון חדרים ותקונים רבים. בראשית שנת תרנ"ט נגשו לבנין שני הדרים גדולים ונהדרים מצד מזרח שהוקצו אחד לבית התפלה והשני לחדר האכל, והחדרים האלה בימי מלאכתם המיבו את מראה הבית ותכניתו בכלל. בשנה ההיא עלה מספר הזקנים 61 ומספר הזקנות 47. המנהלים החלו לתת אז להחוסים והחוסות בצל הבית בשר מדי יום כיומו. ושנת תרנ"ט היתה שנת ריוח ניחם להנדבות המיוחדות להכנין ולא יכלו המנהלים לגמור הכל בשנה ההיא וסתפקו בחציבת בור שני ובנינו ובשכלול כל החסר להחדרים הבנויים מכבר. אולם הרעיון כי כבר קרובים הם כעת אל היום שבו יוכלו להביא את הזקנים אל הבית החדש נתן עז ואמץ בלבם לעבד הלאה בגמר בנינו ושכלולו.

[1] בית מו"ז מתנהג בעת ע"ז יועד פועלי שחבריו הם מר ישראל דובער פרומקין מר יצחק אייזיק בן טובים, ומר אברהם אלקנה זאבס, ועפ"י יועד כללי שחבריו הם נד ירנא פייוול ואקאבואהן מר יהואל מיכל פינס ומר שמואל זאלקוטר הכותב.

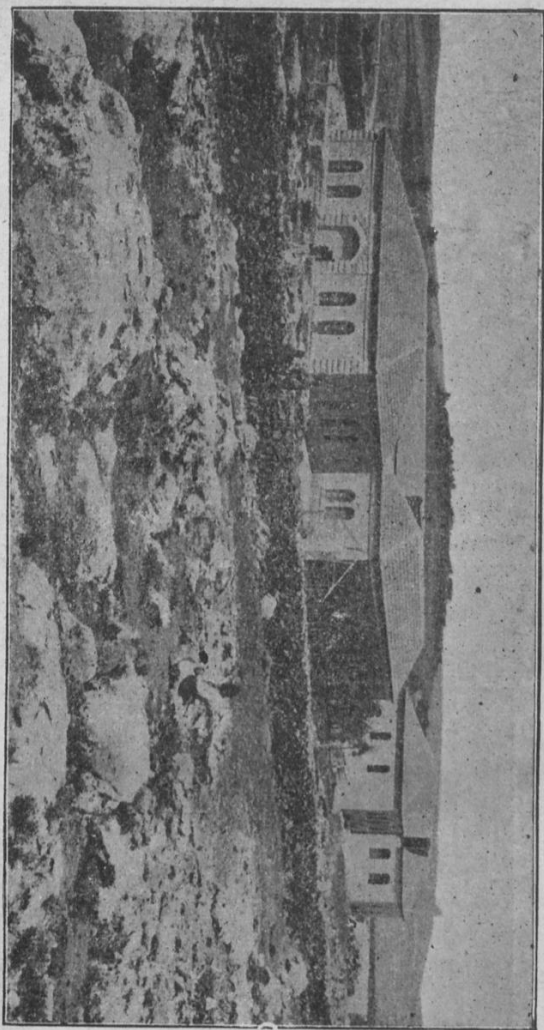
ובשנת תר"ם ביום כ' כסליו מת ראש תומכי המסד ומיסד
הבית החדש מר משה אריה ליב פוירלאנד ז"ל בפטרסבורג.
אברה גדולה אברה לבית מויז כמותו כי השתדל הרכה בפרסום
ערך המסד ובאסיפת כספים למוכת הבנין החדש ⁽¹⁾. תנצב"ה.
באחרית שנת תרס"א השלימו המנהלים את מלאכת בנין
שני החדרים הגדולים מצד מזרח והכור השני אשר מאחורי הבית
מצד מערב, ויגשו לבנין מרחץ ומקוה מים ובירח שבט תרס"א
החליטו המנהלים להעביר את הזקנים אל הבית החדש כראשית
שנת הדירות שחל בשנה הזאת בירח אייר, למען יוכלו לפנות
את הבית העתיק שבתוך העיר להזקנות ולא יצטרכו לשכר
בעדן בית מיוחד בכסף מלא כמו שהיו מכרחים לעשות עד כה,
ויאיצו בהכוננים ועושי המלאכה כי ימהרו לגמור את המלאכה כלה
עד היום המגנכל. ובר"ח אייר הועברו הזקנים אל הבית החדש
מחוץ לעיר, ובהיות ההעברה בחפזון ובכית החדש עוד חסרו דברים
רבים, רחו המנהלים את יום חנקת הבית לישמנה עשר לירח
אייר ל"ג בעומר תרס"א.

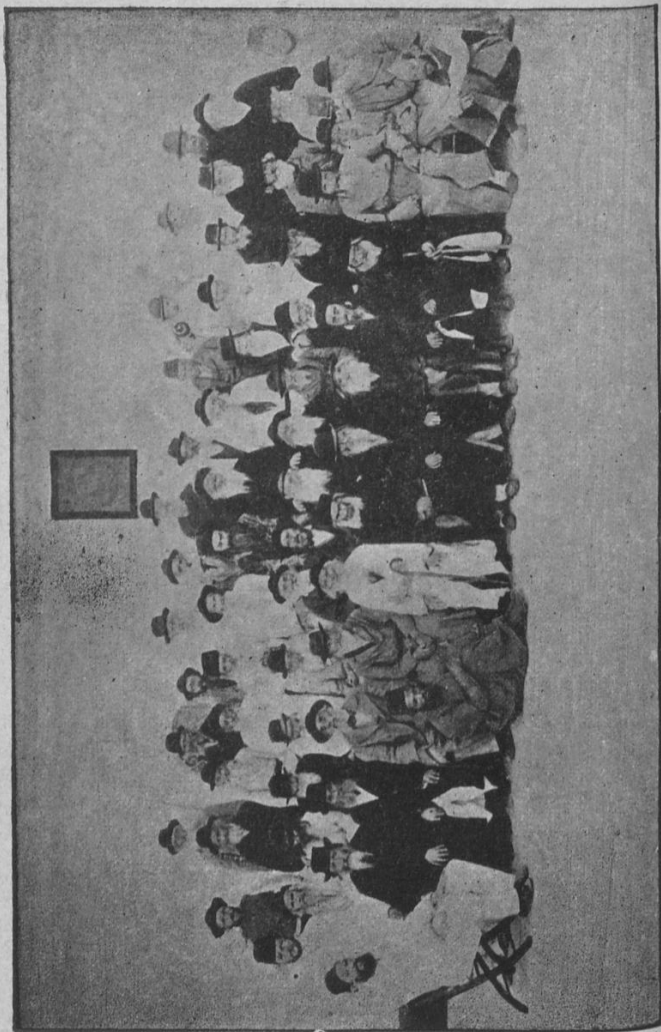
* *
*

וביום ל"ג בעומר חנך הבית החדש למטרתו ההומאנית
הנשגכה, וחנקתו הוחגה בלב פאר והדר בהמון חוגג ובה השתתפו
אחינו בני ירושלים מכל העדות והמפלגות, וזאת תורת הבית : בו
חמשה עשר חדרים גדולים ומרווחים בנזים עפ"י חקי ההיג'ענא,

(1) המנוח צוה לפני מותו לשלח את כל הספרים הנפולים שהיו באוצר ספריו
היקר והמהולל שנתן בטתנה להאקדמיה הקסרית המדעים בפ"ט פטרבורג למען יספר
בבית מורו החדש בית עקד ספרים על שמה וביניהם ישנם גם ספרים יקרי ערך והמציאות
ובקצת תרים שלחו בניו את הספרים הנושנים ואירזים בשמנה תיבות לירושלים והמנהלים
פנו להם הדר מיוחד בבית החדש

בית מושב זקנים החדש בירושלם (מראה הכית מפאת מזרחית צפונית)

תמונת הזקנים אשר בבית מושב זקנים החדש.

למושב הזקנים. הבתים כלם בנויים מאבני גזית מארבע רוחות החצר מסביב ובאמצע חצר גדולה מרצפת אבנים, בית תפלה גדול ורחב ידים, חדר הספרים, חדר המשנית, אוצר המזון, בית מרחץ ומקוה מים, חדר הכניסה, בתי כסאות עם צנורות מזנקים, שני בורות גדולים, וגן עצי אקליפטוס מצד צפון לבד עצי זית וארזים מעבר השני. בבית החדש ימצאו כעת 59 זקנים. הבית העתיק שבתוך העיר פנימה מיוחד כעת למושב זקנות שמספרן 58, והיה מספר החוסים והחוסות בשני הבתים שבתוך העיר וחוצה לה 117 נפש¹.

*
* *

כל העובר על פני דרך המלך המובילה מירושלם ליפו, וראה כי על המקום שהיה מדבר ציה ושטמה זה רבות בשנים מתנסס כעת מושב זקנים גדול ונהדר, נוה שוקט ושאנן לזקני עמנו המכלים פה שארית חייהם במנוחה רחוק משאון העיר והמונה, כל הרואה את המסד הגדול שהנהו "עולם הזקנה" במלא מובן המלה, לא יוכל לעצר ברוחו, ועל לכבו יעלו רגשי הכרת תודה לאחינו הנדיבים שלבם לציון ומקראה אשר ברוח נדבתם חי ומתקים בית רם ונשא כזה שהנהו לכאון ותפארת לעיר הקדש ירושלם.

[1] מצרפים הננו למאמרנו זה שתי דשימות הא' כוללת רשימת הזקנים והזקנות שבשני הבתים לשנותיהם וארצות מולדתם, והב' כוללת מצב ההוצאה וההכנסה של המסד הזה מראשית הוסדרו עד היום.

רשימת הזקנים והזקנות לשנותיהם וארצות מולדתם.

זקנים	שנותיהם	מקום מולדתם	זקנות	שנותיהן	מקום מולדתן
1	91	רוסס'א	1	94	דוסס'א
1	84	גאליצ'א	1	89	אה"ק
3	81	אמערקא	2	84	רומאניא
7	80	אה"ק	2	81	אונגארין
2	79	רומאניא	2	80	אוסטריא
3	78	בריטאניא	4	79	
6	77	אוסטריא	2	78	
3	76	אונגארין	6	77	
2	75	מארוקא	8	76	
3	73		2	74	
1	72	59	2	73	
3	71		4	72	
9	70		7	71	
2	68		3	70	
1	67		2	68	
4	65		1	67	
5	63		3	66	
3	60		3	62	
			3	60	
59			58		

ח ש ב ו ן

הוצאת המסד והכנסתו מעת הוסדו עד היום.

שנה	הכנסה	הוצאה	חסרון	יתרון
5641	3173 10	4508 10	1345	
5642	4121 35	5118 15	996 20	
5643	8113 36	8172 26	58 30	
5644	8342 17	8605 23	263 6	
5645	13884 22	11752 9		2132 13
5646	16058 7	15162 9		895 38
5647	15420 23	15119 30		300 33
5648	18118	16396 5		1732 5
5649	117048 30	173233	56184 10	
5650	152055	156848 20	4793 20	
5651	68330	91673 20	23343 10	
5652	89671 30	110313 10	20641 20	
5653	98143	102327	4184	
5654	166586 20	122603 20	16017	
5655	172852 20	191284 20	18432	
5656	174259 30	194972	20712 10	
5657	221166 30	230529 10	9362 20	
5658	233455 30	252050 30	18595	
5659	253349 10	305500 10	52151	
5660	363935	400407	36472	

בת הפועל

מאת מורה עברי

השנויים הרבים שנהיו בארצנו בשתי השנים האחרונות על ידי מסירת המושבות לידי חברת יק"א, הסכו, כידוע תמורה גדולה בחיי בני המושבות וכיחוד במצב הפועלים, ויגרמו לרבים מהם עצב ומצוקת נפש, האמנם כי בנפשי לא נגעו השנויים האלה לרעה, כי "מורה עברי" הנני באחת המושבות, ומורה עברי, כנודע אין לו מאומה ולא חסר לו מאומה, אך מעמדו הרעוע של ישוב ארצנו אחרי התקנות המובנות של שמנה עשרה שנה, ועל כלם המעמד הנורא של מאות פועלים אומללים שחיו גם הם בתקוה להגיע לימים טובים בארצנו, ועתה תמה כל תקותם ועליהם לעזובה, העציב את רוחי במאד.

אבל בתור מורה המלמד לילדי ישראל תורת ד' שאחת מהמ"ח דברים שהיא נקנית בהם היא השמחה, אינני נותן להעצב לקנן בלבי, וגם לתלמידי אני משים לב תמיד שיהיו עליונים וילמדו מתוך שמחה. ובכל פעם שאני מרגיש בעת הלמוד איזה עצב בלב אחד התלמידים או אחת התלמידות, הנני ממחר לגרשו מהם ע"י איזה שיחה נאה או ספור יפה, המשמחים את נפש הילדים ולפעמים גם ע"י איזה שיר שאני מזמר אתם, וסרה מהם רוח העצב ואני שב ללמוד.

ויהי באחד מימי החורף הזה בעת בא לארצנו ציר חברת יק"א לגמר את סדור הענינים שבמושבות, וכתתו הוצאות הדרך לרבים מאחינו הפועלים ואתבונן בתלמידה אחת בת כשתים עשרה שנה, בת אחד הפועלים (והיא תלמידה מצוינה והראשונה במחלקתה) כי היא עצובה מאד. השתדלתי לכדה את רוחה ע"י אמצעים שונים, אך לשוא! הפעם לא עלתה כירי, הילדה נתעצבה

עוד יותר, שאלתיה לסבת עצמונה, אך היא לא רצתה לגלותה ותישבי בשפה רפה: "אינני עצובה" — כה עברו ימים אחדים והעצבון לא סר ממנה, וגם אות ההצטינות שנתתי לה ביום המבחן לא הועיל לשמחנה כי אם העציבה עוד יותר ותחל לככות. מבוכתי גדלה מאד, והחלטתי לפנות לאבי הנערה לשאלו על סבת עצבון כתי.

ויקי למחרת בתחלת השעה הראשונה ללמודי ואחת התלמידות קמה ממקומה ותאמר: היודע אדוני סבת עצמונה של חברתנו א...? היא עצובה יען שאביה חפץ לנסע מפה וללכת לאוסטרליא, כי אין לו פה עבודה!

התלמידה א. החלה לככות. עתה נודעה לי הסבה האמתית של עצמונה כי יודע אנכי את שקידתה הרבה בלמודים את אהבתה הגדולה ללשוננו ולארצנו, ובהיריעה הזאת הרעישה את מורשי לבבי ואעמד משמים על מקומי רגעים אחדים. אך כראותי כי הנערה לא תחדל מככות הבלגתי על יגוני, ולמען הפיג את צערה אמרתי לה בשחוק מעושה:

הרק זאת היא סבת עצבונך? הלא בודאי לא ילך אביך לבדו, ולקח גם את ב"ב וגם אותך עמו ומה לך לבכות? — הלא זאת היא סבת עצמונה, ענתה רעותה, כי היא איננה חפצה ללכת.

— ומדוע? שאלתיה, מדוע לא תחפוצי ללכת עם אביך? בת הפועל לא חדלה לככות ולא ענתה על שאלתי ובמקומה ענתה עוד הפעם רעותה:

— יען כי אין שם בית ספר עברי.

הנה נפתרה החדה, אמרתי אל לבי, אני התירגשתי מאד וכל תלמידות המחלקה התרגשו גם הן ובעיני אחדות עוד נראו דמעות, ודומיה חרישית שררה במחלקה משך רגעים אחדים. אנכי התאפקתי בכל כחי, ואמר: בחי די לך לבכות. אמנם

אין באוסטרליא כתי ספר עברים, אבל את תקח אתך מפה ספרים
עברים, גם אנכי אתן לך ספרים אחדים מספרי למזכרת, ואולי יקח
לך אביך מורה פרטי לשפת עברית.
— גם אנחנו קראו פה אחד התלמידות, נתן לה ספרים
עברים למזכרת!

ואם רק תחפוצי, הוספתי לאמר, תוכלי ללמד גם שם! התורה
לא בשמים היא ולא מעכר לים היא כי אם בפך ובלככך, ואין
לך דבר העומד בפני הרצון, הכלל הזה הלא אמרתי לכן בנותי
הרבה פעמים.

הילדה חדלה לככת, אך הכרת פניה ענתה בה כי דברי
נחומי לא הרגיעו לגמרה את רוחה. בין כה וכה ושעת הצהרים
הגיעה והתלמידות קמו עציבות ותלכנה לבתיהן וגם אני עזבתי
בלב נרעש את בית הספר.

עברו ימים אחדים וכמעט שהסכנתי בעצבותה של הילדה
כת הפועל, ויהי באחד הימים, נקראי (טרם החלי ללמד את
השעור) את השם א.... מתוך רשימת התלמידות.

— "נעדרת!" ענתה חברתה, ותוסף לאמר, היודע אדוני מדוע
היא חסרה היום? היא אמרה לי שאביה צוה עליה לחדל מלכת
לבית הספר וכי העזר לאמה בבית, כי הן מתחילין כבר להכין
את עצמם לנסיעה. כמה בכתה תמול לפנינו בצאתנו מבית הספר
וכערכ בהיותנו בביתה, הוסיפה הנערה לספר באנחה. אנחנו נסינו
לנחם אותה ולדבר על לבה. "מה יש?" אמרתי לה, אם תלכי,
הלא כל מורינו יתנו לך ספרים ואביך יקח לך שמה מורה פרטי
ולמדת. אך היא נתנה קולה בככי ותען: ללמד אולי אוכל גם
שמה, אבל כארץ ישראל לא אהיה, ועם מי אדבר שמה
עברית? הלא שמה מדברים רק אנגלית, וללמד ג"כ אינני יודע
אם אוכל, כי מי יודע אם ישם יושב מעמד אבי כ"כ עד שיובל

לכחת מורה למעני. פה איך שהוא, אני לומדת בבית הספר במחיר מצער מאד ויש פה מורים טובים, עוד לא השתלמתי בלמודים רבים, עוד לא גמרתי את כל התורה ונ"ך, עוד לא גמרתי את כל דברי ימי ישראל וגם כדקדוק השפה אינני בקיאה עוד כצריך. וגם... — גם אני שמעתי תמול, קראה תלמידה אחרת ולא נתנה לחברתה לגמר את דבריה, איך בכתה לפני אביה שישאיר אותה פה אצל דודה, וישלח לה מעט כסף למחיתה, אך אביה לא שעה לדבריה.

כן ספרה לי, הוסיפה התלמידה הראשונה לספר, איך אמה בקשה את אביה שיתמחמה עוד פה עד ימי הקיץ, כי בחרף הלא יש עבודה. אך הוא באחת: אין כדאי להשאיר, כי המחיר שמשלמים כעת בעד עבודה איננו מספיק לפרנסה, ועתה נותנת חברת יק"א על הוצאות הדרך, ומי יודע אם תתן גם בקיץ?

הכסתי על שעוני ואראה כי כבר עבר רבע השעה ואפסוק את דברי התלמידה ונחל ללמד את השיעור.

עוד ימים אחדים עברו, ציר חברת יק"א שבא לסדר את הענינים כמושכות עזב את ארצנו ויעזב כמושבות דכאות ויאוש נורא, רבים מהפועלים קבלו הוצאות הדרך וכבר נסעו הלכו מארצנו, ורבים היו מוכנים לנסיעה. גם רבים מהכורמים אמרו למכר את נחלותיהם ולנסוע ולעזב את ארצנו, המעמד הזה העציב אותי מאד, וינסך גם עצב נורא בלכות התלמידים והתלמידות בבית הספר, והלמודים בבית הספר התנהלו בעצלותם מבלי שום קדמה.

ויהי ביום הששי בצהרים (שאז נתנן הפשה לתלמידי בית הספר) עזבתי את בית הספר ללכת הביתה. אני הולך שקוע ברעיוני תוגה ואשא עיני ואראה כי סרתי מהדרך, ובמקום ללכת לכיתי כאתי במישעול הכרמים שבקצה המושבה. אז אמרתי אכוא

אל אחד הכרמים ואחבונן בעבודה, ואולי אצליה עי'ז לנרש את השעמוס מלכי. ונעברי בכרם פגשתי בחבר ערביים פלחים פועלים היושבים וסועדים את לבם בסעודת הצהרים.

אִיתְּפִאדָּאֵל יֵא חֲאָנְאֵ' אִיתְּבִאדָּא מֵאנָא (הכבד אדון לאכל אתנו) קראו אלי הערבים.

—סִחֶטֶן אֶל־אֶפְיָא יִנַּעם לָכֶם אֲכֻלָּכֶם עֲנִיתִי לָהֶם כִּמְנַהֵג הערביים. ואחר כן הקיפוני הערבים בשאלות שונות: מה הפצץ פה? את מי אתה מבקש? אולי דרוש לך בעל הכרם? ואען להם כי לא נדרש לי מאומה רק באתי לשוח מעט, לקחת לי מקום על גבעה קטנה אשר מנגד למושב הפלחים, ואשב.

אחרי שעה קטנה הרימותי את עיני ואראה שני אנשים מאחינו הולכים וקרכים אל הכרם, את אחד מהם הכרתי, הוא הפועל, אבי הנערה תלמידתי, שהרגיזה את מנוחתו, והשני איש בלתי נודע לי, ואקום ממושב לנשת אליהם ולדבר את הפועל אבי הנערה.

אני ננשתי אליו, והנה אחד הערבים מהמסיבה קרא את הפועל היהודי בשמו וזמינהו לשבת אצלו כי יחפץ לדבר אותו, הפועל עשה כדברי הערבי וישב אצלו.

—שמעתי עליך, אמר הערבי, כי גם אתה מתעתד לנסע

לאמריקא או לאוסטרליה? הגם לך צר המקום פה?

—מה אני? השיב היהודי את הערבי גם הוא בשאלה, האם אני עשירתי פה מעבודת הכרמים שאוכל עתה ללכת בטל באין עבודה! ומאין אחיה אני וב"ב?

—איך זה ללכת בטל באין עבודה? שאל הערבי בתמיה,

האין עתה עבודה בכרמים? כמדומני כי גם עתה שהבארון עזב את המושבות, והמעמד של הקולוניסטים הורע, תוכל אתה לקבל ששים פראנק לחדש!

—אמנם, אמר היהודי, עתה בעת שהעבודה מצויה אוכל לקבל 60 פראנק לחדש כדברייך, אבל אחרי כלות עבודת החרף מה אעשה אז?

—ועבודת "הנטירה" (נטירת הכרמים) ועבודת הבציר? שאל הערבי, האין זאת עבודה שיכולה לפרנס אותך וב"ב בכל משך הקיץ?

—הנטירה! אמר היהודי, זאת לא עבודה למעני, העבודה הזאת היא רק למענכם הערבים ועל תקוות כאלה לא אוכל להישאר בארץ.

המענה הזה העלה חרון אף הערבי עד להשחית, ויאמר: אתם היהודים אינכם מאמינים בדי' כורא השמים והארץ הזן ומפרנס את כל העולם כלו. אתם היהודים שוכחים מהרה מה שהיה תמול. אנחנו איננו שכחנים מהירים כמוכם, עודני זוכר אותך בבואך הנה לפני שמנה שנים, והאדון ג. הכורס שאני עבדתי אז אצלו קבל אותך לעבודה ויבקשני ללמד אותך את העבודה, אז לא ידעת את הלשון הערבית, לא ידעת לאחז במעדר, ידיך הרכות צבו מהעבודה, כמה נכמרו רחמי עליך אז, חישבתי ליעצך להשליך את העבודה הזאת, כי לא תצליח בה, אבל אתה לא ידעת את לשוני ואני לא ידעתי את לשונך, וכאשר לא יכולתי לראית עוד את צעריך וענוייך שסבלת מהעבודה הקשה, ואמרתי לא פעם אחת ולא שתים למה לך העבודה הזאת? בקש לך עבודה אחרת אבל אתה לא הבנת את לשוני ועל כל דברי ענית לי תשובה אחת מאַ בְּעַבְרָא (אינני יודע מה שאתה שח).

לדברי הערבי האלה צחקו כל הערבים השומעים וגם היהודי צחק.

—כן! רק מאַ בְּעַבְרָא שגן הערבי עוד דפעים ידעת אז וכך

עברו ימים וירחים עד שהסכנת לעבודה וגם למדת להבין ולדבר בלשוננו וכבר החל בעל הכרם הא-ג. לשלם לך 7 גרוש ליום. והנה פתאום נחלית במחלת הקדחת ואח"כ במחלת העינים לא רק אתה כי גם אשתך, ובתך היפה הנחמדה שהיתם אז ככת ארבע שנים נחלו מאד. התזכר את כל זה? ואני זוכר עוד עתה אשר למרות מעמדך הרע ולמרות מחלתך ומחלת ב"ב היית אך שמח ולבך היה טוב עליך, וכמה פעמים הכעת בפך לפני כי הנך מאושר במעמדך זה.

ועתה אחרי שכבר למדת בטוב את העבודה והסכנת בה והנך פועל חרוץ, ועלית בעבודתך עלי ועל כל הפועלים הערבים עד שאתה מקבל שכר בעבודתך כ א ד ון גדול. אני אז קבלתי 7 גרוש ליום שכר עבודתי וגם עתה אינני מקבל יותר, ואינני מתאונן כלל על האל המוב ישתכח שמו ויתעלה לעד על שהחיינו, והנותן לנו כח לעבד ולהשתכר להרויח את לחמנו ולחם ב"ב. ואתה מרויח משישים עד שבעים פראנק לחרש, ועוד תקרא לזה מעמד רע עד שנכין הנך לעזוב את הארץ וללכת לארץ שעוד הפעם אינך יודע את לשונה שאינך רגיל באוירה ולהתענות שמה מי יודע כמה. וכ"ז למה? בשביל חרש האחר או אפילו שני חרשים בשנה שלא תחי' לך עבודה. דבר כזה רק יהודי יכול לעשות!!

הפועל היהודי חפץ לענות להערכי על דבריו, אך הערכי לא נתנו לדבר, ויפן אל חבריו הערביים ויאמר: הנה עבודה הנמירה אצלו לא עבודה, אז בבואו שמח מאד בעבודה הזאת, כל הלילה סכב בכרם וזימר זמירות ושירות ויחקה את יללת השועלים ויהי שמח וטוב לב ועתה הגהו חנניא קפיר (אדון גדול) ש. . . לקול צלצול הפעמון כמושכה המודיע כי שעת הצהרים עברה וכי עת העבודה הגיע, הפסיק הערכי את דבריו וכל הערביים

הפועלים קמו ממקומם ויקחו את מעדריהם וילכו לעבודתם.
גם אנכי והיהודי הפועל והאיש שבא אתו קמנו ממקומנו.
אני חפצתי לשאל את הפועל, מה יענה על דברי הערבי, אשר
כמומני צדק מאד בתוכחתו וגם חפצתי לספר לו את מצוקת
נפש בתו תלמידתי. והנה האיש הבא אתו הקדימני ויאמר:

דברי הערבי הזכירוני את המסופר ב"חוכת הלכבות" ב"שער
הבטחון" כי אחד הפרושים שהלך לארץ רחוקה לבקש מזונו פגע
באדם אחד מעובדי האלילים, ויאמר לו: כמה אתה בתכלית
העורון ומיעוט ההבנה בעבודתך באלילים. וישאלהו האמנושי
למה אתה עובד? ויענהו הפרושי: אני עובד הכורא היכול
המכלכל האחד המטריף שאין כמוהו. האמנושי שידע את מטרת
בואו של הפרוש, אמר לו פעלך סותר את דבריך "אילו היה
מה שאמרת אמת, היה מטריף בעירך כמו שהמטריף הנה, ולא
היית טורח לבוא אל ארץ רחוקה כזאת". ונפסקה טענת הפרוש.
וישב לארצו וידרגדר לבלי צאת מעירו לעולם.

—מה אומר ומה אדבר! ענה הפועל, הערביים האלה,
החיים חיי דלות ושפלות אשר צרכיהם מועטים מאד, להם קשה
להבין איך לא ישמח האדם המרויח ישיש פראנק לחדש. אבל
אנחנו הלא נדע את הערך של 60 פראנק לחדש. מה יכול סכום
כזה להספיק למחית בעל אישה וכנים, לשכר דירה, הסקה, נעלים
וישמלות, שכר למור, רופא ורפאות, וכו' וכו'. ולו הרווחתי ישישים
הפראנקים לחדש עכ"פ מדי חדש בחדשו בכל משך השנה.
הסתפקתי בהם, ולא כן עתה, אישר כארבעה וחמשה חדשים
בשנה אין פה כל עבודה בכרמים, ולא כמו שהערבי אומר רק
חדש או שנים, ועבודת הנמירה! כמה משלמים בשכרה? הלא
הערבי נוטר את הכרם בשכר מצער מאד 7—6 מגידות לחדש
(לערך 80 פראנק). האם ישלם לי הכורס שכר עבודת הנמירה

ישישים פראנק או אפילו חמשים בעת שהוא מוצא ערבי בשכר
מצער לזה?

הערבי מזכירני את העבר בכואי הנה לפני שמנה שנים,
אמנם כזה צדק הערבי מאד, אז התענית הרבה מאד ואסכל די
עמל ותלאה עד שהסכנתי בעבודת הכרמים עד שהסכנתי לאויר
ארצנו, אך הערכי טועה פה טעות גדולה הוא חושב כי שמה
בחור' מהמקום שבאתי חייתי חיי עוני, ואכוא הנה למצוא פה
עושר ואשר, הוא איננו יודע כי שמה חייתי חיי ענג, חיי נחת
בקרבת הורים אהובים, ורק בשביל אהבתי הגדולה לארץ אבותינו
ועבודת האדמה עזבתי מאסתי את החיים הטובים שמה ואכוא
הנה ללמד את ידי לאחוז באת וכמחרשה לחיות פה בארצנו
האהובה חיים פשוטים חיי השקט חיי עובד אדמה, והתקוה כי
סוף סוף אשיג את מאווי לבי עודדה ואמצה את רוחי לסבול את
כל קשי החיים פה משך שמנה שנים. ועתה אשר כל בנין
תקותי נהרס, ואין לי תקוה גם ללחם צרי מה לי עוד לשבת
פה ולחכות? עד מתי? עד שיתם כחי ואנוע ברעב? זאת גם
די לא צוה!

— התחשוב? אמר האיש הבא אתו כי חברת חו'צ יחרישו
בדבר, האם לא יבואו לעזרת הפועלים הלא . . .

בינתיים החל רוח קר לנישב, והשמים התקדרו בעבים וגשם החל
לרדת, ואנחנו בהיותנו מקשיבים לדברי הפועל המסכן לא הרגשנו
את כל זאת עד שטפות המלקוש הגדולים החלו להמטיר עלינו
ויזכורנו כי לא פה המקום לעמד ולהתוכה, וימהר הפועל והאיש
הבא אתו, שנזכרו על דבר עסקם שבאו הנה, אל הפועלים שגם
הם חרלו לעבד וירוצו אל הבית הבנוי על הכרם להחסות
מהמטר, ואני מהרתי לרוץ הביתה.

כל יום הששי ויום השבת היו קולות וברקים, השמים היו

מיוננים בעבים כבדים וגשם שוטף נתך ארצה ורוחות וסערות חזקות נשבו ויעקרו עצים רבים וכאיזה מקומות בכפרי הפלחים נהרסו גם בתים אחדים. אך כיום הראשון בבוקר חדלו הקולות והרוחות והגשמים נכלאו, השמים מהרוהשמש יצאה על הארץ. כל אחד שב לעבודתו ואני לעבודתי בבית הספר. כל היום למדתי כדרכי, אך יד העצב כבדה עלי עוד, גמרתי את שעור השעה האחרונה, והנה השעון הראה לי כי עוד רבע שעה נשארה לנו עד סגירת בית הספר ואפן לתלמידותי ואמר:—בנותי! עוד רבע שעה נשארה לנו ומה נלמד? התחצצנה לחור עוד פעם על השעור או אוסיף ללמד אתכן שעור חדש?—ומדוע אדוני? שאלה אחת התלמידות—לא נזמר מעט הלא מכבר לא זמרנו.

כן כן, קראו כל התלמידות פה אחד, נזמר מעט אדוני. —ובאמת! אמרה עוד תלמידה אחת, כימים אחרונים אנו כ"ב עצובים כמו ב"בין המצרים", לא שרנו ולא זמרנו כ"ב זמן רב! יהי כדברכן—אמרתי. — ואיזה שיר נזמר?
"נחמו נחמו עמי" נשמעו קולות קוראות.
— אדוני! דופקים בדלת, אמרה אלי אחת התלמידות.
יבא! קראתי.

הדלת נפתחה, והנה לתמהונני הנערה בת הפועל נראתה על הסף. אה! אמרתי א... ההבאת לנו איזה חדשות טובות?
—כן אדוני! אני יכולה לבשר את אדוני כי אבי לא יסע עוד לשום מקום... —לדבריה אלה נשמע קול מחיאת כפים חזקה וקריאת הירד! אני חפצתי לדעת היטב את פרטי הבשורה נתתי אות להתלמידות כי תחרשנה. השאון קם לדממה, והנערה הוסיפה לספר כי ביום השישי בא אביה הביתה ויספר לאמה כי ערבי אחד ממידעיו הוכיח אותו בדברים גמרצים על עזבו את הארץ ואי הכשתו בה וכי איזה יהודי דבר על לכו שלא יניח

את מקומו ויקוה לימים טובים מאלה. אך הדבר לא היה עוד
ברור עד היום הזה שאבי עשה חזוה עם אחד הכורמים פה לעכר
אצלו מעתה עד אחרי הכציר בשכר הגון.
לשמחת התלמידות לא היה קין. הן הבקוה ונשקוה ותביאנה
אותה על מקומה בספסל ואני התחלתי לומר את הישר נחמו
נחמו עמי וכל התלמידות ענו אחרי.

נחמו נחמו עמי⁽¹⁾

א

הנחתם בן געים, מִחַה דמָעָה מִלְחֵיךְ
לא נצח כֹּה יסבל עמֶךְ
יום יבא ומאפְסִי אֶרֶץ יתקבֶּצוּ
מֵאֶרֶץ גְּלוֹתָם אֶחֶיךְ

ב

מִמִּזְרַח, מִמַּעַרְב, מִצָּפוֹן, מִדָּרוֹם
יִתְאֲסְפוּ אֶל אֶרֶץ אֲבוֹתָם
מִחֲדָשׁ יִבְנוּ הַחֲרֻבוֹת
מִחֲדָשׁ יִשְׁמַע קוֹל שִׁירָה

ג

מִשְׁפָּתֵי הַלְוִיִּם הַמְּשֻׁרָתִים בַּקֶּדֶשׁ
יִרְעֶה הַקָּהָל הַלְלוּיָהּ

(1) חבר ע"י הסופר הנכבד מר א. ליבושיצקי בספרו "למען אחי הקטנים"

אז ישוב הכהן הגדול לברכה
ופרחה מחדש הנביאה

ד

אז לחיות ישובו אחיך המרודים
איש פחת בפנהו תאנתו
אז שנית ישמע קול שירת האפר
המפסח ומשדד אדמתו

ה

הנחם בן יקיר האמינה באלה
ההלך ישראל להרגיע
ידעתי כי קשה לך יהיה לחפז
אך אשרי המסכה ויגיע

בגמרנו את השירה התכוננתי בפני הנערה בת הפועל
והנה לחייה רמוכות מכי.
ומה תבכי כעת? שאלתי.
דמעותי אלה, אדוני דמעות גיל-הנן, ענתה הנערה בדממה
ולחייה אדמו מבושת.

ל"ג בעומר חרם"א

מורה עברי באחת המושבות

החפצים שנכנסו ויצאו דרך חוף יפו

בשנות 1899-1900⁽¹⁾ (חרג'ט-תר"ם)

הנכנסים

1900

1899

המחיר בלי"ש	הכמות	המחיר בלי"ש (2)	הכמות	החפצים
115,050	485,485 חבילות	61,500	4,120 חבילות	בגדי צמר גפן
30,080	600 מון	51,200	1,600 מון ⁽³⁾	קווה
36,440	" 3,480	32,500	" 3,000	ארז
28,890	" 2,102	33,000	" 2,200	סוקר
17,700	61,000 תבות	16,500	60,000 תבות	שמן אדמה
7,950	" 1,550	5,850	" 975	כלי מתכות
5,680	" 1,100	14,875	" 2,350	חפצי קשוח
19,500	545 חבילות	22,400		ארג צמר
5,820	1,800 תב' וחב'יו'	3,375	1,950 תב' וחב'יו'	יין וי"ש
5,800	2,971 מון	8,860	4,700 מון	פחם
14,130	6,140 מ'ט' מעוקב	18,450	9,150 מ'ט' מעוקב	עצי בנין
4,865	864,300	5,150	875,000	רעפים ולבנים
3,500	800 מון	2,500	390 מון	מלוחים
22,700	21,100 שקים	30,000	30,000 שקים	קמח
17,925	1,450 מון	31,600	3,950 מון	ברזל
46,375		52,500		חפצים שונים
382,405		390,260		ס"ה

(1) עמ' הודעת קונסיל בריטאניה בירושלם הארץ. John Dickson Esq.

(2) הלואה שטרלינג הוא 25 פראנק +

(3) המון הוא 1000 קילא בקירוב.

היוצאים

1900

1899

המחיר בלי"ש	הכמות	המחיר בלי"ש	הכמות	החפצים
2,950	52,500 קילו	1,233	42,000 קילו	חמי תרום
9,110	" 1,196,000	1,350	" 162,500	שמן זית
30,560	2,300 טון	21,000	1,500 טון	שומשמין
44,550	" 1,635	125,750	" 5,250	בורית
1,360	166,000 קילו	1,750	137,500 קילו	צמר
74,215	251,078 תבו	77,000	310,000 תבו	תפוחי זהב
1,880	91,000 קילו	1,300	77,100 קילו	חנמל (1)
1,615	" 240,000	10,250	" 1,111,000	עורות
575	" 7,280			פולים
12,900	" 238,000	10,000	" 175,000	תורמוס
200	60 טון	725	310 טון	עצמות
21,840	1,365,000 קילו	2,900	566,000 קילו	יין וקאניאק
24,500		26,100		אבטיחים
38,695		36,800		חפצים שונים
264,950		316,158		ס"ה

Coloquinte (1)

החפצים האמורים יצאו ונכנסו להארצות
השונות עפ"י ערך זה בחשבון הלי"ש.

היוצא הנכנס

1900	1899	1900	1899	הארצות
77,000	65,965	38,000	34,500	בריטאניה
31,500	54,800	59,500	64,250	תוגרמא
50,300	61,200	70,000	69,000	צרפת
7,200	8,750	21,500	20,000	איטליא
61,400	87,750	60,800	63,900	מצרים
10,000	8,900	42,000	48,600	רוססיה
13,400	11,150	41,300	39,500	אשכנז
2,000	2,100	3,000	3,200	אמריקא
		4,000	3,700	קפרוס
12,150	15,543	42,305	43,610	יתר הארצות
264,950	316,158	382,405	390,260	סה"כ

איזה זכרונות מהודעת הקונסול הבריטי.

לרגלי היוקר בפחמי אבן שהי' בשנת 1900 היצער מאד משלח תפוחי זהב מיפו לארצות הברית. ולעומת זה עשו הסוחרים בתפוחי זהב חוזה עם חברת האניות של Prince Line Company ועם חברות של אניות אחרות להוכיל תפוחי זהב עד ליוזערפאל במחיר 1 שיללינג $6\frac{1}{2}$ פענעס כל תבה.

חברת האניות האיטלקית Florio Rubattino וכמו כן חברת האניות הגרמנית Deutsche Levante Line סדרו את מהלך אניותיהם כי תכנסנה בחוף יפו פעם בכל שבועים. האחרונה תעשה עסקים יותר גדולים, כי מלבד שמארץ אשכנז יובאו על ידה ליפו חפצים שונים ורכים, עוד ישולח על ידה יין רב מהמושבות. לאוצר הראשי שבהאמבורג.

מספר האניות שנכנסו בחוף יפו בשנת 1900

אניות תרן אניות קטור ס"ה

הארצות	מספרם	מישאב בטון	מספ"ם	מישאב בטון	מספרם	מישאב בטון
בריטאניא	421	13,666	153	129,068	153	129,068
תונרמא			22	12,322	443	25,988
אוסטריא			83	123,696	83	125,693
צרפת			61	109,789	61	109,789
רוסס"א			68	90,116	68	90,106
אשכנז			15	22,353	15	22,353
איטאליא			18	17,572	18	17,572
יון	11	1,947	1	669	12	2,616
סאמיאן	2	342			2	342
ס"ה	434	15,955	421	507,575	855	523,580

[1] משנת 1899 לא נתפרסמה בהודעת הקינפול הבריטי רשימה מסודרת
 ממספר האניות התרן והאניות הקטור לארצות רב הודעה כללית כי מספר כל האניות
 שנכנסו בשנת 1899 היה 707, ומשקל משאם בטון היה 429,444, ולפיכך היה מספר
 כל האניות בזהות משנת 1900 כפי 148 אניות שמשאם בטון עולה 94,086.

ההקדשות והעזבונות

לשובת ארה"ק ומסדיה

כי יקדיש איש ישראל חלק מרכושו לשובת הכלל או איזה מפעל קדוש, נהוג בישראל עוד מקדם קדמתה, וגם כטרם בוא ישראל אל המנוחה ואל הנחלה, בהיותו לעד נודד ונוסע במדבר ממקום למקום ומתחנה לתחנה, הראה את נדיבותו כאופן נעלה, וכאשר קרא מרעה' לנדבות בעד מלאכת ה' המשיכן וכליו נדב העם ממלאכת ידו ורכושו בטדה מרובה כי, עד כי נאלצו להודיע איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקדש, וכה היו בני ישראל נפרזים ונפרצים בהקדשות ונדבות עד כי תורה"ק קבעה פרשיות מיוחדות בדיני הקדשות, ערכין, חרמים, נדרים ונדבות (שלכל אחד מהם ה' מושג, חפץ ומטרה מיוחדת), ורוח הפורנות והנדיבות נמשך אצל עם ישראל בכל התקופות השונות שעברו עליו. ותמיד ה' מקדיש ונדב מהונו לשם כל מיני ההקדשות הנזכרים, עד כי חכמי המשנה והתלמוד חכרו מסכתות שונות בכאור דיני התורה בענין זה והשלמתם. כל ימי הבית הראשון והשני הרבו להקדיש במדה נפרזה מאד לבדק הבית, שב לולו ויפויו, וגם להכהנים משרתי הבית, וכאשר נוסל כבוד ישראל ובית מקדשו חרב, נדבו ויקדישו מהונם להחכמים המצוינים מפיצי התורה והחזקת שיבותיהם, וספרות התלמוד מלאה מהקדשות ונדבות שונות שנתנדבו והוקדשו במקומות שונים ולמטרות ידועות, וספורים אחדים נביא למשל: יוסף בן יעזר וכו' שהראשון הקדיש עילית ארדיגריץ אחת לבדק הבית והאחרון ששה (ב"ב קל"ג ע"א).

איש אחד מיושבי א"י הקדיש (מאשר כי בנו לא נהג כשורה) את כל נכסיו ליונתן בן עוזיאל, אך יונתן בן עוזיאל לקח לעצמו רק שלישי, ושליש החזיר לבנו ואת השליש האחרון הקדיש 'שם שם'. וי אלעזר איש בירתא ה' נודע בפזרנותו עד שנכאי הצדקה היו משתמטים ממנו, ופעם אחת רדף אחריהם ונתן להם לנשואי יתום ויתומה את כל הכסף שהיה בידו לצרכי נשואי כתו (תענית כ"ד א'). וכל כך היתה הנדיבות היתרה והנפחזה מצויה ונהוגה בישראל, עד שחז"ל מצאו לנכון לקבוע לחוק, "כי המבזבז אל יזכו יותר מחומש". ויושבי חו"ל וכיחוד בכל מלבד שהיו מקדישים הקדשות ועובדות ישונות לטובת ישיבותיהם, עוד היו שולחים שנה שנה ע"י שליח מיוחד נדבות לא"י להחזקת תלמידי החכמים שבה, ושליח כזה נקרא בדרז"ל "שליח ציון" (ביצה כ"ה ב'). ומהם היו עוזבים לפני מותם חלק מרכושם או את כל נכסיהם לחפמים יהודים בא"י (ירושלמי סנהדרין פ"ג ה"ה). וכן נשתלשל הדבר גם בזמן רבנן סבוראי והגאונים, אולם לא באנו לספר פה את ההשתלשלות של ההקדשות והעובדות למיניהם, כ"א לרשום בספר את העובדות וההקדשות שנקדשו בארה"ק ובחו"ל לטובת יושבי ארה"ק, ישיבותיה ומסדיה, אם בכסף מזומן או בנכסי דלא נייר, באופן כי הקרן או גוף ההקדש ישאר תמיד בעינו ולא ימכר ולא יגאל לעולם, והאנשים או מפעלי החסד והישיבות יהנו רק מפירותיהם.

אין ספק כי גם בסוף האלף החמישי נמצאו עובדות כאלו. אך ע"י החרבן וההרס הנורא שעשו המונגולים בשנת העשרים להאלף הנכחי נהרס ונאבד הכל. בהמאה השנייה להאלף הנכחי הננו מוצאים כבר הקדשות ועובדות רבים של נכסים וקרקות לירושלם עצמה וגם לקברו של שמואל הנביא. הרב עובדיא מברטנורא במכתבו לאחיו משנת רמ"ח כותב לאמר: "וכבר הי'

"למקום ההוא ולקברו של שמיאל הנביא כל כיסוף ובגדי רקמה
 "וזהב רכים ויפים מאד אלא שעתה כבר מכרו זקני ירושלים
 "הרעים את כל ההקדשות נכסים ורקעות לא השאירו שריד ממנו.
 בהמאה השלישית נתגדל ונתרחב דבר ההקדשות והעזבונות
 ועל הרוב גם כתנאים ידועים שהנהנים מפני ההקדש ילמדו או
 יתפללו לזכות המקדישים ואחר אריכות ימיהם לעלוי נשמתם,
 וממין הזה הן הישיבות הנהוגות גם עד היום אצל אחינו הספרדים,
 לאמר שיעשיר אחד יקדיש בחייו סכום גדול אשר פרותיו יחולקו
 למספר ת"ח הלומדים יחד בכנופיא שיעות ידועות בכל יום בהישיבה
 שנקראת על שמו ועל הרוב יפקד בעצמו בחייו את אחד מגדולי
 החכמים לראש הישיבה. ולפעמים יכוננו בני איש עשיר ישיבה
 כזאת לעלוי נשמת הוריהם¹. אולם לדאבוננו מרבית העזבונות
 הקדומים כלו ונתבטלו, אם מפני כי הכסף שהי' מונח באחד
 הבאנקים בחו"ל הלך למטיון, או מאשר כי בני המקדיש לא רצו
 לקיים צוואת אביהם, והחצירות והכתים שהיו בירושלם עצמה
 נאלצו ראשי העדה בהמאות הקדומות למכר לרגלי המסים
 דכבדים שהוטלו עליהם מאת אילי הארץ כאשר ספרנו במאמרנו
 "היהודים בארץ הצבי" במאספנו הספרותי "ירושלם" כרך ג',
 וכמעט כל העזבונות הנמצאים כעת חרישים המה הנוסדים בהמאה
 הזאת והקודמת לה.

מלבד ההקדשות והעזבונות הפשוטים וסוג הישיבות
 שהוזכרו, נסתעפו העזבונות במשך הזמן לעוד סוגים שונים, והם:

(1) במאספנו הספרותי "ירושלם" כרך ב' עמוד 19 הבחנו לדעת כי הוקנים
 שעליהם רמז הרע"ב במכתבו הם היהודים המוכנסים ונכחי המסים שנקראו או בשם
 "שך אל־יגוד", והרע"ב תרגם את המור "שך" לא במובנו הנהוג "ארץ" כ"א בחוראתו
 המקדית "וקף עין שם.

(2) הישיבות האלו נקראו בהמאה השלישית בשם "התחנות".

א) בתי מעון אשר בהם ישבו עניים מכלי שזר דירה מספר שנים חליפות עפ"י גורל. ב) כסף מזומן או בתי מעון ישפירותיהם יחולקו שנה שנה לצדקות שונות ומסדי חסד ידועים. ג) עובד של כסף מזומן שפרותיו יחולקו לחכמים ידועים בתור ישכר למוד ביום פטירת המנרב לעלוי נשמתו. וכל מיני העובדות האלה נסתעפו לפי חפץ ורצון המיסד לסעיפים שונים: לכל העדות ישכב ערי ארה"ק לאחת מהן, לכל בתי החסד או לאחדים מהם, לצדקת ומטרות ידועות שמצאו חן בעיני המיסד. ובראשונה נבאר את העובדות וההקדשות הכל לייס והפרמייס של עיר קדשנו ירושלים ואחריהם את ההקדשות השונים של כל אחת מערי ארה"ק. וכן לא נמנע מלהזכיר בימים הבאים את כל העובדות וההקדשות אשר יעזבו ויקדישו אחינו ואחיותינו היושבים באחת מערי ארה"ק והיושבים בחו"ל למוכת ארה"ק ומסדיה, תעודתם ותקנותיהם הכל באר היטב. ומאמרנו זה יביא תועלת משולשת: א) בו יוקם זכר עולם להאנשים רמי המעלה אשר אצלו מהונם להספקת יושבי ארה"ק ובתי החסד שבה. ב) מהם יראו וכן יעשו אלה מאחינו אשר ברכם ה' בעושר לעשות כמעשיהם, למען יהי גם להם יד ושם בחומת ירושלים. ג) כי העובדות וההקדשות האלו שנשארו לפלטה יהיו קימים לעולמי עד, לא ימכרו ולא יגאלו לשום טמרה ותעודה אחרת מכל ערי התעודה שהציב להם מיסדם (2).

(1) מפני רבוייהם ושניהם אי אפשר יהי לנו לדעת את כל מיני העובדות ואת תקנותיהן לפרטיהן ולכן נבקש את כל חיבבי ארה"ק ומסדיה כי יאילו להשלים את החסר ולתקן את המגדעות שימצאו אולי במאמרנו זה, ואנחנו נפרסם את הוספותיהם ותקניהם בשמס.

(2) האופן היותר טוב להבטיח את קיום ההקדשות והעובדות הוא כי המקדיש נכנס יכתב אותם בעקבות הממשלה "הקדש" [יואקעף] לשם העדה המסד והמטרה. שהיה המקן ובעקבותיה יכתבו כל התקנות והנאמרים על דוקו ושנות האבטריסטים

ירושלם

א. לעדת האשכנזים והספרדים יחד

1. עזבון השר שמשון ווערטהיימער מווינא

(Hierosolymianische Stiftung)

העזבון הזה הוא העזבון היותר קדום שנשאר לפלטה בעד עניי אחינו שבארה"ק, ומצטיין גם בזה כי מיסדו ברצותו להבטיח את קיומו העולמי מסר את גוף הקרן כאוצר ממשלת אוסטריא יריה ונתקים במאמר מלך מיוחד מהקסר פראנץ הראשון. ולכן אמרנו לספר את מקורו והשתלשלותו:

בהתחצה השניה של המאה החמישית היו יושבי ירושלם במצור ובמצוק מאד. כי ע"י הרדיפות והמסים הקשים והשונים הוכרחו ללוות כסף כפעם בפעם בנשך גדול מאוד מהתושבים. קרן ההלוואה עלה לארבעים אלף זהובים (פלורין אוסטריא) ועם הנשך שעלה לפעמים חמשה וארבעים למאה עלה החוב כלו בשנת תס"ט לסך מאה ועשרים אלף זהובים. והנוגשים אצו בראשי עדת היהודים כי ישלמו להם את החוב כלו או למצער חלק גדול ממנו, ואם לא, יעשו כלה בהם ובכתי מקדשיהם. וימהרו עדת האשכנזים לשלח שלוחים לאוסטריא ואשכנז וכו' לבקש כי יעזרו בידם לתשלום החוב העצום הזה. ראשי קהלות ווינא מיין וספד"ט היו מראשי העושים והמעשים בקבוצן נדבות לתשלום החוב, וכראשם היה השר הנודע ר' שמשון

סה או בחו"ל שהוא ממנה עליהם ובאופן כזה לא יוכל שום איש ואף האפטרופוסים כעצמם למכרם ולנאלם ואף לא לשנותם מתעודתם. ובאופן כזה הוקדשו מרבית הנכסים בהמאה הנכחית. והמקדוש כסף מזומן קנה בעדן שטרי מניות וניהן בתור סקרין באחד מבתי שלחנות הגדולים בבית ראטהשילד ובדומה.

ווערטהיימער בויינא, והוא היה הסוכן של כל הכספים. אך אחרי כל ההשתדלות לא נכנס לאוצרו של הישר הנז'—ואחרי פטירתו לידי בנו כמר ר' וואלף, ווערטהיימער ז"ל—עד שנת תפ"ח (אחרי נכוי ההוצאות) כ"א שנים ועשרים אלף זהובים, ובנתים עלה בידי עדת יושבי ירושלם להשתוות עם בעלי חובותיהם שיקבלו מהם את הסך ארבעים אלף זהובים וימחלו להם את הנשאר. ובחודע הדבר לר' שמעון וואלף הנז' שגח מאד, וימחר לכחוב לגיסו הרב ר' משה רב בפפד"מ כי ישתדל שקבלתו ויתר הקהלות ימלאו את החסר לתשלום הסך ארבעים אלף זהובים. והוא קוה להוציא כאמצעות ציר אוסטריא שבסמטכול מאמר מאת ממשלת תוגרמא כי אסור להישמעאלים בירושלם להלוות עוד כסף ליהודים, למען לא יבאו עוד היהודים תושבי ירושלם במעקה נוראה כזאת. אך כנתיים נהפך עליו הגלגל, כי נסיך באיערן חדל מלשלם לו את החוב הגדול שלוח ממנו, ויאלץ להודיע לנושיו בשנת תצ"ב את מצבו וכי נושיו מוכרחים להאריך לו את זמני תשלומיהם. והישמעאלים הנושים בעדת היהודים בירושלם אשר לא קבלו את החוב כהזמן המוגבל קיטו את הכטחתם; ויבאו לנתי היהודים וישללו ויכוזו ככל אשר השיגה ידם, ואח"כ באו לחצר ביהכ"נ שנת יסדה כשנת תס"א ע"ר' יהודה החסיד וחבריו וישרפו אותו ואת יתר הכתים באש ויחריכוה עד היסוד¹, ואז שבת ישוב עדת האשכנזים עד שנת תקע"ב שאז נוסד בה מחדש ישוב האשכנזים ולא נפסק עוד. — והי כאשר זוחה שנית שמי הצלחתו של הישר וואלף ווערטהיימער וישלם לכל נושיו את נשים, זכר גם את 'קופת ארה"ק' שהיתה בידו ואחרי אשר השיב לעדת

¹ מאז נקרא המקום הזה בשם "חריבת ר' יהודה החסיד", והשם הזה נשאר לו עד היום גם אחרי אשר זכתה עדת האשכנזים לבנות בו מחדש בתי גבוהים ובתי מדרשים ועוד.

פראנקפורט את הסך עשרת אלפים זהובים שישלח אליו להתכלית
הנז' נשאר כידו מקופת ארה"ק רק סכום של שנים עשר אלף
זהובים, ככ"ז הקריש הוא בשנת תק"כ סך של שנים ועשרים
אלף זהובים בתור תשלום פרי הכסף משנת תצ"ג עד שנת תק"כ
ובאופן ששירות הקרן יהיו קרש תמיד להחזקת העניים היושבים
בהערים ירושלם צפת וחברון⁽¹⁾. אך לא אבה לשלח את פרי
הכסף לארה"ק עד אשר תקבל ממשלת אוסטריא את העובן
הזה ת"י כאחד משאר עובנות הארץ, והדבר הזה עלה כידו רק
בשנת תקס"א. ונתיים נוספו שנה שנה פרות העובן לקרנו עד
כי בשנה הנוכחית בעת שלקחה הממלה אותה תחת חסותה
עלה כבר קרן העובן לסך 53,657,30 פלורין, את הכסחת
הקיסר השיג ביום 24 Hornung 1801 (תקס"א) אך מכתב
המסד שבו נתבארו כל תקנותיו ורישימה מפורשת מכל המניות
וכו' נכתב ונחתם ביום 8 אוגוסט של שנת 1808 (תקס"ח). —
עפי' מאמר המלך הזה ישולח פרי העובן באמצעות ציר אוסטריא
שנבחרת תונרמא לידי ראשי העדות שבישלת הערים הנוכחות
וכוונא יופקדו שני מעקחים (אשר אחד מהם יהי תמיד ממשפחת
ווערטהיימער), ולהם הזכות לעיין ולפקח על העובן אם מתקיים
הנהו לפי תקנותיו. וממאמר המלך הזה נעשו חמש העתקות אשר
שלש מהן נשלחו אחת אחת לראשי העדות הנוכחות ואחת
באיצר הממשלה ואחת בירי המעקחים הנז' ⁽²⁾. ופרי העובן

(1) בעת קבוץ הכספים לאמר בשנות תע"א-תפ"ח לא היו מבטריא ישיב
מיהודים כי ישוב האחרון של עה"ק מבטריא נוסד ע"י הרה"ח חיים אבואלעפסא בשנת
תק"כ במבואר בהמאמר ינס מבטריא בלוח ארץ ישראל ש"א לשנת תרנ"ה ומאשר כי בעצם
וראשונה נקבעו הכספים רק לשלשת הערים האלו לכן לא וכתה מבטריא לחלק בהמסד הזה.
(2) העתקית שהיו בידי ראשי העדות באה"ק נאכדו כבר אך החכם ד"ר
קייסמאן ז"ל פירסם בחלק הראשון של מאמני הספרות "ירושלים" כרך ד' עמ' 77 —
(82) את מאמר המלך הנז' בכתבו ובלבונו.

העולה לחלק ירושלם 1058 פראנק בערך ¹א. יגיע שנה שנה
באמצעות הקונסולים לירי ראשי העדות והוא נכנס בקופת הועד
להתחלק לעניים ביחד עם כספים אחרים.

2. בתי יהודא טורא ז"ל.

הגביר כמוהר"ר יהודא טורא מניו־ארלעאנס באמעריקא
שמת בשנת תרמ"ו בערך עוב בצואתו סכום של ששים אלף
דאלאר ליסד ממנו מפעל של חסד בירושלם, ולאפטרופסים
על עובנו הפקיד את הישר מונטיפיורי ואת הגביר גרשון קורסעט,
וירשה להם לעשות בעובנו את כל אשר ימצאו לטוב לכונן
וליסד בירושלם, ולמען יצא חפץ המנדב כאופן היותר טוב, עלה
הישר מונטיפיורי ומר קורסעט בעצמם בחדש מנ"א שנה ההיא
ירושלמה, ואחרי ההתכוננות החליטו ליסד מהעובון בית
חולים. ויקנו מיד כר נרחב מחוץ לעיר על הדרך העולה
חברונה המכיל 66,225 אמות מרובעות כמחיר אלף־לירא שטרלינג,
לכנות עליו את בית החולים, ועוד לפני עובם את ירושלם
ירו את אבן הסנה לבנין שני בתים אשר משם תחל הכניה, ומר
קורסעט הניח באבן היסוד את טבעת המנדב, ולפני עובם את
ירושלם פקדו לכנות גדר אבנים סביב החלקה. אולם כאשר
עלה הישר מונטיפיורי אחרי שנתים (תרי"ו) לעה"ק ראה והתכוון
כי בית החולים שיסדו בה בית ראשהשילד מפריו בשנת תרי"ד
יוכל להכיל את כל החולים מבני צמנו (לפי מצב ישוב אחינו
אז), ולכן חזר מדעתו לכנות בית חולים ויחליט לכנות בהחלקה
שקנה — בתי מעון לעניים. ומיד בשובו לכיתו שלח

(1) הסך הזה וכן הסכומים של יתר ערי ארה"ק יוכנסו פיות של כל העובדות

שקרנם מונח בשטרי ערך) עולה ויורד במעט לפי ערך עלית וירידת השטרות
בשוק הסוחרים.

אדרכל מיוחד לבנות עשרים כתים (לכל בית שני חדרים, גדול וקטן, בית תבשיל ובית האוצר), ומהם שני בתי כנסיות (אחר לאשכנזים ואחד לספרדים) ומקוה מים ותנור לאפות. וגם רחים של רוח¹. ומלאכת בנינם נמשך עד שנת תר"ך ויקראו בשם "בתי משכנות שאננים", ואז נמסרה מחציתם לעדת האשכנזים ומחציתם לעדת הספרדים, עפ"י הגורל שהוטל בין שמונים משפחות עניות שהחליטו לצאת ולגור כהבתים האלו שהיו הראשנים מחוץ לעיר. עפ"י התקנות² שנמסר לכל אחד מיושבי הבתים יכלו לגור כהבתים זמן קצוב ואח"כ יכנסו עניים אחרים במקומם וכן יתחלפו יושביהם תמיד. אולם טוב לכבו של השר וכללל אמץ־רוחם שהראו אז לצאת ולגור מחוץ לעיר, לא הוציאם השר מבתיהם, והם יושבים בהם עד היום ומהם כבר הורישום לבניהם אחריהם. ורק בשנת תר"ס הוציאה עדת הספרדים בחזקה את המתאחזים הראשנים או כא' כחם, והבתים ישכרו ומהכנסתם יתמכו לשכירת בתי מעון בידי עניים רבים.

לראבוננו לא שחקה ההצלחה להשר גם בהעובון שהופקד תחת ידו, כמו שלא האירה פניה אליו בהמסדים שיסד בעצמו³. ממנו נבנו למצער כתים שיעמדו ויתקיימו לעד, אך בכסף העובון היתה היכולת לבנות יותר ממאה בתים, אולם השר בטוב לבבו שלח עוד תמיכה שנתית מכסף העובון ליושבי הבתים וגם על תקונם ויפויים הוציא כפעם בפעם סכומים מסוימים. והנה כל זמן שהשר חי היה הוא משלם את מכס הקרקע, אך מהעת ההיא

[1] מטרת בנין הרחים והשתלשלותו וסבת חורבנו ימצא הקורא במאמרנו "מישה וירושלים" במאספנו הספרותי "ירושלים" כרך ב' צד 125.

[2] את נוסח התקנות העתקנו בה"ירושלים" כרך ב' במאמרנו "מישה וירושלים" צד 125.

[3] את סמלול השר מונמיסיוני בארה"ק במשך יובל שנים, השתלשלותם והסבות שהסבו את חרבנם וכו' ימצא הקורא במאמרנו הנז'.

רובין על הכתים מס הקרקע שזכר עלה לסכום עצום מאד, ואם לא יראו ראשי עדתנו לתקן את המעות, לאמר לשלם את החוב הישן ולהשיל חיבה על המתאחזים האשכנזים לשלם למצער שנה שנה את מס הקרקע, אז תאלץ הממשלה לשכור את הכתים או חלק הקרקע הסמוך להם בפומבי לגבות את החוב והדבר הזה יסב חלול שם ישראל באופן נורא. ישימו נא ראשי עדתנו את הדבר הזה אל לבם !

3. עזבון השר משה מונטיפיורי ז"ל.

העזבון הזה הנהו העזבון היותר גדול שארה"ק רכשה לה מעולם. כי השר ז"ל הקדיש בצוואתו סכום של שלשים אלף לירא שטרלינג, לקרן קיים בעד עניי ארה"ק. העזבון הגדול הזה נכתב ונחתם בצואת השר ז"ל בחדש יאנואר לשנת 1882, ולאפטרופסים הפקיד את האדונים: לארד ראטשילד, סעבאג מונטיפיורי, כהן וד"ר לעווי (ז"ל), אך האפטרופס העקרי המשתדל במשלח הכסף הוא יורשו האדון סעבאג הנז'. כסף העזבון הוא בשמרי מניות המביאים ריוח ארבעה ורבע למאה בערך. ולפי"ז יעלה פרי הקרן 1825 ל"ש, והשר בעצמו חלק את פרות עזבונו באופן זה: 580 ל"ש בעד עניי ירושלם, וכמחצית מהטך הנז' להערים צפת טבריא וחברון. ולפי"ז יקבלו יושבי חברון המעטים חלק יותר גדול בעזבון השר מאחיהם ביתר ערי ארה"ק. עזבון השר יצא לפעולות בקיץ תרמ"ו בהשגחה הראשונה לפטירתו, ובאופן זה כי האפטרופסים נקשו מהרבנים הראשים של עדת האשכנזים והספרדים רשימות משמות ענייהם שיורשמו לפי מצבם כשלש מדרגות, לאמר: א) עוסקים רק בתורה, ב) קובעים עתים לתורה, ג) אלמנות ויתומים (כי כן פקד השר בצוואתו), ואח"כ שלחו את הכסף לידי הרבנים הראשים, ולפי הרשימה הגיע מן

30 עד 70 סנטימטרים בערך לכל נפש, מלבד יושבי חברון שהשיגו סכום הגון מהמעט האמור למעלה, והמקבלים חתמו כחתימת ידם כי קבלו את יחלקם מעזבון השר והרשימות נשלחו להאפטרופסים בלאנדאן. - כת התנהגה החלוקה כשנים עשרה שנה. אולם בשנת תרנ"ט התבוננו האפטרופסים כי חלוקת פרות העזבון באופן הנזכר לא תביא את התועלת המקוה, כי לרגלי רבוי העניים בכל אחת משלשת ערי ארה"ק הגדולות יתפרר הסכום הגדול הזה לפרורים קטנים, ותועלת המקבל קטנה מאד, ויחליטו כי שני שלישי הכסף הגו' יחולק עפ' הנורל בסכומים של חמשה לירא שטרלינג לכל אחד, ורק שלישי אחד יחולק לכל עניי העדה, ועפ' האופן הזה יוטלו החכמים והעניים הראויים בגורל, והזוכים בגורל ישיגו את חלקם חמשה ל'יש באמצעות הרבנים הראשים, ובמובן הזוכים בגורל פעם אחת לא יוטלו עוד בהקלפי עד עכור זמן כביר, לאמר עד אשר יזכו בגורל כל עניי העדה ההיא. והשליש הנשאר יחולק בירושלם (מאשר כי מספר עניייה רב הרבה מביתר ערי ארה"ק) ביחד עם כספים אחרים. — השכילו האפטרופסים לעשות בהשגוי הזה, כי על פיו ישיגו המקבלים תמיכה הגונה ויזכרו לטוב את השר אשר כל ימי חייו לא שכח את ארץ אבותינו ומסדים רבים פעל ועשה בקרבה.

4. עזבון השר קאיד¹) נסים שאמאמא בליווארנא.

השר הזה הקדיש בשנת תרל"ג בצוואתו סכום של מאתים אלף פראנק כעד יושבי ירושלם באופן שהקרן יאצר בשמרי מניות למען ישאר לעולם, ומסירותיהם יתמכו מספר תלמידי חכמים בישיבה מיוחדת שתוסד על שמו. השר לא פורש

[1] קאיד הוא שם תיאר בשפת ערבית. דומה להשם קינט בצרפתית, וארץ

מולדתי של הנריכ היתה טוניס, ורק באהרית ימיו נתישב בליווארנא.

בצואתו שם אחת מהעדות, ולכן שלחו גם ראשי עדת האשכנזים שלוחים לבקש חלקם בהעזבון הנז', ומה גם כי לפי פשר קדום יש לעדת האשכנזים חלק קטן בהכסף הנקבץ באיטליא, ואחרי דו"ד נתפשרו ביניהם כי האשכנזים יקבלו חמש עשרה למאה מכסף העזבון. אולם הכסף לא נמסר מיד לתעודתו, כי היורשים רכו ביניהם ע"ד הירושה, ונישו את עצומותיהם לבתי המשפט, והמשפט נמשך זמן רב, ורק בשנת תרמ"ה נמסר כסף העזבון לתעודתו בבית ראמהשילד בפריז, לעדת הספרדים 150,000 פראנק, ושמונה ועשרים אלף פראנק לעדת האשכנזים (1). ומשם יגיע הפרות של ארבעה למאה לראשי העדות בכל ששה חרשים. הספרדים יסרו על שמו ישיבה בשם "מעשה נסים", ואת פרי העזבון חלקו בשלש מדרגות באופן זה: (א) ארבעים איש—שעשרה מהם, למדו בכל יום שלש שעות הליפות בגפ"ת בכנופיא—זכו בגורל, והמה מקבלים בכל ששה חרשים כל אחד ארבעה פעמים פחות רבע מכפי ערך מנתם בכל חדיש ב"תפארת ישראל" (2); (ב) חכמים תופשי התורה, לאמר כל חכמי העיר שתורתם אומנתם, והם מקבלים פעם וחצי מכפי חלוקתם ב"תפארת ישראל" (ג). כל איש אשר בשם חכם יכונה, והמה מקבלים מנה אחת כפי חלוקתם ב"תפארת ישראל" (3). והאשכנזים יסרו למו ישיבה לברם בביהמ"ד "סכת שלום" שבחצר ר' ישעיה, ושבעה עשר אנשים יבחרו שנה שנה מכל הכוללים השונים אשר לעדת האשכנזים, והם יקבלו 30 גרוש בכל חדש.

(1) מחלק הספרדים הלך עשרה למאה להוצאת עורכי הדינים והמשתדלים, ומחלק האשכנזים להוצאות כאלו 2000 פראנק.

(2) בשם זה יקרא חלק החכמים בכסף החלוקה, ובחלוקת הקופה הזאת נרשמה כל משפחה לחדש לפי מעלת ראש המשפחה ומצבו, אך ע"י הרוזן שבא בהכנסת עדת הספרדים בעת האחרונה יחלקי את הקפה הזאת רק משלש עד ארבע פעמים בשנה.

(3) בעת האחרונה לקחו סכום קטן משתי המדרגות הראשונות לעור הוצאת העיר.

ומלכד העזבון הגדול הזה בעד ירושלם, הניח סך חמשה ועשרים אלף פראנק¹ בעד כל אחת מהערים חברון צפת ומכריא. ועליהם נדבר להלן.

5. עזבון ר' יעקב ב"ר נתן בפלימוטה (ענגלאנד).

סך הקרן מונח באחד הבאנקים בענגלאנד, ופרותיו העולים לסך 26 לירא שטרלינג לשנה ישולחו² בכל ששה חדשים באמצעות הרב הכולל לכל מדינות בריטאניא.

6. עזבון הרד"ג כמוהר"ר גדליהו שיקטין ראב"ד בברעסליא והגליל

הרב הזה עזב לשני מותו בשנת תרמ"ח סכום של 20000 מארק בשמרי מניות בתנאי שפירותיהם העולים לסך 1200 פראנק בערך ישולחו לידי ראשי הרבנים של עדת האשכנזים והספרדים, והמה יבחרו עשרה חכמים מכל אחת מהעדות שילמדו בליל וכיום פטירתו (ז' אב) שעורים לעילוי נשמתו. וכיניהם יחלקו את פירות הכסף.

7. עזבון מר יהושע ורעיתו גיטל ז"ל לבית צייטליץ.

הנדיב הנודע הזה אחד מתושבי רוססיא שנתישב בסוף ימיו בדרעזדען אשר הי' שולח סכומים הגונים בחייו לבתי החסד בעיר קדשנו, ולעת שיבתו עלה כעצמו לעיר קדשנו לתור אותה, עזב כצואתו לפני מותו בשנת תרמ"ח סכום של 33,250 פראנק בשמרי מניות של מסה"ב הסרבית בידי ראשי חברת יכל ישראל חברים שבפרין, בתנאי שפירותיו העולים לסך 2000 פראנק יחולקו בירושלם באופן זה: 1) 800 פראנק לעשרים חכמים עניים משתי העדות עזר לשכר דירה 1) 2) 200 פראנק

[1] החכמים האלה מחויבים ללמד ביום פטירתו לעילוי נשמתו.

לכית החולים הכללי "בקרן חולים האספיטאל" (3) 200 פראנק לחברת "עזרת נדחים" (4) 80 פראנק לבית היתומים לבני הנוסד מאחינו באשכנז. (5) 600 פראנק לבתי הספר אשר לחברת כל ישראל חברים בארץ ישראל. (6) 120 פראנק תמיכה שנתית לחברת כל ישראל חברים. הפירות ישולחו בכל שנה בחדש יולי לממלא מקום החברה האדון א' ענתבי פעה"ק, והוא ימסרם לתעודתם.

8. יסוד הגביר כמוהרק'ז וויסאצקי שיחי'.

הגביר הזה יחד בקרן הקים שמסר ביד חברת כל ישראל חברים שבפריו בעד מסדים שונים—סכום של 12,780 פראנק לשוכת בתי הספר אשר להחברה בירושלם ויפו. ומלבד זה מסר בידי החברה קרן קים שפרותיו העולים לסך 250 פראנק. יחולקו 50 פראנק לכל אחד מחמשת המסדים האלו והם: ביה"ח בקרן חולים האספיטאל, מושב זקנים וזקנות, ביה"ח משגב לדרך, חברת פוקח עורים², תית וישיבת עץ חיים.

9. יסוד הרה"ג כמוהר"ר ארי' ד"ר סאלפענדי שיחי' ראב"ד בדירקהיים והגליל.

הרב הזה המקדיש את עתותיו לשוכת ארה"ק ומסדיה, מסר קרן קיים של אלף פראנק (מנדבות שונות שהגיעו לידו) בידי חברת כל ישראל חברים שבפריו בתנאי שמפירותיו יקנו בכל שנה תנ"ך עם באורים ישנים לבית הספר אשר להחברה בירושלם.

[1] מאשר כי החברה נתבטלה זה זמן, יחלק האדון א' ענתבי ראש מחלקת המלאכה בכיה"ס אשר לחבי"ח פעה"ק, את הסכום הזה לעניי העדות לעור על חג המסח.

[2] החברה הזאת נתבטלה כבר, והספך יומסר להוצאת שכירות רופא העינים.

ד"ר ראטהשנין.

ב. לעדת האשכנזים לבד

10. עזבון מר לוי סאלאמאן ז"ל בלאנדאן.

מפרי העזבון הזה שמונח באחד הבאנקים בלאנדאן יגיע לועד כל הכללים 'כער כוללות הפרושים לבד' באמצעות ראש רבני בריטאניא סכום של 54 ל"א שט"ל-ינג, והוא מתחלק ביחד עם כספים אחרים.

11. בתי ר' דוד רייז ז"ל מיאניווע¹.

הגביר הזה שישב בירושלם שנים רבות, קנה בפנים העיר חצר קטנה וירחיבה ויגדילה ויבן בה עשרה בתים גדולים, ואחר זמן מה בנה מחוץ לעיר (מול בית החולים של שרי בית ראשה-שילד) חצר גדולה ורחבת ידים המוקפת מארבעת רוחותיה בעשרה בתים, ומעל שער החצר—בית הכנסת, ולמטה בית טבילה, ויקראם בשם "בית דוד", ואותם הקדיש מיד לעדת האשכנזים, לגור שם שלש שנים חל"פית. ואחרי מותו (כ"ח אלול תרל"ד) הקדיש גם את החצר בפנים העיר שבה נמצאים ג"כ עשרה בתים לעניי האשכנזים באופן הנז' ואחרי זמן קצר בנו חסידי ווארשא על גג של אחד הכתים בית הכנסת יפה. —הנהגת החקדש הזה נמסר בידי שלשה אפטרופסים, והוכיח תעשה עפ"י הגורל, והזוכים מחויבים לשלם 80 פראנק לשנה לתשלום מס הקרקעות ותקון הכתים.

12. עזבון השר שמואל פאליאקאו ז"ל בס"ט פטרסבורג.

הגביר הזה נדב בשנת תרכ"ג סכום של 3000 רוב"ל לפדות

[1] במאמר זה אספנו רק את בתי מעון לעניים שנבנו ביחוד מהמנדב מעזבוניו. לא את אלה הבתים שנבנו ע"י אספות כספים מנדויכים שונים בחו"ל + ואותם נביא במאמר מיוחד בשם "בתי מעון לעניים".

את החנויות שבחצר "חרבת ר"י חסיד" ז"ל שהיו ממושכנים—לרגלי היוקר שה"י אז בירושלם, והערה שעבדה את החנויות לעובונו. ועל שמו יסדו ישיבה שבה ילמדו עשרה אנשים (המשה מכולל ווילנא וחמשה מיתר כוללות הפרושים) בכנופיא שעה ביום באחד החדרים שבחרבת ר"י חסיד הגו', ושכרם יקבלו 20 גרוש לחודש. 13. עזבוה הגביר ר' משה וויטעמבערג ז"ל מדינאבורג (רוסיא).

הגביר הזה שעלה בשנת תרמ"ב לעיר קדשנו להאחז בה, קנה בפנים העיר בקרבת שער שכס בזמן קצר אחר, בואו חצר גדולה בעלת בתים רבים, ואחר שנים אחדות לשנתו בעה"ק בנה בקרבת שכונת מאה שערים שכונה גדולה בעלת 39 בתים שנקראה בשם "שערי משה" ובכל ימי חייו השכיר את בתיו. אך כשנתים לפני מותו הקדיש כשני שלישים מנכסיו שכירושלם בערכאות הממשלה הקדש עולמים לטובת מסדים שונים עפ"י האופנים האלו: א) הכנסות החצר הגו' שאצל שער שכס ושכונת שערי משה תחולקנה בערך זה: 1) 20% מהכנסותיהן, אחרי נכוי לראשונה הוצאות התקון ומס הקרקעות, ינתן שנה שנה לעשרה אנשים שילמדו בבית המדרש שיסד בהחצר שכפנים העיר, לעלוי נישמתו עד ביאת הגואל, ובערך יעלה 8 פראנק לח' לכל א'. 2) 5% לבקור חולים האספיטאל של עדת האשכנזים. 3) 5% לת"ת וישיבת עץ חיים. 4) 5% להת"ת והישיבה שבשכונת "מאה שערים". 5) 5% להת"ת שבשכונת מזכרת משה. 6) 5% לבית החולים משגב לרך. 7) 5% עזר לשכר בתי מעון לעניי כולל חב"ד. 8) 5% להכנסת כלה לכל כוללות האשכנזים. 9) 3% עזר שכר דירה לעניי כולל קרלין. 10) 3% לישיבת תורת חיים, והתשעה ושלישים חלקים הנשארים ישולחו בכל שנה לקרוביו כחו"ל. ב) מהכנסת הצד גדולה שמחוץ לשער שכס,

נכסים קטנים בערכם שיש לו בפנים העיר, אחרי־כך לראשונה תקונם ומם הקרקעות, ינתן 30% להלוואת. גמ'ח לכל כוללות עדת האשכנזים. 10% להכנסת כלל, והשישים למאה הנשארם ישולחו לקרוביו בחו"ל. כל הסעיפים האלו נכתבו ונחתמו בערכאות הממשלה, ולאפטרוספים הפקיד שלשה מתושבי עיר קדשנו, והמה ישכירו את בתי המעון ויחלקו את הכסף כפי הצואה. ההכנסה הכללית של הנכסים האלו עולה בכל שנה 300 - 350 נאפוליון. — והעזובן נמסר לתעודתו אחרי מותו (י"ז ניסן תרנ"ט).

מלבד הנכסים שעזב בצואתו הקדיש בחייו חצר אחת בפנים העיר למסדים שונים באופן זה: החלק הרביעי ממנו נתן במתנה לבית היתומים הנוסד מהרב הגאון כמוהר"ל דיסקין זצ"ל (ואליה הועתק בית היתומים) והכנסת שלשת הרבעים העולה לחמש מאות פראנק תחולק לשמנה עשר חלקים וייתן לבתי החסד הנזכרים למטה בערך זה: $4\frac{1}{2}$ חלקים לבקור חולים האספיטאל, $4\frac{1}{2}$ למשגב לדרך, $4\frac{1}{2}$ לבית יתומים הנוי, $2\frac{1}{4}$ לת"ת וישיבת עץ חיים, $2\frac{1}{4}$ להת"ת בשכונת מאה שערים.

14. חצר הגברת שיינדיל מיאסי.

החצר הזאת שבה נמצאים עשרה בתיים ומקומה מחוץ לחומת העיר מול בתי משכנות שאננים יהדה הגברת הגו' בעד עניי אשכנזים למעון שלש שנים חליפות חנם, רק שנים מהבתים נקדשו לכוללות הספרדים.

15. עזובן מר ל. לאווענבערג ז"ל.

האדון הזה עזב לפני מותו בידי חברת כ"ח שבפריו סכום של 6,200 פראנק בתנאי שפירותיו יחולקו שנה שנה בין עניי כוללות פולין הרוסית ושבירושלם.

16. "קרן ישועה" מהגביר כמוהר"ר יצחק

ראמצעסדערפער שיחי' באנמווערפען.

הגביר הזה הקדיש בשנת תרמ"ז סכום של 20,000 פלורין אוסטרי לקרן קיים שפרותיו העולים 1100 מארק לשנה, ישולחו ירושלמה בכל חצי שנה לתמך בהם עשרים עניים בסכום 1 מארק לצרכי שבת. את הקרן הניח בידי השר הצדיק כמוהר"ר שמעון וואלף ראמחשילד זצ"ל בפפד"מ, והאפטרופסים בירושלם הם הרב הגאון כמוהר"ש סלאנט והרה"ג כמוהר"ר חיים זאנענפעלד.

17. עזבון הר' נחמן משה (ב"ר מרדכי) וואלקאוויסקי ז"ל.

הגביר הזה שהתאחו בסוף ימיו בעה"ק עזב לפני מותו (נלב"ע כ"ד אדר תר"ס) סך של 10,000 ר"כ¹), בתנאי שפירותיו העולים לסך 380 ר"כ לשנה יחולקו בין בתי החסד השונים אשר לעדת האשכנזים עפ"י האופנים שקבע בעצמו בצוואתו²). את הסך הזה הפקיד בידי השר הצדיק הנז' בפפד"מ, בתנאי כי הפירות ישולחו לפעה"ק בכל שלשה חדשים, ולאפטרופסים פה הפקיד את הרב הגאון כמוהר"ש סלאנט שליט"א ואת הרה"ג כמוהר"ר חיים זאנענפעלד. [אחרי פטירת השר הנז' הועברו העובדות האלו יותר עזבונות ארה"ק שהיו בידו, לידי יורשיו].

[1] מלבד בית הכנסת וטהרתיו איבקה בתים שבה בחייו בשכונת "בתי

אברהם" אשר לפולל ווילנא וואמט.

[2] וזה אופן החלוקה: בית ההולים "בקר הולים האספיטאל" 70 ר"כ, מושב זקנים וקננות 40 ר"כ, ת"ת ושיבת עץ חיים 40 ר"כ, בית יתימים הנוסד מהגאון מוהר"ל דיסקין 40 ר"כ, ישיבת תורת חיים 25 ר"כ, ת"ת מאה שערים 20 ר"כ, ת"ת מוכרת משה 15 ר"כ, נמלות הסד כולל ווילנא 20 ר"כ, נמלות הסדים הכללי 10 ר"כ, לאלמנות ויתומים מכוללות פרושים 20 ר"כ, לעניים מכוללות הפרושים 20 ר"כ (עפ"י דעת ראשפרו פסים). לת"ה של כוללות ווילנא והקראדנא 10 ר"כ, בעד הלומדים ליום פטירתו 50 ר"כ.

18. בתי מר משה אלכסנדר ז"ל מניו-יורק.

הגביר הזה שהי' אחד מחובבי ארה"ק וגבאיה צוה לבניו לפני מותו לתת מהונו סך של 15000 דאלאר למנהלי ועד כל הכוללים שבירושלם לבנין בתים עבור עניי כל הכוללים שיגורו בהם חנם שלש שנים חליפות. אך מפני ההוצאות השונות שעלה לבניו בקבלת ירושתם, החלימו לתת לגבאי ארה"ק רק סכום של 10,000 דאלאר, ובקיץ תרס"א שלחו שלשת מבניו את חלקם 7500 דאלאר ירושלמה יהבן הרביעי לא שלח עוד את חלקו מפני סכסוכים קלים). ובחרף תרס"ב יתחילו בבנין הבתים, ובכלות בנינם יכתבו הקדיש בערכאות הממשלה לכוללות האישכנוים, ובניו הם האפשרופסים עליהם.

(המשך בדרך הבא א"ה)

השלח או הגחון.

מי המעין הזה היו מאז ומעולם למקור לא אכזב ליושבי ירושלם. מימיו שהיום ראויים לשתייה רק ע"י הרחק מפני מלחותם, היו בימי הבית הראשון כנראה המקור העקרי לרוות את יושבי העיר מים, ומהימים היותר קדומים כתקופת בני ישראל בארץ ישראל נודע ומהולל המעין הזה בפי יושבי ירושלם, ומקרים נכבדי הערך מאד נעשו אצלו. אצלו נמשח המלך שלמה (מלכים א' א' ל"ט), המלך יחזקיהו צוה לסתם את הפתח המוביל אל מוצא המעין, ויוליך את מימיו דרך תעלה שחצב לרוחב כל ההר, לבלי יהי לסנחרב וחילו מים (דה"ב ל"ב ל'). לפי המסופר בתוספתא הי' זמן שהשלח הוביש כמעט, ופעם אחת צוה המלך להרחיב את מוצא מימיו למען יגדל קלוחו, אך ע"י התקון הזה נתמעט עוד, וכאשר העמידו את מוצאו במקדש חזר קלוחו כבראשנה. מקרה דומה לזה קרה למעין השילוח בהשנים האחרונות, כי נביעתו נתמעטה הרבה מסבה בלתי ידועה, אך מאשר כי בעת הנכחית משתמשים יושבי ירושלם בשנים כתקונן אך מעט כמימיו מפני מלחותם, לכן לא שמו יושבי ירושלם ואף לא יושבי הכפר סילוואן שממולו את לבם לזה. אולם בשנה הזאת המצוינת מאד כמעט גשמים וגם בעד מי השלח המלוחים ישלמו במחיר מלא, החליטו הפלחים יושבי הכפר סילוואן, המביאים תמיד את מי השלח ועין רגל (ביר איוב) העירה למכה, להשתדל להשיב להמעין את נביעתו, ויאספו מהם ומהיהודים היושבים בקרבתם בשכונת חברת עזרת נדחים ועוד—סך 2000 פראנק, ויתנום לקבלנים מאחיהם שקבלו עליהם להוציא את החפץ הזה לפעולות, וחפצם הצליח. ואחריעבודה זאת לא רבה השיבו את נביעת המעין לאיתנה והוא נהי' שנית מעין לא אכזב ליושבי ירושלם, שכשנה הזאת שמחו על מימיו

שהשיגום במחיר יותר זול מעט. — ומאשר כי בתכונת השלח או הגיחון נכזבו רבים מהחוקרים, לכן אמרנו לברר את מקומו, תכונתו וסבת עליית וירידת מימיו, וחכונת התעלה שאצלו, ועי"ז יתבררו כל הכתובים המזכירים את הגיחון והשלח.

בכר נחלש הדבר כי השלח הוא הגיחון, כי כן מתרגם יונתן בן עוזיאל את מלת גיחון — "שילוחא" (מ"א א' ל"ג), ולדעתנו השם גיחון הוא שמו העקרי, והוא נתן להמעין ע"ש נוחו מתחת להקרקע מבלי-קלוח כרוב המעינות. ורק אחרי אשר נחצכה התעלה אשר נכחה ישלח את מימיו לעמק הטירופיון וגיא בן הגום כאשר נזכר 'וזה היה בימי מלכי יהודה ולא יאחר מימי מלכות חזקיהו' נקרא גם בשם "שלח" (ישעיהו ח' ו'). ועתה נבאר את מקומו ותכונתו:

השלח או הגיחון הוא בזרוע הדרומי של הר המוריה (הנקרא בכה"ק וגם בפי חז"ל בשם "עפל"). בשיש עשרה מעלות נרד לאולם מערה מקורה ומטנו נרד בארבע עשרה מעלות החצובות על פני חצי רוחב המערה, לגוף המערה או המקוה אשר בה יקוו מי השלח, והכל חצוב בסלע ההר. גודל המקוה 3, 60 מטר באורך וברוחב 1, 60 מטר, גבהה יותר מקומת איש וקרקעיתה מלא אבני חצץ קטנים. המים נובעים לאט מבלי קלוח ושואן מתחת להמעלה התחתונה, פיצוץ פעמים וגם ארבע פעמים ביום (לפי מצב עתות השנה). בעת עליית המים יגיעו עד יותר מחצי קומת איש, ובשאר עתות היום אחרי לכתם דרך התעלה שנוכיה, יגיעו עומק מי המקוה רק עד חצי המטר. — סבת הנכיעה החולפת הזאת תבואר באופן זה: בסלע ההר מתחת להמעלות הנזכרות (לאמר לצד מזרח של המקוה), נמצאת ברכה אשר ידי המבע כוננוה, המקבלת מימיה מפלגים רבים, ובהכרכה הזאת יש צנור סתום היטב אשר דרכו ילכו המים למקום מוצאם הגלילי

'להמעלה התחתונה של המערה). הצנור הזה יחל מעט מעל קרקע הברכה ויולה למעלה עד מעל פני הברכה ופה יקפף בדמות ב"ר ויורד למטה עד מוצאו. ועל פי תבניתו נוהג בחיטפכות מימי הברכה ח"ה ד"ו פ"י (העכ"ר), והוא: במלאת הברכה מים עד השוק העליון של הצנור אז ירדו כל מי הברכה דרך הצנור. אולם במים יקו מים בהכרכה עד השוק העליון, יעמרו המים במקומם ולא יצאו דרך הצנור.

השלח הוא בצד מזרח של העפל (שהוא הזרוע הדרומי של הר המורה) והמבוא אליו הוא בנחל קדרון המפריד בין העפל (שלמערכו) ובין הר הזיתים (שלמזרחו), והמבוא להשלח ה' גם בימי הבית הראשון מחוץ לחומת העיר, אם כי ראש העפל ה' בפנים העיר, ועליו ישבו הנתינים (נחמי' י"א כ"א) למען יהיו סמוך למי השלח שמתנו הספיקו מים לבית ה'. וכאשר רצה המלך חזקיהו לכלי ימצא סנחריב וחילו מים בבואם לצור על ירושלם צוה לחצוב תעלה בכותל המערבי של גוף המקוה דרך כל רוחב הר העפל למען ילכו מימי דרך התעלה הזאת לעמק הטירופון שבמערכו, שהעמק הזה והר ציון כלו (גם חלק ההר שכעת הוא מחוץ לעיר) שבמערכו—היו בתוך העיר, ובקצה התעלה עשה ברכה גדולה (ששירידיה נכרים עד היום) שבה יקו מי השלח לתשמיש יושבי העיר, ויתרם ישקו את גנית המלך (נחמי' ג' ט"ו) שהיו לפי הנראה במקום גנות הירק הנמצאים עד היום כגיא בן הנם, ואת המבוא למערת השלח שה' מחוץ לעיר סתם באבנים ועפר לבלי יודע לאיש. ובוה יוכן ספור המאורע הזה המסופר בדברי הימים (ב' ל"ב ל') שכל המכארים נתחבטו בכאורו, לאמר: והוא יחזקיהו סתם את מוצא מימי גיחון העליון, (לאמר מכוא המערה שנכחה יבוא דרך המעלות הנזכרות להמעין, ותהי' מלת "העליון" מוסבת על מלת "מוצא" לא על מלת "גיחון",

כי מעולם לא הי' בירושלם גיחון עליון וגיחון תחתון כאשר חשבו רבים (בטעות), ויישרם (לאמר הולך את מי הגיחון ישר בתעלה החצובה דרך ההר) למטה מערבה (ר"ל בערבה¹). והוא עמק המירופיון שהזכרנו, הנשען לעיר דוד (הר ציון). אך התעלה הנפלאה הזאת החצובה כלה בסלע ההר ואשר נכחה ילכו המים עד היום, הוא 533 מטר, ורחבה כקומת איש, והיא הולכת בדרך עקלתון מאד, כי רחב הר העפל כחמקום הזה בקו ישר הוא רק 335 מטר, גבהה איננה שוה בכל המקומות, במקומות אחדים נוכל לעבור בה בקומה זקופה, ויש מקומות אשר נאלץ לילך על ידינו ורגלינו², וסבת עקמימות חציבתה ואי השתוות גבהה על פני כלה תתכאר לנו עפי' הכתבת שנגלתה בשנת תרמ"ב בהכותל שבקצה המערבי, שממנה הראנו לדעת, כי מפחד חיל סנחריב נעשתה מלאכתה במהירות גדולה, וחוצבים רבים עבדו בחציבתה משתי קצות ההר, ולפי הנראה החטיאו את הקו הישר, ורק באחרונה נפגשו יחד "אש לקרת רעו גרון על גרון"³, והמים שטפו ועברו דרך התעלה או הִנְקָה ה

(1) מלת "מערבה" שבסוק זה לא תוכל להתבאר כשמוטה לפי אות מ ע ר ב, מפני כי המציאות תגיד לזה, כי תוצאת התעלה היא במזרח עיר דוד שהיתה בהר ציון, כי הר ציון הוא במערב הים ירושלם ולמערב הר המוריה, ועסק המירופיון הנה למזרח הר ציון ולמערב הר המוריה או העפל, אולם בהפליאה הזאת כבר הרגיש רב יוסף הסתרנס לרברי הימים וישביל לתרגם מלת "מערבה" במלת "מישראל" לאמר ערבה או עמק.

(2) החוקר Warren מצא בתקרת התעלה מביא ההולך ומשתרע לפאת מערב העיר, ובסופו יש חדר מקורה כרוחב 12 מטר, ובו מצא כדי הרס מנורות וזכיות פחמים ואפריזמה אבה לשער כי בהמקום הזה החביאו היהודים את עצמם בעת מלחמת הרוטאים.⁵ מנגון הכתבת שנחרתה בשש שורות בשפת עברית ובכתב הצוריים, ומלים רבים ממנה נמשששו ונמחקו כבר באופן שאי אפשר לקראם כלל, ואת נוסחתה העתקנו בלוח ארץ ישראל שנה ב' לשנת תרנ"ו עמוד 26. והסלע שבו נחרת הכתבת, נעקר ממקומו והנהו כעת בבית אסף העתיקות אשר לממשלתנו בעיר הכירה, וסבת עקירתו וכל הנזע לתגלת חציבת התעלה בארנו ג"כ שם בארכה.

באשר תקרא התעלה בהכתבת עצמה) לעמק המירופיון. והנה מלבד התעלה הזאת שנעשתה מהמלך חזקיהו נחצבה כבר תעלה להעברת מי השלח דרך הר העופל לעמק המירופיון מהמלכים שמלכו לפניו כי בשנת תר"ן גלה האדרכל Baurath Dr. C. Schick תעלה שניה ההולכת מהשלוח על פני כל רוחב העפל ומרבית החוקרים מסכימים שהיא הקדומה ורק מאשר כי בזמן מה אחרי חציבתה העמיקו את מוצא השלוח למען הרבות מימיו (כמסופר בתוספתא שהוזכרנו למעלה) לא יכלו עוד המים לעבור נכחה ויאלץ חזקיהו (שחפץ לסתם את מנוא השלח) לחצוב תעלה אחרת חדשה דרך כל רוחב ההר. —ועתה נבאר את תכונתו ומצבו בעת הנכחית :

השם העתיק של המצין הזה "שילוח" וביחוד שמו העקרי "ג'יחון" נשכח כמעט כליל. הספרדים יקראו להמצין הזה מבילת אהרן הכהן והאשכנזים בשם "מכילת" ישמעאל כהן גדול. הנוצרים יקראו לו "עין ס"ש מדיס" והישמעאלים — "עין אום אל-דרג" (עין אם המדרגות) ע"ש המדרגות הרבות המובילות אליו¹⁾ ולשטף מימיו בעבר השני של התעלה יקראו "עין סילוואן" והיהודים — "שילוח". — ובאשר אמרנו יפכו מימיו פעמים אחדות ביום, והמה ירדו דרך התעלה הנוכחת, ושם יקוו באגן קטן וממנו יצאו דרך מרוב מגולה על פני מערב העפל, וישקו את גנות הירק (השייכים לכני הכפר סילוואן) הנטועים על חלק מגיא כן הנום הגובל עם נחל קדרון ועם עמק המירופיון הנז'. — יושבי הכפר סילוואן יקחו את מימיו לכל תשמיש, אך לא לשתיה, ונשי ובנות הכפר יכבסו את בגדיהם בשפת המצין, וגם יעבדו בו עורות.

[1] גם הישמעאלים מחזיקים אותו למעון קדוש ולפי דעת יש לו קשר וחבור

עם הכור הקדוש "ביר ג'ימג'אס" אשר במיכה.

מימיו כעת מלוחים מעט, (אך לא תמיד בשוה), ומכת
מלחותם באה מהפרדת היסודות והחמרים האצורים בהמקום
אשר דרכם יעברו המים, וכן מפאת החלאה שיסכנו הכובסות
ומעבדי העורות, אך בכ"ז ראויים הם לבישול, רחיצה, כביסה וכו'.
ואחרים מיושבי הכפר סילוואן יביאו את מימיו בנאדות העירה
למכור, ומפני מלחותם האמינו רבים מיושבי ירושלם עוד כהמאה
השניה, להאלף הנכחי, והאמונה הזאת נשתלשלה עד זמננו, כי
מי השלח מרפאים כל מחלה וכל נגע. ועוד לפני חמש ועשרים
שנה הלכו רבים מיושבי עירנו לרחץ במימיו (ראה למעלה עמוד
100), והנה בשנת תרנ"ב הצערה נביעת מי השלוח, על פעם או
פעמיים ביום, והיו ימים שלא נבעו כלל, וכמעט יבש ונחרב
וכמליצת ד"ל בתוספתא שילוח היתה נמלה מהלכת
בו. יושבי הכפר סילוואן שנסו לעשות איזה פעולות להטבת
נביעתו ולא עלתה בידם, האמינו כי הקטנת נביעתו באה בתור
עונש על עקירת סלע הכתבת ממקומה, שנחרתה לפי
אמונתם מהמלך, שלמה. אולם מחסר המים של השנה
הזאת הכריחתם לעשות פעולה ממשית בתקון נביעת המעיין,
וכאשר אמרנו נמצאו מקרבם קבלנים שקבלו עליהם את תקון
הדבר, והמה חפרו מתחת להמעלה התחתונה שממנה נובעים
המים, וימצאו כי גפרצה הברכה שבה יקוו המים מפלגים רבים,
וגם הוצרכו אבנים ועפר בשפת הצנור הכפוף בדמות דיופי
שהזכרנו, ולכן פרצו המים להם דרך למקומות שונים, ומיד נכחו
לדעת כי מצאו את הקלקול, וימחרו להוציא את האבנים והעפר
משפת הצנור ולנקות את הברכה ממה שנצבר בה במשך הזמן
ויבנו חייץ מוח בצימנט על פני המקום שישם פלסו להם המים
נתיב, ומיד שבה נביעת מי השלח לאיתנם כמלפנים, ואח"כ
פנו גם את התעלה ההולכת דרך ההר למען ישטפו המים שטוף
ועבור להגנות, ותהי הרוחה להם וליושבי העיר.

הרבנים הראשים (חכם באשי) בתוגרמא

אבריהם צמח	ואקיל חכם באשי	אדרינופול
יוסף בן סיניור	חכם באשי	אזמיר
אליהו חזן	ואקיל חכם באשי	אלכסנדריא
שלמה צפדיה	"	ארם צוכא
פנוי		בגדאד
רחמים פראגון	"	בנגאזי
אברהם כהן	"	ג'ורלו
מירקאדו אלפגדרי	"	דמשק
חיים חזקיה מדיני	"	חברון
אהרן אלחדף סיט	"	טבריא
יעקב מורחי	"	מריפולי הדמשקית
יהורא קמחי	חכם באשי	מריפולי המערבית
חזקיה שכת	ואקיל חכם באשי	יפו
י' שי אלישר ראשון לציון	חכם באשי	ירושלם
אהרן ברזאני	"	מוז'ול (מוצול)
יעקב קובו	קאימקאם חכם באשי	סאלוניק
מרדכי לוי	ואקיל חכם באשי	צידון
משה מאמאן	"	צפת
משה שבי	"	קליפולי
רפאל בן שמעון	"	קאירא
משה לוי	קאימקאם חכם באשי	קושטא
בכור אולאגון	ואקיל חכם באשי	רעטא
משה פראנקו	חכם באשי	רודס
ישראל	"	תוקאד

תגליות חדשות

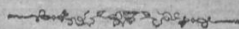
בחדש אדר נגלה במקרה באחוזת אחד מאחינו הבבלים בשכונת "בתי נסים ב'ק" במרחק 600 רגל לצפון חומת העיר ולמערב שער שכם—רצפת מאזאיק נפלאה ויפה מאד. כעל האחוזה חפר באהוזתו לעשות בור, ובעומק של 3 רגל נמצאה הרצפה. אך עד היום לא נגלתה כלה, כי בהודע התגלית הנפלאה הזאת להממשלה, פקדה לעצור כעד פנוי כל המקום, עד כוא תשובה מהממשלה הראשית. אך החלק הנגלה של הרצפה הוא $6\frac{1}{2}$ מטר ורחבו $3\frac{1}{2}$ מטר כערך, ובארכו עשויים במלאכת מאזאיק שלשה ציורים שונים. הציור העליון יתאר לנו את תמונת המנגן היוני Orpheus¹ היושב ומנגן בכנורו, וסביבו מסגרת יפה ישרה וכתובה מציורים היות ועופות שונים שנקהלו לשמע מנגינותיו—כפי ההגדה הידועה—ופניהם מכוונות מול פני המנגן, ואצל רגליו כפנים המסגרת מציורים האלילים פאן וקינטור, ובמקציעות העליונות של המסגרת ראש יופיטר ומינערווא. בהציור השני מתוארות תמונות שתי נשים, ואצל האחת כתוב באותיות יוניות Theodosia ואצל השניה Georgia, ולפי הנראה הן תמונות מנגנות ידועות. משתי עכריהן כולטות שתי אבנים בגובה של 20 סנטימטר המעוטרות למטה ג' כבכתרות של מאזאיק, והאבנים הולכות ומתקצרות למעלה עד כי גוכל לשער כי הן היו בסים לאצטמא או קתדרא. הציור השלישי קטן מהקודמים, ולימינו נראה נער ובדיו משה המוקף במסגרת מרובעת, ואחריו עגול ובו כעין ארי. ולשמאל הציור כלב ועל צוארו רביד המוקף

(1) הוא אורפיאוס אשר עליו חסר ההגדה כי בשירתו זנננו השקיש את הרוחות ואת הסערות הנעי את דאבנים ואת העצים, ויהפוך את החיות המורפות למלומדות וביתות' גם ירד שאול להציל את אשתו המתה ועל.

במסגרת מרובעת. כל התמונות ודציוריהם והאותיות הנזכרים אינם מצוירים בצבע או ששר, כ"א בטלאכת מאזאיק, לאמר כאבנים קטנות של גוונים שונים לפי טבע הדבר שנקבעו בסלע הרצפה, וכל התמונות הן שלמות בתכלית, לא נתקלקל ולא נגרע מהן דבר, ותזהרנה לנגד עינינו בצביונן ויפין כביום צאתן מדי האומן, ומאזאיק יפה ושלם כזה לא נמצא עוד בארץ. לפי ההשערה היתה הרצפה הזאת רצפת אולם הנגון באחד ההיכלים של הרומאים בירושלם, ומלאכתה נעשתה בהמאה השניה או השלישית לספירת הנוצרים. וכאשר אמרנו לא נפנה המקום כלו, ויוכל להיות כי ממעל להציור העליון יש עוד ציור או ציורים, אך קשה יהיה לגלותו כלו כי חלק ממנו הולך תחת הדרך החולכת שכתה.

בכנסית הנוצרים הקטולים שבכפר קאנא בגליל, יש כעין בור קטן ובתחתיתו נמצאה אבן אחת ועליה כתבת בכתב אשור, ג"כ בטלאכת מאזאיק אבל רק מאבנים שחורות. אולם אותיותיה אינן נכרות היטב, ועד היום אי אפשר לדעת את תוכנה, והמלים שאפשר להציל הם: רק, תנחום, כך, כוּטח.

במבוכת ירושלם נמצאה אבן-חותם קטן שגדלה כגדל הפול, ומצדה האחת היא עגולה וצדה השניה חלק. עיניה נוטה לתכלית, והיא קשה מאד, ובצדה החלק חרות בשתי שורות בכתב עברי העתיק (שטרונים) המלות: לחמדיהו בת שבניהו. השם האחרון נזכר בדה"א ט"ו כ"ה, וע"י האבן הזאת הרוחנו שם חדש לאשה, ולפי הנראה היתה אבן החותם הזאת קבועה במטעת או אצערה.

חדשות וזכרונות *

ירושלם. בחורף תרס"א נפתח גם כיתפקודת פאסט צרפתי אשר תשלחותכיא מכתבים לכל ארצות התבל עפ"י חקי הפאסט הכללי וסדריו. — וכל הפאסטים מקבלים עתה מכתבי כסף וצורות להגיעם לכל ארצות תבל, וכן יביאו מכתבי כסף וצורות הנשלחות מכל ארצות תכל לפעה"ק, לא כמו שהיה לפנים, שמכתבי כסף וצורות נשארו בבית סוכנות האניות ביפו, ובעליהם נאלצו להביא ע"י סוכן פרטי.

בית מועצות הפאסט הכללי שבעיר בירת ממשלתנו, פקד על מנהל הפאסט הטורקי פה לשוב ולפתח סניף להפאסט ברובע היהודים, ולמסר את הנהגתו לאחינו הי אליהו האניג אפנדי מי שנהל כבר את המחלקה הזאת לפני שנתים. ועל חותם הפאסט בשפת טורקית וצרפתית "רובע היהודים". וגם בתחנת מסלת הברזל הכינו לו חדר מיוחד לקבלת מכתבים בכל יום עד רגע צאת הרכבת.

מחלקת האוניברסיטת לשפות ארץ הקדם וקדמוניותה שבאמריקא החליטו לכונן פה מכון ארכיאולוגי, והתלמידים אשר יאבו להשתלם בשפות ארץ הקדם וקדמוניותה, ישולחו לירושלם, ובהמכון הזה ימצאו את כל הספרים, המפות וכו' הדרושים למחקריהם, אחד הפרופיסורים בא בחורף תרס"א לחקר אחרי מהלך הענין, ולע"ע קנה מספר ספרים ומפות ועמידן בחדר מיוחד תחת חסות של קונסול אמריקא, וישב לארצו להציע את דעתו והחלטתו לפני חבריו ותומכי הדבר, ובשנה הבאה יבא פרופיסר אחר לגמר את הדבר. ולפי הנשמע כבר נמצא להם נדיב אשר נדב להמכון הזה סכום הגון למוכת חפירות מדעיות בארה"ק.

פתח תקוה. הרופא ד"ר שטיין ששימש שנים רבות בתור חיפא בית מועצות העיר וכיה"ח "שער ציון" כיפו, נתקבל לרופא בהמושבה הזאת ורק שלשה ימים בשבוע יבא כיפו לענות לכל דורשיו. חברו. הרב הגאון וכו' כמוהר"ר חזקיהו מדיני בעל מחבר ספר "שדה חמד" נעתר לבקשת ראשי העדה לקבל עליו את משרת הרבנות, וכבוד ראש רבני ירושלם הפקידהו לממלא מקומו (ואקיל חכם באשי) אצל הממשלה.

יריחו. אגודת הקטור שהביאו היונים (כאשר הזכרנו בלוח ארץ ישראל) לא רק שלא השיגו רשיון מאת הממשלה הראשית להפליג בים המלח והירדן, כ"א להיפך, בא מאמר האוסר את הפלגתם בים המלח והירדן והן עומדות בתעלה שנעשה למען אצל החוף, ולפי הנראה יאלצו בעליהם להוליכם לחוף יפו. — גם אגודת הממשלה חדלה מלכת על פני ים המלח מפני שהוצאותיה רבה על הכנסותיה, וההולכים לקיראק יקיר מואב) מוכרחים לילך דרך הנשר אשר על פני הירדן, ועי"ז יאריך דרכם שלשת ימים.

בה פתח אחד מאחינו האשכנזים חנות, וכתשעה מאחינו האורפאים עובדים בתור פועלים אצל איש אחד שלקח בחכירה אחוזה מאדמת השולטאן יר"ה, אך התאחזותם בה איננו בטוח עוד. ובקביעות נתישבו בה שנים מאחינו האשכנזים שחכרו אחוזה לכן ירק ולפרדס על מישך מ"ו שנה. — לרגלי התאחזות המשפחה האחרונה באה האפשרות לחולים יהודים לרחץ במי ים המלח. החולים יעשו חוזה עם בעל העגלה המוליכם ליריחו — לעמד עמם בכל ימי רחצם, ולפני עלות השחר ילכו בה לים המלח, למען ירחצו בו עוד לפני תגברת השמש. ולפנות ערב ירחצו בהברכה שאצל מוצא "עין סולטאן" (לפי המסרה המצוין שרפא אלישע) הסמוך ליריחו, וחוכר האחוזה בונה לו כעת בית חדש מרווח שיהיה ראוי למעון ארחים, אך שו"כ אין לע"ע שם, ומוכרחים להתפרנס בחלב, דגים וירקות.

מכסת החלוקה בירושלם ואופני חלוקתה⁽¹⁾

שם הכולל	מספר (נפשות) ⁽²⁾	כל נפש לשנה ⁽³⁾	קדימה למשפחה	הסכום הכללי	הסכום הכלי בפרנקים
ווילנא וואמוט ⁽⁴⁾	2300	3 - 9 ר'	3 - 35 ר'	2400 ר"ב	60000
גראדנא ⁽⁵⁾	1650	4 - 8 "	5 - 50 "	15000 "	37500
מינסק ⁽⁶⁾	1015	5 - 12 "	5 - 60 "	5000 "	12500
רייסיק ⁽⁷⁾	700	8 "	5 - 75 "	5000 "	16250

[1] ע"ד ראשית התיסרות החלוקה והשתלשלותה בארצות השונות, סדרה ותקינה נדבר בארובה במאמר מיוחד במאספני הספרות "ירושלים".
 [2] במספר הנפשות נחשבות גם המשפחות 'המקבלות חלוקה' היושבות ביפו צפת טבריא וחברון.

[3] מאשר כי לפי המנהג הקדום בארץ מוכרז כל שומר דורה לשלם את שכר דירהו במקדש בעד כל השנה, ורובא דמנכר ממקבלי החלוקה מוכרזים לקבל את חלקתם מראש בעד כל השנה לשכר דירתם, לכן הנהינו מרבית מטוני הכוללים לחץ שטיות על זמנים ידועים אם בחתימת ידם או בחתימת בעל החלוקה וקיומם והשטרות האלו ימכרו בשוק בנכסיו 5-10 למהא לפי מצב הכולל, והיותר נצרכים מחלפים חלק משטרותיהם בהנמ"ח הכללי "שערי חסד" (ראה חלק ההודעות צד י"ב) או אצל נדיבים פרטים. והאיש שמצבו יכריחוהו 'לזגלי איזה סבה' לקחת את חלוקתו על איזה שנים במקדש, ישעבד את חלוקתו בכתב, וסופר הכולל יקיים את "השעבוד", וגם הוא ימכר בשוק, רק בנכסיו יותר גדול מהשטרות.

[4] אלו שייכים גם מהותות קורלאנדר וליסלאנדר, והוא הכולל הראשון לאשכנזים ומטני נסדרו יתר כוללות הפרושים. מושב הנכאים בוויילנא.
 [5] נסדר בשנת תרמ"ז.

[6] מפני מעוט ההכנסה הורידו בשנים האחרונות את הרו"כ למחצה או שני שלישים, ויש הרבה שאינם משימם כלל חלוקה. את שטרותיהם מחלפים בהנמ"ח של הכולל העולה 2000 ר"ב.

[7] נקח הוסיא הלבנהו והם הנוב' שקלאוהו מאהלעוו ועוד, נסדר בשנת תר"כ בעידן, וסבת עניוהו מפני כי עשירי המהוונות האלו הם הסירי חפ"ד אשר להם מילל מיוחד. מושב הנכאות הראשית במאהלעוו.

שם הכולל	מספר נפשות	כל נפש לשנה	קדימה למשפחה	הסכום הכללי	הסכום הכללי בפרנקים
פינסקו	700	ר"ב 4 — 20	1500	ר"ב 3750	
סלאנימי נדאדנא ²	161	12 - 10	" 35 - 10	" 6000	
סובאלק ולאמא ³	700	" 10	" 70 - 5	" 35000	
ווארשא ⁴	1600	" 10	" 80 - 20	" 93000	
חב"ד ⁵	900	" 15	" 105 - 10	" 37500	
וואלין ⁶	1000	" 1,50	" 14 — 2	" 9000	
זיטאמר	300	" 45	" 22 - 13	" 3500	
באסאראביא	120	" 2,75	" 3 - 1,50	" 625	
קארלין ⁷	450	" 2,75	" 4 — 1	" 3750	

- (1) עיר באחו מינסק ונדחף ממנה לגלי מעוט המשלוח ורבו המקבלי בשנת תר"ח. דמי נפש אין להם ורבים מהם לא ישינו כלל חלוקה.
- (2) מיוחד לחושבי העיר הווארש וועד שנים שלש ערים שבסביבותיה ונפרד בשנת תר"כ מפני מעוט המקבלי ורבו המשלוח.
- (3) נפרדו בשנת תר"י. מושב הנכבאית היאשית בשוועין (מתח סובאלק).
- (4) כל נוף פולין (מלבד מחוז סובאלק ולאמא) וגם איה מחוזות בפרוסיא הקרובים להנבול. נפרד בשנת תר"ב ומאוחד מפרושים וחסידי יחדי.
- (5) בסף חלוקתם מאוחדת עם חלוקת חברון של יושביה (מלבד אחדים) הם חסידי חב"ד. ונבאים ראשים בחו"ל אין רק כל עיר תשלח כל הסף הנקבץ למחוז הכולל בירושלם ובכל שלשה חדשים ישלחו הממונים מפה חשבון מהסוף הנכנס אצלם ועל סוף יערבו נכבדי רבני חב"ד שיתאספו באחת הערים בכל חצי שנה את ערך רשימת החלוקה. ומלבד החלוקה הווארש יש להם חלוקה קטנה מיוחדת ד' אוה"י פעמים בשנה העולה כחצי סראק לנפש הבאה מאותו רמבנה"ל המקבץ בפנים רוסיא עפ"י ערך ידוע שהם משיגים מועד הכללי.
- (6) בהנבול הזה ובזמן כן בשני הנבולים הבאים אחיו (שנפרדו ממנו בעת האחרונה לגלי דלותו והתפרדות הרבנים) נרשם ברשימת החלוקה דמי נפש בסך 6 ר"ב ודמי הקדימה מן 10 עד 80 ר"ב אך זה שנים רבות אשר מפני מעוט הסוף הכא מהנבאים בחו"ל מוכרחים הממונים לשלם בעד כל ר"ב חמושות או עוד פחות מזה ומפני הכלל מעלון בקדש ולא מורידון לא יורדו את רשימת החלוקה על הערך האמיתי ובהנבול הזה כמית' כוללות החסידים יבאו הכספים ע"י הרבנים.
- (7) נפרד מכולל וואלין בשנת תר"ה.

שם הכולל	מספר נפשות	כל נפש לשנה	קדימה למשפחה	הסכום הבללי	הסכומים בפרנקים
ליבאשווא	50	7 ר"ב	ר"ב	350 ר"ב	875
קורדינאו	180	18 "	45-25	5000 "	12500
וויניצא	150	12 סלורין	50-2	3000 סלו	6000
זיעבנבראן	60	40 "	240-80	4000 "	8000
קאסאו	140	8 "	30-5	2100 "	4200
לעטבערג	750	20 "	200-10	20000 "	40000
בוקאווינא	160	15 "	60-10	3500 "	7000
אונגאריא	1300	1000 נר	400-150	1090000	200000
הוידל	190	160 פרנק		30400 פר	30400

- מחוז מינסק. נפרדו במקורות רבם ומרביתם לוקחים גם מחלוקת ערי מולדתם.
- מחוז מינסק. עיקר הכולל ה' מקורם בצבריא, ולהיחידים שבירושלם נשלחה החלוקה משם, ורק בשנת תר"ן נהיו גם פה לכולל לבדם.
- בארץ אוסטריא. וכל הכוללים של המדינה הזאת מאוחדים הפרושים עם החסידים, והכולל הזה עם ארבעת הכוללים שאחריו היו לפנים לכולל אחד תחת השם "כולל אוסטריא", ורק זה כעשר שנים נתפרדו למחוזותיהם.
- בחורים יקחו פחות מהסך לפי מספר שנותיהם, היינו פחות מהחצי, חצי ויותר מהחצי. הכולל הזה מכנה א"ע כחותמו בשם "שומרי החומות". וחלק לא קטן מחלוקתם תבא להם מבני ארצם שבאמריקא, ונפרדו מכוללות הפרושים בשנת תר"כ. ומלבד החלוקה יתמכו בני הכולל הזה בכל מקרה אם טוב ואם רע לפי מצבם ומעלתם.
- ר"ת האללאנד, ודייטשלאנד, והכולל הזה ה' הראשון שנפרד מהכולל הראשו ווילנא, וואמוט עוד בשנת תר"ט, ורק חמשה והמישים למאה מהבסך הנקבץ בארצות אשכנז והאללאנד יתחלק להכולל הזה, והנשאר יתחלק לכל כוללות האשכנזים והספרדים שבירושלם כפרון צפת וטבריא ארבע פעמים בשנה בתור "חלוקה קטנה" העולה 28 סנטים לנפש. מושב הגבאים הראשים באמשטרדאם, והם מתוארים בשם "פקידים ואמרבליים". ובסך החלוקה תגיע לכל יחיד ד' פעמים בשנה בשטר המהאה פתוב עברית ע"ש הבאנקיר ואלירו.

שם הכולל	מספר נפשות	כל נפש לשנה	קדימה למשפחה	הסכום הכללי	הסכ' הכלי בפרנקים
וואלחאי	600	10 פר'		6000 פר'	6000
בוקארעשט	140	" 24		" 3400	3400
אמריקא א	260	" 120		" 27000	27000

[1] נערים סחוחים מבני שש יקבלו חצי הסכום. הכולל הזה נודע רק פה. כי הוא מקבל את סך החלוקה שאת מנהלי ועד כל הכוללים פה. אשר לפי הפשר בשנת תר"ם ניתן להכולל הזה שליש מהכסף שנאסף בארצות הברית בעד ועד הכללי. הערה כוללת. מהרשימה הזאת נראה כי סכום הכללי של החלוקה הוא 663,750 פראנק. ואם נציף אליו את הסכום 54,000 פראנק הבא מאמריקא להועד הכללי (ראה למעלה בהערה) ואת הסך 29,950 פראנק הבא מאשכנז והאללאנד לכל העניים בארבעת ערי ארה"ק (ראה בעמוד הקודם הערה 5) יעלה הכסף הנכנס מאירופא ואמריקא (מלבד הכסף הבא להועד הכללי מפנים רוסיא ועוד) לסך של 747,400 פראנק. — והוא נכנס בערך זה : מרוסיא 331,750 פראנק, מאוסטריא-אונגאריא 265,200 פראנק, מאשכנז והולאנד 60,050 פראנק, מירומאניא 9400 פראנק, מאמריקא 81,000 פראנק. ואת הסכום הנכנס לכוללות המעדרים והמערבים [מאזיא ואפריקא] ואופני החלוקה אצלם וסכום החלוקה של יתר ערי ארה"ק נפרסם באחד מהכרכים הבאים.

בית עתיקות הכללי בירושלם.

בית אסף עתיקות שנוסד בעירנו בהשתדלות שר בית מועצות ההשכלה השר הנאור איסמאיל באי (כאשר הודענו בה"ירושלים" כרך ה' צד 288) הנהו לע"ע בחדר אחד גדול כחצר בית הספר אשר להממשלה ברובע באב האמא סמוך לשער "באב אל-זאהרא" (או כאשר יקראו הלועזים שער הורדוס).

בהחדר הזה שחלונותיו פונים קדמה מזרחה מול הר הזיתים, נמצאים ששה ארונות המשובצים בלוחות זכוכית מכל ארבעת עבריהם, והם עומדים רחוק מעט מהקירות וגם איש מאחיה באופן שיוכלו לעבור מסביב וביניהם ולראות ולהתבונן על

האצור בהם. הארון במספר 1 אוצר בקרבו 101 משברי כלי חרס שנמצאו בהחפירה שחפרה חברת חקירת ארץ פלשת שבאנגליא לפני שתים עשר שנים ב"תל-אל האסי" (למזרח עזה), וכלם (על דברת מר דר' בליס המסקח הראשי על החפירות) מהתקופה הקדומה שלפני ביאת ישראל לארץ. והמה נשארו כל הזמן הזה בבית מועצות ההשכלה שכעירונו. בהארון מספר 2 נמצאים 116 עתיקות משברי כלי חרס ובהם גם ידות כדים שעליהן מבוועים חותמות (ראה ה"ירושלים" כרך ה' צד 254), וכלם מתקופת בני ישראל. הארון מספר 3 אוצר 184 עתיקות מתקופת אלכסנדר הגדול. בחלוח התחתון של כל ארון מונחים החפצים הכפולים והם אינם מסומנים במספרים, ובהארון מספר 3 הם הרבה מאד. הארון מספר 4 נושא עליו את השם "חפצים שונים", והוא אוצר בקרבו, מלבד שכרי חרס שעליהם מצוירים תמונות אנשים ובעלי חיים, גם חפצים שונים מברונז, ברזל, עצם ואבן. הארונות מספר 5, 6 אוצרים אננים אדומות כתבנית בע"ה שעליהם חרות סאווה מילים. לוחות, מטבעות וחפצי זכוכית. — על כל אחד מהחפצים שבארונות נדבק מספר ובפנקס מיוחד נתבאר תכונת ומהות כל חפץ וחפץ בשפת אנגלית הנערך מאת דר' בליס. המטבעות נערכו למיניהם וזמנם ע"ד ר"ס עלא מעריל קונסול ארצות הברית פה, התכונה המיוחדת של בית עתיקות הזה נראה לעין כל, כי הוא כולל חפצים שונים המיוחדים רק לקורות הארץ מהתקופה היותר קדומה היא תקופת הכנענים עד תקופת הרומאים. הארון איסמאיל כאי מנהל מועצות ההשכלה מקוה להשיג בקרוב רשיון מעיר הבירה להעמיד בבית העתיקות מפקח למען יוכל להיות פתוח להקהל בעד שכר מצער ולהדפיס את הרשימה. ואין ספק כי הבית הזה יגדל, ושנה שנה יתוספו מספר עתיקותיו, ויהי לעונג ותועלת גדול לכל תרי ארה"ק ומכריה.

השנה

'מחצי אב תר"ס עד חצי אלול תרס"א)

המצב בכלל.

השנה הזאת (תרס"א) היתה מצוינת מאוד במעוט גשמי היותר והמלקוש, עד כי גם זקני עירנו לא יזכרו שנה שחונה כזאת. הגשם שיירד עד חדש אייר עלה 28 סנטימטר בעוד שבשנה בינונית כמות הגשמים 50 סנטימטר. ולא רק בירושלם לכד, כי גם בכל ערי ארץ הק נעצרו השמים. במכריא הי' מדת הגשם עד חדש אפריל 31,70 סנטימטר (וכה ובסביבותיה נראה גם הארכה). אחר הפסח ירד בכל ארץ הגליל גשמים חזקים, אך בירושלם היו עננים ורוחות וגשם לא היה, ורק ביום כ"ו וכ"ז אייר ירד גשם חזק כמדת $2\frac{1}{2}$ סנטימטר והוא הוסיף מים על ב' או ג' שבועות בערך. — במקומות רבים נשתדפה התבואה, ויושבי עירנו פחדו מפני שנת יוקר ואולי גם כצורת, ואמנם כעבור הודש האביב מבלי גשמי המלקוש, עלה שער החטה והשעורה במדה מרובה, אך אחרי עבור זמן קצר ירד מחירם, והיוקר לא האמיר כל כך, כי קטח במדה מרובה הובא לעירנו מיון, אזיא הקטנה ורוסיא. וגם הקציר לא היה כל כך רע כאשר חשבו, כי הגשם שהיה בחודש אייר הציל במקומות רבים את התבואה משדפון. אך מחסר המים נרגש מאד, כי כמעט כל כורות העיר נתרוקנו בשלשה חדשים לפני הזמן המורגל, וגם הכורות שהי' בהם מעט מים נסגרו למען החזק את מימיהם לירח תשרי, וכמעט כל יושבי העיר קנו את מימיהם כמחיר, בנינים רבים שעמדו להכנות לא נכנו מפני יוקר המים. שתי המחנות הגדולות שבעירנו עמדו מלעבור, וגם

הרבצת רחוב יפו חדלה, ומחיר המים עלה במחצית ולפעמים פי שנים ממחירו בשנים כתקונן. עד ר"ח אב הסתפקו יושבי העיר במי בורות, השילוח¹ (מימיו מלוחים מעט ואינם ראויים לשתייה) ועין רגל וגם במי עין ליפתא (מימיו טובים מאד) הרחוק כשלושה רבעי שעה מהעיר. ומחיר משיא חמור מים העולה 58 ליטר בערך עלה משנים עד שלשה גרוש (40—60 סנטימים), ומחדש אב והלאה הוכאו העירה מים במסה"כ מהמעיינות שבפתיר ועין חניא, אך מחירם עלה בערך אחד עם מימי המעינות הקרובים משני הוצאת התקונים שהיו נחוצים להבאתם להמסלה וממנה להעיר ותשלום ההפסד לכעלי הגנות שכסביכות המעינות. אך על ידם לא יכלו חשק אים להעלות את מחיר מימי המעינות הגוי' ולהיפך נאלצו להורידם ותהי הרוחה.

בהבאת המים מהמעיינות הרחוקים ע"י מסלת הברזל עבד יחד הועד שהפקיד בית מועצות עירנו והועד הנכחד מאת ראשי עדתנו שכראשו עמד האדון הנכבד א. ענתבי מנהל מחלקת המלאכה בבית"ס אשר לחברת כי"ח פעה"ק, והועד של עדת היהודים עזר הרבה להוצאתה לפעולות וגם השתדל להשיג כספים מיוחדים מגדיבי אחינו בחו"ל למען יוכל לתת לעניים יותר בול. חברת כל ישראל חברים בפריז מהרה לשלח להתכלית הזאת סך 3000 פראנק והרכ הגדול רב ור"מ לכל ארץ צרפת כיש"ת מהור"ר צדוק הכהן סך 2000 פראנק, והרבנים פקוא"מ דאה"ק באמשטרדם סך 1000 פרי. והחקיה משחקת להועד כי עוד גדיבים אחדים ישלחואת גרבותיהם להתכלית הזאת למען יוכל למלאות את תעודתו באופן טוב.

אולם אם כי מחסר המים בעיקרו תוקן, אך פעולותיו הצדדיות

¹ ראה למעלה עמוד 157 מאמר "השלוח או הניחון".

הרעו הרבה למצב הכלכלה של עירנו, והן מניעת בנינים חדשים—שהם הנם המחיה הראשית לאומני עירנו, והפחד הגדול שהושרש בלב יושבי עירנו ששם מעצור בהמהלך הקטן של המסחר והחרשת בעירנו. ואומנים וחנונים רבים הולכים מבלי עבודה ופרנסה, וכל איש מהם שיש רק היכולת בידו לרכוש לו לאסוף הוצאות הדרך, ציוב את עיר קדשנו והולך לאשר ישאווהו רגליו וכולמם היציאה הולכת הלך וגדול. —חברת יק"א בהתכוננה כי אין לאל ידה לעזור לאומנים כי יתפרנסו פה מעמל כפס עזרה לעשר מישפחות אומנים על הוצאות דרכם לאמריקא. והנה בבחינת עזרה להפרט, טובה היתה עזרתה מאד, אך מבחינת הכלל, לאמר ביחס המבת ישוב היהודים בעיר קדשנו וקדמתו, רע הדבר מאד, כי היוצאים אחרי אשר יתאחזו בארץ מגורתם החדשה, ימשכו אליהם רבים ממיודעיהם ומכיריהם, ותאות היציאה תאחז גם את אלה שיוכלו להתפרנס פה בצמצום, וישוב עיר קדשנו ילך חלילה הלך וחסר.

מצב הבריאות א.

ביחס הבריאות עלינו לחלק את השנה הזאת לשלש תקופות. התקופה הראשנה מתשרי עד טבת היתה רעה מאד כי בה נראה עוד במדה זעומה עקבות מחלת האבעבועות ודלקת קרום המוח (Meningitis cerebro-spinalis) שהתפרצו בעברה וזעם בסוף קיץ תר"ס (כמו שהזכרנו במאמר "השנה" בלוח ארץ ישראל שנה החולפת), ורבים הכריעו תחתיהן. להן נוסף מחלת המאזעין אשר התפרצה באופן יותר חזק מהנהוג ובמקרים רבים נשתכללה עם דלקת הריאה. התקופה השנייה משבט עד

(1) ע"י הודעת ד"ר קרישעווסקי רופא חברת "למען ציון".

אייר היתה טובה הרבה יתר, ומלבד קדחת האנמית (Malaria) לא התפרצה כל מחלה חזקה. ביחוד ראוי להעיר כי בכל ימי החורף לא נראתה מחלת האסכרה כמעט כליל, וגם הקרס הטרומה הנראה רק זעיר שסזעיר שם. התקופה השלישית מסיון עד אלול, שבכל שנה היא היותר רעה, היתה היותר טובה בשנה הזאת. סבלנו אמנם הרבה מהמאלאריא, אך בכ"ז הוצערה 35% מבשנים החולפות. מחלת העינים רבתה, אך כל החולים נרפאו ואף אחד לא הוכה בעורו, עד כי בכלל נוכל להתאונן על השנה הזאת הרבה פחות מעל אחיותיה הקודמות. וסבת הדבר אין לנו לתלות כ"א בזה שמרבית יושבי העיר נאלצו לשתות מי מעינות טובים במקום מי הכורות הסרוחים אשר ישתו בהתקופה הזאת בכל שנה כאשר יגיעו מי הכורות עד תומם. — לדאבוננו מתו בשנה הזאת צעירים רבים ממחלת השחפת, ועוד אנשים ונשים רבים ישנם שנשרשה בהם המחלה הנוראה הזאת. דבר שלא נשמע כלל בחומן הקדום, וסבת התפשטותה באה לרגלי האבק הנורא הממלא את כל חללה של ירושלם החדשה (מחוץ לחומת העיר) והאי סדרים כשמירת הבריות. ביחוד אשמים בהתפשטות המחלה הזאת בין אחינו — ראשי הישיבות ובתי המדרש אשר לא שימו לב לבח המדבק החזק של המחלה הזאת ולא יזהירו את תלמידיהם ולומדיהם מריקס של אלה שנלקו כבר בהמחלה הזאת. ואם לא יתוקנו סדרים וסיגים כזה, אז תהי' חלילה עיר קדשנו בעתיד עלולה במאד למחלת השחפת לכל חלושי החזה. פעולות הממשלה ובית מועצות העיר.

מסלת עגלות טובה תסלל מירושלם לשכם (מהלך ט"ו שעות), ועד למעלה מהכפר ביריא (בארות לבנימין) במרחק ארבע שעות יכולים לנסע בעגלה והעבודה הולכת קדימה, ויושבי הכפר ראמאלא סללו להם מסלת עגלות מביריא לראמאלא. עשו חוזה עם מסה"ב להביא מים מהמעינות הנזכרים

בהאופנים האלו: מחיר כל מטר מעוקב 2 פראנק בתנאי אם יקבלו מעת הבאת המים עד הגשם 12000 מטר מעוקב. עין פתיר סמוך לתחנת פתיר (התחנה הראשנה מירושלם). והמעין "עין חאניא" רחוק מהמסלה, ויאלצו להביא את מימיו בצנורות עד המסלה ובירושלם יריקו מיד את המים מהעגלות דרך צנורות פח להבור שנעשה להתכלית הזה במקצע הברכה הנקראת "ברפת סולטן" (ובפי המסרה "ברכה התחתונה") שארכו 15 מטר ורחבו 5 מטר, ועומקו בעומק הברכה 7 מטר. ומשם יוציאו את המים ע"י שתי משאבות ויוליכום בעגלות ובחמורים בפנים העיר וחוצה לה. הבור הזה יהי אחוזת בית מועצות העיר אחרי עכור עשר שנים הראשנות שהכנסותיו תהיינה שייכות לעושהו.

פעולה גדולה ונכבדה בערכה החלה להעשות בהקיץ הזה לרגלי מחסור המים, והיא: מהנדס הממשלה חי פראנגי הציע לפני בית מועצות עירנו, כי בסך של 6000 לירא טורקי יקבל עליו לקבוע צנורות ברזל רחבים, שקוטר חללם יהי 10 סנטימטר במקום עציצי החרס הקבועים ב"תעלת-המים" הקדומה הנמשכת מהמעיינות והבור כגון אשר על דרך חברון (במרחק שתי שעות מהעיר הנקראת בפי המסרה "ברכות שלמה" ובערכית "בורך" עד מקום המקדש בארך 16 קילומטר, ואז לא יתקלקלו ולא ישברו הצנורות לעולם, כאשר קרה בחתקונים הקודמים, ומימיהם יוכלו לרוות חלק גדול מיושבי עירנו, וימחר כבוד פחת עירנו הישר הנאור להודיע את הדבר בטלגרף להדר מלכותו השולטן יר"ה, והוא מהר להודיע כי מרשה הוא לקחת מקופת ההקדשות את הסך האמור, ומיד גישלחה פקודה טלגרפית לאחר מנתי החרשת באירופא לשלח בהקדם האפשרי את הצנורות הדרושים ויחלו לחפור במקומות יוונים לארך התעלה למען יוכל

לקבע את הצנוורות מיד בבואם. והמים יצאו—מלבד לחמשת מקומות העתיקים שבפנים העיר—גם בהדרך העובר לפני בתי "ימין משה", והמלאכה תגמר בחרף הבע"ל.

באה רשיום מהממשלה הראשית לכנות נישען לחומת הדרום של המבצר שאצל שער יפו חנויות ועליהם כתי מעון, ובית מועצות עירנו החליטה למסר את המלאכה כלה ליחיד או לחברה שתקבל לכנות את הבנין כלו לפי התכנית שהעריך ובשכרו יקבל את הכנסת החנויות והבתים מספר שנים ידועות כפי החווה. אך עוד מרם נמצא מקבל להבנין הגדול הזה, מאשר כי לפי החקים מוכרחים לכנות כותלים חדשים ולא להישען בחומות העיר, והיסוד במקום הזה עמוק מאד.

החינוך.

החינוך הולך ומתקדם ומספר תלמידי בתי הספר ירבה משנה לשנה, והבינונים משלמים להמנהלים שכר למוד בניהם בבתי הספר. ואהבת ההשכלה והמדעים פורצת גדר והולכת ומתפשטת גם במבואות האפלות, וגם מבני הקנאים היותר חשוכים החלו ללמוד לשון וספר אם בגלוי או בסתר, והוריהם מוכרחים לשום בעפר פיהם ולדרום, ולמצער לא יוכלו עוד לפצת פה ולכזות את אלה אשר שלחו את בניהם לבתי הספר.

ביחוד גדל מאד מספר התלמידות בבית הספר לבנות אוילינה די ראטהשילד. ובכל שנה מוכרחת המנהלת להשיב ריקם פני אמות רבות המביאות את בנותיהן להבית. —נערה אחת ילידת עירנו שגמרה חק למידה בבית הספר הזה יסדה בביתה בית ספר קטן בשכר, ומספר הגון מבנות עירנו מבקרות את בית ספרה. גם שתי אחיות שגמרו את הק למודן בבית הספר בזכרון יעקב פתחו "גן ילדים" ללמד עברית עפ"י השטח הטבעית, וכבר נמצא להן מספר תלמידות, ויוכל היות כי הבית יגדל.

בנין בית הספרים הכללי לא נגמר בחדש אייר שנת הדירות של שנת התרס"א כאשר חשכנו, אך בהקיץ הזה נגמרו כבר שתי המכפלות של אנף אחד ממנו, ובירחים הראשונים של החורף תגמרנה המלאכות הפנימיות כהטיח הדלתות החלונות ועוד. ובחדש ניסן שהוא שנת הדירות לשנת התרס"ב יעתקו הספרים להכנין חחדש. — מספר ספריו עולה כעת ליתר מעשרים אלף, ומרבם העם להביא, ומיסדו ד"ר י. חאזאנוויץ ומנהליו פה מתאמצים לרכש בעדו כל ספר וכת"י עתיק, כל מיני כתבים ושמרות, המונות וחפצים עתיקים וחדשים שיש להם איזה יחס לדברי ימי עמנו וזכרונותיו.

בית הספר להאציל לבית למל. בית הספר הזה שהנהו בית הספר הראשון בירושלם, ובשנת תרס"ו ימלא יובל שנה ליסודו, היה עד היום בבית שכור, אך בשנה הזאת הוא ילה חברת יק"א לתת לבית הספר הזה סך של 50000 פראנק לכנין בית ומנהליו משתדלים להוסיף על הסכום הזה כדי הדרוש לכנין בית גדול ורחב ידיים ובחרף הבא יגשו אל המלאכה.

מנהלי הישיבה בשכונת מאה שערים תקנו בהקיץ הזה תקון גדול והוא: פתחו חנות לכל מיני מאכל ובה ישיגו לומדי הישיבה כל צרכיהם במחיר הקרן ע"ה שכרם בהישיבה כסוף החדש. ישיבת בית המוסר (סניף מחברת המוסר שבארץ רוסיא) שהזכרנו בלוח ארץ ישראל לשנת תרנ"ט צר 159 נתכמלה כמעט כליל, ולרגלי סכסוכים קלי הערך בין מנהליה ומפני ההשתררות ואי המוסר של אחד ממנהליה עזובה כל תלמידה ועמהם נתכמל גם למוד המוסר והמנהל אסף במקומם ארבעה מלמדים הלומדים לנערים היושבים בסניבות חצר הישיבה חומש וגמרא. גידול בתי החסד.

בנין בי"ח החדש "שערי צדק" הנוסד מאחינו באשכנו נגמר

כליל. הוצאות בנינו עלה יותר מחצי מיליון פראנק. ובו תהינה ששים ממות קבועות ובראשית חרף הבא יפתח לתעודתו. חברת עזרת נשים הכללית החלה לבנות מחוץ לעיר על דרך יפו מול בית מושב זקנים החדש, בית לחולי הרוח וחשובי מרפא, שהיה עד היום בבית שכור. החלקה שקנתה גדולה ויהיה בה מקום גם לבן. מי יתן כי אחינו הנדיכים יתמכו בידה כי תוכל לבצע במשך השנה הבאה את אשר החלה בהשגה הזאת נגמר בנין בית מושב זקנים החדש מחוץ לעיר על דרך יפו. [ראה למעלה מאמר "בית מושב זקנים וקנות"].

המסחר וההרשת.

ענינים נכבדים לא נעשו בהמקצע הזה, והמעט שנוכל להזכיר הוא :

אצל בית האריגה אשר לחברת יק"א פה, נתכונן גם בית צביעה, שבו יצבעו החוטים לגונים שונים, ואומן יהודי עם איזה פועלים עובדים בו, והמלאכה עולה יפה. — ולמען תתפשט יותר מלאכת בית האריגה הנז', פתח מר ענתכי חנית מיוחד בשוק הסוחרים.

אצל בית הטויה שכראש פנה נוסד ג"כ בית אריגה לחומי המשי ולע"ע הוקמו בו ארבעה כסאות, ושני אומנים כאו מצרפת ללמד את המלאכה לאומני בית הטויה ופקדיה למען ילטרוה הם אח"כ לילדי צפת והמושבות, והמשי שנארג בו עלה יפה. מלבד שתי מחנות קטור שיסדו אחינו בראש פנה ומכריא כאשר נזכיר להלן, יסדו שנים מהפועלים שעבדו לפנים בראשון לציון, מחנת קטור בכח גאז מיטור בהכפר קולוניא הוא מוצא ואכרי הכפר הזה והכפרים הרבים שבסביבותיו שמחים מאד על הדבר הזה ויש תקנה כי יראו ברכה בעמלם.

יפו

"בית החולים שער ציון" שמפני המחלקת והסכסוכים שהיו

בה נסגר על נסגר זמן רב, נפתח בקיץ הזה מחדש, וכו מכהנים שני רופאים, ד"ר יפה וד"ר לוי רופא הצבא. בו נמצאים כעת עשרים מטות, וארבעה ימים בשבוע יענו הרופאים בכיח'ח לדורשי עצתם חנם. וגם מחויבים הם לבקר מאה חולים עניים בבתיהם אם בחנם או בשכר מועט.

בתי הספר לנערים ונערות שנוסדו מחברת חובבי ציון נסגרו על מסגר לע"ע.

פעולה. בשם זה נוסד בקיץ תר"ס חברת מניות שמטרתה להרחיב את החרשת והמסחר בין אחינו שביפו. האומנים שיש להם מניות ימסרו את מלאכתם לחנות החברה, וישיגו את מחירם, וכל בעלי המניות מחויבים לקנות את כל צרכיהם בחנות החברה. את כל החפצים אשר תשיג החברה אצל אומנים יהודים תקנה מהם ואת הנותר תביא מחו"ל. ולפי הנשמע יש את לכב ראשי החברה ללוות כסף ולכנות כתים בעד החברה. צפת.

בשנה הזאת גדל מספר התלמידים בבית הספר לנערים במחצה. מספר תלמידיו כעת 140, ומהם אישכנזים 65, ולהעניינם שבהם בערך 60 ינתן ארוחת הצהרים, ולחמשים נערים ינתן סעם בשנה ערך בנדים. ביחוד גדל מספר התלמידים מעת ביאת המנהל החדש ס"י דוד ארי'.—ובבית הספר לכנות ישנן 180 כנות, רובן אישכנזיות, ובערך 50 מהן ישיגו ארוחת הצהרים וערך בנדים פעם בשנה. וממוגי כוללות האישכנזים חדלו כבר לקנום בהחלוקה את האיש אשר שולח את בניו לבית הספר וגם החרם נשכח. טבריא.

מצב בית החולים הנוסד מהגכיר כטוהרא"ל פאליאקאוו רעוע מאד. מנהליו לא יאצרו די כסף להחזקתו וכל קרן קיים אין לה ולכן בהיות כסף בידם יפתחוהו וככלותו יסגרוהו.

בשנה הזאת יסדה חברת כ"ה בה גם בית ספר לבנות, וכל משפחות ערת הספרדים שולחות את בנותיהן אליו, ומספרן 250. המורה הראשית בעברית היא תלמידת בית הספר ביפו, וגם שתי עוזרותיה הנן מתלמידות בתי הספר שבאה"ק. אולם קהילת האשכנזים שבמבריא שלמפלגת החסידים תתחשב, תתחסד הרבה יתר מאחותה שבצפת, ותגזר חרם חמור וגם תדרוך בהחלוקה ובכל מיני רדיפות את האיש שישלח את בנו או בתו בבית הספר, אך אין ספק כי הזמן יעשה גם כה את שלו, ובקרוב ימלאו גם ילדי האשכנזים את ספסלי בתי הספר כבצפת שכנתה. אחד מאחינו יסד בה מחנת קטור, ולע"ע היא היחידה בכל המחוז, ולכן יש תקוה כי יראה ברכה בעמלו.

המושבות.

מצב הכללי של המושבות הורע מאד, הכציר לא הי' טוב כלל, ונוסף לזה הורדת מחיר הענבים עד הדיוטא התחתונה, ולב כל האכרים מלא יאוש נורא. ובכל פנות נשמע הרעיון של יציאה מן הארץ ועזיבתה. אך אל ימהרו נא אלה שיש היכולת בידם לחכות ולסבול, — לעזובה. ישימו נא אל לבם כי העת הזאת עת התסיסה היא, וסוף סוף ישתנה הדבר, והכל יבא על מקומו על בסיס נכון וקים. וכאות אמת להשערתנו זאת יוכל להחשב הידיעות המשמחות כי חברת יק"א תרבה לקנות אחוזות גדולות ביהודא ובגליל, ומלבד מה שרכשה דה אדמת כפר סבה, ואחוזת בקרבת ראשון לציון שהיו שייכות להגביר מר חיים עפשטיין, קנתה עוד שטחים גדולים במקומות שונים. גם מצב המושבות בגליל, שכבר השכנון לעומדות על בסיסים, רע מאד, מפני חסרון סדרים סבועים בגביית מס המעשר ויתר המסים. הקציר ב"ראש פנה" ו"מחנים" הי' בינוני, רק ב"יסוד המעלה" ו"משמר הירדן" הי' רע,

מפני שאדמתם דשנה והעדר הגשמים מזיק להם מאד. והבציר בכל מושבות הגליל גם הוא הי' בינוני.

ראשון לציון. בהיקב נבנו כהק"ץ הזה 104 ברכות ממין חומר השומר את היין מקלקול. ואומנים מיוחדים לזה באו מצרפת. אך לדאכוננו לא נגמר בנין כלן להבציר ולכן התנהג הבציר לאמי ועי"ז הפסידו הכורמים חלק מענביהם. כתי הספר לנערים ונערות וגן הילדים נסגרו לע"ע מפני מחסר ההוצאה, ופתיחתסתלויה בספק. רחבות. מאשר כי בהיקב שכרלא"צ צר המקום מהכיל את כל ענבי המושכות שביהודה, לכן הכינו בני רחבות באחד הרפתים מקום וכלים לעשית היין, ובערך אלף הקמולטר ידרכו בו והנשאר יקובל בהיקב שכרלא"צ.

גדרה. מהטעם האמור ומפני מרחקם ממקום היקב עשו בני גדרה גם בשנה הזאת מענביהם קאניאק ואצל המחנה בנו ברכות טוחות בצימנט שבהן יאצר הקאניאק עד עת המכירה. ראש פנה. גידול תולעת המשי שרק בני המושבה הזאת יעסקו עוד בו לא עלה יפה. כי עצי התות לא נתנו די עלים לאכילתם מפני מחסור הגשמים.

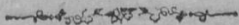
המאכאק הגדל בה הנהו יתר טוב מהמאכאק הגדל במתולה ותקוה טובה נשקפת להעוסקים כנטיעתו. כי הוא נמכר במצרים במחיר 5 פראנק האקע. בשנה הזאת נטעו בה ובאדמת עין זיתון (שאצל צפת) 12 העקמאר מאכאק וכל הקמאר מביא בחשבון מתמצע 800 אקע. ולפי"ז אם יעשה לו האכר העקמאר ומחצה מאכאק יהיה המאכאק לאחד מיסודי כלכלתו.

באדמת מדרוב שבהמושבה ראש פנה יסד אחד מאכריה בחברת שני שותפים באירופה טחנת קיטור שנעכדת בכח גאז" מיטור בעל 12 כח סוס. ויש תקוה כי בעליה יעשו עסק טוב כי לע"ע היא היחידה בגליל העליון.

יסוד המעלה. הריסצילאטור עושה כעת על חשבוננו
בהלאבאראטאריזם תמציתים ושגנים מריחים לכר מהשושנים
ופרחי תפוחי הזהב שנוטעי ביחוד בהמושבה גם מחעשבים והשיחים
שיגדלו מעצמם למכביר בכל הסביבה כמו: דגדנה, הדסים, אזוב,
שומר, עלי דפלה, שמה. והתמציתים ימכרו בנקל באירופה (בשנה
שעברה קנה ממנו החו"צ הנודע מר. י. ל. גאלדבערג בוויילנא)
מחנים, מצב המושבה ברע מאד. חובותיה עולים עד
שגנים אלף פראנק בערך. מנחלה עזבה והסוחר שאצלו לקח
בחקפה את הרעפים לבתיים לקח את הרעפים מגותיהם. ובעל'
החוב שאצלו ממושכנים הבתים אומר לקחת את קרקעותיהם
ובתיים. בשנה הזאת לא היה להם עוד זרע לזרע, וחלק מאדמתם
נחכר לאכרי ראש פנה. ועל שטח של שני שלישים זרע בעל
החוב הגז' והאכרים גועים ממש ברעב וחיים על נדבות אחיהם
בצפת והמושבות, וצעיריהם עוכדים בזמן העבודה
בהמושבות הסמוכות. ולכונן אותה על בסיס נכון דרוש, מלכד
תשלום החוב הגז', עוד חמישים אלף פראנק.

מתולה. הקציר הי' טוב, אך מצבה רע מפני הדרוזים
והמטובילים שכניהם הגונבים וחומסים את תבואותיהם לעיני
השמש ומתגרים עמהם תמיד עד כי יש לחוש גם לשפיכת דם.
ואם לא עלה ביד יחברת יק"א לשום ככח הממשלה מחסום לרוחם
אזי מוכרחים האכרים לעזוב את אדמתם.

מוצא. הישוב הקטן הזה הנוסד מבני ירושלם (השתלשלות,
ראה למעלה עמוד 14) יגדל משנה לשנה. גם בקיץ הזה נוספו
בו שתי משפחות שקנו מאת אחד האזרחים כרם מוכן מגפני צרפת
'שנוטע ע"י אחד מאחינו) ובקרוב יכנו למו בתים, ושני הפועלים
שיסדו את המחנה כאשר הזכרנו למעלה עמוד 180, ועתה יש
במוצא מנין קבוע, ומלמד לילדיהם וגם שוחט עופות.

חודעות

בתי החנוך, החסד, החרשת ועוד

בארץ אבותינו.

בית ועד הכרדי

דכוללות אשכנזים פרושים וחסידים בארה"ק
נתיסד ע"י הגאון מוהר"מ אויערבאך זצ"ל
ויבדל לחיים הגאון מוהר"ש סלאנט שליט"א.

זה חמש ושלושים שנה כשראו שגפרו הכוללים למחזות,
ווילנא לחוד, הוראדנא לחוד, מינסק לחוד, רייסין לחוד, וואלין
לחוד, חסידי חב"ד לחוד, ווארשא לחוד וכו', וחשו עתידות לא
טובות לעדת האשכנזים בכללה, אם תעמוד בפירודה, ע"כ עמדו
ויסדו בית ועד כללי, לכל הענינים הנוהגים אל כלל האשכנזים
כולם, ומהיום ההוא והלאה, כל כוללות האשכנזים הפרושים
והחסידים — זולת אחדים יוצאים מן הכלל זה שנים אחדות —
הם לעדה אחת לכל דבר המקהלה בכללה, ובפרט בעניני,
הממשלה יר"ה, ובמילי דשמיא וצרכי הציבור בכלל. והבית הזה
הוא עליון על כל בתי החסד, כי הוא הסוכך על קיום הישוב
כולו בכלל, ועל צרכי עניים זקנים תלמידי חכמים ובעלי אומנות
אלמנו' ויתומים וכל כושל ונקשה ורעב בפרט, והכל לפי השג ידיו.
הכנסותיו תבאנה מהמדינות אשר אין להם כולל מיוחד
בארצנו כגון אמעריקא, בריטאניא, פנימיות רוסיא, נגב אפריקה,
אוסטראליא, וכדומה. הנהגתו ע"י חמשה ממוני הכוללים מהפרושים
והחסידים שנבחרו לכך, וסופר ראשי ושני סופרים משנים ועוזרים.
חשבונו ומפעליו נדפסים אחת בכל שנה בחוברת ישמש
צדקה. אחת ועשרים חוברות כבר יצאו לאור.

האדרעססא ע"ש רבותינו הגאונים שליט"א

SAMUEL SALANT & E. D. RABINOWITZ
TEOMIM Oberrabbinnen d. A. G. (für "CENTRAL-
COMITÉ," der vereinigten Israel. Aschenas.
Gemeinde) in JERUSALEM (Palästina)

בית החולים הגדול בירושלם

הוא בית החולים הכללי לכל מפלגות אחינו באה"ק

ביקור חולים האספיטאל

ALLG. DEUTSCH ISRAEL. BIKUR-CHOLIM HOSPITAL

DEUT. ISR. BICUR CHOLIM HOSPITAL.

הבית הזה המתנוסס כזהרו על מכון הר ציון, מיוחד הוא במינו.
יסודתו בקודש זה כארבעים ושש שנה. בצל כנפי בית החסד הזה
יחסין אלפי חולים עניים אומללים מירושלם ויתר ערי הקי
זהמושכות. הפקוח על החולים באי הבית מצויין במדת הרחמים
והחמלה. ואין בין חולה עשיר השוכב בתוך ביתו בין בני משפחתו
ובין חולה עני השוכב בבית הזה כלום. הבית הזה ישפיע ברכה
טובה לאלפי חולים הוצה לו כרופאים וסמי מרפא. לכד ממשען
בסף לחולים עניים השוכבים בכתיהם ומבקשים תרופה במרחצאות
הים וחמי מכרי ולההולכים לבתי החולים ובתי הרחצה שכאיראפא.
הבית הזה עם הוצאותיו המרוכות העולה לחמשה
זשים אלף פֶּרָנְקִים לשנה אין לו כל יסוד ומקור נאמן
לכלכלתו. ופרנסתו תלויה אך ברוח. לאמר לך ברוח גדיבה של
אחינו בני ישראל בכל מקום שהם. כל זמן שרוח זו עומדת

הבית הזה לא ימוט, רוח נדיבה נחלת בני אברהם הוא, כ"ז
 שישראל אינו מכחש באבותיו רוח נדיבה לא תסור ממנה, כשם
 שרוח נדיבה ירושת אבות כך ארץ ישראל ירושת אבות, ולכל
 ישראל חלק בה, לפיכך נמנו וגמרו כל חכמי התורה והסכרא כי
 ארץ ישראל לכל נדונה כארצה, וירושלם כעירו, ועניי עירך
 ועניי ירושלם דין אחד לשניהם.

לפיכך כל מי אשר דם האבות נוזל בעורקיו ורוחם תחיהו
 לא ימנע עצמו מלהמנות לדבר מצוה זו, שיש בה משום סקוה
 נפשות וישוב א"י, והביא חלקו אם רב ואם מעט לתמיכת הבית
 והחזקתו, וה' זכרו לשובה ולברכה לפני ה' בהר הקודש בירושלם.

פנקס מבקרי הבית מלא תעודות אנשי שם מכל
 המדינות אשר התפלאו על סדרי הבית הזה באופן היותר
 טוב, וביניהם גם תעודות השר מונטיפיורי, הברון
 רוטשילד, ד"ר הערציל ובני לויתו, ולוית קיסר אשכנז
 יר"ה וכל שרי הקונסולים וגדולי העמים.

האדרס: „Deutsch Isr. Bikur-Cholim Hospital“,

Jerusalem, Palästina

או על שם הרב הגאון ר' שמואל סאלאנט נ"י בעד הבית הזה

פרחי ארץ הקדושה (אלבום בעל פרחים טבעיים)

מאוספים מהמקומות היותר נכבדים באה"ק, בלוית פרשת
 תכונת קורות ומצב המקומות, עברית אשכנזית ובעברית
 אנגלית חובר מאת א. מ. לונץ. מהירו² פראנק. מכורך בכריכה
 יפה ובלוחות עצי זית⁴ פראנק. להשיגו בהקדם משלח המחיר.

אדרססע **A. M. LUNCZ, Jerusalem, Palästina**

בית מושב זקנים וזקנות

בעה"ק ירושלם ת"ו

אל תשליכנו לעת זקנה !

אחינו היקרים נדיבי לב וחובבי ציון
וירושלם !

בישע ד' הגיענו סוף סוף אל המטרה שאליה
שאפנו בכל כחנו זה זמן רב, בחסדי ד' ועזרת נדיבי
עמנו עלתה בידינו להעביר בראש חודש אייר תרס"א
את הזקנים החוסים בצל מפעלנו אל בית מושב
הזקנים החדש אשר בבנינו ושכלולו עסקנו שנים
רבות, ותודות לאל הצלחנו לבנות את הבית כמו רמים
מחוץ לעיר במקום אויר צח ונחמד מאד ושוב לבריאות
הזקנים. בו חמשה עשר חדרים גדולים ומרווחים בנוים
עפ"י חוקי ההיגיינא למושב הזקנים, לבד חדר האכל,
בית התבשיל, אוצר המזון, חדר המשגיה, וחדר גדול
לבית תפלה ארעי (עד אשר יתן ד' רחמים בלבות נדיבי
עמנו לעזר לנו לבנות בית תפלה גדול ונשא כאשר
עם לבבנו), על יד הבית בנוי גם בית מרחץ גדול
ומרווח עם מקוה מים הנחוץ מאד לבריאות הזקנים
ושהרתם. הבית החדש בכלל הוא מוסד יפה ונהדר
מאד, המרהיב עין כל רואה, ביפי בנינו באוירו הצח
והמכריא, ובחדריו הגדולים ורחבי הידים. מספר הזקנים
החוסים בצל הבית החדש עולה לחשעה וחמשים 59
(כן ירבו), והם שמחים מאד ושבעים רצון ממעמד הבית

וסדריו הטובים. כי יוכלו לשבת במנוחה שלימה שהם רוצים בה, ולבלות ימיהם בתורה עבודה ותפלה בנוה שאנן ושוקט רחוק משאון העיר והמונה.

בבית מושב הזקנים העתיק בתוך העיר פנימה הכנסנו את הזקנות 58 במספר, ולא נצטרך לשפר בית מיוחד בעדן ולשלם בכסף מלא כמו שהיינו מוכרחים לעשות עד כה. ועתה יש למפעלנו שני בתים, אחד בתוך העיר לזקנות והשני חוצה לה בעד הזקנים.

לרגלי שתי הנהגות מיוחדות בשני בתים מיוחדים התגדלה הוצאת כלכלת מפעלנו. ולכד זאת אנו שקועים בחובות לרגלי גמירת הבנין והעברת הזקנים שעלתה לנו בכסף תועפות. המצב הנלחץ הזה ימריצנו לפנות אליכם אחים ונדיבים יקרים בשם כל הזקנים והזקנות החוסים בצל מפעלנו. בבקשה כי תואילו נא בטובכם להיות לנו לעזר ולתמכנו, כי נוכל לכלכל בכבוד את שני הבתים אשר לזקנים והזקנות ולמלאות צרכיהם הרבים. זכרו נא נדיבים יקרים, כי בית מושב זקנים הוא אחד ממוסדות ירושלים היותר מצוינים בהיותו מקור חיים למאה ושבע עשרה נפשות של זקנים וזקנות, עניים חולים עזובים ומדוכאים, ביניהם הרבה תלמידי חכמים מופלגים אשר ארוחתם תבשיל חם ובשר מדי יום כיומו וכו' ויתר צרכיהם ומחסוריהם נתנים להם ביד נדיבה. והם יושבים במנוחה ומבלים שארית ימיהם בתורה עבודה ותפלה לשלום הנדיבים תומכיהם ומחזיקיהם. זכרו נא אחים יקרים כי בעדכם ובעד בתיכם מתפללים בכל יום הזקנים והזקנות בבית הכנסת אשר בבית מ"ז וגם לפני כותל המערבי.

ותפללותיהם ודאי יאזין הבוחר בציון, ותתכרכו באשר
ואריכות ימים וכסו"ם. ותחזינה עיניכם בנחמת ציון
וירושלים !
ברגשי כבוד ויקר
גבאיומנהלי

בית מושב זקנים וזקנות בירושלם

הארעסא להבית

Altenhaus MOSCHAB-SEKENIM

Jerusalem Palästina

Богатѣльнѣ МОШАВЪ-ЗЕКЕНИМЪ

ІЕРУСАЛИМЪ ПАЛЕСТИНА

פֿיר 50 קאפ' אדער 60 קרייצער (30 צענט אמריק')
דורך פאלעסטינא

אללע וועלכע קענען ניכט בעזוכען פאלעסטינא וועגען
מאנגעל אן געלד אונד צייט, קענען ויצענדיג צוא הויז זעהען
גייסטיג פאלעסטינא מיט איהרע בערג אונד טהעלער, ימים
אונד טייכן, קוועלען אונד ברונען, שטעדט אונד דערפער, אללע
יודישע קאלאניען אונד זייערע איינוואהנער, אלטערטהימער אונד
סינאגאגען, וויא אויך ערציהונג אונד וואהלשהעטיגקייטס אג
שטאלטען, אללע הייליגע קברים אונד זאנסטיגע אלטערטהימער.
פֿערפֿאסט פֿאן אברהם משה לונץ

נעכסט מעהרערע אינטערעסאנטע אבבילדונגען אין האלץ-שניט.
צוא בעקאמטע אין כוכהאנדלונגען פֿאס פֿערלאג אחיאסףאוןתושיה
אין ווארשא אדער דירעקט פֿאס פֿערפֿאסער אויף דיא אדרעסע:
A. M. LUNCZ, Jerusalem (Palästina)

בית תלמוד תורה דתשב"ר וישיבת עץ חיים הגדולה והכללית שבחצר רבינו יהודה החסיד זצ"ל.

חבנית בתי הת"ת בקרן הרומית מזרחית

בשנת תרמ"ז ירו גאוני אה"ק אכן פנה ליסוד תורת ארץ
ישראל, ויעשו בית תלמוד תורה וישיבה, אשר אליהם ינהרו
בני ציון הבאים לחסות בצל התורה והדת, וממקור זה ישאבו מים
חיים צעירי ציון החפצים והראויים להיות חכמים בחכמת התורה,
הוא המפעל העליון הנודע בשם "בית ת"ת דתשב"ר וישיבת עץ
חיים הכללית שבחצר רבינו יהודה החסיד זל"ה". ומאז ועד היום,
הנהו מפעל זה בית מחסה הכללי לילדי ציון ולחכמי תורתה.
ורוב גדולי התורה ילידי ציון, אשר למקהלות האשכנזים
יצ"ו, הנם פרי ת"ת וישיבת עץ חיים הלזו; ההולך בשוקי ירושלים—
ופוגש בגדולי המפורסמים בתורה וחכמה, או סוחרים נכבדים,
בעלי נימוס בעלי תורה ויראה—ידע למי כל המחנה הקדוש הזה,
לת"ת וישיבת עץ חיים! מפעל זה טפחם ועשאם!
ומיסד זה של הצבור בירושלים ת"ו מתנדל לרגלי ריבוי

הישיב הקדוש בעזהי'ת. והיום שנתרכו חוגי פעולותיו מונה תכנית
המוסד, סעיפים אלה : א) כארבעים וחמש חדרים
בבית הת"ת. ב) כשש מאות ילדים בני עניים ויתומים.
מתחנכים בהם לתורה ומוסר ע"י המלמדים המצוינים והמובחרים.
ג) סופרים קבועים מיוחדים ללמדן הכתב והחשבון, בהשעות
הקבועות ע"ז. ד) את בני העניים המדוכאים מלבישים ומנעילים,
ואת היותר מדוכאים מכלכלים גם כלחם ומזון וספרים ותפילין
וציצית וכו' ינתן לכל ילד עני כדורש י. ה) רוב פרורי
ושכונות העיר מחוץ לחומת ירושלם, מקבלים
פרס חדשי ללימוד בני העניים שלהם, מקופת הת"ת והישיבה
הכללית הלזו. ו) הנער שאינו מוכשר להיות חכם בחכמת התורה
ינתן ללימוד מלאכה ע"י תמיכת והשגחת המפעל. ז) והשגחה
מיוחדת על הנער בעל הבשרון שיעבור דרך כל המחלקות
עד בואו לישיבה הקטנה, ומשם יבא אל הישיבה הרוטמה עץ
חיים, עד יהי בע"ה לפרי הלולים. ח) וכחשיבה עץ חיים העליונה
שוקרים על התורה יותר ממאה חכמי תורה מצויינים, מהם
שהגיעו להוראה, וכלם נתמכים בתמיכה קבועה הגונה מדי
חדש בחדשו.

אדרעסא למשלוח כסף ומכתבים על שם רבותינו
באוני עיר קדשנו שליט"א, ה"ה : רבינו הגאון מו"ה
שמואל סלאנט שליט"א, ראש הבית הגדול הזה, וכל

*) סעיף זה איננו מתקנות הקבועות שנוסד תמיד על משקל אחד : בעת
שהמוסד יכול להתאבק עם מצבו, מתאמץ הנהו למלאות גם פרט זה כדורש. מה שאין
כן אם המפעל יבא ח"ו במצור, או מפעט הנהו ההלכשה וההנעלה, וכמו שקרה בחורף
העבר, כי מאות ילדים סביב שתו על המנהלים להלבישם ולהנעילם, והמנהלים מלאו
רק צדון להיותר נחוצים, ומה שאר היו מוסרחים להסב פניהם, כי נורא נורא הי'
מצב המפעל הי' ורחם.

הכנסותיו יובאו לידו ויכתבו בספר הזכרון המינה אצלן,
ומידו יצאו לסוכן הבית. — ורעהו הטוב הוא רבינו
הגאון מו"ה אליהו דוד ראבינאוויץ תאומים שליט"א

Ehrlwürdige Oberrabbinats Collegium
S. SALANT & E. D. RABINOWITZ TEOMIM
JERUSALEM Palästina

בית התבשיל הכללי.

אחר מהבתים של חסד הנחוצים בארה"ק יתנוסס המפעל
הנשגב "בית התבשיל הכללי" אשר זה שמנה שנים מיום
שנפתחו שעריו, וממנו מוזן ומחי' לכמה מאות עניים מדוכאים
המשיבים את נפשם בתבשילין חמין וכריאין יום יום, וביותר רב
חן הבית הזה באין תוכו שום הבדל בין עדה לעדה בין אשכנזי
לספרדי כו'.

הכנסות הבית הזה הן מגדיכי אחינו בכל מקום שהם
אשר ידם פתוחה להטיב למפעלי ציון הנאדרים בקדש. הוצאות
הבית הזה רבות הנן, ומכ"ש כי הוכבד העול מיוקר המים שבשנה
זו, ולבית כזה נצרך מים רבים כמובן. וחובות רבות השתרנו עלו
על המפעל הזה. ואם לא יחישו אחינו לעזרת המפעל צפוי הוא
להסגר על מסגר ח"ו. וככך נבקש מאת נדיבי אחב"י למחר לחוס
ולרחם על הבית הזה איש איש כפי נדבת ידו, ופעלו הטוב.
וגם הם יתברכו בכל טוב סלה.

אדרעסע למשלח כסף ומכתבים:

Sr. Ehrw. Herrn Oberrabbiner S. SALANT
in Jerusalem für Allg. Isr. Volks-Küche

חברת שערי חסד גמילות חסדים הכללית

הנוסדה בשנת תר"ל

מטרתה להלות כסף בלא נשך, על שטרי הכוללים

ומשכנות זהב וכסף

זה יותר משלושים שנה עברו מאז נתיסדה החברה מבני ציון
היקרים לטובת כל עניי ציון וירושלים, וכ"ה כי גדלה והצליחה
ועשתה לה שם כשם הגדולים גם מעבר לים, ופרי חסדה יהולל
בשערים ובקריית חוצות, כי בצלה יחסו כל עניי עיה"ק, וגומלת
חסד בכל עת צר ומצוק לכל עניים. מכל קהלות הקודש, וכפרש
בעת שכירות הבתים אשר לפי חק המדינה על המשכיר לשלם
כל שכירת הבית כתחילת השנה! וחסדי ה' גברה עליהם לקנות
מנדבות יחידי הח' חצר גדול ורחב ידים וכו' בתים תחתיים שניים
שלישיים, ובתוך החצר ביהמ"ד בנוי לתלפיות לתורה ולתפילה,
מופלגי תורה הוגים בתורת ה' במקדש מעט, ביום ולילה, ושומרים
תקנות החברה בחוריה תפילה לעילוי נשמת החברים הנעדרים ר"ל
ומתפללים בעד שלום החברים, ומקבלים משכורתם מהכנסת החצר
אשר עולה יותר מאלף פראנק לשנה, והחצר הוקדש גם צפ"ו
נמוסי הממשלה קודש לשמירת התקנות, למען יהיו החברים
בטוחים על כל התחייבות אשר יתחייבו מנהלי הח' לבאי בריתה.
מחולל שם ה' על אשר גבר חסדו על פעולת החברה, עד כי
היא החברה האמת המאחדת ומאגדת יחד את שלשה עמודי העולם
תורה, עבודה, גמילות חסדים. ובעזרת ה' החוט המשולש
הזה לא במהרה ינתק, ולכך מזה יתר שאת להחברה הזאת משאר
חברות גמ"ה כי רק היא חברה גמ"ה הכללית, תשפיע מפרי חסדה
הלואת הן וחסד לכל עניי ציון, ולא תפליא במעשה הצדקה בין
עני מכולל זה לעני מכולל אחר כולם שווים להנות מטובה וחסדה

כפי כחה, בסבי פנים יפות, ע"כ בשם ישערי חסד גמילות חסדים הכללי" תקרא, זה שמה וזה תפארתה, ומכלי להכביד הענין הנשגב הלזה על החפצים לבוא בכריתה, נעשו תקנות ישרות השוות לכל איש ישראל, וכל איש כפי כחו והונו יבחר לו באחת התקנות ויבא לעזרת ה' בנכורים ?

נכאי ומנהלי החברה, ה"ה הרבנים הגדולים הנכירים :

מוה"ר מאיר מייזל, יוסף חיים זאנענפעלד, אברהם יעקב שובאצק, שרגא פייביל יאקאבזאחן, יואל משה סאלאמאן, אלי' זאב וואלפזאחן, צבי מאנדשיין, אברהם אלקנה זאקס, אשר אליעזר לעווי.

החפץ לבוא בכרית החברה יפנה אלינו ע"פ הארעסע :

Herrn Meier Meisel für „Schaare Chessed Haklali“

in Jerusalem Palästina

פנקסי הנהגת ותקנת החברה ישולחו חפשי לכל דורשם.

קופת תמחוי הכללית בירושלים

נוסדה ע"י עדת הספרדים יצ"ו

המפעל הזה הוא אחד היותר עתיקים בירושלים ממנו נתמכים יותר ממש מאות משפחות עניים אומללים אלמנות ויתומים בלחם ותבשיל וביחוד בכשר מדי שבת בשבת, כפי אשר תוכל הקופה שאת, וכל דכפין ייתי ויכול, כספרדי כאשכנזי חנם אין כסף.

הוא עומד תחת השגחת ראש הרבנים באה"ק ת"ב.

Grand Rabbin J. S. ELYASCHAR אליו הארעסא

Pour TAMCHOU, Jerusalem, Palästina

בית ת"ת וישיבת חיי עולם.

לכוללות רוסיא וואהלין, ווארשא, פוילין, אויסטרייך
באליציען, וכל המחוזות השייכים לכוללות האלה.

נתיסד זה חמש עשרה שנים בהשתדלות והתאמצות הרבנים
הגאונים המפורסמים כ"ש מו"ה חיים אלעזר וואכס האבד"ק
פיטערקאב, ומו"ה יהושע האבד"ק קושנא. ואתם עמם הרב הגביר
האדיר המופלג בתורה ויראה כ"ש מו"ה פינחס נימינסקי זכרם
לברכה, וחפץ ה' בדם הצליח ליסד הבית הגדול והקדוש הזה
בית ת"ת כללי, בלי הבדל בין כולל לכולל.

שני חצרים לבית הת"ת והישיבה הנ"ל אשר הקדיש אותם
הרה"ג מוהרפ"ג ז"ל הנזכר, בעד תכלית קודש הזה.

סדר הלמודים כתוכו, ממדרגת דרדקי עד המדרגה היותר
גבוה בלמודי ה' בגפ"ת. — שמונה עשר חדרים לבית הת"ת תשכ"ר
ובערך שלש מאות נערים בני ציון היקרים (יוסף ה' עליהם)
יחונכו בו על ברכי התורה, ויראת ה' טהורה, ומורה מיוחד ללמדם
גם מלאכת הכתיבה, מלבד לשכה אחת גדולה בעד הישיבה המהוללה
ישיבת חיי עולם. ורב גדול אחד מגדולי וחכמי העיר יכהן פאר
בתור ראש הישיבה; והי' כל מבקש את דבר ה' יקובל
באהבה בהיכל התורה הזה.

הנהגתו ע"י שלשה גבאים מיקירי ירושלם המשמשים שלא
על מנת לקבל פרס, ושני משגיחים המלאים כל כשרון בסדר
ההנהגה הישרה.

בכל תקופת השנה כימי החורף, ילבישו וינעילו את התלמידים
בכנדי חורף, וכפי מצב הקופה יכלכלו אותם גם בלחם ומזון.
בני הישיבה יקבלו כל אחד לפי מדרגת למודו והצטרפותו
תמיכה הגונה מקופת הת"ת מדי חדש בחדשו.

זאת תורת הבית הזה המתנוסס כאבן נזר לתפארת ציון
 וירושלים ומצוטטר בתפארה כתעורת גדולי דורנו וביחוד מאת מרן
 הרב הגאון המובהק מו"ה שניאור זלמן לאדיער שליט"א
 האבד"ק לובלין מלפנים, אשר נתן מהודו עליו עת עמדו
 התלמידים לפניו על המבחק. הלא הם כתובים בספר התקנות
 אשר לחבורתא קדישתא הדין.

יסוד מוסד לההוצאה הנצטרכת גם ע"ד הצמצום אין,
 ביחוד מן העת אשר הגביר הנדיב מוהרפ"ג ז"ל הנזכר הלך לעולמו
 וחדל צדקת פזרונו בעד הבית הזה, דללו וחורבו מקורי הכנסתו;
 מנהלי הכוללות מוכרחים לקמץ מכסף החלוקה כעדו, ויתר ההוצאה
 כי רבה היא יבוקש מאת אחינו שבגולה נדיבי עם א' אברהם.
 האדרעסע למשלח כסף ומכתבים היא כזה :

An Vorstand Talmud Thora & Jeschiwa Chaje Olam
 Jerusalem, Palästina,

בית סוכנת קאמיסיאן עט ספעדיטיאן

לה' בצלאל לאפין ביפו ת"ו.

הבית הזה עומד זה שנים רבות ומשתדל בכל עוז להפיק
 רצון כל הבאים אתי בכרית מסחר. כן להיציא הסחורות הבאות
 והנשלחות מבית המכס בזריזות עצחיו"ט ובהקדם האפשרי.

גם נכון הוא למכור את הסחורות ביפו ע"פ רצון בעליהם.
 בית הסוכנת הזה עומד בכרית המסחר עם סוכנים ושפדיטערן
 הנודעים לשם בכל הערים הגדולות. וכל אלה אשר באו בכרית
 המסחר אתי יעידו ויגידו על חריצותו, כשרונו וישרו.

אדרעסא : C. Lapin, Jaffa, Palestine

מלאכת הקדש מעיר הקדש

מגהים ומהודרים

אתכבד להודיע בזה לאחב"י אוהבי ציון וירושלם ת"ו כי
בע"ה הרחכתי בית מלאכתי מלאכת הקדש הנודע לשם ולתהלה
זה כמה שנים בכל תפוצות ישראל, וכל החפץ (אף למהדרים
מן המהדרים) להפיק רצינו מכשרון מלאכתי היוצאת מתחת ידי
כפי התעודה אשר בידי מהרכנים הגאונים משני בדה"ץ חי"ו
וכראשם הרב הגאון הגדול מצו ומגדול ה"ה עמ"ר מו"ר ראשון
לציון כמוהר"ר יעקב שאול אלישר שליט"א, אשר מעידים
עלי על כשרון מלאכתי היוצאת מתחת ידי, כמו ספר תורה
ותפילין, מזוזות ומגילות, שהם כשרים כדת וכהלכה, וגם יפים
ומהודרים כתכלית היופי וההידור, וכדי לקיים הכתוב, "זה אלי
ואנוהו", הנני מקישט ומפאר מלאכתי בכל מיני תיקי עצי זית
יפים ונחמדים למראה, וכל מי הרוצה במלאכתי המהודרת
וחמכושרת, יחיש וימהר להודיעני, ונכון אני לשרתו בקדש ולמלא
פקידתו באמונה עצמי"ט, וכל סוחרים ס"ת תפילין ומזוזות הרוצים
לראות כרכה בעטלם יבואו אתי בברית המסחר, ואקוה כי יפיקו
רצונם ממני עצה"ט בכשרות ובהידור ובמקח הוול. —
וגם יוכלו להשיג ממני כל מיני מלאכות ממלאכת עצי
זית יפים ונחמדים למראה, וגם כל מיני מזרחים וציורים ממקומות
הקדושים הכל במחיר מצער.

לכל דורש תעודת הרכנים הגאונים אשר ת"י כנו"ל, הנני
שולחה חפשי אין כסף!

החותם בכרכה משה חי'ן נאום סופר בירושלם ת"ו.

אדעסע אלי, M. H. Benaim & Mendelzon Sofrim,

Jerusalem, Palästina

הישיבה הגדולה ובית הת"ת

אשר במאה שערים ת"ו

ברשיון הממשלה יר"ה.

המפעל הזה מיוחד בטינו בעה"ק ירושלם ת"ו. יכיל בקרבנו
(א) ישיבה גדולה לאכרכים מופלגי תורה, ורבים מהם אשר עמדת
הוראה הולמתם. (ב) תלמוד תורה לתשכ"ר, ובני עניים ויתומים
רבים מכל מקהלות אחינו פרושים וחסידים מגדלים כהם, כתורה
מוסר ודרך ארץ. (ג) בית תכשיל ותמחוי על יד הישיבה בעד
התלמידים העניים, וכששים תלמידים היותר מדוכאים מתפרנסים
ממנו כלחם מזון ותכשיל שלש ארוחות בכל יום ויום, מלמד
התמיכה הקבועה אשר ינתן להם בכל חרש וחרש לפרנסת ביתם.
(ד) בשנה שעברה אתוספו עוד שכנה חדרים חרשים על יד הישיבה,
בהם חמשה ועשרים ממות, ומצעות רפודות לשינת לילה
להתלמידים הבודדים אשר יבאו מהעיירות הסמוכות לירושלם
להסתופף בצל הבית הזה. גדולים ורבים המה מעשה המפעל
הנשגב הזה בעיר קדישנו ירושלם ת"ו. ולא בכדי נתנו מהודם
עליו גאוני זמננו ה"ו. ובתעודתו של מרן הגאון הגדול הצדיק
ר' משה יהושע יהודא ליב דיסקין זצ"ל תוך יתר דבריו
הוא אומר: "חבה יתירה נודעת לי להמפעל הזה גם בדבר קופת
התמחוי שבו לעניים תלמידי הישיבה, אשר ממנה מתפרנסים
באכילה ושתיה ולינה. וכנהגה הזאת עתידה היא הישיבה להעמיד
ממנה תלמידים רבים גדולי תורה בישראל".

האדרעסע :

Rabb. S. Ch. Hurwitz & Rabb. S. Brawerman
für Jeschibath Meah Schearim, Jerusalem, Palästina,

אתרוגים

מאראקא

מארה"ק

בית מסחר קאמיסיאן

ע. ט. גאלדבערג מירושלים.

כבר גלוי ופורסם שמי בין סוחרי אתרוגי ארה"ק היותר גדולים בכל אתר ואתר כי פעולתי רצויה במסחר קאמיסיאן מאתרוגים בהשתדלותי הגדולה לטובת הנאים במסחר אתי. הן כמחר — לקנות בעדם הסחורה במקח היותר זול וכן בכריותם — לברר אתרוגים טובים ומהודרים באופן שהם יהיו נאה לשמש ושמש נאה להם. ומשכורתי היא רק קאמיסיאן קמנה.

ולכן לכל סוחר אתרוגים אקרא! כל מי שחפצו לקנות אתרוגים במקח היותר גמור ולהיות בטוח שסחורתו יהי פרי הדר באמת אז ינסה נא לעשות חוזה על ידי. ונכון בטוח לנו כי מסחרו קרוב לשכר יהי אי"ה. והוצאות הקומיסיאן המעטה יביא לו הכנסה מרובה.

כן הנני מטציא לכל דורשי אתרוגי מאראקא ולולבי גענעווא לולבי אלכסנדריא והדסים במקח. כפי אשר על מקומם המה ורק בהוספת קאמיסיאן מעטה.

כל דורשי בדבר אתרוגי ארה"ק יפנו אלי ליפו-בכתובתי:

TEWEL GOLDBERG, Jaffa, Palästina

והדורשים באתרוגי מאראקא ולולבין והדסים יפנו נא לשותפי היושב במריעסט מר"ח מנחם אב עד תשרי כפי האדרעסטא הזאת:

SUNDEL SALANT, alte Börse, Triest.

תעודה

היינו בעה"ק ירושלם, ובקרנו את הישיבה בשכונת
מאה שערים, ומצאנוה בסדרים נכונים וחדרים נקיים.
ומלבד שיושבים בה אנשים צעירים ובחורים ועוסקים
בתורה, עוד ינתן להם מעון וארוחת תמיד. המפעל הזה
ראוי להיות לאות ולמופת. והננו מברכים את העושים
והמעשים שיזכו לראות פרי הלולים ממעשי ידיהם זה,
ובטח יבינו אחב"י את גודל המפעל ויתמכוהו כפי כחם.
ירושלם עה"ק יום ג' ח' לחדש סיון תר"ס.

זאב גלוסקין מווארשא

מנהל של החברה "ברמל" בווארשא

אלי' זאב הלוי לעווין עפשטיין

מרחובות

הודעה

כל מי שרוצה לחקוק איזה אבני זכרון הן
מהקדשות או שארי דברים מאבני שיש או משארי
אבנים הן שקוע הן בולט ע"צ היותר טוב ובכל מיני
אותיות יפנה אלי ובעז"ה אמלא רצונם ובמקח היותר זול.
וגם מי שרוצה שופרות של איל משוכחים וגם
כלים מאבנים הנשלחים לחוץ לארץ ימצא אצלי בביתי
בסוף שוק היהודים 89 מ הכל במקח השווה.

שמחה יאניווער

Simcha Janewer, Jerusalem, Palästina אדרעם

בית תלמוד תורה

וישיבת תפארת ירושלם

לעדת הספרדים יצ"ו בירושלם ת"ו.

בו כארבע מאות ילדי חמד מהונכים כתורה ויראת ה',
דקדוק שפת קדשנו, כתיבה וחשבון, ולמוד שפת המדינה הכל
מפי מורים מובהקים, ובהישיבה נכנסים אלה אשר ראויים הם
להיות בעתיד מורי העם ומאשריו להשתלם יותר ויותר הן בתלמוד
ופוסקים, והן במדעים שונים, דברי ימי ישראל, שפת הארץ כו' כו'.
ראשית המפעל הזה נוסד עוד לפני איזה מאות שנים.
והוא אחת הפעולות היותר ישנות שבירושלם.

מצבו כעת איום ונורא לרגלי רוב חובותיו ומעט
הכנסותיו. והוא צופה ומיחל לעזרת נדיבים.

הוא עומד תחת השגחת ראש הרבנים באה"ק

האדרעסא אליו :

Grand Rabbin J. S. Elyaschar pour
Tiphereth Jeruschalaim, Jerusalem Palestine

בית כתיבת ספרי תורה תפילין ומזוזות

מגילות וכו' של יצחק נעכעס

סופר בעיה"ק ירושלם ת"ו

בתעודת מרן הגאון הר"ד שמואל סלאנט שליט"א.

והקונה ישבע רצון על צד הו"מ. אדרעסא אלי :

Isaac Neches, Sofer in Jerusalem (Palästina)

”מזרח מירושלים”

הופיע מחדש ”מזרח” יפה ונחמד מאד מצויר בציורי קודש מתמונות פוטוגראפיות בשנים עשר צבעים שונים אשר יזהירו כוזהר הרקיע. עין כל רואה יפליא בהעמודים והפרחים אשר יכתירוהו מסביב וכל רואהו לא תשבע עינו מהביט אל המראה הנחמד הזה אשר יעורר זכרוני קודש כלב כל יהודי חובב ארץ הקדושה. מצויר ונדפס בדפוס ליטאגראפיע ע”י צעירי ילידי ירושלים החרוצים במלאכתם אשר שכללוהו בתכלית היופי וההידור! מחירו בירושלים 5.80 גרוש ובחול”ל שם הפארטע ועמבילאג’ע 1.50 פרנק. להשיגו בהנות ר’ נחום נאטינזאן ברחוב היהודים
Adresse: **N. Nathanson, Jerusalem, Palestine**

כן נמצא למכירה אצל הנז’ ספרי סדור תפלה נוסח אשכנז וספרד וספר תהלים מנוקד, ובאותיות פערל בפארמאט קטן 640, דפוס ירושלים, מכורכים ובלתי מכורכים.
ראה זה חדש

כן עלה בידינו להשיג תמונה פוטוגראפית בפארמאט גדול מתמונתו של מרן הגאון הנודע סבא דארעא קדישא הרי”ש סלאנט שליט”א רב ואב”ד דכל כוללות אשכנזים בירושלים ת”ו כמו שהוא כעת לעת שיבתו, ד’ יאריך ימיו.
להשיגו מהנז’ עפ”י אדרסא

N. NATHANSON, Jerusalem, Palestine

ע”י י’ ש’ סגל

מורה עברי ”בראשון לציון”

אפשר להשיג כל מיני ספרים ולחתום על כל מיני עתונים ומאספים העברים היר”ל בארצנו ומחין לארצנו. האדרס
Isaac S. Segal, Rischon-le-Zion, Jaffa, Palästina.

אחינו בני ישראל !

בית החולים הכללי

„שער ציון“

בע"הק יפו תובכ"א

נתון במצור וכמצוק מאד מאד, חוסו נא על חולי
המושבות והפועלים, חולי קהל הגולה וחולי ירושלים
ויתר ערי ארץ ישראל המוצאים איוכם ומרפא בניהח
הזה, ועזרוהו נא איש איש כמסת יהו, עפי' האדרעססא הזאת :

Allgemeiner (Aschkenas. Sephard.) Israel.

SCHAAR ZION HOSPITAL, Jaffa, Palästina

בחנו'ת ר' מרדכי קעללער ובנו

על דרך יפו

מפתחים ויוצרי פסילים

ימצאו כלים וחפצים בעצי זית ובאבן ועוד, אשר עליהם

מפותחים זכרונות קדושים

בפתוח נאה ובמקח הזול

M. Keller & Son, Sculptors, in Jerusalem : אדרעססא

ס פ ר י ם

מדפוסים חדשים וגם ישנים וכת"י עתיקים נמצאים

להמכר בבית ר' צבי סלאנט בירושלים

H. SALANT, Jerusalem, Palästina אדרעססא

בית מחסה ליתומים

נוסד (בשנת תרמ"א) מבני ציון היקרים בהתעוררות
מ"ר הגאון הצדיק רשכבה"ג מוהר"ל דיסקין זצ"ל

בבית הזה יקובל כל יתום ונער נעזב מכוללות אשכנזים
וינתן לו ארוחתו ארוחת תמיד, הלכשה, הנעלה, וכל צרכיו, וגם
מקום ללון, גם מלמדים אשר ילמדום תורה וד"א. ואלה אשר
אינם רואים סימן כרבה בלימוד התורה ילמדו מלאכה איש איש
מלאכה הראויה לו לפי מזגו ותכונתו.

מספר היתומים המגודלים בבית הזה כמאה ועשרים. ומלבד
היתומים המהינים בו יתמכו ראשי הבית כלחם ומזון בידו
אלמנות שיש להן יתומים קטנים (פחותים משש שנה) שלא
יוכלו להתקבל בבית היתומים פנימה.

הבית הזה קנה לו שם טוב בפעולתו הגדולה למוכח
היתומים בפרט ולמוכח הישוב כולו בכלל. כל אשר חפץ לזכות
במצוה הרבה הזאת להחיות נפשות נענות, נפשות יתומים
אומללים בעיה"ק ת"ו, ישלח סורתו על אדרעססא זו :

Waisenhaus gegründet von Oberrabbiner I. L.
Diskin, Jerusalem, (Palästina)

ספר יהוס הצדיקים הנקברים בארץ ישראל.

האבות הקדושים, המלכים, הנביאים, התנאים והאמוראים, גדולי
וגאוני עולם, מקימם וציון קבר כל אחד ומאמרו הנאמר בשמו
כדי שיזכור העומד על ציונו לומר דבר הלכה בשמו.

חיבר מאת הנוסד כמ"ר גרשון איש שקרמ"לה ונרפס במנומכה
בשנת ש"כ"א ועתה יצא לאור שנית עם הערות תקונים ומפתחות.
מחירו 1 פרנק להשיגו בהקדם משלח המחיר עפ"י האדרעססא ;

A. M. LUNCZ, Jerusalem, Palästina.

פרי הארץ לגאון ולתפארת

בית מסחרנו מאתרוגי אה"ק מיפו ומהמושבות א"ס אלפחם
חיטין ישכם, כו', המאוחד עתה מאתנו החי"מ מתכבדים להודיע, כי
מוכנים אנחנו בעזה להפיק רצון כל איש ואיש אשר יבוא אתנו
בכרית המסחר, ע"צ היו"מ, להקונים איש יקדמו דרישתם במשלוח
דמי קדימה (ערך שלשים למאה לפי מכסת דרישתם) ואשר יגיע
לידינו, לא יאוחר מחצי תמוז הב'ל"ט. ויש בית מסחרנו אשר כבר
רכש לו שם ע"פ תכל, ערב בעד טיב הסחורה ואחריות המשלוח,
דבר בעתו כחפץ כל איש ואיש. — נקות כי הקונים יראו ברכה
בפרי מסחרם — וכל הקודם זכה. החותמים ברגשי הכבוד
יצחק נדחום לעזרי
עזריאל זעליג לידער

חיים מוטר

J. N. Lewy, Motro & Lider, אדרעססא
Jaffa, Palestine

ס' מבחר הפנינים לרוב ר' ידיעיה הפניני
המכונה הכדריש עם פירוש מספיק. ומחירו בירושלם תוכב"א ג'
דכ"י פראנק ובחור"ל עם השלח 1 פראנק להשיגו בהקדם משלח
המחיר מאת בן ציון מרדכי חזן.

ס' זכרון טוב וס' אורך ימים לשני חכמים
גדולים ונלוח אליהם קונטרס חידות חכמה אשר יכיל בקרבו
סד חידות נפלאות ופתרונותיון אשר העתקתי לעברית, וליקמתי
אני הקטן בן צמ"ח הנו'.

ג' ס' אלו מכורכים בכרך א' להשיגם במחיר פראנק א'
אחד בהקדם משלח המחיר ממני הק' בן ציון מרדכי חזן הנו'
האדרים

Ben-Zion M. Hazan, Jerusalem, Palestine

חברת עזרת נשים הכללית

בעה"ק ירושלים

התומכות חולות ויולדות עניות בכלכלה ומוון
מכלכלת זה שישה שנים את "בית המחסה" לחשוכי מרפא וחולי
הרוח" אשר יסרו ידיה בבית שבו המחזיק עשרים ושמונה
מטות נגישה השנה הזאת לבנות לה כית לעצמה על מקום רחב
ידים כן חמשת אלפים מטר מרובעים מול בית מושב הזקנים החדש
אשר על דרך יפו. תכנית הבית הבנוי הוא לפי תכנית תורת
רפואת חולי הרוח לכל פרטיה הוצאת הבנין נערכו עד כדי
25000 פרי. כל הרוצה לקחת חלק בבנין של מצוה זה או בכלל
פעולת החברה ישלח תרומתו או ישר לירושלים על פי האדרסה

Allgem. Frauenverein Esrath-Naschim
z. H. der Ehrw. Rabbinen S. Salant
& E. D. Rabinowitz Teomim

Jerusalem, Palästina

או לידדות מפעלנו בחו"ל

M-me B. Lewin Brodsky, 59 Stephanienstr,
Karlsruhe

Frau Therese Gumpertz,
Hartungstr. 5 Hamburg

Frau Ed. Rosenheim, Königswörterstr. 11,
Frankfurt a. M.

Frau Herman Gutmann
Calwerstr. 4, Stuttgart

Mrs. Loewe 13 Carlton Vale Maida Vale
London W.

Frau Raschel Goldberg, Wilne Russland

Pharmacien

Mendel Kremer

Jerusalem

בית הרפואות של

מענדיל קרעמער תעודת הרופאים

ירושלם

אנחנו הרופאים החתומים מטה מעידים כי האדון

מענדיל קרעמער רוקה

א. וזה שנים רבות עומד בראש בית מסחר הרפואות גדול פה בירושלם ומרוב התמדתו וכשרנותו רכש לו ידיעות טובות ורחבות בעניני הרפואות ובמלאכת הכנת הרפואות.

ב. כי הוא משתדל תמיד להגדיל בירושלם את מסחר הרפואות ומביא תמיד הרפואות מהמצאות היותר חדשות ועוד ספעצאליטעמן חדשות יקרות ומועילות ויכולים בטח לסמוך עליו בכל עניני הרפואות.

ג. כי הוא הביא תועלת רבה לכל יושבי ירושלם באשר כי הוא משתדל להביא תמיד מכל הנוגע בהרחבת והפצת הרפואות החדשות הנחוצים בירושלים.

דאקטאר מאורייע

רופא ביה"ח משגב לדרך.

דאקטאר נארגורני

דאקטאר פופעלעס

דאקטאר פאכער

רופא ביה"ח הצרפתי

דאקטאר פאהטיעס

רופא ביה"ח לממשלת עירנו.

דאקטאר קרישעווסקי

רופא למען ציון

דאקטאר שאלאח עפנדי

רופא אנשי הצבא וביה"ח אסטמאן

בית סקודת מועצת ממשלת עירנו ירושלם הסכימו על כל הנ"ל

וגם קיימו את חתימת כל הרופאים בחותם ממשלת עירנו.

דאקטאר אבושדיד

רופא ביה"ח משגב לדרך.

דאקטאר אנשלער

רופא ביה"ח ביקור חולים.

דאקטאר ארמאניאק

רופא ממשלת עירנו.

דאקטאר דארבעלא

רופא ביה"ח די ראטהשילד.

דאקטאר האפפמאן

רופא ביה"ח האשכנזי.

דאקטאר וואלאך

רופא ביה"ח ביקור חולים.

בית נאמן

ל"מדרש אברבנאל" ו"גנזי יוסף".
אוצר לכל ספרי ישראל בירושלם.

בו נמצא כבר יותר מעשרים אלף כרכים בכל מקצעות
ספרותנו, ובהם רבים יקרי המציאות, כתבי-יד, תמונות ועתיקות
הנוגעים לקורות עמנו וקדמוניותו ועוד.

נחיצות הבית ותועלתו, וערכו לעם ישראל כלו
ידוע ומובן.

כספים לגמר הבנין יקבלו בתודה האדונים:

Director Ephraim Cohn, Jerusalem

Redaction Hameliz, St.-Peterburg

Dr. J. Chazanowitz, Bialystok, Russland

Dr. E. W. Zlenow, Moskau, Russland

Milutin Per. D. № 9

M. Usischkin, Ingenieur, Jekaterinoslaw,
Russland,

ספרים, כתבי ידות, מכתבים, שטרות, תמונות,
מטבעות, ושאר חפצים עתיקים הנוגעים לקורות עמנו
וארצנו ישולחו ישר לירושלם.

שמות המנדבים יוחקו בהחשבון שיוציא לאור ועד
הבית מיד אחרי גמר הבנין.

א. ל. קאמיניץ ובניו

מודיעים כזה לכל אלה הבאים ליפו כי הדפסו כרמית
דוגה במחיר ³ פראנקים או 1 ר"כ 10 קאפ' האחד, ומול כרמית
כזה מקבלים הם את הנוסע אותו ואת חפציו מבית דנתיבות או
ממקום מגורו בעיר ומוליכים אותו להאניה הפשי בכל ההוצאות,
כן מהאניה עד בית הנתיבות או למקום מגורי האיש בעיר.
כרמיתם כאלה נמצאים למכירה בבתי המלון אשר להם
כיסו וירושלם, גם בכל ערי החוף בארץ ובחו"ל. והאיש הכא ליפו
ואין בידו כרמית כזה עליו לשאל על שם קמיניץ ואז יורידו
אותו ג"כ כהמחיר הזה.

האורחים הבאים מירושלם עליהם למסור חפציהם בבית
הנתיבות - ל"קמיניץ" והמה ימצאון אותם מוכנים על האניה.

טראפאן

טראפאן הוא חלבון כיצה דנעשה מחומר צמחים ובהמות
ומנוקה באמצעים כימים ובכל המלאכות הכימיות הנהו חלבון
טבעי מבלי כל תוספות חצונית ובכל החלבונים איננו נמוג במים,
טראפאן כאמצע כלכלה הנהו כפול חמש עד ששנה פעמים
מכח הכלכלה אשר בכשרו ובציום, ופול ארבעים פעמים מכח
המזון אשר בתפוחי אדמה.

ימכר בקארטאנס

של 100 גראם א 1 קראנע 20 העלער

" 80 " 2 " " 250 "

הסוכן הכללי לאה"ק וסוריא אליהו שטערן

ממלא מקומו בירושלם מ. נייגער.

" בכירוש האדונים נאכול.

" כיפו חכרת "הפעולה"

קונים למטכר ישיגו ראכאט

— כט —

JERUSALEM - HOTEL
Jerusalem
PALESTINE - HOTEL
J a f f a

Proprietors

E. L. KAMINITZ & SONS

Telegr. Address

KAMINITZ, JAFFA or KAMINITZ, JERUSALEM

These HOTELS are recently constructed on
sanitary principles. They provide the cleanest, &
most comfortable accommodation.

DINING-SALOONS

*Piano, Drawing Rooms, Bath Rooms,
Excellent Cuisine, and best Wines.*

Moderate Charges

Hotel servants meet all trains and steamers
Cook's tickets accepted.

בתי אשל בירושלם ויפו

לה' א. ל. קאמיניץ ובניו

בתי אורחים האלו עומדים במקום גבוה ונעים. החדרים
מרווחים, מאכלים טובים וערבים, מרחץ זגן גדול לטייל, ומרכבות
מיוחדות להוליך את האורחים למחוז הפצם, מתורגמני ומשרתי
הכית עומדים הכן למלאות רצון וחפץ הנוסעים. שרים ורוזנים
מאחינו ושלא מאחינו מתאכסנים בהם ושבעים רצון.

בחנוּת ר' יעקב יהודה רייכמאן בחרבת ר"י החסיד ימכר כל מיני זכרונות ועתיקות ארה"ק

מזרחים, שושנות, תמונות פאטאגראפיות מכל מקומות הקדושים
בארה"ק (בגליונות מאותדים ונפרדים), מפות מצוירים (לכסות
השולחן), כסי טליתות פילין משי ובהן תמונת טונמיספורי,
רוטהשילד ושאר גדולי ישראל, פרחי ירושלם, כל מיני
תכשיטי ין בקלפת המרגליות (פערלמטער), ועליה חקוק
תמונת כותל מערכי ומקום המקדש, מכתבי לש"ט מכל מינים,
J. J. Reichmann, Jerusalem, Palestine אדעססא

בבית דפוס החבצלת ימצא למכור :

- (1) סדורי תפלה קטנים לכל ימות השנה נוסח האר"י ז"ל.
- (2) סדורי תפלה קטנים לכל ימות השנה נוסח חב"ד.
- נדפסו באותיות פערל מזהירות בלי נקודות גם עם נקודות
וכפארמאט קטן מאד לתועלת עובדי דרכים, והם מכורכים
כריכה קטנה ויפה. מחירם חצי פראנק כ"א. והמאה—שלשים
פראנק (בירושלם), ובחול הוצאות המשלוח על הקונה.
- (3) מיכאל, הספור הגדול והמהולל, מאת החכם ש' כהן
בעל הספור גבריא"ל. 80, 320 עמודים, מחירו 7 גרוש, 1 50 פרי.
- (4) עלוא. ספור יפה, מחירו 20, 4 גרוש. עם המשלוח
פראנק אחד ועשרה צענטים. (5) גבריא"ל מאת החכם ש' כהן.
מחירו פראנק אחד, עם המשלוח פראנק ורבע. (6) הגבורים
מאת הג"ל. מחירו פראנק אחד, עם המשלוח פראנק ורבע.

אתרוגים יפים ומהודרים

מבלי כל חשש הרכבה, טיפוי, וכן מהכפרים חטון, אס-
אל-פחם וכו' נמצאים למכירה אצל ר' צבי סלאנט.

אדעססא: H. SALANT, Jerusalem, Palestine

שכונת חברת רחובות לאחינו הבוכארים פה עיה"ק ירושלים.

התחלת התיסדותה היתה בשנת ה'תרנ"א ל"ע ע"י שבעה נכבדי אנשי בוכארא. ה'ה מוה"ר חיים משיח נ"ע ומ"י שלמה מוסא יצ"ו. ומוה"ר שזע"ן חכם הי"ו. ומ"י יוסף כוהנ"ן יצ"ו. ומ"י ישראל חפ"ן הי"ו. וחזקיה מורחי הי"ו. ובדא"ש איש ירושלים הרב המופלא. כמח"ר ר' יעקב מאיר הי"ו. והחלקה היא בקרן צפונית מערבית מירושלים ת"ו מוגבלת בצד מזרח שלה עם חברת בית ישראל להאשכנזים על ההר הנקרא לשנים "כרם גיו"א". ואחינו הבוכארים הסבו את שמה וקראו לה רחובות, בעבור רחובותיה וחוצותיה המרווחים ובניניה המפוארים. וכעת נמצא להם שמה חמשה כתי תפלות ושלושה בתי ספר לעניים ומקוה מזהרה נקיה וחשובה ותנור. וכל צרכי הקהלה אשר נכנו על הוצאות איזה יחידים השיכנים בבוכארא והקדישו אותם לאנשי חברת רחובות. וכעת נכנו שמה כמו ארבעים חצרים גדולים בכנינים מפוארים ולכאו"א גנה כתיך החצר ועדיין יש להם עוד כמו ארבעים אלף אמות קרקע העומדת להבנות. הגח עתה אחינו הבוכארים הנמצאים פעה"ק עם הנשים והטף לא יותר מחמש מאות נפשות, יען אשר כמה בעלי בתים מהם חזרו למדינתם באשר לא מצאו בה עסק להתעסק.

יָצָא לְאוֹר אִמְרֵי בִּינָה חוֹבֵרֵת א'

אוצר מאתים ושמנים ושנים אמרים מחודדים (Aphorismen) מבחירי החכמים דפוס משוכח מאד ומנוקד כלו. מסוגל לילדים. מחירו לאחדים חצי פראנק. בתי ספרים המוריעים לי את כתבותיהם יקבלוהו חנם אין כסף.

שמואל א. טיקטין, בירושלים.

Samuel E. Tiktin, Jerusalem

Deutsche Palästina Bank
Actien Gesellschaft
CENTRALE: BERLIN, BEHRENSTR. 7¹
FILIALEN: JAFFA und JERUSALEM

Die Deutsche-Palästina-Bank kauft und verkauft Checks und Wechsel, besorgt das Incasso von Wechseln und Connaissements auf allen Plätzen des In- und Auslandes zu den billigsten Sätzen; stellt Checks & Creditbriefe aus, erhielt Vorschüsse auf Wechsel und Werthpapiere; besorgt Börsenaufträge & Vermögensanlagen, übernimmt Geldeinlagen zur Verzinsung und Rückzahlung in bestimmter Zeit, eröffnet Conto-Corrente, übernimmt Werthpapiere zur Aufbewahrung unter Controlle der Verloosungen; unterhält einen besonderen Dienst für Auskünfte in Terrainsachen, In & Export-Fragen.

בית הבאנק הזה מקבל עליו גבית שטרי חוב ושטרי חשבונות של סחורה בכל המקומות שבארץ ובחול'ל בשכר היותר זול. וכן הוא נותן שטרי המחאה (קומביאלען) ומכתבי הקפה (קירדיט-בריעפע), גם כסף במקדם על שטרי חוב ושטרי ערך (ווערטה פאפירע). ועל ידו נוכלו להוציא לפועל פקודות לבתי הברוה. הוא מקבל כספים ברבות להשיבם לזמן קצוב. גם הוא נושא ונותן כספים בדרך קונטו-קורנט. וכן הוא מקבל שטרי ערך לשמירה בהשגחה על זכותם כגורל. גם יש בו מחלקה מיוחדת לקנית ומכירת קרקעות ועוסקת בכל השאלות הנוגעות להוציא והכנסם (עקס-אימפארט).

